

TAMPEREEN YLIOPISTO

Seuraa Tähteä –mitä löydät?
Kiikarissa Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuva

Kasvatustieteiden yksikkö
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
MAARIT VIRTANEN
Huhtikuu 2014

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

MAARIT VIRTANEN: Seuraa Tähteä –mitä löydät? Kiikarissa Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuva

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 158 sivua, 2 liitesivua

Huhtikuu 2014

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, mitä systemaattisen teologian määrittelemiä jumalakuvan osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy ja millainen jumalakuva kyseisistä uskonnon oppikirjoista välittyy. Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen muodostivat kasvatopsykologian ajattelun kehitysteoriat ja lapsen uskonnollisen ajattelun kehitysteoriat sekä systemaattisen teologian määrittelemä jumalakuva. Kaikki alakoulun luokkatasot kattava Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarja oli suhteellisen uusi ja suosittu oppikirjajulkaisu, jota käytettiin tutkimusajankohtana Suomen perusasteen uskonnonopetuksessa. Oppikirjasarja lupasi antaa oppilaalle kattavan ja vankan pohjan kristinuskon perusopeista sekä evankelis-luterilaisesta uskonnosta. Kristinuskon ja lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta kaikkien merkitsevimpänä uskonnon osa-alueena pidetään kehityspsykologiassa sekä systemaattisessa teologiassa jumalakuvaa. Yksilön jumalakuvan tulisi muotoutua Raamatun ilmoituksen mukaiseksi ja tasa-painoiseksi, jotta yksilön usko ja koko maailmankuva muodostuisi terveeksi ja kantavaksi. Uskonnon oppikirjoissa olisi siis tullut olla systemaattiseen teologiaan perustuva jumalakuva.

Tutkimuksessa käytettiin kvalitatiivista lähestymistapaa ja luonteena deduktiivista tutkimusotetta. Tutkimus toteutettiin sisällönanalyttisin menetelmin sisällön ja tekstin erittelyn avulla. Tutkimus pyrkii antamaan kuvailevaa ja kokonaisvaltaista tietoa Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuvasta. Analyysi tehtiin ja tuloksia kuvailtiin sekä pohdittiin systemaattiseen teologiaan pohjautuvan jumalakuvamallin avulla. Tulokset esitettiin Jumalan kolmiyhteisen persoonan, olemuksen osa-alueiden ja moraaliominaisuuksien avulla. Tulokset paljastivat, että Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuva oli osin systemaattisen teologian mukainen, mutta siinä esiintyi myös merkittäviä vääristymiä.

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa Jumalan kolmiyhteisestä persoonasta korostui Pojan persoona hyvää tekevänä Jeesuksena ja historiallisena ihmisenä. Pojan jumaluudessa havaittiin vakavia puutteita ja ristiriitaisia tietoja hänen alkuperänsä, tehtävänsä, elämänsä ja kuolemansa merkityksen sekä täysin jumalallisen olemuksensa alueilla. Jumala tuli esiin kaiken Luojana sekä rakastavana ja ymmärtävänä kaikkien ihmisten yhteisenä Isänä. Pyhä Henki jäi oppikirjasarjassa hyvin vähälle huomiolle ja enkeleille annettiin hänen tehtäviään. Jumalan olemuksesta korostui hänen persoonallisuutensa sekä rajoittamaton voimansa. Jumalan moraaliominaisuuksista korostettiin selkeästi rakkautta pyhyyden kustannuksella. Erityisesti tuotiin esiin Jumalan rakkauden piiriin kuuluvaa hyvyyttä, laupeutta ja armoa. Pyhyyttä esiteltiin oppikirjassa eniten hänen vanhurskautensa sekä suoranaisten pyhyytensä kautta. Moraaliominaisuuksissa oli havaittavissa selkeitä vääristymiä systemaattiseen teologiaan verrattaessa, sillä sekä rakkaudesta, että pyhyydestä puuttui lähes kokonaan Jumalan loukkaamattomuuden piirre. Moraaliominaisuuksia esitettiin siis oppikirjasarjassa melko laajasti, mutta vääristyneesti sekä hänen rakkautensa että pyhyytensä kohdalla. Vääristymät eivät tässä laajuudessa ole selitettävissä edes lapsen ajattelun kehitystasolla tai kasvatopsykologialla. Oppikirjasarjassa käytettiin paljon lapsen kehitystasoa vastaavia kertomuksellisia menetelmiä sekä konkreettista ja abstraktia ajattelua tukevia esitystapoja. Oppikirjojen sisältö ei kuitenkaan kyennyt muodostamaan tervettä, tasa-painoista tai kestäväää systemaattisen teologian mukaista jumalakuvaa tai sen pohjaa.

Avainsanat: jumalakuva, evankelis-luterilainen uskonnonopetus, uskonnon oppikirjat, systemaattinen teologia, jumalakuvan kehitys, lapsen uskon kehitys, sisällön analyysi

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	7
2.1 TUTKIMUSAINEISTOSTA	8
2.2 TEOREETTISESTA VIITEKEHYKSESTÄ	11
2.3 AINEISTON ANALYYSIMENETELMÄT.....	12
2.4 TUTKIMUKSEN SISÄLLÖSTÄ	13
3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ JA AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA.....	14
3.1 KÄSITTEISTÄ	14
3.1.1 Jumalakuva ja jumalakäsitys.....	14
3.1.2 Kristillinen kasvatus.....	14
3.1.3 Uskonto ja usko.....	15
3.1.4 Systemaattinen teologia, dogmatiikka ja dogmi.....	16
3.2 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA	17
4 LAPSEN JUMALAKUVAN KEHITYKSESTÄ.....	21
4.1 PSYKOANALYYTTINEN KOULUKUNTA JA JUMALAKUVAN ENSIMMÄISET RAKENNUSMATERIAALIT	21
4.2 KOGNITIIVINEN KOULUKUNTA JA LAPSEN AJATTELUN KEHITYS.....	23
4.2.1 Pikkulapsen jumalakovasta.....	26
4.2.2 Alakouluikäisen jumalakovasta	28
4.2.3 Yläkouluikäisen jumalakovasta.....	33
4.3 YHTEENVETOA	33
5 JUMALAKUVA –YKSILÖN ELÄMÄN KULMAKIVI.....	35
5.1 TERVEEN JA TASAPAINOISEN JUMALAKUVAN MERKITYKSESTÄ.....	35
5.2 JUMALAKUVAN VÄÄRISTYMIÄ.....	36
5.3 TASAPAINOISTA JUMALAKUVAA TUKEMASSA	38
6 JUMALAKUVA SYSTEMAATTISESSA TEOLOGIASSA	42
6.1 SYSTEMAATTISESTA TEOLOGIASTA	42
6.2 JUMALAKUVA SYSTEMAATTISEN TEOLOGIAN MUKAAN	43
6.3 KOLMIYHTEINEN JUMALA	44
6.3.1 Isä.....	46
6.3.2 Poika.....	47
6.3.3 Pyhä Henki.....	49
6.4 JUMALAN OLEMUS.....	51
6.4.1 Jumala on henki.....	51
6.4.2 Jumala on elämä ja persoona	52
6.4.3 Jumala on rajoittamaton	52
6.4.4 Jumala on muuttumaton.....	53
6.5 JUMALAN MORAALIOMINAISUUDET	54
6.5.1 Jumala on rakkaus	55
6.5.2 Jumala on pyhä.....	57
6.6 YHTEENVETOA	59
7 AINEISTON ANALYYSISTA JA TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA.....	62
7.1 ANALYYSIN VAIHEISTA JA SUORITTAMISESTA.....	62

7.2 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA	63
8 TUTKIMUKSEN OPPIKIRJAKOHTAISET TULOKSET	65
8.1 TÄHTI 1	65
8.1.1 Jumalan kolmiyhteinen persoona	65
8.1.1.1 Isä ja Pyhä Henki	66
8.1.1.2 Poika	67
8.1.2 Jumalan olemus	69
8.1.3 Jumalan moraaliominaisuudet	71
8.1.3.1 Jumalan pyhyys	71
8.1.3.2 Jumalan rakkaus	71
8.1.4 Yhteenvedoa Tähti 1 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	72
8.2 TÄHTI 2	73
8.2.1 Kolmiyhteinen Jumala	73
8.2.1.1 Isä ja Pyhä Henki	74
8.2.1.2 Poika	74
8.2.2 Jumalan olemus	76
8.2.3 Jumalan moraaliominaisuudet	77
8.2.3.1 Jumalan pyhyys	77
8.2.3.2 Jumalan rakkaus	78
8.2.4 Yhteenvedoa Tähti 2 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	78
8.3 TÄHTI 3	79
8.3.1 Kolmiyhteinen Jumala	80
8.3.1.1 Isä ja Pyhä Henki	81
8.3.1.2 Poika	81
8.3.2 Jumalan olemus	83
8.3.3 Jumalan moraaliominaisuudet	84
8.3.3.1 Jumalan pyhyys	84
8.3.3.2 Jumalan rakkaus	85
8.3.4 Yhteenvedoa Tähti 3 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	86
8.4 TÄHTI 4	88
8.4.1 Kolmiyhteinen Jumala	88
8.4.1.1 Isä ja Pyhä Henki	89
8.4.1.2 Poika	90
8.4.2 Jumalan olemus	93
8.4.3 Jumalan moraaliominaisuudet	95
8.4.3.1 Jumalan pyhyys	95
8.4.3.2 Jumalan rakkaus	95
8.4.4 Yhteenvedoa Tähti 4 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	96
8.5 TÄHTI 5	98
8.5.1 Kolmiyhteinen Jumala	99
8.5.1.1 Isä	101
8.5.1.2 Poika	101
8.5.1.3 Pyhä Henki	103
8.5.2 Jumalan olemus	104
8.5.3 Jumalan moraaliominaisuudet	107
8.5.3.1 Jumalan pyhyys	107
8.5.3.2 Jumalan rakkaus	108
8.5.4 Yhteenvedoa Tähti 5 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	109
8.6 TÄHTI 6	110
8.6.1 Kolmiyhteinen Jumala	111
8.6.1.1 Isä ja Pyhä Henki	111
8.6.1.2 Poika	112
8.6.2 Jumalan olemus	114
8.6.3 Jumalan moraaliominaisuudet	115
8.6.3.1 Jumalan pyhyys	115
8.6.3.2 Jumalan rakkaus	116
8.6.4 Yhteenvedoa Tähti 6 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta	116

9 VASTAUKSIA TUTKIMUSKYSYMYKSIINI	119
9.1 MITÄ SYSTEMAATTISEN TEOLOGIAN MÄÄRITTELEMIÄ JUMALAN KOLMINAISUUDEN OSA-ALUEITA ALAKOULUN TÄHTI 1-6 USKONNON OPPIKIRJOISSA ESIINTYY?	119
9.1.1 Isä.....	123
9.1.2 Poika.....	124
9.1.3 Pyhä Henki.....	128
9.2 MITÄ SYSTEMAATTISEN TEOLOGIAN MÄÄRITTELEMIÄ JUMALAN OLEMUKSEN OSA-ALUEITA TÄHTI 1-6 USKONNON OPPIKIRJOISSA ESIINTYY?	129
9.3 MITÄ SYSTEMAATTISEN TEOLOGIAN MÄÄRITTELEMIÄ JUMALAN MORAALIOMINAISUUKSIA TÄHTI 1-6 USKONNON OPPIKIRJOISSA ESIINTYY?	135
9.3.1 Jumalan pyhyys.....	136
9.3.2 Jumalan rakkaus.....	139
9.4 YHTEENVETOA TÄHTI 1-6 USKONNON OPPIKIRJOJEN JUMALAKUVASTA SYSTEMAATTISEN TEOLOGIAN VALOSSA	144
10 POHDINTAA.....	148
LÄHTEET.....	150
LIITTEET.....	157

1 JOHDANTO

Raamatun ilmoituksesta käy ilmi, että ihminen voi oppia tuntemaan Jumalan. Itseasiassa kristinuskon mukaan Jumalan tunteminen on ihmisen elämän ja ikuisuuden kannalta ratkaisevaa. Koko kristinuskon perusta on opillisesti korrekti, elävä ja henkilökohtainen käsitys Jumalasta. Uskon elinehto on Jumalan tunteminen. (Erickson 1996, 16-17, 75-76.) Ericksonin ja Kärkkäisen mukaan Jumalan tunteminen elävänä ja vaikuttavana persoonana ei ainoastaan vaikuta yksilön uskoon, vaan se muokkaa koko hänen maailmankuvansa. Raamatun ilmoituksen mukainen terve ja tasapainoinen jumalakuva on kestävä perusta yksilön elämän kaikille osa-alueille, kun taas vääristynyt jumalakuva horjuttaa yksilön koko maailmaa. (Erickson 1996, 75-76; Kärkkäinen 1985, 136.) Tämän pro gradu -tutkimuksen tarkoitus on selvittää systemaattisen teologian antamaa Raamatun ilmoituksen mukaista jumalakuva sekä lapsen jumalakovakehitystä ja tämän teoriataustan pohjalta tutkia alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen esittämää jumalakuva. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen ja antaa kuvailevaa tietoa sekä näkökulmia uskonnon oppikirjojen sisällöstä.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Jumalakuvan vääristymät vaikuttavat jumalasuhteen lisäksi yksilön ihmissuhteisiin, minäkäsitykseen, itsetuntoon ja perusturvallisuuteen. Elinympäristö, yksilön saama opetus ja kasvatus, vaikuttavat suuresti hänelle muodostuvaan jumalakuvaan ja ajattelutapaan. Jumalakuvan vääristymiä tapahtuu, kun Jumala pilkotaan osiin ja korostetaan joitain hänen luonteenpiirteitään toisten kustannuksella. Oikea suhtautumistapa Jumalaan muodostuu oikean ja kokonaisuudessaan tasapainoisen jumalakuvan kautta. (Erickson 1996, 75-79; Kärkkäinen 1985, 136.)

Lapsen saama opetus muokkaa huomattavasti lapsen koko elämää ja antaa sille perustan (Jarasto & Sinervo 1998, 228-233; Kinnunen 2001a, 156, 159, 163-164). Näyttää vahvasti siltä, että lapsille annetun uskonnon ja kristinuskon opetuksen sekä kasvatuksen on oltava opillisesti Raamatun kokonaisilmoituksen mukaista, jotta jumalakuvasta voisi muodostua tasapainoinen (Virtanen 2011, 5). Olen valinnut tutkimusaiheekseni selvittää alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuva. Haluan tietää, millainen jumalakuva Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoista nousee ja onko oppikirjojen jumalakuva systemaattisen teologian mukainen. Tutkimuskysymykseni olen jaotellut yhteen päätutkimuskysymykseen ja kolmeen osakysymykseen, joihin vastaamalla saan vastauksen päätutkimuskysymykseeni.

Päätutkimuskysymys:

Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä jumalakuvan osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy ja millainen jumalakuva oppikirjoista välittyy?

Osakysymykset:

- 1) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan kolminaisuuden osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?
- 2) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan olemuksen osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?

- 3) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan moraaliominaisuuksia alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?

2.1 Tutkimusaineistosta

Kiinnostukseni uskonnon oppikirjojen jumalakuvaan nousee omista kokemuksistani lapsen jumalakuvaan kehittymisestä. Olen toiminut jo 11 -vuotiaasta alkaen seurakunnan lapsi- ja nuorisotyössä pyhäkouluja, erilaisia kerhoja ja nuorteniltoja vetäen. Käytännön kokemuksen lisäksi olen saanut päätökseen Walesin yliopiston Master of theology -tutkintoni ja valmistuin teologian maisteriksi virallisesti keväällä 2012. Kasvatustieteestä minulla on Oulun yliopiston vuonna 2007 hyväksymä kandidaatin tutkinto, jossa tutkin lapsen uskon erityispiirteitä ja kehittymistä. Lapsen hengellinen ja yleinen kehitys ovat minulle siis melko tuttuja aiheita niin kokemuksen kuin opiskelunkin pohjalta. Lapsi- ja nuorisotyössä sekä erilaisissa opetustehtävissä päiväkodeissa ja kouluissa olen huomannut monien tilanteiden kautta, kuinka tärkeää ihmisen kokonaisvaltaiselle ja terveelle kasvulle on oikeanlainen käsitys Jumalasta. Vääristynyt ja tasapainoton jumalakuva on syynä moniin lasten ja nuorten ongelmiin.

Lapsena minulle luettiin ja sain itse luettavaksi hyvin paljon kristillistä lastenkirjallisuutta. Aikuisiällä olen huomannut, kuinka paljon tuon lukemani kirjallisuuden opetukset ovat muokanneet minua, omaa jumalakuvaani ja maailmankuvaani. Tiedän siis omasta kokemuksestani, kuinka suuri ja kauaskantoinen anti kirjallisuudella voi olla lapsen koko elämään. Olen tästä syystä ollut aina hyvin kiinnostunut lapsille suunnatuista kirjoista, lehdistä ja muista kirjallisista materiaaleista. Teologian pro gradu -tutkielmassani (Virtanen, 2011) perehdyn lapsille suunnatun kristillisen Jeesehden jumalakuvaan. Esitän nyt tämän tutkimukseni puitteissa melkein samat tutkimuskysymykset Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjalle kuin esitin teologian pro gradussani Jeesehdelle. Teologian pro graduni on siis innoittanut minua tutkimaan alakoulun uskonnon oppikirjoja. Jeesehden jumalakuva yllätti minut pääosin positiivisesti vastaavuudellaan systemaattisen teologian kanssa. Jeesehdellä ilmoitetaan olevan opetussuunnitelma ja selkeät tavoitteen tukea lapsen uskon kehitystä (http://www.aikamedia.fi/palvelut__tuotteet/lehdet/jees-lehti/; Virtanen 2011, 10). Uskonnon opetuksella on opetushallituksen kokoamat opetussuunnitelman perusteet taustallaan ja opetus koskettaa suurinta osaa Suomen koululaisia. Haluan tutkia, millainen jumalakuva uskonnon oppikirjoista löytyy ja miten hyvin oppikirjat vastaavat systemaattisen teologian esiin tuomia kristinuskon perusoppeja.

Medialla ja kulttuurilla on merkittävä rooli lasten kasvattajana ja mielikuvien sekä asenteiden luoja. Lapset ovat erityisen herkkiä populaarikulttuurin vaikutteille. (Aaltola & Valli 2001, 191-193.) Yhteiskunta ja ympäristö sekä niissä ilmenevät kulttuurit vaikuttavat yksilön jumalakuvaan ja lapsen saamat virikkeet muokkaavat voimakkaasti hänen jumalakuvaansa. Lapsi tarvitsee oikeanlaista kasvatusta ja tukea, jotta hänen jumalakuvansa muodostuu tasapainoiseksi. (Kinnunen 2001a, 148; Tamm 1988, 37.)

Tutkimusaineistoni koostuu alakoulun evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirjoista, jotka sinänsä eivät ole populaarikulttuurin piirissä olevaa kirjallisuutta. Oppikirjojen vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen on kuitenkin mielestäni vähintään yhtä suuri kuin muun kirjallisuuden. Oppikirjoja luetaan säännöllisesti opiskellen ja niiden sisältöä oppilaat osaavat harvoin edes tarkastella kriittisesti. Haluan tietää, millaisen jumalakuvan oppikirjat antavat lukijalleen. Evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirjojen jumalakuvan tutkiminen on siis merkityksellistä ja perusteltua, koska yhteiskuntamme antama peruskouluopetus vaikuttaa lukijoihinsa ja muokkaa heidän ajatteluaan.

Olen rajannut tutkimukseni koskemaan Otavan julkaisemaa alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjaa. Perustelen rajaukseni omilla inhimillisinä rajoituksinani ajan ja työmäärän suhteen. Rajaus yhteen oppikirjasarjaan heijastuu toivottavasti myös tutkimukseni kokonaisvaltaiseen laatuun: haluan paneutua tutkittaviin oppikirjoihin mahdollisimman hyvin. Oppikirjasarjoihin perehtymisen ja pitkällisen pohdinnan perusteella valitsin tutkimusaineistokseni Otavan Tähti 1–6 uskonnon oppikirjat. Kyseinen oppikirjasarja on suhteellisen uusi julkaisukokonaisuus ja sisältää oppikirjat kaikille perusasteen alaluokille ensimmäisestä luokasta kuudenteen luokkaan. Oppikirjasarja on myös suosionsa myötä saanut jo useita uusintapainoksia, joista viimeisin on 10. painos Tähti 5 uskonnon oppikirjasta vuodelta 2014. Kyseessä on siis suosittu ja ajankohtainen uskonnon oppikirjasarja, joka on parhaillaan käytössä perusasteen kouluissa. Oppikirjojen kirjailijoina ovat toimineet Tähti 1–2 uskonnon oppikirjojen osalta Anni Niittyne, Marjo Similä ja Karoliina Vidgrén sekä Tähti 3–6 uskonnon oppikirjojen osalta Tapani Saarinen, Harri Laine, Rauna Sirola ja Merja Uljas. Tähti uskonnon oppikirjasarjassa on oma oppikirjansa jokaiselle luokka-asteelle, eli tutkimukseeni sisältyy kuusi oppikirjaa: Tähti 1 (2008), Tähti 2 (2009), Tähti 3 (2004), Tähti 4 (2005), Tähti 5 (2006) ja Tähti 6 (2007).

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjaa mainostetaan elämänläheiseksi sekä huumorintajuiseksi ja sen kuvataan kertovan uskonnosta lämpimästi. Lisäksi painotetaan, että kirjasarjan avulla lapsi saa itselleen uskonnosta myönteisen kuvan sekä vahvat perustiedot ja -taidot uskonnon alueelta.

Samaistumista Tähdien esille tuomaan maailmaan keuhataan helpoksi ja kuvituksen kerrotaan houkuttelevan lasta tutkimaan ja keskustelemaan aihepiirin asioista. Tähdien kerrotaankin antavan runsaasti tilaa lapsen omille pohdinnoille. (<http://www.otava.fi/oppimateriaalit/luokat1-6/tahti/>) Tutkimukseni painottuu nimenomaan oppikirjasarjan tekstien sisällön analyysiin ja niiden sisältämän jumalakuvan analyysiin. Oppikirjasarjan kuvaus itsestään vahvan perustiedon antajana uskonnon aihepiirissä on siis erityisesti tarkastelun alla tutkimuksessani –onhan jumalakuva kristillisen uskon ja uskonnon perustiedon ytimessä.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa yhdeksi uskonnon opetuksen keskeiseksi sisällöksi vuosiluokilla 1–5 mainitaan luottamuksen ja turvallisuuden luominen lapselle. Jumala tulee opetussuunnitelman mukaan oppia tuntemaan Isänä ja Luojana sekä tuoda Jumalan huolenpidon elementti lapselle tiedettäväksi. Myös Jeesuksen elämä ja opetukset tulisi sisältyä opetussuunnitelman mukaan näiden vuosiluokkien opetukseen. Hyvän arvosanan saamiseksi oppilaan olisi kyettävä muun muassa hahmottamaan omaa maailmankatsomustaan. Vuosiluokilla 6–9 päättöarvioinnissa hyvän arvosanan saamiseksi oppilaan olisi kyettävä ymmärtämään kristillistä ihmiskäsitystä ja kristinuskon etiikan perusteita.

(http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa ei mainita jumalakuvaa tai Jumalan kolmiyhteyttä, hänen olemustaan tai moraaliominaisuuksiaan, mikä on mielestäni hyvin hämmentävää. Jumala on kristinuskon keskeisin asia. Kuva tuosta Jumalasta muokkaa yksilön koko maailmankatsomuksen ihmiskäsityksineen ja etiikkoineen. (Erickson 1996, 75-76; Kärkkäinen 1985, 136.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden ainoat maininnat Jumalasta liittyvät Jumalan kokemiseen Isänä ja Luojana sekä Jumalan huolenpitoon. Jumalan moniulotteisuus, olemuksen ja luonteenpiirteiden eri osa-alueet jäävät opetussuunnitelman ulkopuolelle. Tämä opetussuunnitelmassa esiintyvä valinta jättää Jumalan persoona ja olemus pois keskeisistä tavoitteista tai sisällöistä on mielestäni toinen vahva perustelu sille, miksi tutkimusta uskonnon oppikirjojen jumalakuvasta tarvitaan. Jumalakuva on kaiken hengellisen elämän perusta, kuten aiemmin jo todettiin, joten kristinuskoa käsittelevistä oppikirjoista löytyy hyvin luultavasti, perusopetuksen opetussuunnitelmasta huolimatta, Jumalan eri osa-alueita määritteleviä tekstikohtia ja täten tutkimusaineistoa niistä nousevasta jumalakuvasta. Tutkimuksen tulokset tuovat mielestäni tarpeellista ja valaisevaa tietoa uskonnonopettajille, oppilaiden vanhemmille sekä kaikille lasten parissa työskenteleville.

2.2 Teoreettisesta viitekehystä

Tutkimusta tarkastellaan aina jostain näkökulmasta, eli teoreettisesta viitekehystä, käsin (Alasuutari 1999, 79). Tämä tutkimus kuuluu kasvatustieteen, erityisesti kasvatopsykologian ja lapsen ajattelun kehitystä käsittelevien teorioiden sekä teologian, eli kristinuskoa tutkivan tieteen, piiriin. Teologian pro gradu -tutkielmani (Virtanen 2011) muodostui samanlaisen teoreettisen viitekehysten pohjalle, mutta olen syventänyt ja täydentänyt tässä tutkimuksessani viitekehysten eri osa-alueita (jumalakuvan varhaiset rakennusmateriaalit ja Jumalan kolmiyhteinen persoona), joiden huomasin teologian pro gradu tulosteni analyysivaiheessa jääneen hieman hataralle pohjalle.

Kasvatustieteen ja kasvatopsykologian osalta erityisesti Piaget'n ja Goldmanin muodostamat ajattelun kehitysteoriat luovat tutkimukseni perustan. Tarkastelen ja esitän myös muutamien nimenomaan lapsen uskonnolliseen ja uskon kehitykseen perehtyneiden kasvatustieteilijöiden, kasvatopsykologien ja perheterapeuttien näkemyksiä lapsen uskonnollisesta ajattelusta ja jumalakuvasta sekä jumalakuvakehityksen vaikutuksista lapseen.

Teologia on jakautunut moniin eri tieteenaloihin: mm. eksegetiikkaan, kirkkohistoriaan, systemaattiseen teologiaan, uskontotieteeseen ja käytännölliseen teologiaan. Tutkimuksessani ilmenee tieteenalana käytännöllinen teologia. Käytännöllinen teologia on jakautunut Suomessa kolmeen oppiaineeseen: yleiseen käytännölliseen teologiaan, uskontopedagogiikkaan ja kirkkososiologiaan. (Luomanen 2001, 4-5, 7, 151.) Tutkimukseni uskonnon oppikirjojen jumalakuvasta sijoittuu vahvasti uskontopedagogiikan puolelle. Uskontopedagogiikan sanotaan olevan monesti yhteydessä systemaattiseen teologiaan, jossa pyritään selvittämään, tutkimaan kristinuskon perusoppeja Raamatun järjestelmällisen tutkimuksen avulla. (Luomanen 2001, 91-93, 152.)

Raamatun mukaisen jumalakuvan muodostamisen perusteena olen käyttänyt systemaattisen teologian metodien kautta koottuja dogmikirjoja. Systemaattisen teologian ja dogmatiikan kerrotaan antavan yksinkertaistettua, organisoitua ja Raamatun kokonaisilmoituksen kattavaa tietoa Jumalasta. Systemaattinen teologia ottaa kantaa ja julistaa kristinuskon perusoppeja sekä totuuksia perusteellisesti ja ymmärtämistä edistävästi. Systemaattinen teologia on koonnut yhteen välttämättömän, ajattoman ja käytännöllisen tiedon kristinuskosta ja Jumalan perimmäisestä olemuksesta. (Brunner 1958, 6, 14-21; Conner 1937, 11; Erickson 1996, 15-16.) Dogmikirjojen sisällön ajattomuus on mahdollistanut niiden käytön tutkimukseni lähdekirjoina, vaikka kirjat ovatkin osaksi suhteellisen vanhoja tai uusittuja painoksia.

Tutkimuksessani uskonnon oppikirjojen jumalakuvasta liikun siis kahden teoreettisen viitekehyksen alueella: kehityspsykologian, erityisesti lapsen uskonnollisen ajattelun ja jumalakuvan kehityksen alueella sekä systemaattisen teologian esittämän Raamatun jumalakuvan parissa.

2.3 Aineiston analyysimenetelmät

Päädyin valitsemaan aineistoni analyysimenetelmäksi deduktiivisen sisällönanalyysin sekä sisällön erittelyn. Olen teologian pro gradu –tutkielmassani (Virtanen 2011) havainnut tutkimusmenetelmän käytännössä toimivaksi tavaksi jäsentää, hahmottaa ja analysoida suhteellisen laajaa kirjallista aineistoa. Lisäksi systemaattisen teologian dogmatiikkaa kristillisestä jumalakuvasta antaa erittäin hyvän pohjan analyysirungolle. Analyysirunko luo perustan deduktiiviselle sisällönanalyysille. Runkoon kootaan ja luokitellaan aineistosta saatava data. Luokittelun jälkeen aineisto hahmottuu kokonaisuuksiin, joista voidaan muodostaa erilaisia tulkintoja sekä johtopäätöksiä. Sisällönanalyysi pohjautuu juuri tämän kaltaiseen systemaattiseen tekstien ja dokumenttien läpi käymiseen. Sisällönanalyysin kautta aineistosta saadaan kokonaisvaltainen sekä tiivistetty kuva, joka auttaa luotettavien johtopäätösten muodostamisessa. Laadullisen tutkimuksen kannalta tällainen teorialähtöisyys ei ehkä ole kaikkein tyypillisintä analyysia, muttei se kuitenkaan metodina ole pois suljettu kvalitatiivisesta lähestymistavasta. (Tuomi & Sarajärvi 2003, 105, 110, 116-117.)

Tekstistä suoraan ilmenevän sisällön määrällinen, systemaattinen ja objektiivinen kuvailu on, klassisen määritelmän mukaan, sisällönerittelyä. Tekstin luokittelu, sen sisällä esiintyvien sanojen, aiheiden, mielipiteiden, asenteiden tai muiden teemojen laskeminen sekä tekstissä esiintyvien toimijoiden ja eri osapuolten suhteiden kuvailu muodostavat sisällön erittelyn menetelmällistä rakennetta. Sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen tutkimussuuntaus voi soveltaa sisällön erittelyn menetelmiä omaan näkökulmaansa. (Heikkinen (toim.) 2005, 27; Väliverronen 1998, 15.)

Huolimatta saamastaan kritiikistä sisällön erittely on pysynyt voimissaan tutkimusmenetelmien joukossa. Tämä liian yksinkertaiseksi tai mustavalkoiseksi moitittu analyysimenetelmä myöntää omat puutteensa sekä taipumuksensa subjektiivisuuteen ja on kehittänyt itseään määrällisestä laskemisesta enemmän kontekstia huomioivaksi sekä painottaa nykyään selvästi enemmän kokonaisvaltaista tulosten tulkintaa. Sisällön erittelyä pidetäänkin luotettavana sekä kokonaisvaltaisena tapana saada laajasta tietoaaineistosta sanomallisesti

yhtenäinen yleiskuva. Erityisesti median tutkimuksessa sisällön erittelyn menetelmiä arvostetaan. (Eskola & Suoranta 1998, 186; Väliaverron 1998, 15-16.)

Tutkimukseni kohdistuu suhteellisen laajaan kirjalliseen tietoaaineistoon, joten pidän tutkimusmenetelmän valintaani kannattavana päätöksenä. Olen muodostanut tutkimukseni analyysirungon systemaattisen teologian jumalakuvan rakenteen mukaan. Rungon perusrakenteen sain muotoiltua luvussa kuusi esiintyvistä itse kehittelemistäni pelkistetyistä kristillisen dogmatiikan jumalakuvan mallista. Mallissa jumalakuvaa käsitellään, Jumalan kolmiyhteisen persoonan lisäksi, kahteen jakautuneen esityksen kautta: Jumalan moraaliominaisuuksien ja Jumalan olemuksen kautta. Olen käynyt aineistoni läpi sisällön erittelyn menetelmin ja poiminut, ryhmitellyt sekä luokitellut relevantit sisällöt muodostamani mallin avulla kehittelemiini analyysirunkoihin. Analyysirungot ovat nähtävissä tutkimuksen liitteissä.

2.4 Tutkimuksen sisällöstä

Seuraavassa luvussa määrittelen tutkimukseni pääkäsitteet ja esittelen joitain aiheesta aiemmin tehtyjä tutkimuksia sekä niiden tuloksia. Luvussa neljä käyn läpi lapsen ajattelun kehitystä ja siihen liittyvää jumalakuvakehitystä ikävaiheittain. Esitän erilaisia teorioita ja huomioita lapsen jumalakuvan alkulähteistä, sen kehittymisestä ja muuttumisesta lapsen kokemusten ja kehityskriisien kautta. Viidennessä luvussa käsitelen tasapainoisen jumalakuvan tärkeyttä, vääristyneen jumalakuvan muotoja, vaikutuksia sekä keinoja positiivisen jumalakuvakehityksen tukemiseksi.

Kuudes luku käsittelee systemaattisen teologian jumalakuvaa. Esitän luvussa systemaattisen teologian jumalakuvan kolmessa pääosiossa: kolmiyhteinen Jumala, Jumalan olemus ja Jumalan moraaliominaisuudet. Olen muodostanut systemaattisen teologian dogmatiikkakirjojen pohjalta kuvion Jumalan persoonasta ja piirteistä. Tutkimukseni analyysirungot pohjautuvat kuvioon. Seitsemännessä luvussa kuvailen tutkimukseni analyysitapoja ja tutkimuksen kulkua. Kahdeksannessa luvussa käyn läpi tutkimukseni tuloksia oppikirjakohtaisesti, johon perustuen vastaan luvussa yhdeksän yhteenvetoa tehden tutkimuskysymyksiini. Kymmenes luku sisältää pohdintaa tutkimuksen tuloksista sekä esille nousseista kysymyksistä ja ajatuksista.

3 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ JA AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

3.1 Käsitteistä

Tutkimukseni keskeisimpiä käsitteitä ovat jumalakuva, jumalakäsitys, kristillinen kasvatus, uskonto, usko, systemaattinen teologia, dogmatiikka ja dogmi. Seuraavissa alaluvuissa täsmennän ja määrittelen näiden käsitteiden merkityssisältöä tässä tutkimuksessa.

3.1.1 Jumalakuva ja jumalakäsitys

Luhtala & Luhtala (1998, 5-6) korostavat, että jumalakäsitys ja jumalakuva ovat usein toisistaan eriyttämättömiä käsitteitä ja niitä käytetään toistuvasti toistensa synonyymeina. Virkkusen (1982, 25) mukaan jumalakuva on yksilön muodostama katsomus yli-inhimillisestä olennosta, johon ihminen tarpeen tullen turvaa. Tamm kertoo jumalakäsityksen pitävän sisällään yksilön omaksumat tiedot ja kokemukset Jumalasta. Jokaisen yksilön omat henkilökohtaiset kokemukset ovat yksilöllisiä ja siten jokaisen jumalakäsityskin on persoonallinen ja yksilöllisesti väritynyt. (Tamm 1988, 10.)

Tamm kuvailee, että tunteet, ajatukset ja mielikuvat Jumalasta sekä näistä kumpuavat käyttäytymismallit ovat nivoutuneet jumalakäsityksessä lomittain yhteen. Tamm huomauttaa yksilön jumalakäsityksen syventyvän koko ajan hänen kokemustensa perusteella. (Tamm 1988, 10.) Käytän tutkimuksessani käsitteitä jumalakäsitys ja jumalakuva toistensa synonyymeina.

3.1.2 Kristillinen kasvatus

Pedagogiikan määritellään sisältävän kasvatusteorian ja kasvatuskäytänteitä. Didaktiikka on opetusoppia, missä määritellään se, miten yksilöä tulisi opettaa ja kasvattaa. Kasvatus on tavoitteellista, tarkoituksellista, normatiivista, arvosidonnaista ja vuorovaikutuksellista toimintaa.

Kasvatuksen päämääränä on ohjata kasvatettavaa. Uskontokasvatus määritellään eri uskontoihin tutustumiseksi ja mihinkään uskontoon sitoutumattomaksi kasvatukseksi. Tunnustuksellista kasvatusta kutsutaan uskonnolliseksi kasvatukseksi. Kristillinen kasvatus on kristinuskoon sitoutunutta ja tunnustuksellista kasvatusta, joka on sitoutunut Raamattuun. Kristillisen kasvatuksen tavoitteena on uskon synnyttäminen ja uskon kehityksen tukeminen. Omaa erityistä pedagogiikkaa tai didaktiikkaa ei kristillisellä kasvatuksella ole. Kristillinen kasvatus on kasvatusta, jonka tavoitteet ja menetelmät ovat kristillisiä arvoja noudattavia. (Muhonen & Tirri 2008, 64, 66-67; Räsänen 2008, 288.)

Kristillinen ihmiskäsitys, mikä sisältää Raamatun mukaisen jumalakuvan, jumalasuhteen sekä yksilön vastuullisuuden itselleen, muille ihmisille sekä Jumalalle, muodostavat kristillisen kasvatuksen perustan. Lähtökohta kristillisen kasvatuksen korostamaan rakkauteen ja vastuullisuuteen löytyy Jumalan rakkaudesta ja uskollisuudesta. (Räsänen 2008, 287-288.)

Kristillisellä kasvatuksella on monia ulottuvuuksia, jotka ovat jatkuvasti läsnä ja yhteen nivoutuneina. Kristillisestä kasvatuksesta on erotettu seuraavia ulottuvuuksia: opillinen, kokemuksellinen, rituaalinen, eettis-moraalinen, pedagoginen ja huolenpidollinen ulottuvuus. Opillisessa ulottuvuudessa teologia on opetuksen keskiössä. Kokemuksellisessa ulottuvuudessa kiinnitetään huomiota opetustilanteen ilmapiiriin ja sen vaikutuksiin omaksuttua tietoa kohtaan. Tavoitteena on tukea rakastavan ja luotettavan jumalakuvan ja jumalasuhteen syntymistä ja kehittymistä. Kasvatus ei koskaan rajoitu pelkästään eettis-moraaliseen ulottuvuuteen, vaan koskettaa kasvatettavan persoonaa ja elämää kokonaisvaltaisesti. (Muhonen & Tirri 2008, 77-82.)

3.1.3 Uskonto ja usko

Uskonto ja usko merkitsevät eri asioita. Uskonto määritellään Gummeruksen uudessa tietosanakirjassa (1987 4, 1952) niiden tapojen, oppien ja käytänteiden kokonaisuutena, joiden avulla ihminen ilmentää uskoaan yli-inhimilliseen. Spectrum tietokeskus 16-osainen tietosanakirja (1980 12, 561-562) määrittelee uskonnon yleismaailmalliseksi ja yleisinhimilliseksi ilmiöksi sekä yhdeksi tuntomerkiksi, jolla ihminen eroaa eläimestä. Uskonnon ulottuvuudet kirja jakaa viiteen osioon: tiedolliseen, emotionaaliseen, toiminnalliseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen. Uskonto on jotain, minkä kykenemme selittämään järjellämme, koemme tärkeäksi ja minkä raameissa haluamme sosiaalisesti toimia. Uskonto yhdistää saman kulttuurin ja ajan yksilöt toisiinsa. (ibid.)

Uskonto on yksilön tietoisesti valitsema riippuvaisuussuhde johonkin yliluonnolliseen. Uskonnessa esiintyvä usko ilmenee käytännössä erilaisin rituaalein, kulttuurein ja

maailmankatsomuksiin. (Ferguson & Wriqth & Packer (toim.) 1988, 575; Gummeruksen uusi tietosanakirja 4 1987, 1952; Kinnunen 2001b, 65.) Tässä tutkimuksessa uskonnolla tarkoitetaan ihmisten tapaa etsiä yhteyttä jumalalliseen erilaisten yhteisöllisten traditioiden ja rituaalien avulla.

Uskonto muodostuu Fergusonin mukaan ihmisen yrityksistä löytää pelastus ja päästä lähelle Jumalaa sekä oppia tuntemaan hänet. Ferguson lisää, että uskonnon keinot eivät kuitenkaan riitä pelastukseen tai Jumalan tuntemiseen, vaan tarvitaan elävää uskoa. Usko saadaan Jumalan lahjana, jonka jokainen voi vastaanottaa Jeesuksen sovitustyön kautta. Ferguson painottaa, että ainoastaan usko Jeesukseen pelastaa ihmisen ja johdattaa hänet Jumalan tuntemiseen. (Ferguson yms. (toim.) 1988, 575.)

Usko kuvataan hyvin samankaltaiseksi asenne -käsitteen kanssa. Asenne on sosiaalipsykologiassa määritelty tiedolliseksi, tunneperäiseksi ja toiminnalliseksi päätökseksi. Asenteen jokaista ulottuvuutta voidaan mitata ja todentaa. Uskolla on asenteen kolmen ulottuvuuden lisäksi vielä hengellinen ominaisuus. Hengellinen ulottuvuus käsittää Jumalan olemuksen sekä todellisuuden, mikä ei ole tieteellisin metodein mitattavissa. Usko on Jumalan lahjana vastaanotettava aktiivinen asenne. Uskon vastaanottaminen on vapaaehtoista ja usko vaikuttaa uskollista toimintaa arkielämässä. (Ferguson yms. 1988, 246; Kinnunen 2001b, 65; Taylor 2006, 488-489.)

Usko määritellään Factumin Uudessa tietosanakirjassa (7 2005, 424) ihmisen suhteeksi Jumalaan ja yliluonnolliseen. Usko on suhde Jumalaan. Ymmärrän suhteen joksikin eläväksi ja aktiiviseksi yhteistoiminnaksi, missä kommunikoidaan ja ollaan vuorovaikutuksessa. Tietosanakirjassa (ibid., 85) määrittelläänkin käsite *suhde* kahden luvun osamääräksi. Suhde on siis kahden osapuolen keskenään jakamaa elämää ja yhteyttä. Viitataan *usko* käsitteellä Jeesuksen sovitustyön mahdollistamaan, vapaaehtoisesti valittavaan elämään, aktiiviseen yhteyteen ja uskolliseen suhteeseen Jumalan kanssa, minkä vaikutus näkyy ja tuntuu myös yksilön arkielämän toiminnassa (Virtanen 2011, 14).

3.1.4 Systemaattinen teologia, dogmatiikka ja dogmi

Systemaattisen teologian tarkoituksena on antaa huolellisesti, yksityiskohtaisesti ja järjestelmällisesti koottu kokonaiskuva Raamatun ilmoituksesta. Systemaattisessa teologiassa Raamatun ilmoituksesta on koottu yhteen ehyt, helposti käsiteltävä, ymmärrettävä ja käytännöllinen vastaus mistä tahansa valitusta aiheesta. Raamatun ajattomat totuudet Jumalan luonteesta, olemuksesta ja tarkoituksiperistä muodostavat systemaattisen teologian perustan. (Erickson 1996, 15-

16; Grudem 2007, 21-23.) Päämääränään systemaattinen teologia pitää Jumalan tuntemista. Systemaattinen teologia pohjautuu kahteen alkuoletukseen:

- 1) Ihminen on rationaalinen sekä vastuullinen Jumalan luoma olento ja tarkoitettu Jumalan kanssa vuorovaikutussuhteeseen.
- 2) Raamatussa on ristiriidaton ja harmoninen kokonaisilmoitus, josta käy ilmi Jumalan luonne, tarkoitusperät sekä armo Jeesuksen sovitustyön kautta.

Systemaattisen teologian lopullinen auktoriteetti ja lähtökohta on Raamatun ilmoitus. (Brunner 1958, 14-21; Ferguson ym. 1988, 671.)

Systemaattisesti yhteen koottua Raamatun ilmoitusta kutsutaan dogmatiikaksi. Dogmatiikka voi antaa kysymyksen rajauksesta riippuen laajan tai suppean selityksen aiheesta. Tarve yhdistää harmoninen kokonaisuus teologisten kysymysten ja ristiriitojen kentällä loi maaperän dogmatiikan synnylle. Dogmatiikassa pyritään antamaan selkeä, yhteinen ja kokonaisvaltainen vastaus mihin tahansa valittuun aiheeseen ja näin tukea uskon omaksumista, syntymistä sekä kehittymistä. (Conner, 1937, 11; Ferguson ym. 1988, 203; Grudem 2007, 25.)

Käsitteellä *dogmi* (*dokein*) tarkoitetaan kreikan kielessä tiettyyn lopputulokseen tulemista, varmuutta asian paikkansa pitävydestä ja vakaumuksellisen mielipiteen muodostamista tuon varmuuden pohjalta. (Berkhof 1996, 18.) Dogmi ei kuvasta henkilökohtaista tunnetta tai luuloa jostain asiasta, vaan se puhuu syvällisestä sitoutumisesta johonkin perusteellisen pohdinnan ja järkeilyn tuloksena. Teologiassa dogmi viittaa muuttumattomiin uskon perustana toimiviin uskontunnustuskappaleisiin. Teologia, seurakunta ja usko tukeutuu dogmien kuvaamiin Raamatun totuuksiin. Luotettava dogmi perustuu aina täysin Raamatun kokonaisilmoitukseen. Dogmi ei yleensä ole suora lainaus Raamatun jostain jakeesta, vaan dogmaattisen pohdinnan, keskustelun ja harkinnan kautta kristittyjen yhdessä löytämä ja nimetty Raamatun kanssa ristiriidaton ja kokonaisilmoituksen tiivistävä sanamuoto. (Berkhof 1996, 18-23; Conner 1937, 11; Erickson 1996, 15-16.)

3.2 Aikaisempia tutkimuksia

Luhtala & Luhtala (1998) tutkivat omassa pro gradu -työssään koulussa annettavaa uskonnon opetusta ja tuon opetuksen vaikutusta sekä suhdetta lapsen jumalakuvaan. Tutkimus perustuu uskonnon opetussuunnitelman sekä uskonnon oppikirjojen tavoitteiden muodostamaan uskonnon

opetuksen päämäärään. Tutkimusaineiston Luhtalat ovat koonneet kyselylomakkeella ja aineistoa on käsitelty sekä kvantitatiivisin että kvalitatiivisin menetelmin. Tutkimusaineisto koottiin kuudesluokkalaisilta oppilailta, jotka ovat suorittaneet ala-asteen uskonnon opetuksen oppimäärän lähes kokonaan. (Luhtala & Luhtala 1998, 1, 32-37.) Tutkimustuloksista käy ilmi, että Jumalan rakkaus ja armo ovat selvästi korostuneita oppilaiden vastauksissa. Oikeudenmukaisuus ja kaikkietävyys esiintyvät Jumalan piirteinä jonkin verran, mutta Jumalan pyhyys, yliluonnollisuus, henkinen olemisen muotonsa, roolinsa luomakunnan luoja tai pelastajana ei oppilaiden vastauksista käy ilmi juuri lainkaan. Saatujen tulosten mukaan lapset eivät koe Jumalaa *Taiivaan Isänä*. Uskonnon opetussuunnitelmista ja oppikirjojen tavoitteista käy kuitenkin ilmi, että uskonnon opetuksen yksi tärkeä päämäärä olisi ollut Jumalan mieltäminen *Isäksi*. (ibid., 11, 40, 43, 56.)

Luhtalat näkevät, että uskonnon opetussuunnitelmien ja opetuksen ongelmana on Jumalan määrittelemättömyys. Opetussuunnitelmat ja oppikirjat puhuvat Raamatun Jumalasta, mutta niissä ei määritellä, millainen tuo Jumala on. Jokaisen uskonnon opettajan tulisi siis ennen opetusta määritellä itse Raamatun mukainen Jumala, josta opettaa lapsille. Luhtalat toteavat myös, että uskonnon opetussuunnitelmien mukainen opetus johtaa yleisinhimilliseen humaaniin ajatteluun. Henkilökohtaisesta Jumalan tuntemisesta tai tunnustuksellisesta uskon tukemisesta ei opetussuunnitelmissa puhuta. Luhtalat kohdentavat kritiikkiään myös oppikirjojen esittämään kuvaan *pehmojumalasta*: Kiltti ja pumpulinen Jumala aina vaan rakastaa. Jumalan pyhyyttä ei Luhtaloiden tutkimustulosten mukaan kirjoissa käsitellä. Luhtalat kuitenkin tuovat esiin, että lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että lapselle jää ensisijaiseksi kuva rakastavasta ja armollisesta Jumalasta. (ibid., 56-58.)

Varis (1991) käsittelee pro gradu -tutkielmassaan myös peruskoulun ala-asteen uskonnon oppikirjojen jumalakuvaa. Variksen tutkimuksen ja analyysin perustana toimii evankalis-luterilaisen kirkon Katekismus ja sen esittämä jumalakuva Jumalan kolminaisuudesta ja persoonista. Variksen tutkimuksen tarkoitus on kuvailla oppikirjojen jumalakuvan vastaavuutta evenkelis-luterilaisen kirkon opin kanssa. Tutkimusmenetelmänä Varis on käyttänyt sisällön erittelyä. (Varis 1991, 1, 30-33.) Tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että Jumalan rakkaus ja armo korostuvat oppikirjoissa. Jeesus esitetään kirjoissa Jumalan Poikana, mutta Pyhää Henkeä tai hänen ominaisuuksiaan ei oppikirjoissa tuoda juurikaan esiin. Tutkimustuloksistaan Varis toteaa, että oppikirjojen antama opetus Jumalasta huomioi lapsen käsityskyvyn ja kunnioittaa Katekismuksen oppia. (Varis 1991, 75-81.)

Keskitalo ja Heino ovat tutkineet nykyihmisen jumalakuvan piirteitä. He esittävät tutkimuksiensa tuloksina, että nyky-yhteiskunnan keskellä elävä yksilö rakentaa itselleen oman jumalakuvansa tietoisesti omien tarpeidensa ja mieltymyksiensä perusteella. (Heino 1995, 196; Keskitalo 1995, 106-107.) Heino lisää, että jumalakuva näyttäisi olevan hyvin yksityinen ja yksilöllinen elämän osa-alue. Yksilö haluaa itse päättää jumalakuvansa piirteistä. Yleensä persoonattomaksi ja immateriaaliseksi mielletystä jumalallisesta hengestä tai vaikutuksesta luodaan yksityinen kuva. Moderni, edelläkävijä ihminen, kuten Heino tällaista yksilöä kuvailee, kokoaa jumalakuvansa useiden erilaisten uskontojen, medioiden, ideologioiden ja taiteiden piiristä yhdistelemällä niistä itselleen sopivan kokonaisuuden. (Heino 1995, 196-203.)

Kurjen (1995) tutkimustulokset nuorten jumalakuvasta ovat mielenkiintoisia. Kurki käsittelee tutkimuksessaan eri kulttuuritaustaisten nuorten jumalakuvaa ja asenteita Jumalaa kohtaan sekä noiden asenteiden vaikuttavuutta nuorten elämään. Tutkimustuloksista selviää, että suomalaiset nuoret näkevät Jumalan olemassaolon usein *yleisjumaluutena*. Jumala on suomalaisnuorten mielestä persoonaton, henkinen, kaikkialla vaikuttava, mutta kasvoton voima. Kurki määrittelee suomalaisnuorten uskonnollisuuden luokkaan *epäileväisyys*. Nuoret eivät tiedä mistä ja miten voisivat etsiä tai löytää Jumalan, mutta heillä on tutkimustulosten mukaan kuitenkin halu etsiä Jumalaa tai jumalallista. Suomalaisnuorten jumalakuvassa näyttäisi hallitsevan lapsuuden sadunomaiset piirteet. Jumala on nuorten mielestä lapsuuteen kuuluva, pilven reunalla istuva ystävällinen vanha partainen ukko, kenestä opetettiin pyhäkoulussa ja rippileireillä. Nuoret eivät ole vakuuttuneita Jumalan todellisesta olemassaolosta, mutta kuitenkin pitävät sitä jossain määrin mahdollisena. Tuloksia pohtiessaan Kurki kallistuu kannalle, että Suomen koulujen uskonnon opetuksessa on pelätty liikaa tunnustuksellisuutta, mikä on tehnyt opetuksesta yhdentekevää sekä epämääräistä ja todellisesta elämästä irrallista sanahelinää. (Kurki 1995, 224-234.)

Oma käytännön teologian pro gradu -tutkimukseni (2011) keskittyy kuvailemaan mitä systemaattisen teologian esittämän jumalakuvan osa-alueita löytyy koululaisille suunnatun kristillisen Jees-lehden vuosikerrasta 2010. Jees-lehteä suositellaan lasten kristilliseen kasvatukseen kotona, seurakunnissa ja koulutyössä (http://www.aikamedia.fi/palvelut__tuotteet/lehdet/jees-lehti/). Tutkimukseni tulokset paljastavat, että jumalakuva on Jees-lehdessä suurelta osin systemaattisen teologian kanssa samoilla linjoilla, mutta Jumalan luonteen rakkautta ja armollisuutta painotetaan selvästi (Virtanen 2011, 90-96). Tämä tutkimustulos ei kuitenkaan vääristä jumalakovakehitystä, sillä yksilön kehityksen kannalta on tärkeää, että lapselle jää Jumalasta pääällimäiseksi rakastava kuva (Kinnunen 1996, 29-31; 2001b, 23; Tamm 1988, 44-47). Jumalan pyhyys näyttää myös olevan hyvin edustettuna lehden jumalakuvassa. Jumalan

moraaliominaisuudet ovat siis selkeästi esillä lehden palstoilla, mikä on ratkaisevaa positiivisen ja tasapainoisen jumalakuvakehityksen kannalta. (Virtanen 2011, 86-90, 94-96) Myös Jumalan kaikki kolme persoonaa ovat edustettuina lehdessä. Tutkimukseni tuloksista minua kuitenkin hämmästyttää yksi esille nouseva asia: Jeesuksen jumaluus on jostain syystä jäänyt lähes pelkästään lehden joulunumeron annin varaan. En tiedä, onko lehden toimittajat vahingossa ja huomaamattaan korostaneet lehden sivuilla Jeesuksen ihmisyyttä hänen jumaluutensa kustannuksella. (Virtanen 2011, 74-77, 79-80.) Jeesuksen jumaluus on tärkein kristinuskon perusta, mihin pohjautuu syntien anteeksisaaminen, armo ja pelastus (Grudem 1994, 553). Jumalasta opetettaessa tulee kiinnittää huomioita Jumalan koko persoonaan, olemukseen ja hänen kaikkiin luonteenpiirteisiinsä. Tasapainoinen jumalakuva muodostuu ainoastaan Raamatun ilmoituksen mukaisesta, systemaattisesta ja kokonaisvaltaisesta opetuksesta sekä opetuksen sisäistämisestä. (Bloesch 1995, 42; Grudem 2007, 177-181; Kvist 1995, 14.)

4 LAPSEN JUMALAKUVAN KEHITYKSESTÄ

Tamm tuo esiin, että yksilön jumalakuvaan sisältyy monia ajatuksia, tunteita, mielikuvia ja käytösmalleja. Iällä on suuri merkitys jumalakuvaan, sillä yksilön uskonnollinen kehitys ja ajattelu kulkee käsi kädessä hänen muun kehityksensä kanssa. Jokaisen yksilön jumalakuva on yksilöllinen ja omakohtainen, mutta lapsen uskonnollisen ajattelun ja sen sisältämän jumalakuvan kehityksestä voidaan löytää myös yleisiä piirteitä, jotka ovat sidoksissa lapsen ikään ja hänen kokemuksiinsa. (Tamm 1988, 10-11.) Kinnunen toteaa, että hengellisen elämän ja ajattelun idut ovat valmiina jokaisella yksilöllä syntymästä asti. Kuitenkin vanhemmat, kulttuuri ja yksilön saama opetus ohjaavat kehitystä merkittäväällä tavalla. (Kinnunen 2001a, 148.) Käyn seuraavaksi läpi ikävaiheittain lapsen uskonnollisen ajattelun kehitystä ja erityisesti jumalakuvan muodostumista.

4.1 Psykoanalyttinen koulukunta ja jumalakuvan ensimmäiset rakennusmateriaalit

Lapsen jumalakuvan kehityksen tarkastelu voidaan jakaa kahteen koulukuntaan, psykoanalyttiseen ja kognitiiviseen. Psykoanalyttinen koulukunta on kiinnostunut erityisesti jumalakuvan alkuperästä ja sen ensimmäisistä rakennusmateriaaleista. (Tamm 1988, 10-11.) Psykoanalyttisen koulukunnan isä, Freud, on kehittänyt ensimmäiset oletukset yksilön jumalakuvan varhaisimmista lähteistä. Lapsen jumalakuvan alkuperästä tehdyt päätelmät ovat kuitenkin oletusten varassa. Päätelmät on tehty havainnoimalla lasta. Lapsen ajatusmaailmaa tai sen kerrostumia ei voida muulla tavoin tutkia, sillä lapsi ei pysty kielellisesti itse kertomaan ajatuksiaan. (ibid. 11-13.)

Freud pitää lapsen suhdetta isäänsä jumalakuvan pohjana. Freudin mukaan lapsen hyvin varhaisetkin kokemukset omasta isästään siirtyvät mielikuvina osaksi hänen alitajuista jumalakuvaansa. Mielikuvat ovat vaikeasti tiedostettavissa, mutta vaikuttavat yksilön elämään suuressa määrin ohjaten hänen ajatteluaan ja tunnekokemuksiaan. Erikson sisällytti Freudin johtopäätöksiin myös äidin merkityksen jumalakuvan luoja. Psykoanalyttinen koulukunta näyttäisi siis uskovan, että yksilön alitajuun tallentuvat varhaiset kokemukset vanhemmistaan, heidän antamasta huolenpidosta, välittämisestä, suojelusta ja rakkaudesta tai niiden puutteesta

luovat jumalakuvan perustan. Psykoanalyttinen koulukunta nostaa esiin myös yksilön oman minäkäsityksen vaikutuksen hänen jumalakuvansa piirteisiin. (Tamm 1988, 11-13.)

Yksilön uudet kokemukset vanhemmistaan ja itsestään muokkaavat ja hiovat prosessinomaisesti hänen jumalakuvaansa. Yksilö joutuukin käymään läpi monia uskonkriisejä, kun hän huomaa, ettei Jumala ollutkaan sellainen kuin hän oli kuvitellut. Jatkuva ajatusten ja kokemusten punnitseminen johtaa jumalakuvan täsmentymiseen ja hiljalleen jumalakuva vapautuu inhimillisistä tunnekokemuksista. (Tamm 1988, 11-13.) Lapsen varhaisimpia vuosia kutsutaan uskontopsykologiassa äitiuskonnon kaudeksi. Äiti on yleensä hyvin läheisessä suhteessa vastasyntyneen lapsen kanssa, jolloin äiti myös määrittää lapselle muodostuvaa alitajuista jumalakuva radikaalilla tavalla. Suhteessa vanhempansa kanssa lapsen tulisi kokea turvallisuutta ja syvää yhteyttä. Nämä kokemukset muodostuvat perustaksi lapsen jumalasuhteelle. (Kinnunen 1999, 149.) Varhaisen vuorovaikutuksen laatu määrittelee yksilön uskon ja jumalakuvan kehittymisen suuntaa. Lapsen ensimmäiset ikävuodet luovat pohjan uskolle ja ohjaavat yksilön uskon kehitystä koko elämän ajan. (Oikarinen 1998, 160-162.)

Yksilön ensimmäiset kokemukset ja tunteet omasta äidistään jäävät hänen muistiinsa ja alitajuntaansa koko elämän ajaksi. Mikäli suhde äitiin on rakkauden täyttämä, turvallinen ja suojainen, muokkaavat nämä kokemukset yksilön jumalakuvaakin läheiseksi. Valitettavasti myös varhaislapsuudessa koetut hylkäämisen ja turvattomuuden kokemukset muokkaavat jumalakuva kaltaisikseen. Lapsi, joka on jäänyt vaille äidin rakkautta, ei ehkä koskaan odota Jumalaltakaan mitään hyvää. (Tamm 1988, 14-16.) Jos äitisuhteessa tulee esiin ensisijaisesti hylkäämistä, ahdistusta, vihaa tai pelkoa, yksilön jumalakuva muodostuu torjuva ja yksilö saattaa kantaa mukanaan läpi elämänsä suurta pelkoa ja ahdistusta siitä, että Jumala hylkää hänet, lakkaa rakastamasta häntä eikä halua huolehtia hänestä. (Tamm 1988, 18-19.)

Lapsen ja äidin terve suhde on rakkaussuhde, missä äiti antaa rakkautta ja lapsi vastaanottaa sitä. Äidin rakkaus on ehdotonta, eikä yksilön tarvitse ansaita sitä, vaan pieni ihminen saa koko olemuksellaan olla avuton ja riippuvainen huolenpitäjästään. Kokemus muokkaa voimakkaasti yksilön kuvaa mahtavasta, suuresta ja voimakkaasta huolenpitäjästä, Jumalasta. (Tamm 1988, 14-16.) Äidin hymylle ja kasvoille annetaan psykoanalyttisessa koulukunnassa suuri merkitys. Vastasyntynyt näkee äidin kasvoista tunteet, joita äiti ilmaisee ja tuntee lastaan kohtaan. Lapsi alkaa kehittää omakuvaansa, identiteettiään ja tietoisuutta olemuksestaan näiden tunteiden ja ilmaisujen pohjalta. Äidin kasvoja pidetään lapsen minuuden peilinä, joka ilmoittaa yksilölle hänen

identiteettiään ja arvoaan. Yksilön jumalakuvakehityksen myötä äidin kasvot korvautuvat Jumalan kasvoilla, jolloin Jumala toimii ihmisen arvon ja identiteetin antajana. (Tamm 1988, 16-18.)

Isäsuhte nähdään psykoanalyttisen koulukunnan käsityksissä äitisuhteesta poikkeavana. Lapsen nähdään saavan isäsuhteestaan valmiudet itsenäistymiseen. Isä kuvastaa lapselle arvovaltaa, voimaa, auktoriteettia, määräysvaltaa ja sääntöjä. Isän rakkauden ei nähdä olevan yhtä ehdotonta kuin äidin rakkauden. Isän rakkaus on vapaaehtoista, se on isän valinnasta riippuvaa ja tahdonalaista. Isän hyväksyessä lapsensa ja rakastaessaan häntä, on isän rakkauden vapaaehtoisuuden piirre hyvin positiivinen asia lapsen identiteetin ja kokonaisvaltaisen kehityksen sekä jumalakuvan muodostumisen kannalta. (Tamm 1988, 19-22.) Isäsuhte ja isän rakkaus voidaan kokea myös hyvin pelottavana, uhkaavana ja sääntöihin sidottuna, vaatimusten täyttämänä ja jatkuvana ansaitsemisen kierteenä. Isäsuhteen ollessa pelottava ja ansaitsemiseen sidottu yksilölle muodostuu itsestään melko arvoton kokemus. Yksilö ei tällöin koe itseään rakastamisen arvoiseksi sellaisenaan, vaan hänen arvonsa on sidottu ansaitsemiseen ja onnistumiseen. Jumalasta muodostuu näiden kokemusten perusteella vääristynyt kuva, jossa Jumala on rankaiseva, aina tyytymätön, vihainen, torjuva, pelottava ja uhkaava voima. (Tamm 1988, 19-22.)

Yksilön jumalakuvassa vaikuttavat sekä äidilliset, että isälliset piirteet. Varhaiset perusihmissuhteet antavat jumalakuvalle vahvan alitajuisen tunneväriytyksen. Äidillisiä piirteitä jumalakuvassa ovat yleensä rakkaus ja armahtavaisuus. Isällisiä jumalakuvan piirteitä ovat valta, voima, kunnia, kaikkivaltius, suuruus ja oikeudenmukaisuus. (Tamm 1988, 19-22.) Mikäli lapsi kokee vanhempansa turvallisina huolenpitäjinä, hän luultavasti kokee Jumalankin lähestyttävänä ja rakkaudellisena olentona. Luottamus Jumalan täydellisyyteen ja rakkauteen säilyy lapsen elämässä myös silloin, kun hän kasvaessaan huomaa, etteivät hänen vanhempansa ole täydellisiä. Varhaislapsuuden rakkaudelliset kokemukset vanhemmista luovat Jumalasta kestävän rakkauden kuvan. (Kinnunen 1999, 149.)

4.2 Kognitiivinen koulukunta ja lapsen ajattelun kehitys

Ehkä tunnetuin kognitiivisen koulukunnan teoria on Piaget'n esittämä vaiheittain etenevä teoria ajattelun kehityksestä. Teoria erottaa toisistaan erilaisia kehityskausia, jotka ovat sidoksissa lapsen ikään. Kehityskaudelta toiselle siirryttäessä ajattelun laatu muuttuu aina syvällisemmäksi, sillä kukin kehityskausi on perustana seuraavalle kaudelle. Jokainen lapsi siirtyy kaudesta toiseen omaan tahtiinsa ja näin ollen saavutettu kehitystaso ajattelun eri osa-alueilla saattaa vaihdella. Yksilön ajattelun kehitystä voidaan edesauttaa vaihtelevien virikkeiden ja toiminnan kautta. Piaget asettaa

teoriassaan abstraktiin ajattelutasoon tarvittavat kyvyt vasta yli kymmenen vuotiaan lapsen saavutettaviksi. Piaget toteaa myös, että tätä abstraktin ajattelun kehitystä ei voida kiirehtiä tai pakottaa. Lapsen täytyy ensin rakentaa sekä luokitella todellisuus konkreettisilla jäsentelyillä ja vasta tämän jälkeen hän pystyy muodostamaan ja ymmärtämään abstrakteja käsitteitä. (Luukkonen 1997, 37; Piaget, 1988, 23-27, 87-89.)

Piaget'n teoria on saanut osakseen myös kritiikkiä. Luukkonen esittää, että jo pieni lapsi pystyy ymmärtämään yksittäisiä abstrakteja käsitteitä silloin, kun niillä on kokemuksellinen elämispohja taustallaan. Tällaisia käsitteitä ovat Luukkosen mukaan muun muassa *rakkaus*, *kiire* ja *aika*. Luukkonen korostaa, että kokemuksen ja toiminnan kautta lapsi voi ymmärtää hyvin haasteellisia käsitteitä, eikä lapsen ajattelua tule missään nimessä aliarvioida. (Luukkonen 1997, 38.) Mielestäni Luukkonen on oikeassa, kun varoittaa aliarvioimasta lapsen ymmärryskykyä. Olen monta kertaa hämmästynyt lasten parissa työtä tehdessäni pienten lasten ajattelun monitahoisuudesta ja ymmärryksen laajuudesta. Kuitenkin pidän tärkeänä, että lapsille puhutaan heidän omalla kielellään, ilman turhan monimutkaisia käsitteitä, jolloin varmistetaan, että lapsi ymmärtää asian oikealla tavalla.

1960-luvulla lapsen uskonnollista ajattelua tutkinut Goldman havaitsi uskonnollisen ajattelun kehittyvän samanaikaisesti muun ajattelun kanssa noudattaen Piaget'n teorian kehityskausia. Uskonnollinen ajattelu tarvitsee kuitenkin pohjakseen primaarin ajattelun käsitteet ja on siten sekundaarista ajattelua. Esimerkiksi vasta sen jälkeen kun käsite *isä* on lapselle selkeä hän voi ymmärtää käsitteen *Taivaan Isä*. Goldmanin saamat tutkimustulokset ovat hallitsevia ja laajalle levinneitä uskonnollisen ajattelun jäsentämismalleja. Usein hänen teoriansa pohjustaakin uskontokasvatuksen tavoitteita ja materiaaleja. (Goldman 1965, 3-4, 63-64; Luumi 1997, 94; Kinnunen 2001a, 148; Tamminen & Vesa 1982, 68.)

Goldman on tehnyt tutkimuksensa tuloksista kuitenkin melko kärjistyneitä tulkintoja, joita Luumi kritisoi tiukalla otteella. Goldmanin mukaan alle 12-vuotiaan lapsen uskonnollinen ajattelu on vielä hyvin kehittymätöntä ja epäloogista. Tästä seikasta johtuen Goldman esittää, että 12-vuotiaita nuoremmille lapsille ei tulisi opettaa Raamattua vielä lainkaan, sillä silloin lapsi käsittelee sitä Goldmanin mukaan liian konkreettisella ja kirjaimellisella tavalla. Lapsen ajattelulle luontainen konkreettisuus ja kirjaimellisuus on, Goldmanin mukaan, väärä tapa tulkita Raamattua ja Goldman pelkää, että lapsi juuttuu ajattelussaan konkretiaan, eikä asioiden symbolinen merkitystaso pääse koskaan kehittymään kunnolla. Luumi huomauttaa, että Piaget ei pelännyt lapsen tapaa ajatella, vaan kunnioitti sitä. Lapsi tarvitsee Piaget'n mukaan jokaista kehitystasoa vuorollaan, jotta seuraava

voisi kehittyä tasapainoisesti ja ajallaan. Luumi korostaa siis Goldmanin erottautuvan tulkintoineen ja sovelluksineen Piaget'n ajattelun kehityksen teoriasta. (Luumi 1997, 94-96; Luumi 2002b, 109-110.)

Luumi nostaa esiin, että Raamatun monet kohdat edellyttävät aikuiseltakin vahvaa luottamususkkoa ja konkreettista omistamista omaan elämään. Konkreettinen ajattelu Jumalasta ja uskosta ei ole virheellistä tai huonompaa kuin symbolinen ajattelutapa. Luumi nimeää Goldmanin tulkinnan virheelliseksi. Luumin mukaan lapsi ei usko tai ajattele väärin, vaan omalla tavallaan, mistä aikuistenkin tulisi ottaa aika ajoin mallia omaan ajatteluunsa. Luumi nostaa esiin, että Goldmanin tulkinnat lapsen uskonnollisesta ajattelusta vaikuttivat suuresti uskonnonopetukseen ja Raamatun opettaminen lapsille koettiin haasteelliseksi ja vältettäväksi aiheeksi. Luumi iloitsee siitä, että nykyään lapsen ajattelun kehityksen vaiheet on hyväksytty luontaisina, eikä Raamatun opettamista lapsille enää pelätä. (Luumi 1997, 94-96; Luumi 2002b, 109-110.)

Jeesus ei tunnu pelkäävän lapsen uskoa, sillä hän käskee opetuslapsia päästämään pienet lapset hänen luokseen esteettä ja esittää vielä lisäksi, että taivasten valtakunta on lastenkaltainen. Jeesus itseasiassa tuntuu siis sanovan aikuisille miehille, että näiden tulisi ottaa esimerkkiä lapsen tavasta uskoa. (Matt. 19: 13-15.) Jumalan voi oppia tuntemaan Raamatun kautta, eikä kukaan saisi estää lapsia tulemasta sen ääreen. Virkkunen (1975, 56) kertoo, miten usko on lapselle kiinteä osa käytännönläheistä arkielämää. Lapsella on hänen mukaansa joka tilanteessa ehdoton luottamus Jumalaan ja Jumalan uskollisuuteen sekä huolenpitoon. Luumi (1997, 94-96; 2002b, 109-110) tuo esiin, että Raamattu on ehdottomasti tarkoitettu myös lasten teokseksi ja elämänvoimavaraksi. Mielestäni Virkkusen ja Luumin esille nostamat lapsen uskon ja Jumalan kohtaamisen tavat vaikuttavat todella sellaisilta, mitä aikuisen tulisi vaalia ja ottaa niistä itsekkin opikseen. On väärin, jos Raamattu rajataan vain jollekin tietylle ikäryhmälle kuuluvaksi teokseksi. Kristinuskon mukaan Raamattu on Jumalan Sanaa, kaikille ihmisille tarkoitettu teos, jossa Jumala puhuu, ilmoittaa itsensä ja vaikuttaa lukijaansa (Bray 2006, 511; Grudem 2007, 160).

Käyn seuraavaksi läpi ikävaiheittain lapsen ajattelua ja erityisesti uskonnollista ajattelua sekä sen piiriin kuuluvaa jumalakuvan kehitystä. Lapsen ajattelun kehityksen ja sen erityispiirteiden tiedostaminen sekä ymmärtäminen luovat pohjaa lapsen eteenpäin ohjaamiselle ja kehityksen tukemiselle. Piaget'n ja Goldmanin teoriat ovat laajalti hyväksytyjä alansa jäsenten keskuudessa ja niitä sovelletaan opetusmenetelmien ja tavoitteiden pohjana, joten olen keskittynyt tarkastelemaan ikävaiheita kuvatessani erityisesti heidän teorioihinsa. (Luukkonen 1997, 37; Luumi 1997, 94.)

4.2.1 Pikkulapsen jumalakuvasta

Kognitiivinen koulukunta nostaa esiin erityisesti lapsen ympäristön merkityksen hänen kehitykseensä. Lapsen nähdään ammentavan jumalakuvansakin rakennusaineet vuorovaikutussuhteessa ympäristönsä kanssa. Lapsen vanhemmat, häntä ympäröivä kulttuuri, perinteet ja lähiympäristö vaikuttavat lapsen jumalakuvan ja uskonnollisen ajattelun kehitykseen. Lapsen uskoon, periaatteisiin ja arvoihin vaikuttavat keskeisesti hänen omat kokemuksensa elämismaailmastaan ja saamastaan opetuksesta. Lapsen uskon kehityksen kannalta on merkittävää, missä yhteydessä ja miten sana *Jumala* tulee hänelle tutuksi, kuka Jumalasta puhuu ja miten Jumalasta puhutaan. Puhujat määrittelevät tuon sanan sisältöä ja merkitystä suuresti. Tunnekokemukset, joita lapsi yhdistää puheeseen Jumalasta voivat muokata lapsen jumalakuvaa merkittävästi. (Tamm 1988, 29-36.)

Olen koonnut oheiseen taulukkoon pikkulapsen kehityksen vaiheita. Taulukossa ilmenee ajattelun vaiheita Piaget'n (1977; 1988) ja Goldmanin (1965) esittämien teorioiden mukaan.

TAULUKKO 1. Lapsen uskon kehittyminen ikävuosina 3-6

Piaget	Goldman
<ul style="list-style-type: none">-Ajattelun kehitys on esioperationaalisessa vaiheessa.- Lapsi käyttää puhetta, eleitä sekä ilmeitä itseilmaisun keinoina.- Lapsen egosentrisyys vähenee.- Lapsen päättely on epäloogista.- Lapsi kokee maailman tunneperäisesti.- Lapsen ajattelussa ilmenee vahva artifisialismi, jonka mukaan kaikki on jonkun luomaa, suunnittelemaa ja tekemää.- Lapsen läpikäymät tunteet ja hänen saamansa kokemukset määrittävät jumalakuvaa merkittävällä tavalla.	<ul style="list-style-type: none">- Uskonnollinen ajattelu on esioperationaalisessa, intuitiivisessa vaiheessa.- Lapsen toiminnalle on ominaista itsekeskeisyys ja epäjohdonmukaisuus.- Lapsen ajattelu on epäloogista.- Lapsen uskonnollisen ajattelun kehitys hitaampaa kuin muun ajattelun kehitys, sillä se on sekundaarista ajattelua ja tarvitsee perustakseen primaarin ajattelun käsitejärjestelmän.

Piaget esittää teoriassaan, että alle kouluikäinen lapsi käy läpi esioperationaalista vaihetta, jossa lapsen ajattelu pohjautuu konkretiaan, inhimillisyyteen ja on vielä jäsentymätöntä. Mielikuvitus värittää lapsen maailmaa vahvasti ja on osana luomassa hänen jumalakuvaansaakin. Jumala voidaan kuvitella konkreettisten ominaisuuksien kautta esimerkiksi jonkin kokoiseksi tai näköiseksi. Kinnunen tuo esiin, että pikkulasten opetuksessa voitaisiin keskittyä enemmän Jumalan tekoihin ja vaikutukseen. Kinnusen mukaan Jumalan määrittelee loppujen lopuksi paljon paremmin Jumalan tekemät teot, kuin ulkomuoto. (Piaget 1988, 105; Kinnunen 2001a, 150-155.)

Lapsen omat vanhemmat toimivat esikuvana lapsen jumalakuvalle: Vanhemmat ja Jumala ovat samanlaisia, tosin Jumala on vain isompi ja voimakkaampi. Ajattelun kehittyessä ja puheen rikastuessa lapsi alkaa kertoa omia käsityksiään ja kysellä tietoa ympäröivästä maailmasta. Alle kouluikäisen jumalakuva kuvaillaan antropomorfiseksi, missä Jumala on ihmisen kaltainen, mutta vanhempi, vahvempi, voimakkaampi, viisaampi ja mahtavampi. (Kinnunen 2001a, 149; Tamm 1988, 42-44.) Lapselle käsite *sattuma* on Piaget'n mukaan lähes tuntematon. Lapsen maailmassa kaikella on tarkoitus ja päämäärä. Lapsen ajattelussa esiintyy vahvasti artifisialismin vaikutuksia, joiden mukaan kaikki on jonkun luomaa ja tekemää. Artifisialismi ei ole sidoksissa lapsen kulttuuristaan, saamaan opetukseen tai ympäristön uskonnolliseen viitekehykseen, vaan se on kaikilla lapsilla sisäsyntyisesti. Jokainen lapsi siis ajattelee, oman pohdintansa perusteella, että joku on luonut ja tehnyt tämän kaiken, maailman ja minut. Vanhempien kaikkivoipaisuus lapsen silmissä vaikuttaa ilmeisesti tähän ajattelutapaan ja lapsi laajentaa kaikkivoipaisuusajattelun ympäristöönsä. (Piaget 1988, 48-50; Tamm 1988, 42-44.)

Pikkulapsi ajattelee olevansa kaiken keskipiste. Lapsen kokemus maailmasta on hyvin tunneperäinen, sillä lapsi heijastaa omat tunteensa vallitsevaan ympäristöön. Ulkoisen ja sisäisen maailman rajausta toisistaan ei ole vielä vahvistunut automaattiseksi toiminnaksi. Lapsi saattaa esimerkiksi nähdä auringon hymyilevän iloisesti, sateen itkevän suruissaan ja pilvet vihaisina. Yhteys luontoon on lapsen kokemuksissa vahva ja hän aistii elämässään vaikuttavia asioita hyvin herkästi ja kokonaisvaltaisesti. Jumalan läsnäolo on lapselle myös hyvin voimakas ja konkreettinen tunne kaikkialla hänen ympärillään. (Tamm 1988, 42-44.) Kinnusen mukaan lapsen itsekeskeinen kokemus Jumalasta on hyvin tärkeää lapsen kehitykselle. Lapsi kokee, että Jumala on olemassa juuri häntä varten. Lapsi uskoo siis koko persoonallaan, yksilöllisesti ja usko sisältää Jumalan ainutlaatuista huolenpitoa lapsen elämästä. Lapsen terveen omanarvontunnon pohjaksi tällainen kokemus on Kinnusen mukaan elintärkeää ja tarpeellista. (Kinnunen 2001a, 151.)

Goldmanin mukaan lapsi elää alle kouluikäisenä uskonnollisessa ajattelussaan esioperationaalista ja intuitiivista vaihetta. Goldmanin kuvaukset lapsen ajattelusta ovat Piaget'n teorian mukaisia. Goldman korostaa, että lapsi päätelee asioita hyvin epäjohdonmukaisesti ja erillisesti asiasta toiseen. Lapsen ajattelu on myös Goldmanin mukaan itsekeskeistä. Goldman kertoo, että lapsi kohdistaa huomionsa usein epäoleellisuuksiin ja lapsen ajattelu on siksi jäsentymätöntä sekä irrationaalista. (Goldman 1965, 3-4, 51-61; Tamminen & Vesa 1982, 66-68.)

Lapsen varttuessa hänen jumalakuvaansa alkaa yhä enemmän vaikuttaa vanhempien lisäksi lapsen lähiympäristö (Tamm 1988, 29-30, 35-36). Lapsella on synnynnäinen taipumus uskonnolliseen ajatteluun artifisialismiin pohjautuen. Kuitenkin on huomioitava, että lapsen lähiympäristö vaikuttaa suuresti siihen, alkaako tuo taipumus kasvattaa pysyvää uskoa. Lapsen saamat kokemukset ympäristöstään siis määrittelevät sen, mihin usko pohjautuu, kasvaako usko ja millaiseksi usko muotoutuu. (Piaget 1988, 48-50; Tamm 1988, 42-44.)

4.2.2 Alakouluikäisen jumalakuva

Yksi alakouluikäisen suurimmista kehitystehtävistä on itsetunnon ja minäkuvan muotoutuminen. 7-12 -vuotiaana muotoutunut maailmankuva säilyy suhteellisen muuttumattomana läpi yksilön elämän. Kinnusen mukaan kristillinen usko luo lapsen elämälle parhaimman pohjan. Kinnunen listaa, että kristillinen usko tuo lapsen elämään parhaimmat itsetunnon rakennusmateriaalit, eettiset ja moraaliset periaatteet, vastuuntunnon sekä turvan ja totuuden, jotka kantavat elämässä ja poistavat turvattomuuden jopa kuolemasta. Kinnunen korostaa, että kouluikäisenä muodostunut oikea jumalakuva auttaa yksilöä välttämään monet elämän vanhingoittavat kokemukset. Henkilökohtainen jumalasuhte antaa elämälle Kinnusen mukaan ilon ja päämäärän sekä valmiuksia kohdata eri ikävaiheiden kriisit. (Kinnunen 1996, 31; Kinnunen 2001b, 23.)

Alakouluikäisen lapsen usko on suuressa muutosvaiheessa. Tamminen käsittelee koululaisen uskoa tutkimuksessaan, jonka mukaan kahdeksankymmentä prosenttia koulua aloittavista oppilaista uskoo Jumalaan. Tamminen tutkimustulokset paljastavat, että kuudesluokkalaisista koululaisista enää viisikymmentä prosenttia uskoo Jumalaan. 12-vuotiasta koululaisista kaksikymmentä prosenttia ei usko enää lainkaan Jumalan olemassaoloon. (Tamminen 1991, 29.) Alakouluikäisen saama opetus ja tuki jumalakuvaansa muodostamisessa vaikuttaisi mielestäni Tamminen tutkimustuloksiin pohjautuen erittäin tärkeältä. Tulokset puhuvat mielestäni myös siitä, että uskonnon kouluopetuksessa on mahdollisesti jotain vikaa. Huomattavan suuri prosentuaalinen osuus alakoululaisista luopuu uskostaan Jumalaan sinä aikana, kun he ovat osallisia säännöllisestä

uskonnon opetuksesta. Luhtalat sekä Kurki ovat kanssani samoilla linjoilla pohtien uskonnon opetuksen tunnustuksellisuuden sekavaa tilaa ja yleisinhimilliseen filosofointiin ja teorisointiin nojautuvaa laatua (Kurki 1995, 230-234; Luhtala & Luhtala 1998, 56-58).

Jumalakuvakehitys on kouluikäisellä niin sanotussa realistisessa kaudessa, missä ajattelu suuntautuu enenevästi todellisuuteen. 7-12 –vuotias lapsi on kuitenkin vielä pieni lapsi, joka leikkii yhä lapsuusajan tyypillisiä leikkejä. Kouluikäisen maailma on samanaikaisesti yhä enemmän aikuismainen ja kuitenkin lapsenomainen. Kouluikäiselle ovat tärkeitä konkreettiset ja käsin kosketeltavat asiat. Lapsi alkaa nähdä todellisuuden sellaisenaan, myös sen raakuuden ja pelottavat asiat. Hän silti yrittää pitää kiinni moraalisesta voimastaan, puhtaudestaan ja viattomuudestaan, eikä halua antaa todellisuuden julmuuden lannistaa itseään tai uskoaan hyvään. (Luhtala & Luhtala 1998, 19; Tamm 1988, 36.)

Kinnusen mukaan 7-vuotias lapsi uskoo luonnollisesti Jumalaan. Lapsen uskosta muodostuu vahva ja kestävä, mikäli hän saa ympäristön tukea uskonsa kehitykselle. Uskon perusteita lapsi alkaa koetella kymmenen vuotiaana. Uskon omakohtaisuus ja pysyvyys määrittää kouluiässä. Lapsi itse ratkaisee, minkä merkityksen antaa uskolle. Lapsen saama opetus ja hänen elinympäristönsä kuitenkin vaikuttavat suuresti siihen muodostuuko uskosta elävää ja aktiivista vai pelkkää lapsuuteen kuuluvaa satua. Lapsi ei usko enää opetusta sellaisenaan, vaan punnitsee saamansa ohjauksen ja tiedot. Kinnunen korostaa, että keskilapsuudessa tehdyt päätökset antavat yksilön elämälle suunnan. Kouluikäisen uskonnollinen opetus ja ohjaus on haastavaa. Kinnunen mukaan opetusainekseen, sen paikkansapitävyyteen ja opetuksen laatuun sekä käytänteihin tulisi kiinnittää kouluikäisen opetuksessa erityistä huomiota, sillä kasvatuksen vaikutukset lapsen elämään ovat kauaskantoisia. Uskon asioiden konkreettinen todentaminen faktatietojen kautta on tärkeää. Kinnunen nostaa esimerkiksi tällaisesta uskontokasvatusta ja uskon lujittumista tukevasta todentamisesta historian tutkimisen ja maantieteen kartat. (Kinnunen 1996, 25, 28; Kinnunen 2001b, 68; Kinnunen 2005, 190-191.)

Myös Tamm painottaa, että realistisen kehityskauden aikana lapsi ratkaisee sen, minkä merkityksen hän antaa uskonnollisille ajatuksilla ja kokemuksilla. Lapsi ei tyydy enää sadunomaisiin ajatuksiin ja selityksiin, vaan vaatii uskollen vankempaa, järkipäristä ja omakohtaista perustaa. Tamm korostaa Kinnusen tavoin lapsen saaman opetuksen ja kasvatuksen merkittävää vaikutusta lapsen jumalakuvakehitykseen. (Tamm 1988, 36-38.)

Oheisessa taulukossa on Piaget'n (1977; 1988) ja Goldmanin (1965) kehitysteorioiden pääteemat alakouluikäisen lapsen ajattelun kehityksestä.

TAULUKKO 2. Alakouluikäisen (ikävuodet 7-12) lapsen ajattelun kehitys.

Piaget	Goldman
- Lapsen ajattelu on konkreettisten operaatioiden kaudessa.	- Lapsi on konkreettisen uskonnollisen ajattelun vaiheessa.
- Lapsen ajattelu on hyvin tunnevaltaista ja edelleen kiinnittynyt konkreettisiin ilmiöihin sekä tapahtumiin, mutta lapsi kykenee ajattelemaan ja päättämään myös loogisesti.	- Jumalakuvan antropomorfiset eli ihmisenkaltaiset piirteet alkavat väistyä ja lapsen mielikuvituksen värittämät sadunomaiset käsitykset Jumalasta vähenevät.
- Lapsi oppii ymmärtämään, että hänen vanhempansa ovat rajallisia ja erehtyväisiä.	- Lapsi ryhtyy pohtimaan Jumalaa tiedollisesti, eikä hän pidä vanhempiansa enää suoraan jumalakuvan ”rakennusmateriaaleina”.
- Lapsi elää vahvaa sääntömoraalin aikaa ja hänen oikeudentajunsa on hyvin voimakas	- Konkretia hallitsee lapsen ajattelua edelleen ja Jumalan henkisen olemuksen ymmärtäminen on hänelle vaikeaa.
- Lapsen ajattelu avautuu tieteelle, luonnonlaeille, logiikan säännönmukaisuuksille ja tekniikan mahdollisuuksille.	- Lapsi kiinnittää huomiota yksityiskohtiin kokonaisuuden sijasta, mutta hän kuitenkin kykenee, hieman haparoiden, loogiseen ajatteluun.

Piaget nimittää alakouluikäisen kehitysvaihetta konkreettisten operaatioiden kaudeksi. Kauden aikana lapsen ajattelu irtautuu vähitellen konkretiasta, jolloin hän alkaa erottaa toisistaan sisäisen ajattelumaailman ja ulkoisen todellisuuden. Piaget huomauttaa, että kouluikäisen jumalakuvakehityksessä on monia haasteita. Lapsen ymmärtäessä noin seitsemän vuotiaana omien vanhempiansa rajallisuuden hän ajautuu kehityskriisiin. Lapsi joutuu ratkaisemaan kriisin aikana moraalialia (vanhemmat eivät ole kaikkivoipia tai oikeudenmukaisia), uskoa (jumalakuvan rakennusmateriaaleja ei voi ammentaa suoraan vanhemmista) ja älyä (tieteen ja loogisuuden maailma tulee lapsen tietoisuuteen) koskevia ristiriitaisuuksia ja havaintoja. (Luhtala & Luhtala 1998, 19; Piaget 1988, 106-107; Tamm 1988, 44-46; Varis 1991, 6.)

Goldmanin teorian mukaan alakoululainen lapsi on konkreettisen uskonnollisen ajattelun vaiheessa, joka on eräänlainen siirtymä- tai välivaihe antropomorfismin vähentymisessä ja faktatiedon lisääntymisessä. Lapsen Jumalalle antamat mielikuvitukselliset väritykset ja sadunomaiset selitykset alkavat menettää otettaan hänen ajattelussaan. Kuitenkin Goldman painottaa, että lapsi on edelleen konkreettisen ajattelunsa vankina ja siksi lapsen on vaikeaa käsittää Jumalaa hengeksi ja siten kaikkialla läsnäolevaksi. (Goldman 1965, 103-133.)

Kouluikään saavuttaessa lapsen käsitys vanhemmistaan siis muuttuu radikaalilla tavalla, mikä vaikuttaa lapsen koko maailmankuvaan ja sitä kautta jumalakuvaan. Lapsi ei enää näe vanhempiaan kaikkivoipina tai täydellisinä. Kouluikäinen alkaakin liittää täydellisyyden ja kaikkivoipaisuuden ainoastaan Jumalan ominaisuuksiksi. (Tamm 1988, 25-26.) Lapsi saa koulun sosiaalisen yhteisön ja opetuksen kautta myös vahvan kosketuksen institutionaaliseen uskontoon. Lapsen jumalakuva on kouluiässä jatkuvassa muutosprosessissa ja irtautuu prosessin aikana yhä enemmän vanhempien kuvasta. (Tamm 1988, 25.) Kouluopetuksessa lapsi saa tietoa uskonnon symboleista, kirkkovuodesta, rituaaleista ja teologiasta. Lapsi alkaa myös ymmärtää, kuinka vakavasti aikuiset suhtautuvat kysymykseen Jumalasta. Lapsen älyllinen kehitys ja kypsyys mahdollistavat hänelle laajemman kokemusmaailman sekä aikaisempaa avaramman ja eksistentiaalisemman tavan pohtia Jumalaa. (Tamm 1988, 25, 36.)

Kouluikäisen ajattelu alkaa muuttua abstraktimmaksi ja lapsi alkaa ymmärtää yleisiä teorioita ja periaatteita. Lapsi pohtii eri asioiden syy-seuraus –suhteita aiempaa tarkemmin ja hänellä on vahva luontainen tarve tietää ja ymmärtää maailman tapahtumia. Koululaisen saavuttama kärsivällisyys- ja pitkäjänteisyystaso mahdollistaa aiheeseen keskittymisen sekä sitä kautta totuuden etsimisen ja löytämisen. (Jarasto & Sinervo 1998, 42, 46, 57.)

Kouluikäinen lapsi elää sääntömoraalin aikaa. Pikkulapsi ei vielä ymmärrä *synti* -käsitteen merkitystä, mutta kouluikäiselle *synti* avautuu käsitteenä ja lapsi alkaa ymmärtää synnin vaikutuksia. Kouluikäisen on kuitenkin vaikea ymmärtää tuomion ja armon samanaikaisuutta. Lapsi näkee Jumalan oikeutta jakavana, ehdottomana tuomarina, joka palkitsee hyvät ja rankaisee pahoja. Armon ja anteeksiantamisen ymmärtäminen vaatii tuekseen opetusta ja aitoja vastauksia lapsen kysymyksiin. Lapsella voi olla yliherkkä omatunto voimakkaan sääntömoraalin takia. Kinnunen kuitenkin kertoo, että lapsilla on ehkä enemmänkin nykyaikana taipumusta liian hiljaiseen omatuntoon, joka ei vaikuta minkäänlaisia syyllisyydentuntoja edes aiheellisissa tilanteissa. Jumala saatetaan nähdä kilttinä ja hyvänä, mutta samalla heikkona, voimattomana ja ulkopuolisena. Nykylasten jumalakuva ei enää ilmene Jumalan pyhyys tai tahto. Kinnunen kritisoi aikamme

heikkoa opetusta kristinuskosta sekä uskon olematonta todeksi elämistä. Uskon heikko asema yhteiskunnassamme nakertaa Kinnusen mukaan yleistä vastuullisuutta sekä sen kautta koko yhteiskuntamme pohjaa. Kinnunen kertoo, että tasapainoinen, Jumalan pyhyiden, syntiin suhtautumisen ja anteeksiantamuksen, sekä Jumalan armon ja rakkauden huomioiva opetus on tärkeä perusta yksilön elämälle sekä koko yhteisölle. (Kinnunen 1996, 26-27; 2001a, 151-152; 2001b, 39.)

Koulussa lapsi kohtaa kahdenlaista tietoa: Raamatun esittämää luomiskertomusta ja Jumalan hallintavaltaa maailmassa sekä tieteen esittämää biologiaa ja luonnontiedettä. Lapsi joutuu elämään valtavassa ristiriitatilanteessa 9-12 -vuotiaana. Kouluopetuksen tieteellinen maailmankuva voi lokeroida uskon pois todellisesta arkielämästä esittäen sen ainoastaan irrallisena ja reaalityodellisuuden kuulomattomana ihmiselämän koristeena. (Kinnunen 1996, 29.)

Tamm tuo esiin, että tieteellä ja tekniikalla kyllästetyssä maailmassa ei Jumalasta ja hänen toiminnastaan olla kovin kiinnostuneita. Ristiriitojen myllerryksen keskellä kouluikäinen pohtii syvällisesti Jumalaa. Uuden tiedon myötä lapsi joutuu jatkuvasti muokkaamaan omaa maailmankuvaansa, mikä asettaa suuria haasteita hänen perusturvallisuuden tunteelleen. Ymmärrettävä ja korrekti tieto on välttämättömyys lapsen tasapainoisen jumalakuvan muodostumisessa. Tamm ja Kinnunen kertovat, että oikeanlaisessa opetuksessa jumalakuvasta muodostuu avarampi ja yliluonnollinen. Lapselle tulisi antaa tieteellistä tietoa, logiikan lainalaisuuksia sekä esittää samalla elävää uskoa Jumalaan, jolloin Jumalasta muodostuu maailmassa vaikuttavien lainalaisuuksien ja tieteiden Luoja, joka haluaa olla ihmistä lähellä. Lapselle tulisi heidän mukaansa opettaa myös tervettä kritiikkiä tiedettä ja sen väittämiä kohtaan. (Kinnunen 1996, 29; Tamm 1988, 36, 44-47.)

Jumalakuva kehittyy siis kouluiässä abstraktimpaan suuntaan. Varhaislapsuudessa muodostuneesta sadunomaisesta, antropomorfisesta ja konkreettisesta jumalakuvasta irrottaudutaan vähitellen iän myötä. Muutoksista ehkä suurin on se, että pikkulapsi pitää Jumalan olemassa oloa täysin itsestään selvyytensä, kun taas kouluikäinen haluaa uskolleen ja ajattelulleen perusteita. Kouluiässä jotkin jumalakuvan yksityiskohdat ovat hyvin tarkasti hahmotettuja, mutta jos lapsi ei saa systemaattista ja selkeää opetusta Jumalasta, jää lapsen hahmottama kokonaiskuva aiheesta heikoksi ja hataraksi. (Luhtala & Luhtala 1998, 19-21; Virkkunen 1975, 40.)

4.2.3 Yläkouluikäisen jumalakuvasta

Piaget'n mukaan lapsi on saavuttanut noin 12-vuotiaana formaalien operaatioiden kauden. Tällöin lapsen ajattelu on saavuttanut abstraktin ja käsitteellisen ulottuvuuden, jolloin hän kykenee prosessoimaan ajatuksiaan ilman suoraa yhteyttä konkretiaan. Formaalisten operaatioiden kausi on Piaget'n teoriassa neljäs ja samalla viimeinen ajattelun kehityskausi, joka jatkuu läpi elämän. (Piaget 1988, 24, 86-91; Varis 1991, 6-7.) Jumalakuva sisäistyy nuoruusvuosien aikana entisestään. Opitut ja uskotut Jumalan ominaisuudet muokkautuvat ulkoisesta tiedosta sisäiseksi ymmärrykseksi. Jumalasta tulee pikemminkin hengellinen todellisuus kuin tarkasti määritelty olento. Jumalan ymmärretään olevan täysin erilainen kuin mikään inhimillinen tai inhimillisen elämän elementti. Jumala on yliluonnollinen. (Tamm 1988, 49-50.)

Goldmanin teorian mukaan varhaisnuoruudessa alkaa abstraktin uskonnollisen ajattelun vaihe. Yksilö on nyt saavuttanut ajattelutason, jossa hän kykenee ymmärtämään uskon asiat abstraktisti ja symbolisesti. (Goldman 1965, 163; Luumi 1997, 95; Luumi 2002b, 109; Varis 1991, 10.) Kinnusen mukaan jo aikaisemmin alkanut uskon käsitteellinen ja tiedollinen testaaminen sekä kyseenalaistaminen jatkuu varhaisnuoruudessa. Yläkoululaiset pohtivat Jumalaa ja uskoa entistä tietoisemmin. Uskon kasvulle ja kehitykselle on luotu pohja jo aikaisemman opetuksen kautta. Saadun opetuksen yhtäpitävyys todellisuuden kanssa ratkaisee suurelta osalta sitä, miten nuori suhtautuu uskoon ja Jumalaan. Nuoruusiän jumalakuvan kehitykseen vaikuttavat siis aikaisempi opetus, yksilön lapsuuskokemukset sekä tämän hetkinen opetus ja nuoren läpi käymät kriisit ratkaisuihin. (Kinnunen 1996, 37; Kinnunen 2005, 192-193.)

4.3 Yhteenvetoa

Rizutto huomauttaa, että yksilö muokkaa ja pohtii jumalakuvaansa aina jokaisessa uudessa elämänvaiheessa ja kriisissä. Jokaisen yksilön jumalakuva on siis persoonallinen ja jatkuvassa prosessinomaisessa muutoksessa. (Rizutto 1979, 177-211.) Kinnunen (2005, 193) korostaa, että nuoren tulee itse muodostaa oma uskonsa ja jumalasuhteensa henkilökohtaisesti erillään vanhemmistaan, jotta usko muodostuu kantavaksi.

Kouluikäisen lapsen kerrotaan tarvitsevan järkipäisiä perusteluja uskolleen (Luhtala & Luhtala 1998, 19-21; Virkkunen 1975, 40.) Sadunomaisen uskon täytyy vaihtua hyvin perusteltuun ja sitä kautta vankkapohjaiseen uskoon, jotta se kestää yhteentörmäykset tieteellisen maailman kanssa (Kinnunen 1996, 29; Tamm 1988, 36, 44-47.) Terveen ja toimivan uskon nähdään olevan

arkielämässä vaikuttava voima, eikä todellisesta elämismaailmasta irrallinen elementti (Kinnunen 1996, 29). Kouluikäisen jumalakuvakehityksen radikaali vaikutus yksilön myöhempään jumalakuvakehitykseen ja koko elämään, sekä lapsen saaman opetuksen keskeinen rooli tuossa kehityksessä luovat mielestäni vankat perusteet tutkimukselleni alakoulun uskonnon oppikirjojen opetuksesta. Raamatun mukaisen ja selkeän opetuksen kerrotaan tukevan parhaiten yksilön jumalakuvakehitystä (Kinnunen 2005, 190-191). Uskonnonoppikirjoista tulisi mielestäni ehdottomasti löytyä Raamatun mukainen ja mahdollisimman systemaattinen sekä tasapainoinen jumalakuva kristinuskon Jumalasta, sillä lapsen saama opetus ratkaisee suurelta osin hänen uskonsa kehittämisprosessin suuntaa.

5 JUMALAKUVA –YKSILÖN ELÄMÄN KULMAKIVI

Luoto kertoo, että yksilön omaksuma jumalakuva määrää suurelta osin yksilön käsityksen elämästä ja maailmasta. Minäkuva, ihmiskäsitys, maailmankuva, arvot ja periaatteet kumpuavat kaikki yksilön jumalakuvasta. Yksilön uskonelämän lisäksi jumalakuva vaikuttaa siis Luodon mukaan yksilön arkitodellisuuteen ja kaikkiin elämän osa-alueisiin. Tasapainoinen jumalakuva luo elämälle ja uskolle vahvan sekä kestävä perustan, mutta vääristynyt jumalakuva vääristää kaiken elämän perustuksista arkitodellisuuteen asti. (Luoto 2004, 21.)

5.1 Terveen ja tasapainoisen jumalakuvan merkityksestä

Hughes tuo esiin, että jumalakuva voi olla yksilölle joko eläväksi tekevä tai kuollettava voima. Hän muistuttaa, että vääristyneen jumalakuvan seuraukset on kaikkien nähtävillä historian tapahtumissa. Ristiretket ja Jumalan nimessä toisten sortaminen, alistaminen ja vallan tavoittelu puhuu Hughesin mukaan selkeästi vääristyneen jumalakuvan hyvin konkreettisista ja tuhoavista vaikutuksista. (Hughes 1995, 8, 10.) Luoto korostaa, että jumalakuvan tuleekin ehdottomasti olla kokonaisuudessaan täysin Raamatun ilmoituksen mukainen. Raamatun auktoriteetti jumalakuvan muodostamisessa ja opettamisessa varmistaa tasapainoisen jumalakuvan synnyn. Ilman Raamattuun sitoutumista jumalakuvan rakennusmateriaalit saadaan milloin mistäkin lähteistä ja Jumalasta muokataan omien motiivien, kulttuurin ja päämäärien palvelija. (Luoto 2004, 26-27.) Keskitalon (1995, 106-107) sekä Heinon (1995, 196) jumalakovatutkimusten esiin tuomat tulokset yksilön taipumuksesta muokata itselleen mieltymystensä ja tavoitteidensa mukaisen kuvan Jumalasta näyttävät vahvistavan Luodon kantaa.

Maailmankuva, elämän perusturvallisuus, ihmisarvo, moraalit ja etiikka rakentuvat yksilön uskon varaan. Uskoa Jumalaan tarvitaan itsetunnon ja tunne-elämän tasapainoiseen kasvuun. Usko syntyy Jumalan lahjana, mutta tarvitsee kehittyäkseen opetusta. Raamattuun sitoutunut kristinuskon antaa ilon, turvan sekä positiivisen suhtautumisen tulevaisuuteen, joka vapauttaa uskovan elämään. (Kinnunen 2001a, 164, 167; Posti 2006, 34.) Tammisen mukaan ilman uskoa lapsista kasvaa

lohduttomia ja turvattomia aikuisia. Hänen mukaansa paras muoto uskoa on kristinuskon ja Raamatun opettaman jumalakuvan mukainen. Tamminen tuo esiin, että mikäli lapsen uskonnollista kasvatusta laiminlyödään, vaarannetaan paitsi lapsen oma henkilökohtainen kasvu ja elämä myös koko yhteiskunnan perusta ja toimivuus. (Juvonen 2006, 2-5.)

Kinnunen on Tammisen kanssa samoilla linjoilla korostaessaan, että ilman Jumalaa ihminen on toivoton, yksin ja merkityksetön, eikä elämällä ole mieltä, tarkoitusta tai päämäärää. Kukaan ei ole vastuussa omista teoistaan, itsestään tai toisesta ilman Jumalan lakia. Pelastusta, sovitusta tai toivoa ei ole olemassa ilman Jumalan armoa ja rakkautta. (Kinnunen 2001a, 164.) Luoto kuitenkin muistuttaa, ettei Jumala ilmoita itseään Raamatussa yksilölle ainoastaan tarkoituksenaan jakaa informaatiota tai tietoa, vaan Jumala haluaisi päästä elävään ja toimivaan suhteeseen ihmisen kanssa. Luodon mukaan ihminen oppii näkemään itsensä oikein, eli nöyrästi, mutta samalla arvokkaana ja ainutlaatuisena luomuksena, vajavaisuudestaan huolimatta Jumalan rakastettuna, jolle Jumala tarjoaa mahdollisuutta anteeksisaamiseen ja pelastukseen. (Luoto 2004, 29-30.) Yksilö tarvitsee jumalakuvansa pohjaksi vankan Raamatun tuntemuksen ja auktoriteetin, jotta hän muistaa mittaamattoman suuren arvonsa sekä oman pienuutensa (Virtanen 2011, 25).

5.2 Jumalakuvan vääristymiä

Jumalakuvan vääristymät syntyvät hyvin usein Jumalan moraaliominaisuuksien, pyhyiden ja rakkauden, tasapainottomuudesta. Jumalasta voi muodostua välinpitämätön, kaukainen, helposti loukkaantuva, äkkipikaisesti rankaiseva ja onnettomuuksia syytävä vihainen käskyttäjä. Toisaalta Jumala voidaan nähdä vääristyneesti liian kilttinä, kaiken hyväksyvänä, heikkona, aina siunaavana pehmojumalana. (Luoto 2004, 21; Phillips 1963, 9.) Phillips pitää tärkeänä, että yksilöllä on tietoa vääristyneistä jumalakuvista. Tiedon varassa yksilö voi punnita omaa jumalakuvaansa ja verrata sitä Raamatun ilmoitukseen. (Phillips 1963, 5-7.)

Phillips kertoo, että usein jumalakuva vääristyy lapsuudessa saadun tasapainottoman opetuksen takia sekä lapsen vanhemmistaan, läheisistään ja uskovista saamiensa huonojen kokemusten kautta. Jumalakuvan kehityksessä on vaarana, että kuva Jumalasta jää lapsuudessa saavutetulle tasolle. Lapsuuden kehitystasolle jumittunut jumalakuva ei riitä aikuisen tarpeisiin tai haasteisiin. (Phillips 1963, 5-7.) Hughesin mukaan yksilön ilmaistessa, että hän haluaa torjua Jumalan, hänen olemassaolonsa ja toimintansa, on taustalla yleensä lapsuuden kehitystasolle jäänyt jumalakuva, joka on jäänyt riittämättömäksi. Todellisuudessa yksilö haluaa torjua siis

omaksumansa jumalakuvan, käsittämättä, että tuo kuva on täysin vääristynyt ja vaillinainen. Hughes painottaa, että todellinen Jumala ei jää koskaan riittämättömäksi. (Hughes 1995, 18.)

Jumala voidaan nähdä vääristyneesti hyvin ankarana, pelottavana, täydellisyyttä ja tehokkuutta vaativana poliisina, opettajana tai työpomona. Phillips kertoo, että yksilö voi tällöin pitää omatuntoaan Jumalan puheena. Omatunto on kuitenkin usein hieman vääristynyt kokemusten, henkilökohtaisten tavoitteiden, vinoutuneen moraalien, psyykkisten sairauksien ja traumojen takia, eikä sitä voida rinnastaa Jumalan ääneen. Phillipsin mukaan omatunto ohjaa ratkaisuisissa ja yksilön tulee verrata sen ääntä Raamatun ilmoitukseen. Phillips tuo esiin, että täydellisyyttä vaativa Jumala ei hyväksy vaillinaisuutta ja yksilöstä tulee itseensä tyytymätön ja pettynyt hermoraunio. Tehokkuutta vaativa Jumala syöksee ihmisen paniikinomaiseen suorittamiseen ja evankelointiin, minkä seurauksena yksilö usein palaa loppuun. (Phillips 1963, 9-14, 29-33, 62-63.) Pelottava Jumala rajoittaa yksilön elämää surkastuttaen ja surkeuttaen sen. Tällainen Jumala ei hyväksy elämästä nauttimista tai iloitemista ja ajaa yksilön joko pakenemaan Jumalaa tai johtaa hänen askeettiseen palvelemiseensa. (Phillips 1963, 14-20, 57-59; Hughes 1995, 11-12.)

Toisaalta jumalakuva voi olla vääristynyt kiltiksi, nöyristeleväksi, heikoksi, hiljaiseksi, vanhaksi, voimattomaksi ja vanhanaikaiseksi. Phillips kertoo, että lapsen ajatusmaailmassa Jumala ilmenee usein vanhana herrana, sillä lapselle ikä toimii ihmisen viisauden ja olemisen mittarina. Ajattelutapa on ongelmallinen, sillä vanha mielletään myös vanhanaikaiseksi ja nykymaailmaa ymmärtämättömäksi muinaisjäänteeksi, eikä vanhalta Jumalalta voi odottaa ajanmukaista toimintaa tai vastauksia elämän perustaksi. Phillips kritisoi opetusta, missä Jeesus esitetään ainoastaan kilttinä, rakastavana, nöyränä, lempeänä, pehmeänä ja hyvänä. Phillips tuo esiin, että Raamatun ilmoituksen mukaan Jeesus oli myös rohkea totuuden puolustaja. Jeesus taisteli epäoikeudenmukaisuutta vastaan kovin ottein ja sanoin, puolusti itseään ja muita, kiivastui vääryyttä kohdatessaan ja osoitti synnin synniksi. Phillips toteaa, että liian kiltti ja nöyrä jumalakuva ei muodosta elämälle kestävästä perustaa. Ainoastaan kiltti ja nöyrä Jumala rakastaa epäterveellä tavalla kaiken hyväksyen ja vääryyttä sivusta katsoen. (Phillips 1963, 20-29.)

Hughes esittää, että Jumala voidaan myös eristää pieneen sievään pakettiin ja arjen elämissä maailman ulkopuolelle. Jumala toimii ainoastaan kirkon sisällä ja usko on erillään muusta elämästä. Jumalaa voidaan ihaila silloin tällöin raottamalla pakettia, mutta Jumalan vaikutus rajataan pois omasta elämästä. (Hughes 1995, 14.) Phillips kommentoi, että Jumalan voi nähdä myös välinpitämättömänä ja eristäytyneenä herrana, joka ei ehdi tai jaksa puuttua ihmisten asioihin. Jumala on tällöin vain suuri inhimillinen, rajoitettu olento, joka ajaa omia etujaan ja ajattelee omaa

mukavuuttaan. (Phillips 1963, 43-48.) Toisaalta Jumala voi muodostua yksilön mielessä valiojoukkoa suosivaksi valikoivaksi etujen ajajaksi. Valiojoukon Jumala erottelee ihmisiä ja tällaisen jumalakuvaan omaavasta yksilöstä kehkeytyy usein omavanhurskas, itsekäs, eriarvoisuutta luova ja ylpeä tyranni. (Phillips 1963, 63-64; Hughes 1995, 13.) Phillips tuo esiin, että Jumala voidaan nähdä vääristyneesti myös täysin persoonattomaksi arvojen lähtökohdaksi. Persoonatonta Jumalaa ei voi lähestyä, palvella tai palvoa. Persoonattomassa ei ole konkretiaa, elämää, todellisuutta tai toimintaa. Persoonaton Jumala ei auta ketään, eikä kestä mitään. (Phillips 1963, 65.)

5.3 Tasapainoista jumalakuvaan tukemassa

Jarasto ja Sinervo painottavat, että kasvatuksella ja kasvattajalla on suuri merkitys lapsen kehitykseen myös uskon alueella ja jumalakuvaan muodostumisessa. Kasvattajan tulisi huomioida, tuntee ja omistaa vastuunsa vaikuttamisestaan. Kasvatuksella vaikutetaan lapsen elämän perustana toimiviin kehitysprosesseihin ja sillä on pitkäaikaiset sekä syväiset seuraukset. (Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233.) Luumi kertoo, että kristillisen kasvatuksen laiminlyöminen jättää lapsen kulttuurissa hyvin usein vallitsevien armottomien ja orjuuttavien ihanteiden sekä käytäntöjen heiteltäväksi. Luumi pohtii, että mahdollisesti kohtalokkaiksi muodostuvat väärät mallit ja keinot ovat yleensä lapsen keinoja täyttää omaa uskon aliravitsemustaan. (Luumi 2008, 319.) Jarasto ja Sinervo toteavat, että koti on suurin vaikuttaja lapsen uskonnollisessa kasvatuksessa. He kuitenkin tuovat voimakkaasti esiin kouluopetuksen suuren ja pitkäaikaisen vaikuttavuuden lapsen jumalakuvaan, Jumalalle annettavaan arvostukseen sekä merkityksellisyyteen, suhtautumiseen Raamattuun ja yleensä uskoon ja asenteisiin uskoa kohtaan. Jarasto & Sinervo huomioivat pohdinnoissaan myös median ja joukkotiedotusvälineiden merkittävyyden lapsen uskon kehittämisessä. (Jarasto & Sinervo 1998, 227-228.)

Oikarisen mukaan lapsi ei opi tuntemaan Jumalaa teorian tai sanojen kautta. Hänen mielestään opetuksessa tulee olla vahvasti esillä myös kokemuksellinen puoli. Oikarinen kertoo, että ainoa tapa Jumalan tuntemiseen on henkilökohtainen, elävä suhde Jumalan kanssa. Jumalasta voi opettaa lapselle vuorovaikutuksen, julistuksen, tradition sekä teologian kielellä ja Jumalan tuntemiseen tarvitaan näitä kaikkia opetuskieliä toisiinsa kytkeytyneinä. Oikarinen kuitenkin painottaa, että tasapainoisen jumalakuvaan muotoutuminen tarvitsee pohjaksi ehdottomasti oikeanlaisen opin ja kokemukset. (Oikarinen 1995, 236-237.)

Kinnunen nostaa esiin lapsen oman kehitystason huomioimisen kristillisessä opetuksessa ja kasvatuksessa. Kinnunen täsmentää, ettei aikuisen tulisi väkisin muuttaa lapsen jumalakäsitystä. Iän ja opetuksen myötä lapsi muokkaa itse omaa jumalakuvaansa ja uskoaan syvemmäksi sekä kypsemmäksi. Kinnunen muistuttaa, että opetustilanteen ilmapiiri vaikuttaa niin lapsen omaksuman tiedon määrään kuin laatuun. Lapsi muistaakin opetuksesta ensisijaisesti sen tunneilmaston kuin tietosisällön. (Kinnunen 2001a, 156, 159.) Isoaho on Kinnusen kanssa samoilla linjoilla korostaessaan, että lapsella on oikeus kuulla evankeliumi omalla kielellään. Isoaho pitää aikuisen vastuullisena tehtävänä elää ja soveltaa Raamatun ilmoitus todeksi lapsen ymmärtämällä tavalla. Lapsi kaipaa oman kehitystasonsa mukaista tukea ja ohjausta muodostaessaan jumalakuvaansa. Isoaho esittää mielestäni myös hyvin tärkeän kannanoton siitä, että kasvatuksen tehtävänä on ohjata sekä tukea lasta oikeaan ja vaikuttaa lapsen elämään positiivisesti, mutta oikeanlainen kasvatusta ei ikinä voi pakottaa lasta. Kasvaessaan lapsi päättää itse millaisen tulevaisuuden omilla valinnoillaan itselleen luo. (Isoaho 2009, 11-17, 36.)

Luukkonen kertoo, että lapsen konkreettinen ajattelu luo pohjaa myöhemmälle abstraktille ajattelulle. Hänen mukaansa lapsen onkin hyvä saada ensin käsitellä asioita erittäin konkreettisesti, jotta hän pystyy yleistämään ne abstraktin ajattelun periaatteiksi. (Luukkonen 1997, 43-44.) Lähiympäristön tuki on elintärkeää lapsen uskon muodostumisessa kantavaksi voimavaraksi hänen elämälleen. Kinnunen nostaa esiin uskon säilymisen kolme elinehtoa: Hengellinen opetus, uskon toiminnallinen ja yhteisöllinen puoli, missä lapsi saa pysyviä arkielämän malleja käyttäytymiselleen ja elämälleen sekä tunne-elämykset, kuten rukous ja hartaus, jotka vahvistavat uskon kokemuksellista ja henkilökohtaista puolta. Kinnunen korostaa, että uskosta muodostuu osa lapsen persoonaa ja elämää, jos se koskettaa niin lapsen älyä, emootioita kuin sosiaalisuuttakin. (Kinnunen 2001b, 73-74.)

Kertomuksilla on Luumin mielestä erityinen asema lapsen uskon tukemisessa. Luumi kommentoi, että Raamatun kertomusten esiin tuominen on erittäin hyvä tapa opettaa lasta. Hänen mukaansa aktiivinen, toimiva, elävä ja läsnäoleva Jumala tulee kertomusten kautta lasta lähelle, sillä kertomukset mallintavat lapsen omaa elämää. Raamattu on täynnä kertomuksia, missä Jumala kohtaa ihmisen ja ihminen elää Jumalan kanssa. Lapsi voi ymmärtää kertomusten kautta, miten Jumalan voi kohdata, miten Jumalaa lähestytään ja millainen Jumala on. Luumi nostaa esiin, että kertomus herättää henkiin historian tapahtuman, Jumalan toiminnan sekä persoonan ja tekee niistä uudelleen aidosti koettavat ja elettavat kokemukset. Lapsikeskeisen opetusmenetelmän tunnusmerkit ovat lapsen aito osallistaminen ja kokemuksellisuus. Luumi näkee näiden

tunnusmerkkejen täyttyvän erityisesti Raamatun kertomusten opettamisessa ja esittämisessä. (Luumi 1997, 97, 99; 2002a, 102-104; 2008, 319.)

Uskon kehityksen tärkeimpänä osa-alueena pidetään jumalakuvan kehitystä. Jumalakuvan kehittymisessä taas Jumalan moraaliominaisuuksien merkitys ja värittyneisyys on huomattava. (Jarasto & Sinervo 1998, 227-228; Luoto 2004, 21.) Vanhempien ja erityisesti isän vaikutus jumalakuvan kehitykseen on selkeä. Usein vääristyneet jumalakuvat juontuvat yksilön kokemuksista omasta isästään. Tirri (2002, 18) ehdottaa, että Jumalasta puhuttaessa huomioitaisiin lasten moninaiset kokemukset isästä. Tirri ehdottaa opetukseen mallia, missä *Taivaan Isä* käsitteen rinnalla käytettäisiin Jumalasta muitakin vertauskuvia. Jumalasta voitaisiin Tirrin mukaan puhua esimerkiksi *lintuemon*a, joka levittää siipensä yksilön suojaksi. Tällä tavalla voitaisiin Jumala tuoda lähelle myös sellaisia lapsia, joiden oma isä ei ole luonut parhaita edellytyksiä lapsen jumalakuvakehitykselle. Tirri kuitenkin painottaa, että jumalakuvassa tulee äidillisten ja isällisten piirteiden olla tasapainossa ja yhtäläillä esillä. (ibid., 18.)

Luoto puolestaan kertoo, että monella yksilöllä voi olla huonoja ja ahdistavia kokemuksia omasta isästään, mutta jokainen voi kuitenkin kuvitella täydellisen isän piirteet mielessään. Jumalasta puhuttaessa tulisi Luodon mukaan painottaa nimenomaan sitä, että Jumala on Isänä aivan erilainen kuin maallinen isä. Jumala on täydellinen Isä, jonka luonteenpiirteet ja toiminnan Raamattu ilmoittaa. (Luoto 2004, 107-108.)

Jumalan rakkauden rinnalla tulisi lapsille opettaa myös Jumalan toista moraaliominaisuutta, Jumalan pyhyyttä, mutta Kinnunen kertoo, että opetusta Jumalan pyhyydestä vältetään. Kinnusen mukaan välttely on kuitenkin aivan turhaa. Jumalan pyhyuden ajatellaan vaikuttavan lapsessa syyllisyyden tunteita, ahdistusta ja epämiellyttävää oloa. Kinnunen painottaa, että pelko on kuitenkin aivan väärä tapa suhtautua mahdolliseen syyllisydentuntoon. Kinnunen korostaakin, että syyllisyys on terve ja oikea tunne, joka ilmoittaa yksilölle, että hän on tehnyt jotain väärää ja tarvitsee sovituksia. Syyllisyyden vältteleminen, sen pelkääminen, unohtaminen tai tukahduttaminen ovat vääriä tapoja käsitellä syyllisyyttä. Syyllisyys tulee kohdata ja käsitellä. Jumalan pyhyydestä opettaminen ohjaa yksilöä kohtaamaan syyllisyytensä oikein. Ilman syyllisydentuntoa ei empatiakykykään pääse kehittymään. Mikäli syyllisyyteen suhtaudutaan väärin, vääristetään samalla tunteen perimmäinen tarkoitus ja aiheutetaan yksilön kehitykselle monia ongelmia. Syyllisyyteen väärin suhtautuessa se saattaa jäädä kummittelemaan yksilön elämään liian herkkänä tai kuoletettuna omatuntona. Ainoa terve tapa kohdata syyllisyys on sen myöntäminen, kohtaaminen ja siitä vapautuminen sovituksen kautta. Säännöt, niiden moraalinen alkuperä ja

tarkoitus on tehtävä selviksi yksilölle. Sääntöjen rikkominen tulee osoittaa ja sillä tulee olla seurauksia, eli lapselle tulee tarjota keinoja pyytää ja saada anteeksi. (Kinnunen 2001b, 41-43.) Jumalan pyhyys ja rakkaus yhdessä näyttävät luovan tasapainoisen pohjan yksilön kehitykselle. Luoto (2004, 96) toteaa, että Jumalan pyhyys luo perustan elämän arvoille, etiikalle ja moraalille.

6 JUMALAKUVA SYSTEMAATTISESSA TEOLOGIASSA

Jumala on luonteeltaan kesyttämätön. Jumalan täydellinen ymmärtäminen tai kuvaaminen on mahdotonta. Hughes huomauttaa, että mikäli joku kertoo tietävänsä tarkasti Jumalan luonteen ja olemuksen kokonaisuuden, on tämä ehdottomasti väärässä. Tieto Jumalasta on eri asia kuin Jumalan tunteminen tai hänen ajattelemisensa. Jumalan voi oppia tuntemaan ainoastaan kohtaamalla hänet henkilökohtaisesti. (Hughes 1995, 23, 40.) Raamatusta voi lukea, kuinka nuori Timoteus sai Paavalilta kirjeen, missä Paavali kertoo, että hän tuntee Jumalan, johon uskoo (2. Tim. 1:12) ja luo tästä Jumalan tuntemisesta Timoteukselle esimerkin elävästä uskon perustasta.

Luoto muistuttaa, että huolimatta siitä, miten paljon yksilö saisi käsiinsä tietoa Jumalan persoonasta ja luonteesta, näkisi ja ymmärtäisi Jumalan ilmoituksen itsestään Raamatussa ja luomakunnassa, ei yksilö välttämättä tuntisi Jumalaa tai tietäisi hänestä kaikkea. Jumala on ilmoittanut itsestään jotain, antanut suunnan itsensä tuntemiseen, kertonut itsestään kaiken sen, mitä yksilö tarvitsee elämää ja uskoa varten. Jumalan tunteminen kasvaa ja tieto syvenee uskon kautta. (Luoto 2004, 22-23.)

6.1 Systemaattisesta teologiasta

Systemaattinen teologia pyrkii esittämään Raamatun kokonaisilmoituksen loogisuuden ja harmonisuuden ymmärrettävästi sekä helposti omaksuttavasti. Systemaattinen teologia pohjautuu uskoon Raamatun kokonaisilmoituksen totuudellisuuteen ja ristiriidattomuuteen. Päämäärinään systemaattinen teologia pitää Jumalan olemuksen sekä luonteen totuudellista kuvausta huomioiden kaiken Raamatusta löytyvän ilmoituksen ja ihmisen johtamista läheiseen suhteeseen Jumalan kanssa. (Ferguson yms. 1988, 671; Kärkkäinen 2004, 147.)

Grudem tuo esiin, että yhtenäinen ja tiivistetty tietopaketti on helpompi omaksua ja jakaa. Systemaattisen teologian tavoitteena onkin Raamatun ilmoituksen kokoaminen selkeäksi opiksi, joka auttaa yksilöä elämässä ja oikeiden päätösten tekemisessä. Tieto ja ymmärrys Jumalan

luonteesta lisää kunnioitusta Jumalaa kohtaan ja vaikuttaa yksilön käyttäytymiseen. Grudem kertoo, että Raamatun opiskelu systemaattisen teologian pelisääntöjen mukaan suojaa uskoa vääristymiltä ja korjaa jo syntyneitä vääriä käsityksiä. (Grudem 2007, 27-29.)

6.2 Jumalakuva systemaattisen teologian mukaan

Aejmelaeus näkee Raamatun ilmoittavan Jumalasta hyvin ristiriitaista tietoa. Hän väittää, ettei Raamatun esittämät tiedot ja kuvaukset Jumalan luonteesta voi pitää paikkaansa samanaikaisesti. Aejmelaeus kritisoi erityisesti Vanhan testamentin pyhän heimojumalan ja Uuden testamentin rakastavan sekä armollisen Taivaan Isän sovittamista yhteen samaksi Jumalaksi. Hän toteaaakin, ettei mitään pitäviä todisteita voida esittää Jumalan luonteen todellisesta olemuksesta. (Aejmelaeus 1995, 23, 38.)

Systemaattinen teologia on kuitenkin täysin eri mieltä Aejmelaeuksen kanssa. Systemaattinen teologia korostaa kokonaisilmoituksen huomioimista Raamatun tutkimisessa ja Jumalan luonteen selvittämisessä. Systemaattinen teologia ei näe Raamatun ilmoitusta ristiriitaisena vaan itseään täydentävänä. Näin Raamatusta esiin tulevat Jumalan luonteenpiirteet ovat jumalakuva täydentäviä, eivätkä hajottavia. Grudem esittää, että ristiriidat Jumalan olemuksessa ovat vain näennäisesti ristiriitaisia, sillä Jumala on täydellisessä harmoniassa itsensä kanssa: Jumalan tahto, olemus, teot ja tarkoitukset ovat Jumalassa ristiriidattomia. Systemaattista teologiaa pidetään systemaattisten ja järjestelmällisten menetelmiensä vuoksi luotettavana metodina Raamatun ilmoituksen tutkimisessa. (Grudem 2007, 30-32.)

Luoto painottaa, että Jumalaa ei koskaan pystytä määrittelemään tyhjentävästi. Hänen mukaansa kaikki ihmisen saamat tiedot Jumalasta ovat vain pientä aavistelua siitä, millainen luomakunnan Luoja on. Luoto korostaa, että Raamattukaan ei kuvaile Jumalaa täysin tyhjentävästi vaan antaa Jumalasta ja hänen teoistaan pienen vilahduksen. Jumalaa ei voi sitoa pieneen pakettiin tai kategoriaan. Jumala on ainainen verbi: Minä olen (2. Moos. 3:14). Uskon asiat voivat olla osittain ihmisen järjelle käsittämättömiä, mutta se ei tee uskosta järjetöntä tai järjenvastaista vaan ihmisjärjen yläpuolella olevaa. Luoto tuo esiin, että Jumala on kaiken, niin elämän kuin uskon, alku ja jatkuva lähde. (Luoto 2004, 11, 17-20.)

Kaikki Jumalan todellisuuden puolet tulee käsitellä kokonaisuutena, jotta jumalakuvasta muodostuu luotettava, tasapainoinen ja syvälinen (Kvist 1995, 14). Jumala ei ole palapeli, luonteenpiirteistään koottu summa, vaan yhtenäinen ja elävä persoona. Jumalan kaikki attribuutit

ovat yhteydessä toisiinsa ja vaikuttavat toisiinsa muodostaen hänen olemisensa täyteen. Mitään Jumalan ominaisuutta ei tulisi korostaa tai väheksyä. (Bloesch 1995, 42; Grudem 2007, 177-181.)

Kootessani tietoja systemaattisen teologian jumalakuvasta havaitsin teologien määrittelevän Jumalan olemisen muotoa ja ominaisuuksia hieman toisistaan poikkeavin tavoin. Systemaattisen teologian menetelmiä käyttävät teologit näyttävät jaottelevan Jumalan ominaisuudet erilaisiin kategorioihin, joiden rajaukset saattavat vaihdella teologin oman ajattelun ja pohdinnan mukaan. Peruseriaatteet Jumalan olemuksesta, luonteesta ja olemisen muodoista osoittautuivat kuitenkin samankaltaisiksi. Teologien kategorioissa on usein nähtävillä kolme erittelyä: kolmiyhteinen Jumala, Jumalan olemus ja Jumalan moraaliominaisuudet. (Virtanen 2011, 52-53.)

Olen päätenyt käsittelemään jumalakuvaa teologien esittämän jaotellun mukaisesti. Luodon esittämä ajatus, että kaikki tietomme Jumalasta on vain vajavaista aavistelua, on osoittautunut todeksi tutkimusta tehdessäni. Jumalaa on mahdotonta määrittellä tyhjentävästi. Minä en pysty siihen, eikä kukaan arvostettu tai ansioitunut teologikaan kykene sitä tekemään. (Virtanen 2011, 53.) Seuraavissa alaluvuissa kuvailemani systemaattisen teologian esittämä jumalakuva on siis vain pientä aavistelua Jumalan todellisesta, elävästä ja täydellisestä luonteesta.

6.3 Kolmiyhteinen Jumala

Kristinuskon Jumala on elävä, toimiva ja puhuva Jumala. Jumala vahvistaa olemassaolonsa sekä todellisuutensa toimintansa kautta ja ilmaisee itsensä suhteessa ihmisen kanssa. Kristinuskon Jumala ei siis ilmene tiedollisen analyysin tai meditoinnin tuloksena vaan arjen keskellä. (Alexander & Rosner (toim.) 2006, 511; Luoto 2004, 23; Petts 2010, 25.) Barth korostaa, että Jumalan luonteen todellinen ja syvin olemus tulee esiin Jumalan toiminnassa ja erityisesti Jeesuksessa. Barth lisää, että ainoa tie todelliseen Jumalan tuntemiseen ja kokemiseen on Jeesus. (Barth 2004a, 295-304, 315-321; 2004b, 344-361; 2004d, 52-60; Kärkkäinen 2004, 126.)

Jumala on yksi yhtenäinen, mutta hänessä yhdistyvät kolme elävää persoonaa: Isä, Poika ja Pyhä Henki. Raamattu ilmoittaa Jumalan olevan selvästi maskuliininen persoona, mutta Jumalaa ei voi sitoa sukupuolen rajoituksiin. Jumalassa on myös kaikkien feminiinisten piirteiden alkuperä. (Aleksander & Rosner (toim.) 2006, 511.) Jumalan persoonista jokaisella on oma itsenäinen kyky tuntea, ajatella, puhua, kommunikoida ja toimia. Heillä on jokaisella oma spesifi merkityksensä ja tehtävänsä, jota toinen Jumalan persoona ei voisi olla tai täyttää. Jokainen persoona yhteydessä toiseen siis luo Jumalan kokonaisuuden täydeksi. Kuitenkin Jumalan kunkin persoonan ensisijainen

tehtävä, suhde maailmaan sekä toisiinsa näyttävät persoonien erot toisistaan. (Grudem 1994, 231-233, 248-254.) Jumalan persoonat ovat kaikki yhtäläillä jumalallisia ja omaavat Jumalan auktoriteetin sekä luonteenpiirteet. Jumala ei ole jakautunut, vaan hän muodostaa ehyen kokonaisuuden. Kolminaisuusoppi on kristinuskon perusta. Jumalan luonne, toiminta ja olemus tulevat esiin kolminaisuuden kautta. Jumalan kolme persoonaa ja niiden ilmentyminen arjessa opettavat ihmiselle, miten Jumalaa voi lähestyä ja oppia tuntemaan. (Alexander & Rosner (toim.) 2006, 515; Erickson 1996, 96, 103; Luoto 2004, 56.)

Vaikka Raamattu selvästi opettaa kolmiyhteisen Jumalan olemassaolosta ja useissa Raamatun kohdissa Jumalan kaikki persoonat ovat samanaikaisesti esillä, toisistaan erillään ja yksilöllisesti toimien (esimerkiksi Matt. 3: 16, 17; 28: 19; Mark. 1: 9-11; Luuk. 3: 21, 22), on Jumalan kolmiyhteys ollut yksi kristinuskon kiistellyimmistä aiheista. Luonnollinen ihmisjärki ei kykene ymmärtämään Jumalan olemisenmuotoa ja täydellistä yhteyttä sekä yksilöllisyyttä persoonien välillä, mikä on synnyttänyt teologiien keskuudessa hyvin monimuotoisia selitysmalleja Jumalan kolminaisuudelle. (Luoto 2004, 57-58.) Zizioulas painottaa vahvasti Jumalan yhteyttä. Hän kertoo, että Jumala toimii, muodostuu ja on läsnä yhteydessä. Jumalassa yhteys on täydellistä ja ilman yhteyttä ei olisi Jumalaa. (Zizioulas 1985, 15-19, 32-39.)

Barth korostaa, että Jumalan oma ilmoitus itsestään on kaikkein luotettavin todistus Jumalan olemuksesta sekä luonteesta ja Jumala ilmoittaa olevansa kolmiyhteinen Jumala. Barth tuo esiin, että Jumala on jatkuvasti läsnä historian kulussa ja toimii ajassa kaikkien persooniensa voimin. Jumalan kolme persoonaa ovat aktiivisia sekä läsnäolevia ja toteuttavat Jumalan tahtoa, suunnitelmaa sekä pelastusta. Barth painottaa Jeesuksen merkitystä Jumalan tuntemisessa. Hänen mukaansa Jumalaa ei voi tulla tuntemaan ilman Jeesukseen tutustumista. Barth pitääkin koko luomakunnan olemisen syynä ja tarkoituksena Jeesuksen persoonaa: Jumala loi maailman, jotta voisi osoittaa maailmalle rakkauttaan Jeesuksen kautta. Barth kertoo, että Jumala haluaa tulla tunnetuksi sellaisena kuin on ja olla lähestyttävä ja todellinen persoona yksilön elämässä. (Barth 2004a, 295-304, 352-362; 2004e, 3-8, 12-16, 51, 101-111.)

Myös Pannenberg tähdentää Raamattuun perustuvaa jumalakuvaa. Jumalakuvan tulee hänen mukaansa perustua Jumalan omaan ilmoitukseen, eikä yksilöiden spekulatioon. Luotettavimpana tiedonlähteenä Pannenberg pitää Raamatun julistamaa pelastushistoriaa, missä Jumalan kolme persoonaa ovat kaikki mukana vaikuttamassa kukin oman tehtävänsä mukaisesti. Jumalan kolme persoonaa antavat mahdollisuuden puhua Jumalasta ja oppia tuntemaan häntä. Kolmiyhteys antaa

perustan Jumalan ominaisuuksien ja luonteenpiirteiden tarkasteluun. (Pannenberg 1998, 200; Kärkkäinen 2004, 150-151.)

6.3.1 Isä

Systemaattisessa teologiassa Jumalan ensimmäinen persoona on nimetty *Isäksi*. Isässä tulee esiin etenkin Jumalan pyhyys. Isä vihaa syntiä ja vaatii sen sovittamista. Epäpyhä, eli syntinen, ei kestä Isän läsnäolossa, sillä Hänen olemuksensa ja ominaisuuksiensa täydellinen pyhyys tuhoaa väistämättä kaiken turmeltuneen. Isä on kuitenkin myös rakastava Luoja, joka on läpi historian valmistanut pelastuksen luomakunnalleen Jeesuksen kautta. Raamatussa on monia nimityksiä Isälle. Häntä kutsutaan esimerkiksi Pyhäksi, Israelin Jumalaksi, Herraksi, Sebaotiksi, sotajoukon Jumalaksi, Taivaalliseksi Isäksi, Jeesuksen Isäksi ja uskovien Isäksi. (Erickson 1996, 98; Oden 2006, 32-34.)

Isän tehtäväksi Raamattu mainitsee lähettämisen. Isä on lähettänyt Jeesuksen ja Pyhän Hengen. Isä on myös kutsunut ja lähettänyt ihmisen julistamaan evankeliumia. Isä antaa voiman, siunauksen ja sanat. Isä on kaiken hyvän antaja, mutta Isä on myös kasvattaja: Hän ojentaa, ohjaa, nuhtelee, opettaa ja neuvoo. Isä on kaiken Luoja ja siten myös automaattisesti kaiken yläpuolella, Hän on maailmankaikkeuden Herra, yksi ja ainut todellinen. Rukoukset osoitetaan Isälle ja hän aina kuulee ne. Isä vastaa rukouksiin aina oman kaikkitietävän ja täydellisen rakastavan sekä pyhän luonteensa ja tahtonsa mukaisesti. Systemaattinen teologia tuo esiin, että Jumalalla on muuttumaton, horjumaton ja kestävä pelastussuunnitelma, *Missio Dei*, luotujansa varten. Isä ja Isän tahto on tuon suunnitelman alkulähde sekä toimeenpanija. (Conner 1937, 122, 153-155; Erickson 1996, 100; Oden 2006, 181-183, 195-196.)

Isän rakkaus ihmistä kohtaan tulee esiin selkeästi Raamatun systemaattisessa tutkinnassa. Isä rakastaa ihmistä, mutta vihaa syntiä. Ihminen on syntiinlankeemuksen alainen, minkä takia yksilö ei voi lähestyä Isää ilman syntien sovittamista, Jeesusta. Syntien sovitus tulee Jeesuksen ristinkuoleman ja ylösnousemuksen omakohtaisesta hyväksymisestä, uskomisesta sekä ihmisen omien syntien anteeksi pyytämisestä ja niistä pois kääntymisestä eli syntymisestä uudeksi sovitetuksi, jumalasuhteessa ennalleen asetetuksi luomukseksi. Sovitettu ihminen tekee yhä, syntiinlankeemuksen vaikutuksen alla olevana inhimillisenä olentona, syntiä, mutta hänen tahtonsa on olla Jumalan mielenmukainen, Hänen lapsensa. Jeesuksen sovitustyö toimii jatkuvasti tällaisen ihmisen elämässä puhdistuen ja pyhittäen häntä. Isä katsoo lastaan ja näkee hänet Jeesuksen sovitustyön läpi pyhitettynä, synnistä puhtaana. Sovitettu ihminen voi siis lähestyä Isää esteettä ja

hänellä on oikeus ja mahdollisuus kutsua Jumalaa omaksi Isäkseen. (Erickson 1996, 95, 247-253; Oden 2006, 195-196.)

6.3.2 Poika

Toinen kolmiyhteisen Jumalan persoonan ilmentymistä on *Jeesus*. Jeesus on kristinuskon dogmatiikan mukaan *Jumalan Poika*, eli *Isän Poika*. Kristinuskon ydinoppi pelastuksesta perustuu Jeesuksen olemukseen: Jeesus on kokonaan Jumala ja kokonaan ihminen. (Grudem 1994, 529.)

Jeesuksen jumaluus ilmenee Raamatussa hyvin suoraan: Häntä kutsutaan Jumalaksi (Joh. 1: 1, 18; 20: 28; Room. 9: 5; Tiit. 2: 13; Hepr. 1: 8; 2. Piet. 1: 1) ja Herraksi eli Jahveksi, mikä on juutalaisessa perinteessä yksinomaan Jumalasta käytettävä nimitys (esim. Luuk. 2: 11, 18, 1. Kor. 8: 6; 12: 3). Lisäksi Jeesuksen jumaluuteen viitataan myös muilla tavoin; Hänen olemassaolonsa kuvataan ajattomaksi – Jeesus on nähnyt jo Abrahamin päivät (Joh. 8: 57, 58) ja hän on ollut mukana myös maailman luomisessa (Joh. 1: 1-4). Jeesus käyttää myös itsestään nimeä *Minä Olen* (Joh. 8: 57, 58), joka on Jumalan itselleen antama nimi. Jeesus viittaa itseensä myös *Alfana ja Omegana, Alkuna ja Loppuna* (Ilm. 22: 13). (Grudem 1994, 543-549.)

Myös Jeesuksen toiminnassa näkyy selviä todisteita siitä, että hänen attribuutinsa ovat jumalallisia: Jeesus tyynnyttää myrskyn (Matt. 8: 26-27), ruokkii tuhansia ihmisiä ainoastaan jakamalla heidän kanssaan muutaman leivän ja kalan, joista jokainen saa mahansa täyteen ja tähteitäkin kerätään monta korillista (Matt. 14: 15-21) sekä muuttaa Kaanaan häissä veden viiniksi (Joh. 2: 1-11). Lisäksi Raamatussa Jeesuksen kerrotaan näkevän ihmisten ajatukset (Mark. 2: 8; Joh. 1: 48; Joh. 6: 64) ja hänestä sanotaan, että hän tietää kaiken, mitä ihmisessä on (esim. Joh. 2: 25; Joh. 16:30). Jeesuksen kerrotaan myös olevan läsnä kaikkialla, missä uskovat kokoontuvat yhteen (Matt. 18: 20) ja Jeesus itse sanoo, että on aina opetuslastensa kanssa (Matt. 28: 20). Jeesuksella näyttää myös olevan hallintavalta kaiken yli, sillä hän selvästi käyttää omaa auktoriteettiaan antaessaan syntejä anteeksi (Mark. 2: 5-7) ja täydentää kirjoitusten sanomaa (Matt. 5: 22; 28; 32; 34; 39; 44). Ihmisiä myös kehoitetaan rukoilemaan Jeesusta ja *Jeesuksen nimessä*, sekä palvomaan häntä (esim. Ilm. 5: 12-13; 19:10; Hepr. 1: 6), mitä ei juutalaisessa perinteessä tehdä millekään muulle kuin Jumalalle. Jeesus esiintyy siis Raamatussa kaikkivaltiaaksi, ikuiseksi, kaikkitietäväksi ja kaikkialla läsnäolevaksi, mitkä kaikki ovat yksinomaan Jumalalle kuuluvia attribuutteja ja kristinuskon dogmatiikka näkee Raamatun Sanan perusteella Jeesuksen sataprosenttisesti Jumalana. (Grudem 1994, 547-549.)

Dogmatiikan mukaan Jeesuksen jumaluus on kristinuskon ydinoppi, sillä ainoastaan Jumala pystyy kantamaan ja sovittamaan oman kuolemansa kautta kaikkien ihmisten synnit ristillä. Ainoastaan Jumala voi pelastaa, valmistaa ja tarjota sovituksen ihmiselle. Ainoastaan Jumala voi olla välikätenä ihmisen ja Jumalan välillä, sillä vain Jumala pystyy tutkimaan ja tuntemaan täydellisesti Jumalan ja ilmoittamaan Jumalan ihmiselle (1. Tim. 2: 5; Joh. 14: 9). (Grudem 1994, 553.)

Jeesus on kristinuskon dogmatiikan mukaan kuitenkin myös kokonaan ihminen. Jeesuksen ihmisyys tulee ilmi Raamatun teksteistä hänen syntymästään ja elämästään maan päällä. Raamatun mukaan Jeesuksen syntymä oli neitseellinen, mikä mahdollistaa hänen olemuksensa jumaluuden sekä ihmisyyden: Jeesus on Jumalan alkuunlaittama, Jumalan ominaisuudet omaava, muodostui ihmisen sisällä ja syntyi ihmiseksi. Neitseellinen syntymä mahdollistaa myös Jeesuksen synnittömyyden ihmisenä, sillä hän ei polveutunut Aadamin siemenestä, joka on langennut syntiin, vaan suoraan Jumalasta. Jeesus on siis näin ollen ihmisenä samassa tilassa kuin Adam ja Eeva paratiisissa ennen syntiinlankeemusta. (Grudem 1994, 529-530, 535.)

Raamatun tekstit osoittavat myös, että Jeesuksella oli ihmisen ruumis sen heikkouksineen ja rajoituksineen. Jeesus syntyi, kasvoi ja kehittyi ihmisen tavoin (Luuk. 2: 7, 40). Hän väsyi (Joh. 4: 6), oli janoinen (Joh. 19: 28), nälkäinen (Matt. 4: 2), eikä ruoskinnan jälkeen jaksanut kantaa omaa ristiään (Luuk. 23: 46). Jeesuksen ruumiin kuolemakin testattiin jo roomalaisten sotilaiden toimesta ristiinnaulitsemispaikalla (Joh. 19: 31-35). Jeesuksella kuvataan myös olleen ihmisen mieli: Hänellä kerrotaan olleen viisautta, mikä karttui kokemuksesta ja kehittymisestä iän myötä (Luuk. 2: 52). Raamatun teksteistä tulee ilmi myös, että Jeesuksella oli ihmisen sielu ja tunteet: Jeesus itse sanoo ristillä hänen sielunsa olevan vaivassa ja mielensä ahdistunut (Joh. 12: 27; 13: 21; Matt. 26: 38). Jeesuksen tunteet tulevat esiin myös esimerkiksi ihmetyksenä (Matt. 8: 10), suruna ja kyyneleinä (Joh. 11: 35). Myös kaikki Jeesuksen lähellä olevat ihmiset näkivät ja tunnistivat hänet heti ihmiseksi ja kohtelivat häntä sen mukaan (Matt. 4: 23-25; Matt. 13: 53-58). (Grudem 1994, 532-535.)

Dogmatiikka esittää Jeesuksen ihmisyyden kristinuskon ydinoppina, sillä ainoastaan ihminen pystyy täyttämään Jumalan pelastussuunnitelman ja kuolemaan ihmisten syntien puolesta – synti kun vaatii veren sovituksiksi. Ainoastaan ihminen voi olla ihmisen ja Jumalan sympaattisena välimiehenä, sillä hän ymmärtää, tietää ja käsittää myös oman kokemuksensa perusteella ihmisyyden täydellisesti (1. Tim. 2: 5). Jeesus on ihmisyytensä vuoksi myös konkreettinen esimerkki muille ihmisille siitä, miten eletään todellista, Jumalan suunnitelman mukaista elämää (1.

Joh. 2: 6) sekä siitä, miten ylösnousemus ja ylösnousemusruumis toteutuu ihmisen kohdalla (1. Kor. 15: 23, 42-44, 49). (Grudem 1994, 540-542.)

Jeesuksen tehtävänä on kristillisen dogmatiikan mukaan toteuttaa Isän suunnittelema, eli koko luomakunnan lunastus. Jeesuksen tehtävä on siis ihmisen ruumiissa kantaa jumalallisena ja kertakaikkisen perusteellisena, täydellisenä uhrina kaikkien ihmisten synnit ristille sekä kuolla, vuodattaa verensä koko luomakunnan syntien tähden. Tehtävään sisältyy myös nousta kuoleman ja synnin voittaneena ylös kuolleista ja olla nyt valmiina antamaan armon ihmisille lahjana, mikäli he sen itsensä kohdalle ottavat uskon kautta vastaan. Jeesuksen tehtävänä on lisäksi elämänsä kautta toimia esimerkkinä Jumalan tahdon seuraamisesta ihmisenä maan päällä. Jeesuksen kerrotaan myös olevan vastuussa Pyhän Hengen lähettämisestä ihmisille heidän avukseen ja vahvistukseksi. (Grudem 1994, 249.)

6.3.3 Pyhä Henki

Kolmas Jumalan persoonista on *Pyhä Henki*. Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeen Jumalan persoonista juuri Pyhä Henki on ensisijaisesti läsnä maan päällä. Pyhää Henkeä sanotaan *Jumalan Hengeksi*, jonka Jeesus on lähettänyt maan päälle täydellistämään Jumalan työtä ihmisissä ja tuomaan Jumalan antamat siunaukset ihmisten elämään. Pyhän Hengen tehtävänä onkin tuoda ilmi Jumalan läsnäoloa ja kirkastaa Jeesusta. (Grudem 1994, 634-635.)

Systemaattisen teologian mukaan Pyhä Henki antaa uskovalle voimaa sekä vahvistaa ja puhdistaa uskova. Pyhä Henki myös puolustaa uskova, paljastaa totuuden, avaa Jumalan Sanaa, antaa ymmärrystä, viisautta ja yhdistää uskovia toisiinsa, luo yhteyttä sekä jakaa Jumalan armolahjoja uskoville. Pyhän Hengen lahjat ja siunaukset tulevat ihmisen osaksi, mikäli ihminen haluaa ja tahtoo ottaa Jeesuksen vastaan pelastajanaan, suhtautua Jumalaan oikein ja etsiä Jumalan tahtoa elämässään. (Grudem 1994, 635.)

Grudem (1994, 636-648) on jakanut Pyhän Hengen päätehtävät viiteen eri kategoriaan: Pyhä Henki 1) vahvistaa ja voimistaa, 2) puhdistaa, 3) paljastaa totuuden, 4) yhdistää ja luo yhteyttä sekä 5) todistaa Jumalan olemassaolosta.

- 1) Pyhän Hengen vahvistavaan ja voimistavaan tehtävään liittyy elämän antaminen. Systemaattisen teologian mukaan ilman Jumalan Henkeä ei ole elämää. Pyhä Henki ylläpitää elämää ja ilman häntä kaikki katoava lakkaisi olemasta (Ps. 104: 30; Job. 34: 14-15). Pyhä Henki on myös vahvasti läsnä ihmisen pelastumisessa, eli uskoontulossa ja

vaikuttaa myös ihmisen ylösnousemuksessa kuoleman jälkeen (Joh. 3: 5-7; 6: 63; 2. Kor 3: 6; Room. 8: 11; Tiit. 3: 5). Pyhä Henki antaa uskoville voiman ja viisauden elää uskovan elämää sekä palvella Jumalaa. Pyhä Henki myös toimii uskovien kautta ympäröivässä maailmassa toteuttaen Jumalan tahtoa, tehden ihmeitä, todistaen ja opettaen (Apt. 4: 8, 31; 6: 5, 8, 10; Room. 15: 19; 1. Kor. 2: 4; 1. Tess. 1: 5; 1. Piet. 1: 12). Pyhä Henki antaa ihmiselle ymmärrystä Raamatun lukemiseen ja avaa sitä sovellettavaksi ihmisen omaan elämään (Hepr. 3: 7; 10: 15). Lisäksi Pyhä Henki jakaa hengellisiä lahjoja uskoville (1. Kor. 12: 11; 12: 7) ja antaa heille myös kielillä puhumisen lahjan, joka vahvistaa sekä rakentaa uskovia sisältäpäin (1. Kor. 12: 10-11; 14: 2, 14-17). Pyhä Henki antaa taitoa ja kykyä, oikeita sanoja kertoa evankeliumia ja opettaa sekä auttaa hengellisessä sodankäynnissä antaen uskovalle viisautta ja voimaa (Matt. 12: 28; Apt. 13: 9-11). (Grudem 1994, 636-639.)

- 2) Hengen puhdistava vaikutus ilmenee Grudem jaottelun mukaan siinä, miten Pyhä Henki pyhittää ja puhdistaa uskovia sekä tuomitsee synnin (Joh. 16: 8-11; Apt. 7: 51; 1. Kor. 6: 11; Tiit. 3:5). Pyhä Henki puhdistaa uskovia synnyttämällä heissä Hengen hedelmiä (Gal. 5: 22-23) ja näin muuttaa uskovia enemmän ja enemmän Jeesuksen kaltaisiksi (2. Kor. 3: 18). (Grudem 1994, 639.)
- 3) Totuutta Henki paljastaa muun muassa profeettojen ja uskovien saamien ilmestysten kautta, näyttäen ohjeita sekä johtaen uskovia totuuden tuntemiseen antaen ymmärrystä Jumalan Sanaa kohtaan. Pyhä Henki myös paljastaa Jumalan suunnitelmaa sekä johtaa uskovia tuon suunnitelman mukaisesti arjessa, spesifeissä tilanteissa ja valinnoissa jokaisen elämäntilanteen mukaan. (2. Piet. 1: 21; Joh 16: 3, 13; Ef. 3: 5.) Pyhä Henki todistaa totuutta Jumalan olemassaolosta ja kirkastaa Jeesusta (Joh. 16: 6, 14; 15: 26; Apt. 5: 32; 1. Kor. 12: 3; 1. Joh. 4: 2). Pyhä Henki vaikuttaa myös jumalallisen ilmapiirin, missä ihminen tulee synnintuntoon, kokee Jumalan läsnäolon ja saa lahjaksi rakkautta, ymmärrystä, anteeksiantoa, kiitollisuutta ja iloa. Henki lisäksi vakuuttaa uskovalle tämän sydämessä, että uskova on Jumalan lapsi (Room. 8: 16; 1 Joh. 4: 13). (Grudem 1994, 640-645.)
- 4) Pyhän Hengen yhdistävä ja yhteyttä luova tehtävä tulee Grudem jaottelun mukaan esiin seurakunnan toiminnassa ja elämässä. Paavali toivottaa kirjeissään seurakunnille hyvin usein Hengen tuomaa yhteyttä (esim. 2. Kor. 13: 14) ja Raamatun kirjeissä myös kerrotaan ja opetetaan uskovia siitä, miten Henki toimii ja luo yhteyttä uskovien keskelle sekä antaa rauhan tuohon yhteyteen (Ef. 4: 3; 2:18, 22; Fil. 2: 1-2). Hengen kerrotaan myös jakavan

uskoville ja seurakunnalle armolahjoja seurakunnan ja uskovien yhteiseksi hyödyksi (1. Kor. 12: 7). (Grudem 1994, 645-646.)

- 5) Grudem kertoo, että kristillisen dogmatiikan mukaan Pyhä Henki myös antaa todistusta Jumalan olemassa olost. Hengen vaikutus Jumalan olemassaolon todistajana riippuu kuitenkin yksilön suhtautumisesta Jumalaan. Todistus on olemassa, mutta ihminen voi jättää sen huomiotta tai haluaa sulkea silmänsä siltä. Hengen antaman todistuksen ja siunauksen vaikutus voi siten olla vahvempaa, selkeämpää, runsasta tai heikompaa ja yleistä, riippuen vastaanottajan omasta tahdosta. (Grudem 1994, 647-648.)

6.4 Jumalan olemus

Brunner (1958, 241, 245) muistuttaa, että vaikei Jumalaa voikaan pilkkoa osiin, täytyy jonkinlainen jaottelu tehdä, jotta Jumalaan voi tutustua paremmin ja ymmärtää Jumalan olemusta syvällisemmin. Erickson on jaotellut mielestäni suhteellisen selkeästi Jumalan olemuksen ominaisuudet viiteen eri luokkaan. Ericksonin mukaan Jumala on henki, elämä, persoona, rajoittamaton ja muuttumaton. (Erickson 1996, 82-87.) Käsittelem seuraavaksi näitä Jumalan olemuksen piirteitä Ericksonin tekemän pääjaottelun mukaisesti.

6.4.1 Jumala on henki

Jumalaa ei voi ajatella minkään kokoluokan sisään, sillä hän on henki. Jumala on persoonallinen, ääretön sekä immateriaalinen. Jumalaa ei voida määritellä tieteellisen tarkasti juuri hänen henkisen muotonsa takia. Jumalan mittasuhteita ei voi ymmärtää tai mitata. Näkymätön ja immateriaalinen Jumala tekee itsensä kuitenkin havaittavaksi tekojensa välityksellä ja kaiken Jumalasta väitetyn tiedon onkin osoittauduttava todeksi arkielämässä. (Erickson 1996, 81-83; Grudem 2007, 167-168, 187-188; Kärkkäinen 2004, 148, 151; Oden 2006, 88.)

Raamatussa on monia viittauksia Jumalan käsistä, kasvoista ja jaloista, mutta Erickson muistuttaa, että nuo ilmaukset ovat vain kuvainnollisia käsitteitä. Jumalasta voi puhua inhimillisten käsitteiden kautta, itseasiassa se on välttämätöntä, jotta ihminen ymmärtää Jumalan läsnäolon ja persoonallisuuden. Jumalalla ei kuitenkaan ole fyysistä olemusta. Jumalaa ei voi rajoittaa kuvaan, materiaaliseen olemukseen tai olevaiseen. Jumala on henki ja sen tähden kaiken ulkopuolisen kontrollin tai rajauksen ulottumattomissa. (Erickson 1996, 82.)

6.4.2 Jumala on elämä ja persoona

Erickson (1996, 82) korostaa, että kristinuskon Jumala on aktiivisesti toimiva, elävä, persoonallinen ja todellinen Jumala, mikä asettaa hänet erilleen kaikista muista jumalista. Jumala on itseoleva, itseriittonen ja itseään ylläpitävä, eikä hänen olemassaolonsa riipu mistään ulkoisesta. Jumalan läsnäolo on jatkuvaa ja hän on kaiken olevan lähde. (Bloesch 1995, 36-37; Conner 1937, 81-90; Ferguson ym. 1988, 276; Oden 2006, 53-66.)

Pannenberg nostaa esiin, että Jumala on elämän alkuperä. Jumala on elämä. Hän on elämän lähde ja ylläpitäjä. Jumala on maailmankaikkeuden Luoja, hän on antanut elämän luoduilleen ja suonut luomilleen olennoille tilan elää hänen rinnallaan ja hänen voimastaan. Jumalalla itsellään on ylin hallintavalta luomakunnassa. (Pannenberg 1998, 413-415.)

Kristinuskon Jumala ei ole ainoastaan jokin jumalallinen voima vaan aito, kohdattavissa oleva, tietoinen, tunteva ja toimiva persoona. Jumalalla on nimi, luonne, olemus, järki, tunteet ja tahto. (Alexander & Rosner (toim.) 2006, 511, 514; Erickson 1996, 83; Luoto 2004, 47-49; Kärkkäinen 2004, 151.)

6.4.3 Jumala on rajoittamaton

Jumala on täydellisesti vapaa kaikista rajoituksista ja katoavasta (Pannenberg 1998, 397). Erickson (1996, 84-86) kertoo Jumalan olevan rajoittamaton ajan, paikan, tiedon ja voiman osalta. Jumalan rajoittamattomuus luo hänestä täydellisen turvan ja perustan ihmisen elämälle (Erickson 1996, 85-86; Luoto 2004, 86-89).

Jumala on ajaton ja ikuinen, hänellä ei ole alkua tai loppua. Menneisyys, nykyisyys ja tuleva ovat kaikki Jumalalle läsnäolevia ja voimassa hänen tietoisuudessaan samanaikaisesti. Ennaltamääräämisoppi ja kohtalonomaisuus ovat saaneet alkusysäyksensä Jumalan ajattomuudesta, mutta Jumalalle ei ole olemassa ennaltamääräämistä, sillä hänelle kaikki on olevaa. Mitään ei tapahdu ainoastaan sen takia, että Jumala näkee jo ennalta tulevaisuuden. Jumala on yksinkertaisesti vaan vapaa ajan rajoituksista. Raamatun ilmoitus kertoo, ettei Jumala kuitenkaan kiellä ihmiseltä vapaata tahtoa. (Grudem 2007, 168-173; Erickson 1996, 84-85; Luoto 2004, 83.)

Jumala on kaikkialla läsnäoleva. Jumala ei ole siis maantieteellisesti rajoitettu johonkin tiettyyn paikkaan. (Erickson 1996, 84; Grudem 2007, 173-177; Pannenberg 1998, 401, 405, 410.) Jumalan kaikkialla läsnäolevuus ei kuitenkaan viittaa panteismiin, jonka mukaan jumaluus on

kaikessa ja kaikkialla. Jumala ei ole kaikessa, mutta hän on kaikkialla läsnä persoonallisena olevana. (Luoto 2004, 80.)

Jumala tietää kaiken. Jumalan kaikkitietävyys tarkoittaa, että hän tietää ja tuntee täydellisesti itsensä, kaiken olevan, mahdollisen ja jokaisen luotunsa. Mikään ihmisen tilanne ei ole koskaan Jumalalta piilossa, hänen tietämättömissään tai pois hänen hallinnastaan. Jumalan kaikkitietävyys muodostaa, hänen luonteensa piirteiden yhteisvaikutuksessa, hänen päätöksistään sekä tahdostaan oikeudenmukaiset, täydelliset ja parhaat. (Erickson 1996, 85; Grudem 2007, 190; Luoto 2004, 85.)

Jumala on luonut luonnonlait ja yleensä hän toimii niiden mukaisesti. Jumala ei kuitenkaan ole rajoittunut luonnonlakeihin. Jumalalla on rajoittamaton voima ja valta kaiken ylitse, eikä mikään ole hänelle mahdotonta. Mikään ei rajoita Jumalan tahtoa tai hänen toimintaansa. Jumala on täysin vapaa toimimaan tahtonsa mukaisesti, mutta hän ei toimi vastoin omaa johdonmukaisuuttaan, tahtoaan, lupauksiaan, Sanaansa tai luonnettaan. Jumalan rajoittamaton voima ja uskollisuus voimassaan muodostaa pelastushistorian, joka alkaa luomisesta ja johtaa luomakunnan lopulliseen lunastukseen. Jumalan voima on uskoville turvallisuuden alkuperä. (Erickson 1996, 86; Luoto 2004, 86-89.)

Rajoittamaton Jumala voi kuitenkin halutessaan tulla läsnäolevaksi aikaan, paikkaan, mitattavaan olevaiseen ja tavalliseen elämään. Bloesch huomauttaa, että Jumala haluaa kohdata tavallisen ihmisen arjessa, tehdä itsensä realistiseksi, lähestyttäväksi, ymmärrettäväksi ja läheiseksi. Jumalan rajoittumattomuus ei kuitenkaan kärsi hänen arjen läsnäolostaan. (Bloesch 1995, 85.)

6.4.4 Jumala on muuttumaton

Muuttumattoman Jumalan tahto maailmaa ja ihmisiä kohtaan ei muutu. Muuttumattoman Jumalan käyttämät keinot ja tavat voivat kuitenkin muuttua ja vaihdella, riippuen siitä, miten ihminen suhtautuu Jumalan toimintaan ja minkä Jumala näkee parhaimmaksi tavaksi toteuttaa tahtoaan erilaisissa tilanteissa. Jumalan luonne, tahto, olemassaolo, täydellisyys ja tarkoitusperät ovat muuttumattomat. Muuttumattomuus ei ole jähmettynyttä tai paikoillaan jumittavaa olemista vaan dynaamista luonteen vahvuutta ja muuttumattomuutta. (Bloesch 1995, 95; Ferguson ym. 1988, 276.)

Jumalan luonteenpiirteet tai olemassaolo ei vähenny tai lisääny, myöskään mitään laadullista muutosta ei Jumalassa tapahdu. Jumalan luonne on ikuinen ja muuttumattomuus luo hänen tahtonsa tinkimättömän johdonmukaisuuden. Kaikki muutokset Jumalan toiminnassa johtuvat hänen

toimintatapojensa muutoksista, ei hänen tahtonsa tai luonteensa muuttuneesta olemuksesta. (Erickson 1996, 86-87.)

6.5 Jumalan moraaliominaisuudet

Jumalan moraaliominaisuudet ovat herättäneet keskustelua teologien ja tavallisen kansan kesellä hyvinkin paljon, sillä äkkiseltään ajateltuna ne vaikuttaisivat olevan ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Latvus kertoo artikkelissaan, että hänen on mahdotonta käsittää rakkautta ja pyhyttä samanaikaisesti voimassa oleviksi Jumalan ominaisuuksiksi. Latvus onkin tämän takia taipuvainen ajattelemaan, että Raamatun kuva Jumalan moraaliominaisuuksista on aikakautensa, kulttuuritaustansa sekä kirjoittajiensa värittämä, eikä pidä paikkaansa. Kuitenkaan Latvus ei näe Jumalaa temperamentittomana pehmojumalana, mutta yhtä vaikeaa hänen on nähdä Jumala tuhoavana tai vihaisena. Jumala onkin Latvuksen mukaan jotain ilmeisen määrittelemätöntä, mikä sijoittuu tähän väliin. (Latvus 1991, 7-18.) Jumalan moraaliominaisuuksien opettamiseen lapsille tulisi mielestäni kiinnittää erityistä huomiota. Latvus on aikuisena tutkijana hämmentynyt Raamatun ilmoituksen mukaisen Jumalan moraaliominaisuuksista, joten kuinka paljon enemmän ne saattavat hämmentää oppilaita.

Ferguson tuo esiin, että Jumala on Pyhä Rakkaus. Rakkaus ja pyhyys yhdistyvät Jumalan moraaliominaisuuksissa täydellisesti toisiinsa muodostaen ehjän kokonaisuuden. Toisin kuin Latvus esittää, Ferguson perustelee, että Raamatun ilmoituksen mukaisen Jumalan kaikki moraaliominaisuudet tukevat toisiaan. (Ferguson 1988, 277.)

Jumalan moraalisia ominaisuuksia voi käsitellä ja eritellä monen eri kategorioinnin kautta. Toiset teologit ryhmittelevät moraaliominaisuudet vain muutamiin eri luokkiin (ks. esimerkiksi Erickson 1996, 89-94; Conner 1937, 90-101; Brunner 1958, 275-283) ja toiset eivät varsinaisesti ryhmittele niitä lainkaan vaan esittelevät kaikki ominaisuudet erillisinä luokkinaan (ks. esimerkiksi Oden 2006, 97-130). Olen ryhmitellyt tutkimuksessani Jumalan moraaliominaisuudet yksinkertaistaen kahteen perusluokkaan, Jumalan pyhyyteen ja rakkauteen. Nämä ovat Jumalan olemuksen määrääviä piirteitä ja antavat yhdessä kokonaisvaltaisen kuvan Jumalan luonteesta (Bloesch 1995, 139; Brunner 1958, 157-158, 183-184; Erickson 1996, 89-94). Bloesch (1995, 139) toteaaakin, että kaikki Jumalan moraaliset attribuutit voidaan sijoittaa näiden ominaisuuksien alle.

6.5.1 Jumala on rakkaus

Moltmann korostaa, että kristinuskon Jumala eroaa kaikista muista jumalista rakkautensa takia. Jumalan ainutlaatuinen rakkaus ilmenee selkeimmin siinä, että hän alensi itsensä kärsimään ristipuulla, uhrautui syntisten ihmisten puolesta ja mahdollisti lunastuksen. Moltmann painottaa, että aito rakkaus on aina uhrautuvaa, eikä etsi pelkästään omaa etuaan. Moltmannin mukaan kärsimään tai uhrautumaan kykenemätön tai haluton Jumala ei voisi myöskään oikeasti rakastaa. Tällainen Jumala olisi näin ollen huomattavasti köyhempi kuin kuka tahansa kuolevainen. Jumalan kyky kärsiä ja rakastaa vahvistaa Jumalan ainoaksi, täydelliseksi ja oikeaksi Jumalaksi. (Moltmann 1974, 222; 1981, 21-22.) Luoto tuo esiin Jumalan rakkauden muodon. Sanalla *rakkaus* on kreikan kielessä kolme ilmenemismuotoa: eros, filio ja agape. Eros on omaa mielihyvää hakevaa ja ottavaa, jokseenkin itsekästä eroottista rakkautta ja filio on puolestaan sekä ottavaa että antavaa ystävien välistä rakkautta. Agape rakkaus on erilaista, sillä se on täysin epäitsekästä, kaikkensa antavaa ja uhrautuvaa. Raamatussa käytetään Jumalan rakkaudesta nimenomaan sanaa ja määritettä *agape* (1. Joh. 4: 8, 16). Jumala antoi rakkaudessaan Poikansa, pelastuksen ja kaiken hyvän. (Luoto 2004, 102-103.)

Pink nostaa esiin, että rakkaus ei ole vain jotain, mitä Jumala tuntee, vaan Jumala on rakkaus. Pinkin mukaan Jumalan rakkaus käsitetään usein väärin pelkäksi hyvätahtoiseksi tunteiluksi tai inhimilliseksi rakkaudeksi. Jumalan rakkauden oikea ymmärtäminen vetää ihmistä puoleensa enenevällä voimalla, mitä enemmän ihminen siitä käsittää. Pink luo seitsemän peruskohtaa Jumalan rakkauden olemuksesta:

Jumalan rakkaus on

- 1) itsenäistä, täysin spontaania ja Jumalan oman tahdon alaista, johon mikään ulkopuolinen taho ei vaikuta
- 2) ikuista
- 3) yksinvaltiasta, mistä syystä Jumala rakastaa ketä tahtoo, eikä häntä voi siitä kukaan tuomita
- 4) ääretöntä ja mittaamatonta
- 5) pysyvää, horjumatonta ja muuttumatonta, jonka vaikutuksesta mikään ei voi yksilöä erottaa

6) pyhää

7) armollista, mikä tulee ilmi Jeesuksessa.

(Pink 2000, 77-81.)

Pannenberg tiivistää, että Jumalan rakkaus tuo kaikki Jumalan persoonat ja ominaisuudet yhteen. Pannenberg näkee, että Jumalan rakkaus sisältää hyvyyden, armon, laupeuden, vanhurskauden, kärsivällisyyden, viisauden ja uskollisuuden. (Kärkkäinen 2004, 152-153; Pannenberg 1998, 432.) Myös Barth korostaa Pannenbergin tavoin sitä, että kaikki Jumalassa olevat ominaisuudet on ymmärrettävä Jumalan täydellisen rakkauden kautta. Barth luettelee Jumalan rakkauden koostuvan armollisuudesta, laupeudesta, kärsivällisyydestä ja samanaikaisesta pyhyydestä, oikeamielisyydestä sekä viisaudesta. (Barth 2004c, 351-352.)

Jumalan hyvyys tulee ilmi Jumalan teoista. Jumala toimii oikein ja hyväksyttävästi sekä tekee aidosti, epäitsekkäästi ja täydellisesti hyvää. Jumalan huolenpito ja armo esittävät Jumalan hyvyyden kaikkein selkeimmin. Hyvyys on aidoimmillaan myös pyhää, eikä salli itsensä vääränlaista hyväksikäyttämistä. Jumalan hyvyys on puhdasta ja aitoa. Jumalan hyvyys antaa ihmiselle toivon ja mahdollisuuden. (Erickson 1996, 92-93; Grudem 2007, 197; Luoto 2004, 101; Pink 2000, 57-60.)

Uskollisuudessa Jumalan rakkauden täyttymys tulee esiin, sillä ainoastaan uskollisuuden avulla muodostuu jotain ikuista, kestäväää ja pysyvää. Jumala on uskollinen ja hän täyttää lupauksensa, toteuttaa Sanansa ja vie tekonsa päätökseen. Jumala on uskollisuudessaan täydellinen ja muuttumaton, mikä vakuuttaa ihmiselle, että Jumalaan voi luottaa. Jumalan yli-inhimillinen uskollisuus antaa ihmiselle mahdollisuuden suhtautua tulevaisuuteen ilman ahdistusta, sillä Jumala tietää, mikä on ihmiselle hyväksi ja toimii uskollisesti sen mukaan. Jumala ei voi toimia uskottomasti tai kieltää omaa luonnettaan. Jumalan uskollisuus tulee esille hänen pelastussuunnitelmassaan. Uskollisuudessaan Jumala kasvattaa ihmistä, myös ojentaa tätä tarvittaessa, mikä tuo esiin Jumalan huolenpidon, aidon välittämisen ja rakkauden ihmistä kohtaan. Jumalan uskollisuuden ymmärtäminen kasvattaa luottamusta Jumalaan. (Grudem 2007, 196; Pannenberg 1998, 438; Pink 2000, 52-56.)

Käytännössä Jumalan rakkaus, hyvyys ja uskollisuus osoittautuvat armona rangaistuksen ansaitsevia kohtaan. Jumalan armo on hänen vapaasta tahdostaan antamaansa ansaitsematonta

lahjaa. Jumalan armo on ikuista ja ylitsevuotavaa, muttei sokeaa. Jumala ei armossaan sulje silmiään pahalta, synniltä tai tottelemattomuudelta, mutta tarjoaa ihmiselle mahdollisuuden saada anteeksi ja kääntyä pois synnistä. Evankeliumi julistaa Jumalan armon, minkä ihminen saa omakseen, jos hän vastaanottaa sen Jeesuksen kautta. (Bray 2006, 519; Grudem 2007, 200; Pink 2000, 66-68; Towner 2006, 660.) Luoto tuo esiin, että kreikankielen armoa merkitsevä sana *kharis* tarkoittaa ilon aikaansaamista, iloista yllätystä, menestyksen antamista, suosion osoittamista ja ansaitsemattoman lahjan antamista. Heprean kielessä vastine *armo* sanalle merkitsee puolestaan sitä, että joku kumartuu toisen puoleen ja tarjoaa tälle ansaitsematonta siunaustaan. Jumalan armoon liittyvässä laupeudessa korostuu hellä ja rakastava sääli sekä myötätunto ihmistä kohtaan. (Luoto 2004, 104-105.) Grudem (2007, 200) lisää, että laupeus paljastaa Jumalan hyvyiden ahdingossa olevalle ja taakkoja kantavalle.

Jumalan kärsivällisyys tulee esiin hänen itsehillinnässään. Jumala on kärsivällinen syntistä ihmistä kohtaan, antaa yksilölle tilaa, vapaan tahdon ja mahdollisuuden tehdä omat päätökset ja ratkaisut. Jumala ei painosta tai pakota, vaan odottaa kärsivällisesti, uskollisesti ja rohkeasti tarjoaa rakkautta sekä pelastusta. Historia, Jumalan teot ja pelastussuunnitelma paljastavat Jumalan viisauden laajuuden. (Erickson 1996, 94; Pannenberg 1998, 438-440, Pink 2000, 62-63.) Viisauudessaan Jumala aina valitsee parhaimmat keinot, päämäärät ja toiminnan. Uskollisuudessaan ja rakkaudessaan Jumalan viisaus toimii hänen oman luonteensa mukaisesti aina ihmisen hyväksi. Ihminen voi löytää rohkeuden elää luottaessaan Jumalan täydelliseen viisauteen. (Grudem 2007, 193-194.)

6.5.2 Jumala on pyhä

Jumalan pyhyys on läsnä hänen kaikissa teoissaan, tahdossaan sekä luonteenpiirteissään. Pink toteaa, että Jumalan pyhyys kuvastaa Jumalan luonnetta kaikkien parhaiten. (Pink 2000, 41-45.) Garret lisää, että pyhyys on Jumalan dynaaminen energia. Jumalan pyhyys kuluttaa, täyttää ja häkellyttää kaikki sen kanssa kosketuksissa olevat. Jumalan pyhyys on ikuista, muuttumatonta, ehtymätöntä voimaa, valtaa ja kestävyyttä. Garret kuvailee, että viisaus on totuus Jumalan pyhyiden olemuksesta. (Garret 1990, 228.) Brunner korostaa, että ainoastaan Jumala on itsenäisesti ja rikkomattomasti Pyhä. Jumala on kaiken pyhyiden alkuperä. (Brunner 1958, 157.)

Luoto toteaa, että ilman Jumalaa ja hänen pyhyyttään ei moraalille, arvoille tai etiikalle olisi mitään pohjaa. Ilman pyhyyttä kaikki on suhteellista. (Luoto 2004, 96.) Jumalan pyhyys tulee esiin hänen asettamassaan laissa sekä ristintyössä. Pyhä Jumala reagoi kielteisesti kaikkeen syntiin.

Jumalan viha, suuttumus ja mustasukkaisuus ovat hänen pyhydestään kumpuavia reaktioitaan syntiä kohtaan. Sovitustyö ristillä tuo esiin Jumalan pyhyden rikkomattomuuden. Jumalan pyhydellä on ratkaiseva asema ihmisen ja Jumalan välisessä suhteessa. Ihmiselle on mahdollista lähestyä Jumalaa ja päästä hänen kanssaan elävään suhteeseen ainoastaan Jeesuksen ristinkuoleman antaman sovituksen kautta. (Pink 2000, 41-45.)

Grudem nostaa esiin, että ihmiselle on vaikeaa käsittää Jumalan mustasukkaisuutta. Jumalan mustasukkaisuus ei nimittäin kumpua negatiivisesta kateudesta vaan halusta ja tahdosta pitää rakastamaansa ihmistä hyvin, suoda hänelle hyvää ja nähdä hänen elävän oikein elämänsä. Jumala on sitoutunut rakkaansa hyvinvoinnin edistämiseen, turvaamiseen sekä oman kunniansa puolustamiseen. Jumalan mustasukkaisuus onkin suojelevaa, varjelevaa, puolustavaa sekä tarkkailevaa kunnioitusta. Jumala on arvollinen, hänen kunniansa ja persoonansa on koko maailmankaikkeutta ylläpitävä voima, joten hänen on kaikessa avoimuudessaan täysin sopivaa vaatia omaa kunniaansa. (Grudem 2007, 205.)

Pyhyys on epäpuhtaasta erottautumista. Pyhyys erottaa Jumalan tavallisesta. Jumala on pyhytensä ansiosta ainutlaatuinen, täysin erilainen kuin kukaan tai mikään muu. Jumalan moraalinen puhtaus ja täydellisyys tulee esiin hänen pyhydessään. Jumalan pyhyys tarkoittaa, ettei hänestä puutu mitään, mitä hänessä tulisi olla. Hän on siis täydellinen ja hänessä on kaikki. Jumala on koko persoonassaan täysin virheetön. Jumalan rakkauskin on pyhää. (Bloesch 1995, 137; Grudem 2007, 218; Peterson 2006, 545; Petts 2010, 221-222; Pink 2000, 139.) Suojellakseen katoavaa ja epätäydellistä maailmaa, on pyhyys erillään siitä. Pyhyden kohdatessaan epäpyhä väistämättä tuhoutuu. Jumalan täydellinen oikeudenmukaisuus, loukkaamattomuus, tuomio ja hallintavalta kumpuavat hänen pyhydestään. Jumala pyhittää sovituksen vastaanottavat ja näin sovitettut ovat Jumalan työn kautta itsekin pyhiä ja kadotustuomiolta turvassa. Jumalan pyhyys merkitsee siis tuomion lisäksi pelastuksen suurta toivoa. (Erickson 1996, 89; Pannenberg 1998, 398-400.) Luoto (2004, 99) esittääkin ajatuksen siitä, että käytännössä Jumalan pyhyys ilmenee vanhurskautena. Vanhurskaus tarkoittaa, että Jumala on teoissaan aina oikeassa, rehellinen ja toimii oman pyhän lakinsa mukaisesti. (Erickson 1996, 89-91; Grudem 2007, 204.)

Pink (2000, 41-45) kokoaa yhteen ajatuksiaan Jumalan pyhydestä ja tuo esiin, että Jumalan pyhyys on hänen kauneutensa. Grudem selventää, että Jumalan kauneuteen kokoontuvat kaikki hänen ominaisuutensa. Jumala on kaikin tavoin kaunis, hän on kauneuden alku sekä lähde. Kaikki Jumalan ominaisuudet ovat ihailtavia niiden pyhyden ansiosta. (Grudem 2007, 219.) Pink korostaa, että Jumalan pyhyden ymmärtäminen ja häneen tutustuminen herättää yksilössä suuren

kunnioituksen Jumalaa kohtaan. Jumala on kaiken yläpuolella, täydellinen ja puhdas. (Pink 2000, 41-45.)

Grudem tuo esiin, että Jumalan pyhyys pitää sisällään myös totuuden. Jumala on totuus ja totuuden horjumaton standardi. (Grudem 2007, 195.) Sana *totuus* viittaa lujaan, koetukset käytännössä kestävään, jatkuvaan, ikuiseen, uskolliseen, luotettavaan ja rehelliseen. Totuus on osa Jumalan persoonaa ja hän on luotettava, kestävä sekä uskollinen kaikessa, mitä tahtoo, tarkoittaa, sanoo ja toteuttaa. Jumala on totuudellinen ja aito, eikä Jumalan Sana muutu, sillä se on totta. (Woodbridge 2006, 826; Erickson 1996, 91.) Jumalan kirkkaus ilmentää kaikkia Jumalan ominaisuuksia ja olemusta sekä hänen tekojaan ja toimintaansa. Jumalan luonne ja teot paljastuvat ihmisen havaittaviksi sekä tunnistettaviksi hänen kirkkautensa kautta. Grudem tiivistää, että kaikkea, mitä Jumala on itsestään kertonut ja paljastanut ympäröi valo, Jumalan kirkkaus. (Grudem 2007, 220-221.)

6.6 Yhteenvetoa

Systemaattinen teologia korostaa Jumalan ominaisuuksien ja piirteiden rikkomatonta yhteyttä, ikuisuutta ja muuttumattomuutta (Bloesch 1995, 42; Grudem 2007, 177-181; Kvist 1995, 14). Raamatun ilmoituksen yhteenkokoaminen tekee Jumalan persoonan, kolmiyhteyden, olemuksen ja ominaisuudet ymmärrettäviksi ja lähestyttäväiksi (Ferguson yms. 1988, 671; Kärkkäinen 2004, 147).

Seuraavalla sivulla olevassa kuviossa olen pyrkinyt kokoamaan yhteen systemaattisen teologian jumalakuvaa.

JUMALA

Isä, Poika, Pyhä Henki

MORAALIOMINAISUUDET

1. Rakkaus

- a) hyvyys
- b) armo
- c) laupeus
- d) kärsivällisyys
- e) viisaus
- f) uskollisuus

2. Pyhyys

- a) absoluuttinen vapaus pahasta
- b) vanhurskaus
- c) oikeudenmukaisuus
- d) totuudellisuus
- e) täydellisyys
- f) kauneus

OLEMUS

1. Henki

2. Elämä

3. Persoona

4. Rajoittamaton

- a) aika
- b) paikka
- c) tieto
- d) voima

5. Muuttumaton

KUVIO 1. Systemaattisen teologian jumalakuva (Virtanen 2011, 66)

Teologian pro gradu -tutkielmassani totesin, että mitä enemmän tutkin ja tutustun Jumalan olemukseen, luonteeseen ja persoonaan sitä enemmän rakastun Jumalaan. Tämä toteamus pitää edelleen paikkansa. Olen kuitenkin ymmärtänyt, Luodon (2004, 18-20) ja Barthin (2004c, 322) tavoin, että Jumala on kokonaisuudessaan niin ihmeellinen ja suuri mysteeri, täysin ainutlaatuinen persoona kykyineen ja piirteineen, ettei inhimillinen ihminen koskaan voi täysin ymmärtää häntä. Kuitenkin Jumalaan voi tutustua lisää koko ajan, arjen ja elämän keskellä ja hänet voi siten oppia tuntemaan. Grudem (2007, 21-29) toteaaakin, että systemaattisen teologian tavoitteena on lähentää ihmistä ja Jumalaa sekä näin syventää ihmisen henkilökohtaista suhdetta Jumalan kanssa. Tavoite on erittäin lähellä ihmisen arkea ja käytäntöä. Raamatun ilmoitukseen pohjautuva systemaattisen teologian jumalakuva voi toimia tehokkaana ja luotettavana mittarina jumalakuvan käytännön tason arvioinnissa.

7 AINEISTON ANALYYSISTA JA TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUDESTA

Käyn seuraavaksi läpi tutkimukseni eri vaiheita. Esitän tekemäni analyysin konkreettisia muotoja ja tarkastelen tutkimukseni luotettavuutta.

7.1 Analyysin vaiheista ja suorittamisesta

Systemaattiseen teologiaan pohjautuen olen muodostanut tutkimustani varten neljä analyysirunkoa. Jokainen analyysirunko käsittelee tiettyä osa-aluetta jumalakuvasta. Ensimmäinen runko tuo esiin Jumalan kolmiyhteisen persoonan, Isän, Pojan ja Pyhän Hengen, esiintymistä ja ilmentymistä aineistossa. Toinen runko käsittelee Jumalan olemuksen piirteitä (elämä, henki, persoona, rajoittamaton ja muuttumaton) ja esittelee niiden ilmentymistä aineiston teksteissä. Kolmannen rungon avulla esitetään Jumalan moraaliominaisuuksien, pyhyiden ja rakkauden, ilmentymistä oppikirjoissa.

Muodostamani analyysirungot ovat sisällön erittelyn mukaisesti melko yksinkertaisia. Ne pyrkivät kokoamaan aineistosta kaiken jumalakuvasta saatavan tiedon ja kuvailemaan tuon tiedon ilmentymistä. Olen sisällyttänyt runkoihin myös frekvenssit jumalakuvan eri osa-alueiden ilmenemisestä oppikirja-aineistossani. Näin pyrin saamaan vertailukelpoista dataa siitä, mitä jumalakuvan osa-alueita oppikirjan sivuilla painotetaan ja, mitkä jäävät vähemmälle huomiolle. Frekvenssit ovat kuitenkin suuntaa antavia ja niitä vertaillessa täytyy muistaa, että osa jumalakuvan ominaisuuksista on ilmentynyt täysin samassa tekstikohdassa ja ilmaisussa, joten frekvensseistä ei voida suoraan laskea jumalakuvan kokonaisuuden ilmenemiskertoja tai tieheyttä.

Neljän muodostamani analyysirungon avulla olen käynyt oppikirjat läpi järjestelmällisesti yksi kerrallaan. Tekstin erittelyn menetelmin olen tutustunut tekstiin, nostanut sieltä esiin kaikki Jumalaa kuvaavat, hänestä kertovat ja häneen viittaavat tekstikohdat. Olen ensin kirjoittanut kaikki analyysin alla olevan oppikirjan Jumalasta jollain tavalla kertovat tekstikohdat ylös paperille

neljään yksinkertaistettuun analyysirunkoon. Tämän jälkeen olen koodannut, alleviivannut, ympyröinyt ja lajittellut tekstikohtia, nostaan esiin niiden sisältämiä jumalakuvan ilmenemismuotoja. Seuraavaksi olen tutkinut esiintymistiheyksiä, laskenut frekvenssejä ja kirjoittanut saamani tulokset taulukkoon. Olen käynyt jokaisen kirjan läpi vähintään kahteen kertaan, tarkistaen ylöskirjoittamani tekstikohdat ja niiden ilmenemisen. Tarkoitukseni on ollut saada oppikirjojen jumalakuvasta mahdollisimman luotettavaa ja kattavaa tietoa. Lopulta olen koonnut saamani tiedot yhteen ja kirjoittanut ne sähköiseen muotoon neljään analyysirunkooni.

7.2 Tutkimuksen luotettavuudesta

Lukija antaa merkityksen tekstille. Tekstin merkitys siis syntyy lukijan omista kiinnostuksista, lähtöoletuksista ja näkökulmista. Tekstin tulkinta taas pohjautuu tekstin saamaan merkitykseen. Tutkimuksessa ensin koottu teoriapohja auttaa ja suuntaa tutkimuksen tekoa sekä tulkintaa. Teksti kuitenkin aina sisältää enemmän merkityksiä ja sanomaa, kuin mitä sen on tarkoitettu sisältävän. Tutkija pyrkii suuntaamaan tutkimuksen analyysia sekä tulosten tulkintaa teoriapohjaan tukeutuen. Tutkija on kuitenkin subjektiivinen olento, kuten jokainen vastaanottaja ja tutkimuksen lukija, ja antaa analyysille sekä tuloksille oman tulkintansa ja merkityssisältönsä. (Pietilä 1997, 298-302; Väliverronen 1998, 31-33.)

Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus on haastavaa. Eskola ja Suoranta (1998, 17) kertovat, että laadullisen tutkimuksen piirissä ei täydelliseen objektiivisuuteen pyrkiminen aina edes ole perusteltua, vaan nimenomaan subjektiivisuuden avoin myöntäminen tekee tutkimuksesta objektiivisen ja luotettavan. Tutkimusprosessin selkeä kuvaus, työvaiheiden auki selittäminen ja niiden kuvaaminen, luo kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden perustan. Tutkimusvaiheiden selittäminen ja avaaminen tutkimuksessa antaa jokaiselle lukijalle mahdollisuuden arvioida ja halutessaan toistaa sekä siten testata tutkimuksen eri vaiheita. (Eskola & Suoranta 1998, 167; Niskanen 1994, 164-168; Tuomi & Sarajärvi 2003, 123-124, 130-134.)

Olen tässä tutkimuksessani pyrkinyt selittämään auki tutkimusprosessini eri vaiheet, kuvaamaan niiden kulkua ja tuomaan esiin saamani tulokset mahdollisimman yksityiskohtaisesti sekä selkeästi. Tunnustan kuitenkin olevani subjektiivinen olento ja antavani analyysini kohteena olevalle tekstille siten myös subjektiivisia merkityssisältöjä. Tutkimukseni jokainen vaihe on oman inhimillisyyteni värittävä ja tekemäni tulkinnat ovat kaikkien mahdollisten tulkintojen joukossa vain tiettyjä, minun oman näkökulmani esiin tuomia, tulkintoja. Olen kuitenkin pyrkinyt koko ajan olemaan tietoinen omasta subjektiivisuudestani ja tarkastelemaan aineistoani luotettavin metodein,

sitoen tarkasteluni tiukasti muodostamaani teoriapohjaan systemaattisesta teologiasta sekä lisäksi tulkitsemaan saamiani tuloksia lapsen uskon kehitykseen peilaten. Jokainen lukija kuitenkin tarkastelee ja saa tarkastella tutkimusta omasta näkökulmastaan, löytää sen sisältämistä kuvailuista uusia merkityksiä sekä tulkintoja oppikirjojen sisältämästä jumalakuvasta. Jotta jokainen lukija voisi halutessaan tarkastella analyysia tai saamiani tutkimustuloksia, olen halunnut esittää ne mahdollisimman läpinäkyvästi. Muodostamani analyysirungot ovat löydettävissä tämän tutkimuksen osasta *Liitteet*. Luvussa kahdeksan käyn läpi melko yksityiskohtaisesti, jokaisen oppikirjan osalta erikseen, noiden analyysirunkojen kautta saamiani tuloksia ja luvussa yhdeksän vastaan tämän yksityiskohtaisen analyysini ja tulosesitykseni pohjalta, siitä yhteenvetoa tehden, asettamiini tutkimuskysymyksiin. Lukija voi siis halutessaan tarkistaa ja pohtia saamieni vastausten perusteluita peilaten niitä luvun kahdeksan esiin tuomaan kunkin oppikirjan sisältämään jumalakuvaan.

8 TUTKIMUKSEN OPPIKIRJAKOHTAISET TULOKSET

Käyn seuraavaksi läpi Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen analyysistä saamiani tuloksia. Esitän tulokset oppikirja kerrallaan ja kokoon jokaisen oppikirjan jumalakuvasta yhteenvedon. Tulostekstissäni viitataan oppikirjoissa ilmentyneisiin jumalakuvan ominaisuuksiin ja tuon sisäviitetekniikalla esiin oppikirjan sivut, mistä ilmentymä on löydettävissä. Käytän kuitenkin selkeyden vuoksi oppikirjoja koskevassa sisäviittauksessa aina tarkastelun kohteena olevan oppikirjan nimeä muodossa T1, T2, T3, T4, T5 ja T6, sekä sivunumeroa, eli esimerkiksi näin Tähti 1 oppikirjan kohdalla: (T1, 59). Olen lisäksi pyrkinyt käyttämään *kursiivia* nostaakseeni helpommin havaittaviksi esiin tulevat pääasialliset ja käsittelyssä kulloinkin olevat Jumalan nimet, piirteet, olemuksen muodot ja ominaisuudet sekä oppikirjoista löytämäni tärkeät yksittäiset jumalakuvasta kertovat tietokokonaisuudet, kuten esimerkiksi *lähetyskäskyn* tai *Herran siunauksen*.

8.1 Tähti 1

Ensimmäinen uskonnon oppikirja, Tähti 1 (Niittynen, Similä & Vidgrén 2008) sisältää osiot: 1) Vau, mikä paikka, 2) Yritetään yhdessä, 3) Jumalan luomaa, kaikki siis huomaa, 4) Jouluku on Jeesuksen syntymäpäivä, 5) Kohti suurta tehtävää, 6) Täällä ollaan Jumala! 7) Pääsiäinen tulla saa ja 8) Hyvällä tuulella. Käyn seuraavaksi läpi analyysissä esiin nousseet tulokset oppikirjan sisältämästä jumalakuvasta jaotellen ne kolmeen eri osa-alueeseen: Jumalan kolmiyhteiseen persoonaan, Jumalan olemukseen sekä Jumalan moraaliominaisuuksiin.

8.1.1 Jumalan kolmiyhteinen persoona

Tähti 1 uskonnon oppikirjassa todetaan kristittyjen uskovan, että on olemassa *yksi Jumala* (T1, 15). Toteamuksen yhteydessä ei kuitenkaan kerrota Jumalasta tämän enempää. Oppikirjasta ei ole löydettävissä suoraa viittausta Jumalan kolmiyhteyteen. *Jumala* esiintyy oppikirjassa yhteensä 35 kertaa. Oppikirja tuo Jumalaa esille erityisesti hänen tekojensa kautta: Jumala loi koko maailman, ihmiset, eläimet, luonnon sekä päivän ja yön. Jumala esiintyy oppikirjan teksteissä kaiken luojana

yhteensä 15 kertaa (T1, 27, 28, 29, 33, 71, 85). Jumalan kerrotaan myös puhuneen, kun Jeesus kastettiin (T1, 59) ja sanoneen, että Jeesus on hänen Poikansa. Oppikirjasta käy ilmi, että ihminen voi lähestyä Jumalaa. Häntä voi rukoilla, kiittää ja häneltä voi pyytää apua sekä keskustella ja jutella hänen kanssaan (T1, 68). Jumalan kerrotaan myös luvanneen kuulla kaikki rukoukset (T1, 68). Lisäksi oppikirjasta ilmenee, että Jumala suojelee jokaista ja ihmiset ovat Jumalan kämmenellä, missä ei tarvitse pelätä (T1, 85).

Jumala rinnastetaan vahvasti myös *Taivaan Isään*. Jeesuksen kerrotaan saaneen tehtäväkseen julistaa Jumalasta ihmisille (T1, 59) ja sama teema Jeesuksen tehtävästä toistetaan, mutta tällä kertaa tehtäväksi nimetään Taivaan Isästä kertominen (T1, 61). Jeesuksen mennessä kasteelle, taivaasta kuuluu Jumalan ääni, joka sanoo, että Jeesus on hänen poikansa (T1, 59) ja myöhemmin Jeesukseen viitataan Taivaan Isän Poikana (T1, 81). Lisäksi rukousteeman yhteydessä tuodaan rinnasteisina esiin Jumalan ja Taivaan Isän kuulevan kaikki rukoukset (T1, 68).

8.1.1.1 Isä ja Pyhä Henki

Isään viitataan oppikirjassa yhteensä 14 kertaa. Jokaisessa viittauksessa Isää kutsutaan *Taivaan Isäksi*. Hän suojelee ja pitää huolta ihmisestä. Hänen kerrotaan lähettäneen ihmisten suojaksi enkeleitä, jotka pyyhkivät kaikki pelot pois. (T1, 37-39.) Oppikirjassa esitetään, että jokainen saa kuulua ”Taivaan Isän suureen perheeseen” (T1, 34) ja hänen sanotaan rakastavan jokaista (T1, 61). Oppikirja tuo esiin, että Taivaan Isälle voi jutella, häntä voi rukoilla, kiittää ja pyytää häneltä apua. Lukijaa muistutetaan kuitenkin, että vaikka Taivaan Isä kuulee kaikki rukoukset, hän ei aina vastaa rukouksiin rukoilijan tahtomalla tavalla (T1, 69, 83). Taivaan Isän kerrotaan myös asettaneen juhlapäiviä (T1, 64) ja hänellä on Poika, Jeesus (T1, 81). Taivaan Isän todetaan myös antaneen ”elämälle juuren” (s. 83).

Taivaan Isä on siis esitetty oppikirjan sivuilla toimijana: hän tekee asioita, antaa määräyksiä ja rakastaa, suojelee, kuulee rukoukset sekä lisäksi on lahjoittanut elämälle sen kiinnitys- ja kasvupisteen, juuren (T1, 37-39, 61, 64, 69, 83). Jeesuksen viitataan olevan Taivaan Isän Poika (T1, 81), mutta toisaalta kaikki ihmiset kuuluvat ”Taivaan Isän suureen perheeseen” (T1, 34), joten mielestäni jää epäselväksi, miten tämä poika eroaa muista ihmisistä *Taivaan Isän Poikana*. Taivaan Isän rakkautta kaikkia ihmisiä kohtaan tuodaan esiin useaan otteeseen, mutta yhtenä noista rakkauden osoituksista korostuu hänen ihmisten suojaksi lähettämänsä enkelit. Taivaan Isän kerrotaan lähettäneen jokaiselle suojelusenkelin, joka kulkee vierellä, jota ilman ihminen ei oikeastaan voisi kulkeakaan ja joka pyyhkii kaikki pelot pois, tuo rauhan ja turvaisan mielen (T1, 38-39). Ongelmallisen tästä oppikirjan opetuksesta tekee se, että Raamatussa tai systemaattisessa

teologiassa ei ole tällaista oppia tai opetusta enkeleistä. Systemaattisen teologian mukaan enkelit ovat Jumalan palvelijoita, niin kuin uskovat ihmisetkin, mutta enkeleiden tehtävät ovat erilaisia kuin ihmisten. Enkelit taistelevat pahaan vastaan ja suojelevat kyllä ihmisiäkin, Jumalan lähettiläinä tietyissä vaaratilanteissa, mutteivät enkelit ole tietyn yksilön omia tai nimettyjä hänen suojelusenkeleikseen, eivätkä enkelit omalla auktoriteetillaan pyyhi ihmisen pelkoja pois, tuo rauhaa tai turvaisaa mieltä. Oppikirjan enkeleille antamat ominaisuudet ovat itseasiassa Jumalan ominaisuuksia ja ne kuuluvat Pyhälle Hengelle. Systemaattinen teologia kertoo Pyhän Hengen tuovan rauhan, kulkevan ihmisen mukana, olevan läsnä koko ajan ihmisen elämässä, johdattaen ja varjellen, antaen rohkeutta ja poistaen pelkoa. (Grudem 1994, 634-648.) Oppikirjan antama opetus enkeleistä siis itseasiassa vääristää sen jumalakuvaa pois Raamatun ja systemaattisen teologian opetuksista.

Taivaan Isän kerrotaan kuulevan kaikki rukoukset, mutta samalla muistutetaan, ettei hän aina vastaa niin kuin rukoilija olisi toivonut (T1, 69). Taivaan Isän motiiveista vastata eri tavalla, kuin rukoilija rukoilee, ei kuitenkaan mainita mitään. Taivaan Isän vastauksille ei siis anneta mitään pohjaa tai logiikkaa -ei mitään, minkä mukaan hän rukouksiin vastaa ja miksi hän ei aina vastaa niin kuin rukoillaan. Taivaan Isän oma tahto kyllä tulee lauseesta välillisesti ilmi, mutta tuota tahtoa, sen perusteita tai luonnetta ei kuitenkaan avata millään tavalla. Mielestäni tekstikohdasta jää hieman outo käsitys Taivaan Isästä rukouksia kuulevana Jumalana –koskaan ei oikeastaan voi tietää, mitä hän vastaa ja miksi hän vastaa niin.

Pyhästä Hengestä ei oppikirja kerro mitään. Pyhää Henkeä ei edes mainita kirjan teksteissä. Jeesuksen kasteen yhteydessä kerrotaan kauniin kyyhkysen laskeutuneen taivaasta samalla, kun Jumalan ääni kuului (T1, 59). Kyyhkysen merkitys Pyhänä Henkenä ei kuitenkaan käy tekstikohdasta ilmi.

8.1.1.2 Poika

Oppikirjassa viitataan *Jeesukseen* yhteensä 42 kertaa (T1, 40, 45, 47, 51-52, 55, 57, 59-71, 73, 77-79, 81). Kerran viitataan *Jumalan Poikaan* (T1, 59) ja vastaavasti kerran myös *Taivaan Isän Poikaan* (T1, 81). Jeesuksen ihmisyyys painottuu oppikirjassa: Viittauksia Jeesuksen ihmisyyteen on yhteensä 23 kappaletta (T1, 40, 47, 51-52, 55, 57, 59-60, 71, 73, 77-79, 81). Jeesuksen kerrotaan eläneen kuin ihminen: Hän syntyi (T1, 40, 45, 47), eli perheessä, johon kuului vanhemmat ja sisaruksia (T1, 52), varttui, kävi koulua (T1, 52, 55, 57), valmistui ammattiin (T1, 52), asui tietyssä maassa ja kaupungissa tiettyinä historiallisena aikana (T1, 51, 52, 55), hänellä oli järki, tunteet, tuntoaisti ja tahto (T1, 52, 55, 57, 59-60, 71, 73, 79, 81). Jeesus puhui, opetti, keskusteli, kertoi

kertomuksia, neuvoi, hän kärsi ja kuoli sekä nousi kuolleista (T1, 57, 59-60, 73, 79, 81). Jeesuksen jumaluuteen on kaksi viittausta: Jeesuksen kasteen yhteydessä Jumalan ääni kuuluu taivaasta ja kertoo Jeesuksen olevan hänen poikansa (T1, 59) ja pääsiäisteeman yhteydessä Jeesuksen kerrotaan nousseen kuolleista, jota seuraa toteamus, että *Taivaan Isän Poika* on ylösnoussut (T1, 81). Yhtään suoraa mainintaa Jeesuksen persoonaan *Jumalana* ei oppikirjasta löydy. Oppikirjassa, kuten jo todettiin edellisessä Isää käsittelevässä alaluvussa, kerrotaan kaikkien ihmisten kuuluvan Jumalan perheeseen, mikä mielestäni voi -Jeesuksen jumaluuden suoran maininnan puuttumisen lisäksi ja Jeesuksen ihmisyyden korostamisen myötä- johtaa päätelmään, että Jeesus oli vain ihminen, mutta erityisen rakas Jumalalle, joten tämä kutsuu häntä pojakseen.

Jeesuksen kerrotaan saaneen tehtävänsä kasteen yhteydessä (T1, 59, 60) ja tuona tehtävänä olleen kertoa ihmisille rakastavasta Jumalasta. Jeesuksen kerrotaan kutsuvan ihmisiä seuraamaan itseään, eli kertomaan hänen kanssaan kaikille rakastavasta Taivaan Isästä (T1, 60). Lisäksi tuodaan esiin, että Jeesus siunaa lapsia (T1, 71). Jeesuksen kerrotaan olevan kuin *hyvä paimen*, joka on luvannut pitää hyvää huolta ihmisistä (T1, 73). Kirjan pääsiäisteeman alussa kerrotaan, että Jeesusta tervehdittiin palmusunnuntaina palmunoksia heiluttamalla (T1, 77), mutta teksti ei kerro miksi näin tehtiin. Seuraavalla oppikirjan aukeamalla (T1, 78-79) kerrotaan, että pääsiäisenä on surullista se, että Jeesus tuomittiin kuolemaan, hänet naulittiin ristille ja hän kuoli. Mitään selitystä tälle tuomiolle ei anneta, eikä kuolemalle kerrota mitään erityistä merkitystä. Mielestäni oppikirjan tavassa tuoda Jeesuksen tuomio ja kuolema esiin on melko epäloogista se, ettei tälle esitetä mitään perusteita –Jeesushan on oppikirjan tekstien mukaan ollut tavallinen vauva, lapsi, koululainen, tullut rakentajaksi, neuvonut kalastajia, kertonut kertomuksia ja puhunut rakastavasta Jumalasta. Kysymykseksi jää, miksi tällainen mies tuomittiin kuolemaan. Oppikirja jatkaa seuraavilla sivuilla, että iloista pääsiäisessä kuitenkin on se, että Jeesus nousi kuolleista ja on ylösnoussut (T1, 80-81). Ylösnousemukseen ei kerrota syytä, eikä avata sen merkitystä. Ylösnousemuksen ajankohtaa tai vaikutusta kristinuskoon ei tuoda esiin. Mielestäni oppikirja jättää suuret aukot antamiinsa tietoihin Jeesuksen alkuperästä, elämästä, tehtävästä, kuolemasta, ylösnousemuksesta ja tämän kaiken merkityksestä.

Mistä ei käy ilmi kristinuskon perusoppi Jumalan pelastussuunnitelmasta. Jeesuksen jumalallista syntyperää ei ilmoiteta. Itseasiassa tekstikohdassa, missä kerrotaan Jeesuksen perheestä, hänellä kerrotaan olleen inhimilliset vanhemmat, äiti ja isä, sekä sisaruksia (T1, 52). Sisarusten ikää ei kerrota, joten epäselväksi jää myös se, oliko Jeesuksen sisarukset häntä vanhempia vai nuorempia. Jeesuksen jumaluuden kulmakivenä toimiva Pyhän Hengen alkuun laittama neitseestä syntyminen (Grudem 1994, 529-530, 535) on siis täysin sivuutettu oppikirjassa.

Samoin Jeesuksen tehtävä tuodaan esiin hyvin arveluttavasti, sillä Jeesuksen kerrotaan saaneen tehtävänsä vasta kasteen yhteydessä (T1, 59). Systemaattinen teologia korostaa, että Jeesuksella on ollut tehtävä valmiina jo aikojen alussa. Jumalan pelastussuunnitelma, *Missio Dei*, kun on ollut koko ajan valmiudessa ja Jumalan, hänen kaikkien persooniensa, tiedossa. Jeesus itse tiesi jo ennen ihmiseksi syntymäänsä, mitä tapahtuu, kun hän syntyy maailmaan: Hän tiesi, mikä merkitys hänen elämällään on, että hänen tulee kuolla, jotta synnin kuolettava ja Jumalasta erossa pitävä valta ihmiskunnan yllä voitetaan. Hän kuitenkin teki tietoisin valinnan tulla ihmiseksi, elää ihmisenä ja kuolla ihmiskunnan puolesta, voittaa kuolema ja elää ikuisesti välimiehenä Isä Jumalan ja ihmisten välillä. (Grudem 1994, 249, 529-530, 532-535, 540-542, 553.) Valitettavasti Jeesuksen tehtävän luonne esitetään oppikirjassa hyvin rajoittuneesti pelkästään rakastavasta Jumalasta/Taivaan Isästä kertomisena (T1, 59, 60). Systemaattisen teologian mukaan Jeesuksen tehtävä on paljon merkityksellisempi, kuin pelkkä Jumalasta julistaminen –Jumalan toinen persoona Poika, Jeesus, sovitti elämällään ja kuolemallaan luomakunnan synnit ja mahdollistaa näin syntiinlankeemuksen jälkeen ensimmäistä kertaa ehyen ja rikkomattoman suhteen muodostumisen ihmisen ja Jumalan välille (Grudem 1994, 249).

Jeesus esitetään viisaana *lapsena*, joka hämmästytti keskustelutaidoillaan opettajia (T1, 57). Jeesuksen kerrotaan myös neuvoneen kalastajia heittämään verkkonsa tiettyyn kohtaan, minkä seurauksena kalastajien verkot täyttyivät kaloista (T1, 60). Jeesuksen tietous oli siis ihmeellistä, muttei hänen tietonsa tai tekonsa jumalallista alkuperää tuoda esiin. Oppikirjan annista jää Jeesuksesta kaiken kaikkiaan hänen luonteensa, jumaluutensa, tehtävänsä, tekojensa, elämänsä ja kuolemansa sekä ylösnousemuksensa kohdilta hyvin epäselvä ja vääristynyt kuva.

8.1.2 Jumalan olemus

Jumalan olemuksen eri piirteisiin viitataan oppikirjassa jonkin verran. Jeesuksen kasteen yhteydessä taivaasta kuuluu Jumalan ääni (T1, 59). Pelkän äänen kuuluminen viittaa Jumalaan immateriaalisena olentona, eli *henkenä*. Muita viittauksia Jumalan henkiseen olemukseen ei oppikirjasta löydy. Sen sijaan Jumalan olemuksen toinen piirre, *elämä*, esiintyy oppikirjan teksteissä hyvin paljon. Hänen olemuksensa elämänä tulee esiin kaikissa kohdissa, joissa todetaan, että Jumala loi/on luonut maailman ja kaiken mitä maailmassa on. Luominen on elämän antamista ja lahjoittamista ja Jumala esiintyy oppikirjan teksteissä kaiken luojana yhteensä 15 kertaa (T1, 27-33, 71, 85). Tämän lisäksi Taivaan Isän kerrotaan antaneen ”elämälle juuren” (T1, 83). Yhteensä viittauksia Jumalaan olemukseen elämänä on siis oppikirjasta löydettävissä 16 kappaletta.

Jumala esitetään oppikirjassa *persoonana* yhteensä 133 kertaa, joista suurin osa, yhteensä 65 tekstikohtaa, viittaavat *Jeesuksen* persoonaan. Jeesus eli ja oli kuten ihminen. Hänen kerrotaan syntyneen, eläneen, kasvaneen, ajatelleen, syöneen, puhuneen, tunteneen ja kuolleen (T1, 40, 47, 51-52, 55, 57, 59-60, 71, 73, 77-79, 81). Oppikirjassa *Jumalan* persoona tulee esille yhteensä 50 kertaa erityisesti hänen toimintansa kautta: Hän lepää ja luo suunnitelmallisesti, eli suunnittelee ja ajattelee sekä toteuttaa suunnitelmansa. Lisäksi hänet esitetään tuntevana, kuulevana, puhuvana, keskustelevana ja vastaavana persoonana (T1, 29, 33, 59, 63, 68). Jumalalla on myös kämmen (T1, 84). Hän on oikeudenmukainen, eli hänellä on moraali ja etiikka, joiden mukaan hän toimii. Hän suojelee ihmistä ja on tämän turvana. (T1, 85.)

Isään viitataan persoonana 18 kertaa. *Taivaan Isällä* kerrotaan olevan perhe ja Poika (T1, 34, 81). Hänet esitetään tuntevana, suunnitelmallisesti toimivana ja tekevänä persoonana (T1, 37-39, 61, 64), jonka kanssa voi jutella, jolta voi pyytää apua, jota voi rukoilla ja joka kuulee sekä vastaa rukouksiin ja antaa asioita (T1, 64, 69, 83). Hänellä on myös oma tahto (T1, 69).

Jumalan *rajoittamattomuus* tulee esiin *ajan* suhteen kolme kertaa, *paikan* suhteen kaksi kertaa, *tiedon* suhteen kerran ja *voiman* suhteen 17 kertaa. Useasti samassa tekstikohdassa viitataan eri rajoittamattomuuden piirteisiin. Jouluteeman yhteydessä kerrotaan, että Jeesusta voi yhä odottaa tulevaksi (T1, 40), mikä näyttäisi viittavan *ajattomuuteen*, sillä kirjassa on käsitelty Jeesusta historiallisena henkilönä, joka eli yli kaksituhatta vuotta sitten. Oppikirja kertoo, että Jumalaa voi rukoilla milloin ja missä vain ja hän kuulee kaikki rukoukset (T1, 69), jolloin viitataan Jumalan rajoittamattomuuteen sekä *ajan* että *paikan* suhteen. Jumalan kerrotaan myös suojelevan jokaista (T1, 85). *Tiedon* rajoittamattomuus näyttäisi tulevan esiin Jeesuksen kautta, sillä hän tiesi ihmeellisellä tavalla, mistä kalastajat saisivat kalaa (T1, 60-61). Jumalan rajoittamattomaan *voimaan* viittaa kaikki oppikirjan tekstit, joissa kerrotaan Jumalasta luojana. Näitä viittauksia on yhteensä 15 kappaletta (T1, 27-33, 71, 81, 85). Piirre tulee esiin myös toteamuksessa, jossa Taivaan Isän kerrotaan antaneen elämän juuren (T1, 83). Maailman luominen ja elämän kiinnepisteenä, lähtökohtana oleminen vaatii rajoittamatonta voimaa. Myös Jeesuksen kuolleista nouseminen viittaa osaltaan Jumalan rajoittamattomaan voimaan (T1, 81).

Jumalan *muuttumattomuus* nousee esiin seitsemän kertaa. Jumala on luvannut kuulla kaikki rukoukset (T1, 68-69), hän suojelee (T1, 37-38, 85) ja rakastaa (T1, 61). Kaikissa näissä kohdissa käytetään verbin presensmuotoa, eli lupaukset, suojele ja rakkaus ovat edelleen voimassa. Lisäksi oppikirja tuo esiin, että Taivaan Isää voi kiittää yhä edelleen esimerkiksi oppimisesta (T1, 93), jossa

vihjataan, että edelleen Taivaan Isä kuulee ja hänellä on ilmeisesti jotain vaikutusta lapsen oppimiseen.

8.1.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Käyn seuraavaksi läpi Tähti 1 uskonnon oppikirjasta esille nousseita Jumalan moraaliominaisuuksia. Ensin käsittelen Jumalan pyhyiden ja sen jälkeen hänen rakkautensa ominaisuuksia.

8.1.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyteen viitataan oppikirjassa vain kaksi kertaa (T1, 85) ja kummatkin viittaukset käsittelevät *oikeudenmukaisuutta*. Jumalan kerrotaan luoneen maailman kaikille yhteiseksi (T1, 85) ja hänen kerrotaan suojelevan kaikkia (T1, 85). Jumala siis kohtelee kaikkia samalla tavalla, oikeudenmukaisesti.

Lisäksi pyhyys näyttäisi nousevan peiteltyinä teemana esiin kahdesta oppikirjan tekstikohdasta. Toisessa kerrotaan, että pyhät tekstit kertovat Jumalasta (T1, 55). Jumalasta kertovat tekstit ovat siis pyhiä, mutta oppikirja ei kerro miksi. Toisessa kohdassa kerrotaan, että Jumalalta voi pyytää ja rukoilla kaikkea, mutta, vaikka hän kuulee kaikki rukoukset, ei hän aina vastaa rukouksiin niin kuin rukoilija tahtoisi (T1, 69). Tekstinkohta tuo esiin jotain Jumalan itsenäisestä omasta tahdosta, muttei avaa tuon tahdon pyhyyttä tai täydellistä riippumattomuutta mistään muusta kuin Jumalan omasta luonteesta (Garret 1990, 228; Luoto 2004, 96). Suoranaisesti Jumalan *pyhyyteen, absoluuttiseen vapauteen pahasta, vanhurskauteen, totuudellisuuteen, täydellisyyteen tai kauneuteen* ei oppikirjassa viitata lainkaan. Voidaankin todeta, että oppikirja ei käsittele Jumalan pyhyyttä juuri ollenkaan.

8.1.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkauteen viittaavia kohtia on oppikirjan teksteissä yhteensä 22 kappaletta (T1, 33-34, 37, 57, 59, 61, 69, 71, 73, 85). Kuitenkin useat noista kohdista sisältävät viittauksia Jumalan rakkauden moneen eri ilmenemismuotoon. Suoranaisesti *rakkauteen* viitataan yhteensä kaksi kertaa, kun oppikirjassa todetaan Taivaan Isän rakastavan jokaista (T1, 61) ja Jeesuksen saaneen tehtäväkseen rakastavasta Jumalasta kertomisen (T1, 59). Korostunein rakkauden ilmenemismuoto oppikirjassa on *hyvyys*, joka tulee esiin seitsemän kertaa. Piirre tulee ilmi Jumalan tekojen kautta: Hän suojelee, on turvana, pitää huolta, ottaa kaikki perheeseensä, siunaa lapsia ja on hyvä paimen (T1, 34, 37, 71, 73). Jumalan *armo* ilmenee oppikirjassa kahteen kertaan: Taivaan Isän perheeseen saavat kuulua kaikki (T1, 34) ja Jumala suojelee jokaista (T1, 85).

Jumalan *laupeuteen* viitataan yhteensä neljä kertaa: Jumalan kerrotaan suojelevan ihmistä (T1, 37, 85) ja Jeesuksen kerrotaan luvanneen pitää hyvää huolta ihmisistä (T1, 73). Jumalan *viisaus* tulee esiin oppikirjassa kaksi kertaa: Jumala on ollut viisas luodessaan jokaisesta ainutlaatuisen, sillä ”erilaisuus on rikkautta” (T1, 33) ja Jeesuksen kerrotaan puhuneen temppelissä hyvin viisaasti (T1, 37). Jumalan *uskollisuus* ilmenee oppikirjassa viisi kertaa: Hän suojelee (T1, 37, 85) ja on luvannut kuulla kaikki rukoukset (T1, 69). Jeesus on luvannut pitää ihmisistä hyvää huolta (T1, 73), eikä Jumalan kämmenellä ole kukaan turvaton (T1, 85). Kaikissa näissä tekstikohdissa käytetään verbin preesensmuotoa. Jumalan *kärsivällisyyteen* ei oppikirjassa viitata.

8.1.4 Yhteenvetoa Tähti 1 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Tähti 1 uskonnon oppikirjan antama kuva kolmiyhteisestä Jumalasta jää kovin vajaaksi ja vääristyneeksi. Oppikirjassa kerrotaan, että on olemassa *yksi Jumala*, mutta tätä toteamusta ei aukaista millään tavalla. *Isästä* korostetaan hänen rakkauttaan kaikkia ihmisiä kohtaan ja kaikkien kuuluvan *Taivaan Isän perheeseen*, jota Isä suojelee. Isän kanssa voi jutella, keskustella, häntä voi rukoilla, kiittää ja häneltä voi pyytää apua. Isän kerrotaan kuulevan kaikki rukoukset, mutta samalla käy ilmi, että Isä vastaa rukouksiin rukoilijalle epäselviksi jäävin perustein. Oppikirjan jumalakuvassa tulee voimakkaasti esiin *Jeesuksen* ihmisyyys ja hänet esitetään selkeästi inhimillisenä persoonana. Jeesuksen jumaluus jää hyvin epävarmalle pohjalle rajautuen vain kahteen välilliseen viittaukseen. Oppikirjassa on kerrottu, että kaikki ihmiset kuuluvat Jumalan perheeseen, mikä vie pois Jeesuksen erityisaseman merkitystä *Jumalan Poikana*. Systemaattisen teologian mukaiset Jeesuksen syntymän, elämän, kuoleman, ylösnousemuksen sekä hänen tehtävänsä merkitykset tai tarkoitukset eivät tule esiin oppikirjasta millään tavalla. Pelastussuunnitelma ei tule oppikirjan tekstistä esiin kertaakaan. Systemaattisen teologian vastaisesti oppikirjassa nostetaan enkelit Jumalan kolmannen persoonan Pyhän Hengen tilalle, antamalla enkeleille Pyhälle Hengelle kuuluvaa roolia sekä tehtäviä. *Pyhää Henkeä*, hänen olemassa oloaan tai hänen toimintaansa ei oppikirjassa mainita kertaakaan.

Jumalan olemuksesta nousee esiin erityisesti Jumalan *persoona*. Jumalan persoonallisuus korostuu erityisesti *Jeesuksen* ihmisyyden ja elämän kautta. *Jumala/Taivaan Isä* esitetään kuitenkin myös puhuvana, ajattelevana ja aktiivisena persoonana, joka tuntee ja toimii suunnitelmallisesti. Toinen korostuva piirre Jumalan olemuksessa on *elämä*. Kaikki Jumalan tekemään luomistyöhön viittaavat oppikirjan kohdat koskevat tätä Jumalan olemuksen piirrettä. Kolmas korostuva ominaisuus on Jumalan *rajoittamaton voima*, joka myös ilmenee Jumalan luomistyön kautta. Jumalan olemuksen ominaisuuksista mikään ei jää täysin huomiotta, vaikkakin Jumalan *henkinen*

olemus, *rajoittumattomuus ajan, paikan ja tiedon* osalta jäävät vähälle huomiolle. Oppikirjasta saa lisäksi viitettä siitä, että Jumala on todella iso, sillä tekstissä kerrotaan, että me kaikki olemme Jumalan kämmenellä (T1, 85).

Jumalan moraaliominaisuuksista pyhyys on jätetty lähes kokonaan mainitsematta. Pyhyydestä esille nostetaan ainoastaan kaksi kertaa *oikeudenmukaisuus*. Jumalan rakkauden ilmentymiä on käsitelty melko laajasti, mutta erityisesti niistä korostuvat *hyvyys, uskollisuus ja laupeus*. Jumala esitetään oppikirjassa siis hyvää tekevänä, sanansa pitävänä, uskollisena ja kaikkia oikeudenmukaisesti suojelevana.

8.2 Tähti 2

Toinen uskonnonoppikirja, Tähti 2 (Niittyne, Similä & Vidgrén 2009) sisältää osiot: 1) Taivaan Isän asialla, 2) Eväitä reppuun, 3) Koko suku koolla, 4) Me odotamme Jeesusta, 5) Pieni kirjasto, 6) Ihmeitä tapahtuu, 7) Pääsiäinen, juhla meidän ja 8) Ihmettelen elämää. Käyn seuraavaksi läpi oppikirjassa ilmenevää jumalakuvaa.

8.2.1 Kolmiyhteinen Jumala

Tähti 2 uskonnon oppikirjassa tulee Jumalan kolmiyhteinen persoona esille varsinaisesti vain kerran. *Lähetyskäskyssä* (T2, 10) mainitaan kaikki Jumalan persoonat samanaikaisesti. Toisen kerran kolmiyhteys tulee esille hieman epäsuorasti, kun kirjassa kerrotaan, että kristityt uskovat *yhteen Jumalaan* (T2, 14). Tuota Jumalaa tai hänen persoonaansa ei tekstikohdassa kuitenkaan aukaista sen enempää.

Oppikirjassa viitataan *Jumalaan* yhteensä 32 kertaa. Kerran Jumalasta puhutaan myös *Herrana* ja kerran Jumala rinnastetaan suoraan *Isään* kertomalla, että häntä voi kutsua *Taivaan Isäksi* (T2, 14). Jumalan toimintaa ja tekoja ilmentää hänen lupauksensa pitää huolta ihmisistä (T2, 34, 37, 57) sekä hänen antamansa käskyt sekä neuvot Nooalle (T2, 54, 57) ja Joonalle (T2, 58-59). Jumalan kerrotaan myös antaneen ihmiselle vapaan tahton tehdä valintoja elämässään (T2, 93). Jumalalla on poika, Jeesus (T2, 45-46, 85), Jumala asuu ylhäällä taivaassa, jonne Jeesuksenkin kerrotaan astuneen hänen luokseen (T2, 85). Jumalan suhdetta ihmiseen heijastaa hänen rakkautensa ihmistä kohtaan ja huolenpitonsa: Jeesus käski kertoa rakastavasta Jumalasta ja lähetystyöntekijät kertovat hänestä tuon käskyn perusteella (T2, 10). Jumalaa voi myös rukoilla, jutella hänen kanssaan, ottaa yhteyttä häneen ja häneltä voi pyytää kaikkea, mitä tarvitsee. Häntä

voi kiittää ja hänen siunaustaan, eli huolenpidon toivotusta, voi rukoilla itselleen sekä läheisilleen. (T2, 14, 15, 17, 36, 37, 67, 89.) Kasteessa lapsi otetaan osaksi Jumalan perhettä ja Jumala lupaa pitää kastetuista huolta (T2, 34). Jumalan kerrotaan myös halunneen, että Niiniven asukkaat pyytäisivät häneltä anteeksi pahoja tekojaan ja alkaisivat elää paremmin (T2, 59).

Evankelis-luterilainen oppi nousee esiin erityisesti lapsikasteen kohdalla, jossa kerrotaan, että kasteessa lapsi otetaan Jumalan perheeseen ja Jumala on luvannut pitää kastetuista huolta (T2, 34). Kirjassa ei kuitenkaan mainita kyseessä olevan evankelis-luterilaisen opinkappaleen, vaan toteamus esitetään yleisenä kristillisenä ajatteluna.

8.2.1.1 Isä ja Pyhä Henki

Tähti 2 uskonnon oppikirjassa viitataan *Isään* yhteensä 11 kertaa. Isän teoista ja toiminnasta korostuvat hänen johdatuksensa, apunsa ja suojelunsa (T2, 18, 94) sekä *Isä meidän* –rukouksesta ilmi tulleet seikat: Isä asuu taivaassa, hänellä on nimi, oma tahto, valtakunta, voima ja kunnia, iankaikkisesti (T2, 14, 17). Isän suhde ihmiseen on rakastava ja huolehtiva: Hän johdattaa ja auttaa (T2, 18, 94), häneltä voi pyytää anteeksi pahoja tekoja (T2, 25) ja ihminen voi olla hänen asiallaan maailmassa (T2, 4). Ihmisiä myös kastetaan hänen nimeensä (T2, 10). Tähti 2 uskonnon oppikirjan kuva Isästä siis painottuu hänen antamaansa huolenpitoon, suojeluun, apuun, rukousten kuulemiseen ja johdatukseen.

Tähti 2 uskonnon oppikirjassa *Pyhä Henki* tulee esiin kerran. *Lähetyskäskyssä* käsketään ihmisiä kastaa Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T2, 10). Pyhällä Hengellä on siis nimi ja hän on Isään sekä Poikaan rinnastettava persoona, mutta muuta tietoa hänestä ei oppikirjan teksteissä anneta

8.2.1.2 Poika

Tähti 2 uskonnon oppikirjassa *Poika* ilmenee yhteensä 118 kertaa. *Jeesuksena* häneen viitataan oppikirjassa 94 kertaa. *Jeesuksen* toiminta ja teot ilmenevät hänen inhimillisen elämänsä kautta. Jeesus oli kuin ihminen: syntyi ja eli elämänsä tiettyinä historiallisena aikana, hänellä oli vanhemmat, hänet kastettiin, hän kulki, puhui, söi, joi, nukkui, väsyi, vieraili kaupungeissa, kodeissa, paastosi, hänet tuomittiin kuolemaan, hän kuoli ja hänet haudattiin (T2, 33, 44, 46-49, 60-70, 72, 76, 78-82). Jeesuksella oli omia opetuslapsia, joita hän opetti. Jeesus opetti myös kaikille ihmisille Jumalasta sekä elämästä (T2, 10, 14, 25.) Hän opetti *Isä meidän* –rukouksen (T2, 14, 25) ja rukoili sekä kiitti itsekin Jumalaa (T2, 67, 79). Jeesus on *Jumalan Poika* (T2, 44, 46, 75). Jeesus tyynttyi myrskyn käskemällä tuulen tyyntyä ja hän nousi kuolleista, voitti kuoleman sekä ilmestyi

opetuslapsille 40 päivän ajan ylösnousemuksensa jälkeen ja astui sitten taivaaseen Isänsä luokse (T2, 60, 68, 75, 82-84, 85).

Jeesuksen suhde ihmisiin tulee esiin nimenomaan avunantajana ja rakastavana opettajana: Jeesus sanoi tullessaan etsimään ja pelastamaan ihmisiä, jotka ovat tehneet väärin ja hänen kerrotaan välittävän niistäkin ihmisistä, joita muut hyljeksivät (T2, 73). Sakkeus kiitti Jeesusta tapojensa muutoksesta ja Jeesuksen antamasta avusta (T2, 73). Jeesuksella oli ystäviä ja vihamiehiä (T2, 83, 79). Jeesus paransi sairaita, teki hyvää, ruokki ja auttoi ihmisiä (T2, 60, 63-64, 67, 70). Jeesus antoi käskyn kertoa kaikille rakastavasta Jumalasta ja noudattaa kaikkea, mitä Jeesus oli käskenyt ja opettanut (T2, 10). Jeesus antoi myös lupauksensa olla opetuslasten kanssa joka päivä aina maailman loppuun asti ja vakuutti pitävänsä heistä huolta (T2, 10, 68). Oppikirjan teksteistä käy myös ilmi, että Jeesusta voi yhä edelleen odottaa saapuvaksi (T2, 41) ja Jeesuksen elämästä on kirjoitettu kertomuksia sekä kirjeitä, jotka löytyvät Raamatusta (T2, 60-61).

Jumalan/Taivaan Isän Poika esitetään oppikirjassa yhteensä kolme kertaa lapsena, joka syntyi maailmaan ja jonka syntymästä enkeli ilmoitti paimenille, sekä pääsiäisen ilojuhlan aiheena (T2, 44, 46, 75). *Poika* tulee ilmi oppikirjassa *lähetyskäskyssä*, jossa ihmisiä käsketään kastaa hänen nimeensä (T2, 10). *Ihmeidentekijän* matkassa voi olla ja hänen kanssaan yhdessä voi kulkea eteenpäin (T2, 63) ja Jeesuksen opetuslapset kutsuivat Jeesusta *opettajaksi* (T2, 68). Poikaan viitataan suoraan inhimillisin termein *vauva/lapsi/poika/mies* yhteensä 17 kertaa. Hänen kerrotaan syntyneen ihmispariskunnalle, eläneen niin kuin ihminen, puhuneen ja opettaneen (T2, 44, 46-49, 60). Hänen syntymästään myös ilmoitettiin paimenille, häntä tultiin katsomaan ja hän auttoi ihmisiä (T2, 46-49, 60). Tähti 2 uskonnon oppikirjassa on kuitenkin viittauksia Pojan ihmisyyteen yhteensä 87 kappaletta. Pojan jumaluuteen on viittauksia puolestaan yhteensä vain kuusi kappaletta. Kertaakaan ei Poikaan viitata suoraan *Jumalana*.

Eräs hyvin vakava Pojan jumalakuvaa vääristävä asia nousee oppikirjan tekstistä esille Jeesuksen syntymäkertomuksen yhteydessä. Oppikirjassa nimittäin todetaan virheellisesti, että Maria ja Joosef olivat naimisissa ja Maria odotti lasta (T2, 44) tässä avioliitossa ollessaan. Jeesuksen jumalallisesta alkuperästä ei kerrota. Tämä systemaattisen teologian kanssa ristiriidassa oleva toteamus vääristää oppikirjan jumalakuvaa Pojasta, Jeesuksesta, hyvin huomattavalla tavalla, sillä se vie pois pohjan Jeesuksen jumaluudelta (Grudem 1994, 529-530, 535).

8.2.2 Jumalan olemus

Jumalan olemuksen *henkinen* muoto tulee esiin oppikirjassa yhteensä kolme kertaa. Jokaisessa näissä esiintymiskerroissa Jumala kuvataan immateriaalisena äänenä, joka puhuu taivaasta Nooalle ja hänen perheelleen (T2, 54, 57). Jumalan *muuttumattomuuteen* viitataan oppikirjassa yhteensä kymmenen kertaa. Muuttumattomuus ilmenee Jeesuksen lupauksessa olla opetuslastensa kanssa kaikki päivät maailman loppuun asti (T2, 10) sekä *Isä meidän* –rukouksessa esiintyvissä Jumalan nimeä, tahtoa, valtakuntaa ja toimintaa kuvaavissa preesensmuodoissa, joiden kautta annetaan ymmärtää, että yhä edelleen rukous on ajankohtainen ja sen sanoma on voimassa (T2, 14, 17). Lisäksi oppikirjassa kerrotaan, että Jumalan huolenpitoon voi edelleen luottaa (T2, 37).

Jumalan olemuksen *rajoittamattomuus* tulee esiin oppikirjan teksteissä yhteensä 25 kertaa. Jumalan rajoittamattomuus *ajan* suhteen ilmenee yhteensä neljä kertaa: Jeesus lupaa olla opetuslasten kanssa aina (T2, 10), kaiken kerrotaan olevan iankaikkisesti Jumalan (T2, 17) ja Jeesusta voidaan yhä edelleen odottaa tulevaksi (T2, 41). *Paikan* suhteen Jumalan rajoittamattomuus esiintyy yhteensä kaksi kertaa: Jeesuksen opetuslapsille antamassa läsnäolon lupauksessa (T2, 10) sekä Joonan kertomuksessa, jossa todetaan, ettei Jumalalta voi piiloutua minnekään (T2, 58-59). Rajoittamattomuus *tiedon* alueella tuodaan esiin kerran, kun todetaan Nooan kertomuksen yhteydessä, että Jumala tiesi sateen ja vedenpaisumuksen tulevan kohta (T2, 54-55). Jumalan rajoittamattomuus *voimassa* tulee esiin yhteensä 18 kertaa. Jumalalta voi pyytää kaikkea, mitä tarvitsee, eli hänen on siis mahdollista antaa ihmiselle kaikkea (T2, 15). Jumalalta rukoillaan syntejä anteeksi, häneltä voi pyytää johdatusta kiusausten ohi, pahasta päästämistä ja hänen on valtakunta, voima ja kunnia iankaikkisesti (T2, 16-17). Jumala hallitsee myös merta sekä käskee kalaa toimimaan Joonan pelastajana (T2, 58-59). Jeesus tekee ihmeellisiä tekoja, joissa ilmenee, että myös hänen voimansa on rajoittamaton: Jeesus tyynnyttää myrskyn, ruokkii ihmisiä kylläisiksi vain pienellä määrällä ruokaa, parantaa sairaita, nousee kuolleista, voittaa kuoleman ja astuu ylös taivaaseen Jumalan luo (T2, 60, 64, 67-68, 71, 75, 83-84).

Jumalan *persoonallisuus* tulee oppikirjassa esiin yhteensä 176 kertaa, joista suurin osa, 120 kertaa, esiintyy *Jeesuksen* olemuksen kautta. Jeesus syntyi, hänellä oli vanhemmat, häntä kohdeltiin persoonana, hän eli, söi, joi, nukkui, käveli, oppi, opetteli, toimi, puhui, kertoi, auttoi, käski, hänet vangittiin, ristiinnaulittiin, hän kuoli, hänet haudattiin, hän nousi ylös, hänellä oli järki, logiikka, tunteet ja tuntemukset (T2, 10, 14, 25, 33, 44-49, 60, 61, 63-68, 70-76, 78-85). *Jumalan* persoonallinen olemus tulee esiin oppikirjassa yhteensä 48 kertaa. Jumalan kanssa voi jutella, rukoilla häntä (T2, 13-17), hän on persoonallinen *Isä*, jolla on tahto, logiikka, valtakunta, voima,

kunnia, nimi ja hän asuu taivaassa (T2, 14, 17, 89). Jumalalla on myös perhe (T2, 34), hän lupaa pitää huolta kastetuista ja hänen huolenpitoaan ja suojeluaan voi pyytää (T2, 34, 37, 89). Jumalalla on Poika (T2, 45-46, 85). Jumala puhuu, káskee, neuvoo, tietää asioita ja lupaa pitää huolta ihmisistä (T2, 54, 57-58). Jumala haluaa, että häneltä pyydetään anteeksi (T2, 59) ja häntä voi kiittää (T2, 67). Jumala asuu taivaassa (T2, 85). *Taivaan Isä* esiintyy oppikirjassa persoonana yhteensä seitsemän kertaa. Hänellä on nimi (T2, 14), hän vie ihmistä eteenpäin (T2, 18) ja häneltä voi pyytää anteeksi niin kuin ihmisiltäkin (T2, 25). Hänellä on poika (T2, 75) ja hän auttaa ja suojelee ihmisiä (T2, 94). *Pyhä Henki* esitetään oppikirjassa persoonana kerran lähetyskäsken yhteydessä (T2, 14). *Elämänä* ei Jumalaan oppikirjassa viitata kertaakaan.

8.2.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Käyn seuraavaksi läpi Jumalan moraaliominaisuuksien ilmenemistä Tähti 2 uskonnon oppikirjassa. Käyn ensin läpi oppikirjassa ilmentyneet viittaukset Jumalan pyhyydestä ja sitten hänen rakkaudestaan.

8.2.3.1 Jumalan pyhyys

Yhteensä viitteitä Jumalan pyhyyteen ja sen eri muotoihin ilmenee oppikirjassa kahdeksan kappaletta. Suoraan Jumalan *pyhyyteen* viitataan yhdessä oppikirjan kohdassa *Isä meidän* –rukouksessa. Siinä kerrotaan, että Jumalan nimi on pyhitetty (T2, 14). Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* tulee ilmi neljästä oppikirjan kohdasta: Joonan kertomuksessa Jumalan kerrotaan haluavan anteeksipyyntöön ihmisiltä ja lupauksen elää paremmin, mikä ilmentää, että ihmiset ovat loukanneet teoillaan hänen pyhää, puhdasta tahtoaan ja häneltä tarvitaan anteeksiäntoa (T2, 25, 58-59). Jumalan *vanhurskaus* ei ilmene oppikirjan teksteissä, mutta epäsuorasti siihen viitataan *Isä meidän* –rukouksessa kaksi kertaa, kun rukoillaan Jumalan valtakuntaa tulevaksi ja hänen tahtoaan tapahtuvaksi (T2, 14). Näistä kohdista on mielestäni havaittavissa viitteitä siihen, että Jumalan valtakunta ja tahto ovat jotain absoluuttisesti hyviä ja oikeassa olevia, eli vanhurskaita.

Jumalan *oikeudenmukaisuus* ilmenee oppikirjassa kerran, kun kerrotaan, että Jumala pitää huolta kaikista maailman ihmisistä, eli toimii tasavertaisesti (T2, 57). *Totuudellisuus* ilmenee myös kerran oppikirjan teksteissä, kun todetaan, että Jumalan huolenpitoon voi luottaa (T2, 37). Jumala esitetään siis totuudellisena ja sanansa pitävänä. Jumalan *täydellisyyteen* viitataan oppikirjassa kerran, kun kerrotaan kaiken olevan iankaikkisesti Jumalan (T2, 17). Jumalan *kauneuteen* ei viitata kertaakaan.

8.2.3.2 Jumalan rakkaus

Yhteensä Jumalan rakkauden eri ilmenemismuotoihin viitataan oppikirjan teksteissä 40 kertaa. Jumalan *rakkauteen* viitataan oppikirjassa suoraan kolme kertaa, kun Jumalan kerrotaan olevan rakastava ja Jeesuksen todetaan rakastavan ihmisiä (T2, 10, 60). Jumalan *hyvyys* ilmenee oppikirjassa 13 kertaa: Jumala piti huolta Nooasta ja pelasti Nooan perheineen vedenpaisumukselta (T2, 54-57). Jumala myös lupaa pitää huolta uskovista ja kaikista maailman ihmisistä, hänen kerrotaan lisäksi suojelevan ja auttavan ihmistä (T2, 36-37, 57, 68, 94). Hyvyys ilmenee myös Jeesuksen teoissa: Hän auttoi, teki hyvää matkallaan ja opetti ihmisiä (T2, 60, 63, 66, 70). Oppikirjassa kerrotaan lisäksi, että ihminen voi pyytää Jumalalta kaikkea, mitä tarvitsee, eli ihminen voi siis häneltä sitä odottaa saavansa (T2, 15).

Jumalan *armo* tulee ilmi oppikirjassa kaksi kertaa: Jumalan kerrotaan ottavan lapsen kasteessa omaan perheeseensä (T2, 34). Jumala myös pelastaa ja näin armahtaa Nooaa perheineen vedenpaisumukselta (T2, 56). *Laupeus* esiintyy oppikirjan teksteissä 14 kertaa Jeesuksen tekojen ja toiminnan kautta: Jeesus parantaa sairaita (T2, 60, 64, 70), auttaa ja ruokkii ihmisiä (T2, 60, 67), tyynnyttää myrskyn (T2, 60, 68) sekä kyläilee Sakkeuksen luona, vaikka tämä on paha ihminen (T2, 72). Jeesuksen kerrotaan tulleen etsimään ja pelastamaan ihmisiä, jotka ovat tehneet väärin sekä välittävän niistäkin ihmisistä, joita muut hyljeksivät (T2, 72, 73). Jumalan *kärsivällisyys* ilmenee oppikirjan teksteissä kerran, kun kerrotaan Jumalan antaneen ihmiselle valinnan mahdollisuuden ja vapauden, eikä pakota ihmistä mihinkään (T2, 93). *Uskollisuus* esiintyy oppikirjassa seitsemän kertaa. Jumalan uskollisuus tulee esiin hänen huolenpitonsa ja lupauksiensa luotettavuudessa –hän toteuttaa sanansa ja häneltä voi siksi yhä edelleen pyytää jokapäiväistä leipää, johdatusta, syntejä anteeksi ja pahasta päästämistä (T2, 15-17). Jumalan *viisauteen* ei oppikirjassa viitata.

8.2.4 Yhteenvetoa Tähti 2 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Oppikirjan jumalakuvassa nousee esiin rakastava, hyvä, laupias, huoltapitävä ja ihmisiä opettava *Jeesus* sekä rukousten kohteena oleva persoonallinen rakastava *Jumala*. Oppikirja viittaa eniten *Poikaan* ja hänen erilaisiin ilmentymiinsä, joita esiintyy oppikirjassa 118 kappaletta. *Jeesuksen* ihmisyys korostuu, sillä se esitetään 87 kertaa. Oppikirja jättää selvästi vähemmälle huomiolle hänen jumaluutensa, joka on esillä vain kuusi kertaa. Lisäksi oppikirjassa viitataan systemaattisen teologian mukaan virheellisesti Marian ja Joosefin olleen naimisissa, kun Jeesus syntyi, eikä hänen jumalalliseen alkuperäänsä viitata lainkaan (T2, 44). *Jumalaan* viitataan 31 kertaa, *Isään* 11 kertaa ja *Pyhään Henkeen* kerran. *Kolmiyhteys* tulee esille oppikirjan teksteissä kerran.

Jumalan olemuksessa hänen *persoonallinen* ilmenemismuotonsa korostuu ja esiintyy teksteissä yhteensä 176 kertaa, joista 120 kertaa viitataan *Jeesuksen*, 48 kertaa *Jumalan*, seitsemän kertaa *Isän* ja kerran *Pyhän Hengen* persoonalliseen olemisen muotoon. Toinen Jumalan olemuksen korostuva piirre on hänen *rajoittamattomuutensa*, johon viitataan yhteensä 25 kertaa. Erityisesti viitataan hänen rajoittamattomaan *voimaansa*, mikä esiintyy oppikirjassa 18 kertaa. Myös Jumalan *muuttumattomuus* esiintyy oppikirjan teksteissä muita olemuksen piirteitä useammin, yhteensä 10 kertaa.

Moraaliominaisuuksista Jumalan rakkauden ilmenemismuodot korostuvat selvästi hänen pyhyytensä ilmenemismuotojen rinnalla. Jumalan rakkauteen viitataan oppikirjassa yhteensä 40 kertaa ja hänen pyhyyteensä kahdeksan kertaa. Jumalan rakkaudessa korostuvat erityisesti hänen *laupeutensa*, joka on esillä 14 kertaa, ja *hyvyytensä*, johon viitataan 13 kertaa. Jumalan *uskollisuus* esiintyy teksteissä myös muihin piirteisiin nähden hieman korostetusti, yhteensä seitsemän kertaa. Pyhyyden heikoista ilmentymistä esiin nousee eniten vähäisellä ilmenemiselläänkin Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta*, johon viitataan vain neljä kertaa.

Muita huomion arvoisia seikkoja oppikirjan teksteissä olivat historiallisesti virheelliset viitaukset siihen, että ensin Raamattua kerrottiin suullisesti ja sitten, kun ihmiset oppivat kirjoittamaan, Raamatun Sanaa alettiin kirjoittaa ylös (T2, 52). Historiallisesti voidaan kuitenkin todeta, että ihmiset ovat osanneet kyllä kirjoittaa erilaisin symbolein ja kielijärjestelmin jo aikojen alusta alkaen (<http://www.omniglot.com/writing/vinca.htm>). Toinen hieman ongelmallinen tekstikohta kertoo, että vaikkei Jumala suunnittele katastrofeja tapahtuvaksi, hän ei myöskään aina voi estää niitä tapahtumasta (T2, 89). Silti kohdassa kehoitetaan rukoilla Jumalan suojelusta (ibid.). Kohdan toteamukset nakertavat mielestäni pois pohjaa Jumalan kaikkivaltiaalta olemukselta ja voimalta sekä rukouksen kannattavuudelta –jos Jumala ei voi estää pahoja asioita tapahtumasta, miksi häntä kannattaisi rukoilla. Kohdan opetuksen olisi voinut mielestäni esittää paremmin esimerkiksi synnin kokonaisvaltaisen vaikutuksen avulla, ihmisen valinnan vapaudella sekä Jumalan kärsivällisyydellä syntistä maailmaa kohtaan, nakertamatta Jumalan auktoriteettia (Erickson 1996, 94; Pannenberg 1998, 438-440; Pink 2000, 62-63).

8.3 Tähti 3

Kolmas Tähti uskonnon oppikirja (Saine, Sirola & Uljas 2004) sisältää osiot: 1) Minä ja juuret, 2) Kristinuskon juurilla, 3) Pieni joulunäytelmä, 4) Mooseksen matkassa, 5) Kymmenen käskyä, 6) Pääsiäinen ja 7) Yksin ja yhdessä. Käyn seuraavaksi läpi oppikirjassa ilmenevää jumalakuvaa.

8.3.1 Kolmiyhteinen Jumala

Tähti 3 uskonnon oppikirjassa viitataan Jumalan kolmiyhteyteen kerran suoraan ja kerran epäsuorasti. *Herran siunauksen* lopussa (T3, 91) kolmiyhteys tulee esille suoraan sen loppusanoissa: ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen”. Epäsuorasti Jumalan kolmiyhteyteen viitataan, kun kerrotaan, että Israelin kansa uskoi, että on olemassa vain *yksi Jumala* (T3, 20). Tuota yhtä Jumalaa ei kuitenkaan määritellä.

Oppikirjassa viitataan *Jumalaan* yhteensä 171 kertaa. Jumalan toimintaa, tekoja ja tehtäviä tuodaan esille hyvin runsaasti. Jumala esitetään kaiken luoja, joka on luonut niin maan, taivaan, tähdet, eläimet, luonnon kuin ihmisenkin ja kaikki Jumalan luoma on hyvää –luodut ovat hänen taideteoksiaan (T3, 7, 9, 70). Luomistyönsä jälkeen Jumala lepäsi (T3, 70). Jumalalla on poika, Jeesus, jonka syntymästä kertomaan hän lähetti kirkkaan tähden taivaalle (T3, 15, 39, 45). *Herran* lähettämät enkelit kertoivat Jeesuksen syntymästä paimenille ja ylistivät Jumalaa, jonka on kunnia korkeuksissa ja jonka rakastamalla ihmisillä on rauha (T3, 46-47). Jumala lähettää ja kääntää enkeleitä sekä hallitsee koko luomakuntaa (T3, 24, 46-47, 55, 58). Lisäksi Jumala antaa käskyjä ihmisille heidän omaksi hyödykseen (T3, 64-72).

Jumalan suhde ihmiseen esitetään aktiivisena huolenpitäjänä, ohjaajana, neuvojana ja johdattajana sekä lupauksensa pitävänä, rajoittamattomana ja luotettavana koko maailman Herrana. Jumalan kerrotaan rakastavan ihmistä (T3, 47) ja hän on antanut ihmiselle omantunnon sekä vaikuttaa aktiivisesti ihmisen elämään (T3, 15, 95). Jumala opettaa, neuvoo ja ohjaa sekä kutsuu ihmistä, antaa tälle kykyjä sekä tehtäviä (T3, 41, 21-23, 28, 34-37, 53). Jumala myös suojelee, auttaa ja pitää huolta ihmisestä (T3, 21, 45, 55, 58, 59, 64-72). Jumalan lupausten kerrotaan olevan luotettavia (T3, 23) ja korostetaan, ettei hänelle mikään ole mahdotonta (T3, 25, 41). Jumalan todetaan olevan suuri ja ihmeellinen (T3, 70) ja, kun Jumalan kirkkaus ympäröi paimenet, nämä pelästyivät tuota Jumalan läsnäoloa (T3, 46). Jumalan kuitenkin korostetaan olevan hyvä paimen, ihmisen ystävä, jolle voi kertoa kaiken ja johon voi luottaa (T3, 11, 21, 89, 97). *Herran siunausta* voi rukoilla itselle tai lähimmäiselle (T3, 91). Siunaus tarkoittaa, että Jumala pitää meitä turvassa kämmenellään, Jumala on lähellä ja suojelee. *Herran siunauksessa* rukoillaan hänen siunaustaan, varjelustaan, että hän kirkastaisi kasvonsa ja olisi armollinen, kääntäisi kasvonsa ihmisten puoleen ja antaisi heille rauhan (ibid.).

Ihminen saa Jumalaan yhteyden rukouksen kautta, juttelemalla hänelle (T3, 17) ja Jumalaa voi rukoilla sekä kiittää tutuilla rukouksilla tai omin sanoin –hänelle voi kertoa aivan kaiken (T3, 23, 28, 89). Ihminen voi pyytää häneltä anteeksi pahoja tekojaan, jolloin Jumala ottaa ikävät asiat

kantaakseen ihmisen puolesta ja tämä voi jatkaa hyvällä mielellä elämäänsä (T3, 93). Ihmisten kerrotaan kapinoineen Jumalaa vastaan (T3, 60-61), jolloin heidän piti pyytää kapinaansa Jumalalta anteeksi (T3, 62, 64). Jeesuskin pyysi ennen kuolemaansa Jumalalta anteeksi ihmisten syntejä (T3, 83). Ihminen ei saa unohtaa Jumalaa, vaan hänen tulee muistaa *kymmenessä käskyssä* esiin tulevat periaatteet siitä, että Jumalan tulee yksin olla ihmisen *Jumalana*, jota tulee kunnioittaa (T3, 64-65, 68, 70). Jumalaa tulee kunnioittaa myös suhtautumalla muihin ihmisiin oikein, Jumalan antamien käskyjen mukaisesti (T3, 64-65, 70-72). Ihmisen tulee myös puhua Jumalasta kunnioittavasti (T3, 70).

8.3.1.1 Isä ja Pyhä Henki

Tähti 3 uskonnon oppikirjassa *Isä* tulee esiin kuusi kertaa *Taivaan Isänä*. Taivaan Isä pitää huolta kaikista, hänelle voi jutella, hän on ihmisen ystävä, jolle voi kertoa aivan kaiken, häneen voi luottaa ja olla turvallisella mielellä (T3, 11, 89, 97). Ihminen voi myös olla Taivaan Isän apuri (T3, 11). Hänen nimeensä voidaan rukoilla ja pyytää *Herran siunausta* (T3, 91).

Oppikirjassa Pyhä Henki tulee esiin kerran, kun hänen nimeensä viitataan *Herran siunauksen* päätteeksi (T3, 91). Hänellä on siis nimi ja Pyhää Henkeä voidaan rukoilla siunaamaan ihmistä (ibid.), mutta muuta tietoa hänestä ei kerrota.

8.3.1.2 Poika

Oppikirjassa *Poika* tulee esiin yhteensä 135 kertaa, joista suurimassa osassa, 103:ssa viittauksessa, hänestä puhutaan *Jeesuksena*. Jeesus eli kuin ihminen: syntyi, hänellä oli vanhemmat, hän puhui, käveli, ratsasti, söi, joi, hänellä oli kotimaa, ystäviä, hän rukoili, hänet pidätettiin, petettiin, tuomittiin, hänestä oltiin huolissaan, häntä syytettiin, hänet ristiinnaulittiin, häntä kidutettiin, hän tunsi kipua, väsymystä, kompastui, oli voimaton, hän kuoli ja hänet haudattiin (T3, 15, 39-42, 45-47, 78-84). Jeesuksen kerrotaan myös olleen *Jumalan poika* (T3, 15, 41, 45, 47, 78, 83), jonka syntymästä ennustetaan Vanhassa testamentissa ja jonka elämästä kerrotaan Uudessa testamentissa (T3, 15, 39). Enkeli ilmoitti Jeesuksen syntymän hänen tulevalle äidilleen, Marialle, joka ihmetteli, miten hänelle voisi syntyä lapsi, koska hän ei ollut vielä naimisissakaan (T3, 40-45). Enkelin ilmoituksen mukaan, Jeesus syntyi Marialle (T3, 40-45). Oppikirjassa siis viitataan, että jotain ihmeellistä Jeesuksen syntymässä tapahtui, muttei avata tuota ihmettä sen enempää. Jeesuksen kuollessa taivas pimeni ja maa järisi, jolloin sotapäällikkö totesi: ”Tämä mies oli todella Jumalan Poika!” (T3, 83). Jeesus itse kertoi opetuslapsilleen, että kuolisi heidän puolestaan, antaisi ruumiinsa ja vuodattaisi verensä kaikkien puolesta (T3, 80-81). Ennen kuolemaansa Jeesus pyysi Jumalalta anteeksi ihmisten syntejä (T3, 83) ja Jeesuksen kerrotaan kärsineen ihmisten pahojen

tekojen vuoksi ja kuolleen heidän puolestaan sekä nousseen kuolleista ja voittaneen kuoleman (T3, 85). Hänen myös kerrotaan ilmestyneen ylösnousemuksensa jälkeen monille ystävilleen ja jutelleen heidän kanssaan (T3, 84-85).

Jeesuksella oli opetuslapsia, joita hän opetti, joiden kanssa hän eli ja kulki (T3, 17, 79-81, 84). Jeesuksen kerrotaan myös pesseen opetuslastensa jalat, vaikka se olisi ollut palvelijoiden työtä, ja opettaneen teollaan heitä rakastamaan ja auttamaan muita, niin kuin hän rakastaa heitä (T3, 80-81). Jeesuksen kerrotaan rakastavan kaikkia ihmisiä ja ihmiset odottivatkin häntä innoissaan, halusivat nähdä hänet (T3, 78). Jeesuksella oli ystäviä sekä vihاميةhiä ja ihmiset suhtautuivat häneen hyvin yksilöllisesti: Palmusunnuntaina ihmiset hurrasivat Jeesusta ja kohtelivat häntä kuin kuningasta. Jeesuksen vangitsemisen aikaan toiset ihmettelivät, miten niin hyvä mies voitiin pidättää, tuomita kuolemaan ja toiset syyttivät Jeesusta ikävyyksien aiheuttamisesta ja vaativat häntä ristiinnaulittavaksi. (T3, 78-79, 83-85.)

Jumalan poikaan viitataan oppikirjassa yhteensä yhdeksän kertaa. Hänen syntymästään profeetat ennustivat ja ennustusten mukaan hän tulisi maailmaan pelastamaan ihmiset (T3, 15, 39). Hänestä toivottiin kuningasta ja häntä odotettiin hartaasti (T3, 39). Hän syntyi Marialle, Joosefin kihlatulle, jolle oli jo etukäteen enkelin kautta ilmoitettu Jumalan pojan syntymästä (T3, 41, 45). Hänelle tuli antaa nimi Jeesus, mikä merkitsee ”Herra pelastaa” (T3, 41). Ihmiset puhuivat keskenään Jeesuksesta Jumalan poikana ja hänet haluttiin kohdata (T3, 78). Sotapäällikkökin tunnisti Jeesuksen ristillä ”Jumalan Pojaksi” (T3, 83), mikä on samalla ainut oppikirjan tekstikohta, jossa Pojasta puhutaan *Jumalan Poikana*, kummatkin personoivat pronominit isoilla alkukirjaimilla kirjoitettuina. *Jumalan poikaa* sanotaan myös *Vapahtajaksi* (T3, 46), joksi Poikaa siis nimitetään kerran, kun kerrotaan hänen syntymänsä olleen suuri ilo koko kansalle (T3, 46). Oppikirjassa viitataan kerran myös *Poikaan*, kun tekstissä esitetty *Herran siunaus* loppuu sanoihin: ”Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” (T3, 91).

Pojan ihmisyyteen viitataan suoraan termillä *vauva/lapsi/poika/mies* yhteensä 21 kertaa. Hän syntyi, eli, toimi kuin ihminen, puhui, opetti, ratsasti, tuomittiin kuolemaan ja hän kuoli (T3, 41-42, 45, 47, 79, 83). Hän keskusteli Marian kanssa (T3, 85) ja tämä mies tunnistettiin ”Jumalan Pojaksi” (T3, 83).

Pojan ihmisyyteen viitataan oppikirjassa yhteensä 91 kertaa, joista siis häneen viitataan suoraan inhimillisinä termeinä 21 kertaa (T3, 41-42, 45, 47, 79, 83, 85). Pojan ihmisuus tulee esiin hänen inhimillisestä elämästään ja toiminnastaan: Hän syntyi, hänellä oli vanhemmat, hän kehittyi, kasvoi ja toimi kuin ihminen (T3, 15, 39-42, 45, 46-47, 78-84). Pojan jumaluuteen viitataan oppikirjassa yhteensä 18 kertaa, joista kahdeksassa viittauksessa häntä sanotaan *Jumalan pojaksi* (T3, 15, 39, 41, 45, 78) ja kerran *Jumalan Pojaksi* (T3, 83). *Herran siunauksen* yhteydessä käy ilmi,

että rukous rukoillaan myös *Pojan* nimeen (T3, 91), mikä on mielestäni suorimmalta vaikuttavin viittaus Pojan jumaluuteen, mutta kertaakaan Pojasta ei sanota suoraan, että hän itse olisi *Jumala*. Pojan jumaluus esiintyy profeettojen ennustuksissa sekä niiden täyttymisessä ja Jeesuksen jumalallisissa teoissa: hänen syntymästään ennustettiin etukäteen, tiedettiin, että hän olisi *Vapahtaja*, Jumalan lähettämä pelastus ihmisille, hänen kerrotaan myös kärsineen, kuolleen, pyytäneen Jumalalta ihmisten syntejä anteeksi, vuodattaneen verensä kaikkien puolesta ja voittaneen kuoleman (T3, 15, 39, 45-46, 80-81, 83-85).

8.3.2 Jumalan olemus

Jumalan *henkinen* olemus tulee oppikirjassa esiin kerran, kun Jumalan kuvataan puhuvan pelkkänä äänenä palavasta pensaasta (T3, 53). Jumalan *persoonalliseen* olemukseen sen sijaan viitataan hyvin useasti, yhteensä 319 kertaa. *Jumalaan* viitataan persoonana oppikirjassa 159 kertaa. Jumala toimii ja on aktiivinen: Hän loi kaiken, johdattaa, suunnittelee, toteuttaa suunnitelmansa, suojelee, käskee, ohjaa, antaa lupauksia, tehtäviä, lähettää enkeleitä, selittää unia, puhuu, keskustelee (T3, 7, 9, 15, 17, 21-29, 34-37, 41, 45-46, 53-66, 68-71, 78, 90-91, 93, 95). Hänellä on järki, tunteet, tahto, kunnia ja valtakunta (T3, 7, 9, 21-24, 28-29, 34-37, 41, 47, 53-62, 64, 66-71, 91, 93, 95). Häneen voi luottaa, hänelle voi puhua, häntä voi kiittää, lähestyä ja häntä voi auttaa (T3, 11, 17, 23, 29, 41, 93, 95). Jumalalla on myös poika (T3, 15, 39, 41-42, 45-46, 78, 83). *Isän* viitataan olevan persoona 10 kertaa. *Taivaan Isä* pitää huolta, auttaa, suojelee, on turvana (T3, 11, 89). Häntä voi pyytää auttamaan (T3, 89) ja häneen voi luottaa (T3, 97). Myös ihminen voi auttaa Taivaan Isää (T3, 11).

Pojan viitataan olevan persoona yhteensä 149 kertaa. *Jeesus* oli kuin ihminen, hänellä oli kotimaa, vanhemmat, hän syntyi, eli, toimi, puhui, ajatteli, tunsu, koki, teki asioita ja hänelle puhuttiin, hänelle tehtiin asioita, hänellä oli ystäviä, vihamiehiä, hänet kohdattiin ja hän kuoli (T3, 15, 39, 41-42, 45-47, 78-85). Hän teki ihmetekoja (T3, 79). Hän nousi kuolleista, voitti kuoleman, ilmestyi ystävilleen (T3, 84-85). *Pyhän Hengen* persoonaan viitataan oppikirjassa kerran *Herran siunauksessa*, jossa hänet rinnastetaan *Isään* sekä *Poikaan* (T3, 89).

Jumalan *rajoittamattomuuteen* viitataan oppikirjassa yhteensä 59 kertaa. Jumalan rajoittamattomuuteen *ajan* suhteen viitataan viisi kertaa. Oppikirjassa kerrotaan, että Taivaan Isä pitää huolta kaikista, riippumatta ajasta (T3, 11) ja annetaan ymmärtää, että Jumala on ollut olemassa aina (T3, 20-21). Jumalan kerrotaan nähneen tulevan nälänhädän ennalta (T3, 37). Jumala ilmoittaa myös itse olevansa kolmen eri sukupolven Jumala, eli sama Jumala ajasta riippumatta (T3, 53). Jumalan rajoittamattomuuteen *paikan* suhteen viitataan oppikirjassa kaksi kertaa, kun kerrotaan, että Taivaan Isä pitää, paikasta huolimatta, huolta kaikista (T3, 11), sekä tuodaan esiin,

että Jumalan on kunnia korkeuksissa ja maan päällä on rauha ihmisillä, joita hän rakastaa –Jumala siis elää ja toimii niin korkeuksissa kuin maan päällä (T3, 46). Jumalan rajoittamattomaan *tietoon* viitataan oppikirjassa kahdeksan kertaa: Jumala tietää tulevaisuuden tapahtumat (T3, 23, 36-37, 41) ja, mitä Joosefin unet tarkoittavat (T3, 34-35) sekä Mooseksen veljestä ja tämän kyvyistä auttaa Moosesta (T3, 53). Myös Jeesuksen kerrotaan tienneen tulevaisuuden tapahtumia (T3, 80).

Jumalan rajoittamattomaan *voimaan* viitataan oppikirjassa 44 kertaa. Jumalan kerrotaan luoneen kaiken; taivaan, maan, tähdet, eläimet, kasvit, ihmiset ja jokaisen heistä olevan Jumalan luoma taideteos (T3, 7, 9, 70). Jumalan sanotaan myös luvanneen tehdä Aabrahamista suuren kansan, antaneen hänelle oman maan ikiajoiksi (T3, 22-23) ja oppikirjassa kerrotaan, ettei mikään ole Jumalalle mahdotonta (T3, 25, 41). Jumalan kerrotaan antaneen Joosefille kyvyn selittää unia (T3, 34-35), lähettäneen enkeleitä viestinviejikseen (T3, 41, 46) ja tähden ilmoittamaan Jeesuksen syntymästä (T3, 45). Hänen kerrotaan puhuneen palavasta pensaasta Moosekselle (T3, 53), koetelleen Egyptin faaraoa monilla vitsauksilla (T3, 55), johdattaneen israelilaisia pilven ja tulipatsaan avulla, pelastaneen heidät pölypilven suojassa, aukaisseen meren tuulten avulla ja sulkeneen sen heidän vihollistensa päälle (T3, 56, 58). Jumala siis hallitsee voimallaan koko luomakuntaa. Jumalan vaikutusvallan kerrotaan ulottuvan korkeuksista maan päälle (T3, 46). Jumalan todetaan olevan ihmeellinen ja suuri (T3, 70). Jumala on antanut ihmiselle omantunnon (T3, 95). Rajoittamaton voima tulee esille lisäksi Pojan kautta: Jeesus tekee ihmetekoja (T3, 78) ja hänen kerrotaan nousseen kuolleista sekä voittaneen kuoleman (T3, 84-85). Jumalan *muuttumattomuus* tulee ilmi oppikirjassa kolme kertaa. Oppikirjassa kerrotaan, että Jumalan antamat lupaukset, päätökset tai suunnitelmat eivät muutu, eikä hän muuta mieltään (T3, 24, 53) ja annetaan ymmärtää, että samoin kuin Jumala toimi Jaakobin aikana, hän toimii nyt (T3, 29).

8.3.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Jumalan moraaliominaisuuksiin viitataan Tähti 3 uskonnon oppikirjassa yhteensä 116 kertaa: 28 kertaa viitataan Jumalan pyhyyteen ja 88 kertaa hänen rakkauteensa. Käyn seuraavaksi läpi noiden viittausten jakaantumista Jumalan moraaliominaisuuksien erilaisiin ilmentymiin.

8.3.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyyteen ja sen eri ilmenemismuotoihin viitataan oppikirjassa yhteensä 28 kertaa. Puhtaasti hänen *pyhyyteen* viitataan oppikirjassa kahdeksan kertaa: Oppikirjassa kerrotaan, että Jumalan läsnäolon paikka on pyhä (T3, 53, 62). Jumalan pyhyyden kerrotaan olevan loukkaamatonta: häntä ei saa verrata muihin, ainoastaan hän on Jumala, ainut pyhä, hänen nimeään ei saa käyttää väärin, vaan häntä on kunnioitettava kaikin tavoin (T3, 64-65, 69-70). Jumalan

absoluuttiseen vapauteen pahasta viitataan neljä kertaa: Jeesuksen kerrotaan pyytäneen Jumalalta anteeksi ihmisten syntejä, kärsineen ihmisten tähden ja kuolleen heidän puolestaan ja ihmisen tulee pyytää Jumalalta anteeksi. (T3, 83, 85, 93.) Nämä tekstikohdat viittavat siihen, että Jumalan pyhää, loukkaamatonta olemusta vastaan on rikottu ja Jumalan absoluuttinen pyhyys vaati sovituksen. Jumalan *vanhurskauteen* viitataan neljä kertaa: Vanhurskaus tulee esiin Jeesuksen teoissa, sillä hän pyysi ihmisten syntejä anteeksi, vaikka itse oli syytön (T3, 83). Hän kärsi ja kuoli ihmisten tähden ja heidän puolestaan (T3, 85). Jumalan vanhurskaus esiintyy myös Jumalan teoissa, kun hän antaa ihmisille mahdollisuuden omantunnon kautta erottaa hyvän ja pahan toisistaan sekä toimia sen pohjalta oikein (T3, 95).

Jumalan *oikeudenmukaisuus* tulee esille oppikirjassa viisi kertaa: Jumalan oikeudenmukaisuus ilmenee *kymmenessä käskyssä*, joissa kohdellaan kaikkia ehdottoman tasapuolisesti. Lisäksi Jumalan kerrotaan antaneen käskyt, jotta kaikilla olisi hyvä olla. (T3, 67, 71.) Jumalan *totuudellisuuteen* viitataan neljä kertaa, kun ilmenee, että hän kykenee osoittamaan kestävän moraalien pohjan ja perustuksen, eli sen mikä on oikein ja mikä on väärin (T3, 64-66, 71). Jumalan *täydellisyyteen* viitataan oppikirjassa kaksi kertaa, kun hänen kerrotaan olevan suuri sekä ihmeellinen ja kunnian kerrotaan olevan hänen (T3, 47, 70). Jumalan *kauneuteen* viitataan kerran, kun Jumalan kirkkauden kerrotaan ympäröineen paimenet (T3, 46).

8.3.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkauteen ja sen eri ilmenemismuotoihin viitataan oppikirjassa yhteensä 88 kertaa. Suoraan Jumalan *rakkauteen* viitataan kolme kertaa, kun hänen ja Jeesuksen kerrotaan rakastavan kaikkia (T3, 78, 80). Jumalan *hyvyys* tulee oppikirjassa ilmi 37 kertaa, kun Taivaan Isä/Jumala lupaa pitää huolta ihmisestä (T3, 11, 22, 62). Jumala lisäksi auttaa, johdattaa, ohjaa, neuvoo, suojelee ja varjelee ihmisiä ja hän on kuin hyvä paimen (T3, 21, 23, 28, 35, 45, 56, 58-59, 66-67). Jumalan kämmenellä ei tarvitse pelätä (T3, 91). Jumalan kerrotaan antaneen kaikki käskynsä, jotta ihmisellä olisi hyvä olla (T3, 71). Oppikirjassa kerrotaan lisäksi siunauksen olevan Jumalan antamaa hyvää (T3, 90-91). Jumalan hyvyys tulee myös Jeesuksen teoissa ilmi: hänen kerrotaan palvelleen opetuslapsiaan ja siten opettaneen heitäkin palvelemaan muita (T3, 80). Jumalan *armo* tulee oppikirjassa esiin 16 kertaa: Jumalan kerrotaan antaneen väärin tehneelle israelin kansalle anteeksi sekä muodostaneen liiton kansan kanssa (T3, 62). Jumalan kerrotaan lisäksi ottavan ihmisen puolesta ikävät asiat kantaakseen (T3, 93). Armo näkyy myös Pojan teoissa ja tehtävässä: Hänen tehtävänään oli tulla maailmaan pelastamaan ihmiset (T3, 15) ja häntä sanotaan *Vapahtajaksi* (T3, 46). Jeesuksen kerrotaan kärsineen, kuolleen ja vuodattaneen verensä opetuslasten sekä kaikkien ihmisten puolesta (T3, 80, 83, 85).

Jumalan *laupeus* tulee esiin oppikirjassa 21 kertaa: Oppikirjassa kerrotaan, että Jumalaa voi rukoilla, pyytää häneltä apua, suojelusta (T3, 28, 89) ja Jumalan olevan ihmisen ystävä, jolle voi kertoa kaiken (T3, 89). Enkelten kerrotaan julistaneen rauhaa ihmisille, joita Jumala rakastaa (T3, 47). Jumalan kerrotaan myös lähettäneen Joosefin Egyptiin pelastamaan kansan nälänhädältä (T3, 37). Hänen todetaan nähneen kansansa kärsivän orjuudessa ja lähettäneen Mooseksen pelastamaan ja vapauttamaan sen, antaen Mooseksellekin Aaronin avuksi (T3, 53). *Herran siunauksessa* rukoillaan Jumalan kasvojen kirkastamista, kääntämistä kohti ihmistä, hänen varjelustaan, armoaan ja rauhaansa ihmiselle (T3, 91). Jumalan *kärsivällisyyteen* ei viitata kertaakaan. Hänen *viisauteensa* viitataan kerran, kun kerrotaan, että Jumala antoi *kymmenen käskyään* suunnitelmallisesti kahdessa eri pääkohdassa, jotta ne voitaisiin muistaa ja ymmärtää paremmin (T3, 68).

Jumalan *uskollisuuteen* viitataan kymmenen kertaa: Oppikirjassa tuodaan esiin, että Vanhassa testamentissa kerrotaan Jumalan lupauksesta, jonka mukaan hänen poikansa tulee maailmaan ja Uudessa testamentissa kerrotaan tuon pojan, Jeesuksen elämästä (T3, 15). Jumala lupasi pitää Aabrahamista huolta ja piti lupauksensa (T3, 22-24). Samoin tapahtui Jaakobin (T3, 28) sekä israelilaisten kohdalla (T3, 55, 58). Oppikirjassa kerrotaan myös, että Taivaan Isään voi luottaa ja olla turvallisella mielellä (T3, 97).

8.3.4 Yhteenvetoa Tähti 3 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Tähti 3 uskonnon oppikirjassa tulee esille *persoonallinen, rakastava, hyvä, laupias ja armollinen Jumala*, jota ei kuitenkaan saa unohtaa ja jota tulee kunnioittaa kaikin tavoin. Oppikirjassa viitataankin *Jumalaan* 171 kertaa. *Isään* viitataan yhteensä kuusi kertaa. Hän pitää huolta, on ystävä, jolle voi kertoa kaiken, johon voi luottaa ja hänen nimeensä rukoilla (T3, 11, 89, 91, 97). *Poika* esitetään suurimmaksi osaksi ihmisenä, *Jeesuksena*, joka syntyi, eli ja toimi kuin ihminen (T3, 15, 39-42, 45-47, 78-84). Pojan jumaluuteenkin viitataan jo edellisiä oppikirjoja useammin, yhteensä 18 kertaa. Kuitenkin Pojan jumaluus jää, esiintymiskertojen vähäisyydessä ja täysin suorien viittausten puuttuessa, hänen ihmisyytensä jalkoihin, joka esiintyy kirjassa yhteensä 91 kertaa ja johon viitataan täysin suoraan 21 kertaa (T3, 41-42, 45, 47, 79, 83, 85). Pojan tehtävä ihmisten pelastajana tulee kuitenkin esille jo pääpiirteissään melko hyvin, kun oppikirjassa kerrotaan, että Jeesus vuodatti verensä ja kärsi ihmisten pahojen tekojen tähden sekä kuoli ihmisten puolesta. Lisäksi oppikirjassa kerrotaan profeettojen ennustuksista, Jumalan lupauksista, jotka Jeesus täytti. Pojasta puhutaan myös *Jumalan poikana* kahdeksan kertaa (T3, 15, 39, 41, 45-46, 78) ja *Jumalan Poikana* kerran (T3, 83). *Pyhään Henkeen* viitataan kirjassa ainoastaan kerran *Herran siunauksen* vahvistamisessa (T3, 91).

Jumalan olemuksessa korostuu hänen *persoonallinen* olemisen muotonsa, johon viitataan yhteensä 319 kertaa. *Jumalan* persoonaan viitataan 159 kertaa: hän toimii, on läsnä, tekee, käskee, ajattelee, suunnittelee, tuntee, puhuu ja kuulee (T3, 7, 9, 15, 17, 21-29, 34-37, 41, 45-47, 53-66, 68-71, 78, 83, 90-91, 93, 95). *Isän* persoonaan viitataan kymmenen kertaa: Isä pitää huolta, suojelee, kuulee rukoukset, on turvana ja häneen voi luottaa (T3, 11, 89, 97). *Pojan* persoonaan viitataan 149 kertaa: hän eli kuin ihminen, toimi, teki, ajatteli, tunsu ja koki asioita, hänellä oli järki ja tietoa sekä tunteita (T3, 15, 39, 41-42, 45-47, 78-85). Toinen Jumalan olemuksesta korostuva piirre on hänen *rajoittamattomuutensa*, johon oppikirjassa lyöty viittauksia yhteensä 59 kappaletta. Erityisesti viitataan Jumalan *voiman* rajoittamattomuuteen, joka tulee esiin 44 kertaa: Hän on luonut kaiken ja hänen on kaikki, hän hallitsee kaikkea, koko luomakuntaa ja elämää sekä kuolemaa (T3, 7, 9, 11, 22-23, 25, 34-35, 41, 45-46, 53, 55-56, 58, 70, 78, 84-85, 95). Myös Jumalan rajoittamattomuus *tiedon* suhteen nousee hieman muita ominaisuuksia useammin esiin, yhteensä kahdeksan kertaa: Jumala tietää tulevaisuuden ja kaiken ihmisistä (T3, 23, 34-37, 41, 53, 80). Muiden Jumalan olemuksen ominaisuuksien esiintyminen on melko vähäistä: *henkinen* olemus esiintyy kerran (T3, 53), *muuttumattomuus* kolme kertaa (T3, 24, 29, 53), hänen *rajoittamattomuutensa paikan* suhteen kaksi kertaa (T3, 11, 46) ja *ajan* suhteen viisi kertaa (T3, 11, 20-21, 37, 53). Hänen olemuksensa *elämänä* ei esiinny kertaakaan.

Jumalan moraaliominaisuuksista rakkaus korostuu 88 ilmenemiskerrallaan pyhyiden 28 esiintymiskerran rinnalla. Jumalan rakkauden ilmenemismuodoista hänen *hyvyytensä* nousee erityisesti esille ja se ilmenee 37 kertaa: Jumalan teoissa, toiminnassa, kun kerrotaan hänen pitävän huolta ihmisestä, auttavan, johdattavan, ohjaavan, suojelevan, neuvovan ja varjelevan ihmistä ja olevan kuin hyvä paimen (T3, 21-23, 28, 35, 45, 56, 58-59, 66-67, 71, 91). Myös Jeesuksen teoissa hyvyys ilmenee, kun Jeesus palvelee opetuslapsiaan ja kehottaa heitä samalla tavoin palvelemaan muita (T3, 80). Toinen Jumalan rakkaudesta korostuva piirre on hänen *laupeutensa*, joka esiintyy oppikirjassa 21 kertaa: Jumalan kerrotaan olevan ihmisen ystävä, jolle voi kertoa kaiken, jota voi rukoilla, pyytää häneltä siunausta, apua ja suojelusta (T3, 28, 89, 91). Jumalan kerrotaan myös pitäneen huolta kansastaan, pelastaneen sen nälänhädältä, orjuudesta ja hänen lähettämiensä enkeleiden julistaneen rauhaa ihmisille, joita Jumala rakastaa (T3, 37, 47, 53). Kolmas korostuva piirre Jumalan rakkaudessa on hänen *armonsansa*, joka ilmenee oppikirjassa 16 kertaa: Jumala on armollinen israelilaisille ja ottaa kannettavakseen ihmisen taakat (T3, 62, 93). Jeesuksen kerrotaan tulleen maailmaan pelastamaan sen sekä pyytäneen ihmisten syntejä anteeksi Jumalalta, kärsineen, vuodattaneen verensä ja kuolleen ihmisten puolesta (T3, 15, 80, 83, 85). Jumalan *uskollisuuteen* viitataan lupauksen ja luottamuksen arvoisuuden kautta kymmenen kertaa (T3, 15, 22-24, 28, 55, 58,

97). Muut Jumalan rakkauden ilmenemismuodot jäävät näiden piirteiden määrällisten esiintymiskertojen varjoon: suoraan *rakkauteen* viitataan kolme kertaa (T3, 47, 78, 80) ja *viisauteen* kerran (T3, 68). Jumalan *kärsivällisyyteen* ei oppikirjassa viitata.

Jumalan pyhyys tulee ilmi oppikirjassa yhteensä 28 kertaa. Eniten viitataan puhtaasti Jumalan *pyhyyteen*, joka ilmenee oppikirjassa kahdeksan kertaa: Jumala on pyhä ja siten pyhittää paikan, missä hän on ja *kymmenessä käskyssä* tulee toistuvasti ilmi Jumalan pyhyys (T3, 53, 62, 64-65, 69-70). Jumalan *oikeudenmukaisuus* tulee oppikirjassa esiin viisi kertaa Jumalan antamissa käskyissä ja ohjeissa (T3, 67, 71). Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* tulee ilmi oppikirjassa neljä kertaa: Jumalalta pitää pyytää ihmisten syntejä anteeksi ja Jeesuksenkin kerrotaan kuolleen ja kärsineen ihmisten puolesta, koska ihminen on teoillaan rikkonut Jumalaa ja hänen pyhyyttään vastaan (T3, 83, 85, 93). Myös Jumalan *vanhurskaus* esiintyy neljä kertaa Jeesuksen teoissa ihmisten hyväksi sekä hänen kuolemassaan ihmisten puolesta (T3, 83, 85) ja Jumalan teoissa, kun hän antaa ihmiselle oman ymmärryksen elää oikein (T3, 95). Jumalan *totuudellisuus* esiintyy oppikirjassa neljä kertaa, kun Jumala osoittaa tietävänsä totuudellisen perusteen oikealle ja väärälle, eli koko moraalin ja etiikan pohjan (T3, 64-66, 71, 95). Jumalan *täydellisyys* ilmenee oppikirjassa kaksi kertaa (T3, 47, 70) ja Jumalan *kauneus* ilmenee kerran hänen kirkkautenaan (T3, 46).

8.4 Tähti 4

Tähti 4 uskonnon oppikirja (Saarinen, Saine, Sirola & Uljas 2005) sisältää osiot: 1) Matka Jeesuksen aikaan, 2) Jeesuksen kanssa, 3) Valmistaudumme joulun, 4) Jeesus opettaa, 5) Sydämen valintoja, 6) Pääsiäisen tie ja 7) Kristinusko ympärillämme. Käyn seuraavaksi läpi oppikirjasta ilmentynyttä jumalakuvaa.

8.4.1 Kolmiyhteinen Jumala

Jumalan kolmiyhteys tulee ilmi Tähti 4 uskonnon oppikirjassa kolme kertaa: Jeesus käski kastaa tulevia opetuslapsiaan Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T4, 94). Pietari viittaa puheessaan samalla kertaa kaikkiin Jumalan persooniin ja kertoo kansanjoukolle, että opetuslapset kertovat Jumalan Pyhän Hengen vaikutuksen alla Jeesuksesta, Jumalan Pojasta (T4, 95). Oppikirjassa kerrotaan myös, että kaikki maailman kristityt uskovat Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen (T4, 99).

Oppikirjassa viitataan *Jumalaan* 51 kertaa. Jumalalla on poika, Jeesus (T4, 21, 25, 83, 95, 99) ja Jeesus kertoi hänestä ihmisille (T4, 28, 37, 39, 57, 66-67, 93). Jumala myös vaikutti Jeesuksen

elämään: Hän suojeli Jeesusta varoittamalla tietäjiä palaamasta Herodeksen luo sekä neuvomalla Joosefia pakenemaan Marian ja lapsen kanssa Egyptiin (T4, 16-17). Lisäksi Jumalalla kerrotaan olevan tahto (T4, 21). Jumalalla on myös valtakunta (T4, 28, 39, 59), joka on lastenkaltainen (T4, 39) ja monet ihmiset ajattelevat, että kirkko on Jumalan huone (T4, 97). Jumalalla on Pyhä Henki (T4, 95). Jumalalla on lisäksi monta nimeä: *Isä, Herra, Luoja, Kuningas, Paimen, Rakkaus, Voima, Viisaus, Valo, Turvallinen linna ja Kallio* (T4, 67). Jumala hallitsee aurinkoa (T4, 79) ja oppikirjassa kerrotaan, että syntien anteeksiantaminen kuuluu yksin Jumalalle (T4, 34).

Ihminen voi kiittää Jumalaa, rukoilla, pyytää häneltä armoa, siunausta ja anteeksiantoa ja hän myös antaa pyytävälle anteeksi (T4, 58, 69, 93, 104). Jumalan kerrotaan olevan kuin rakastava, ymmärtävä ja anteeksiantavainen *Isä*, joka pitää kaikista ihmisistä hyvää huolta (T4, 66-67). Oppikirjassa todetaankin, että Jumalan huolenpitoon voi luottaa hyvinä ja huonoina hetkinä (T4, 67) ja ihminen on autuas silloin, kun Jumala tekee hänet onnelliseksi (T4, 81). Ihmisen tulee noudattaa Jumalan tahtoa tarkoin, etenkin *rakkauden kaksoiskäskyä*, jossa kehoitetaan rakastamaan Jumalaa yli kaiken ja lähimmäistä niin kuin itseä (T4, 57). Oppikirjassa opetetaan, evankelis-luterilaisen tunnustuksen mukaan, että kasteessa ihminen otetaan Jumalan lapseksi ja seurakunnan jäseneksi, vaikkei suoraan kerrotakaan, että oppi pohjautuu evankelis-luterilaiseen uskoon (T4, 99). Seurakunnan kerrotaan olevan Jumalasta lähtöisin oleva yhteisö, jonka tehtävänä on julistaa Jumalan Sanaa (T4, 43) ja tuon Sanan julistamisen olevan papin tehtävä (T4, 49).

8.4.1.1 Isä ja Pyhä Henki

Isään viitataan oppikirjassa 27 kertaa. Jeesus opetti *Isä meidän* –rukouksen opetuslapsilleen (T4, 59). Rukouksessa kerrotaan, että Isä on taivaassa, hänellä on pyhitetty nimi ja häneltä voi pyytää hänen valtakuntansa tulemistä, tahtonsa tapahtumista maan päällä ja taivaassa (T4, 59). Rukouksesta käy ilmi myös, että Isän on kaikki iankaikkisesti (ibid.). Jeesus käskee kastaa ihmisiä hänen opetuslapsikseen Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T4, 94) ja kaikkien maailman kristittyjen kerrotaan uskovan tuohon kolmikkoon (T4, 99).

Ihmisten suhde Isään esitetään Jeesuksen toiminnan kautta. Jo lapsena Jeesus kertoi, että hänen tulee olla Isänsä luona ja hän halusi ihmisten kunnioittavan Isää (T4, 19, 37). Jeesus huusi myös ristillä antavansa henkensä Isän käsiin (T4, 90). Jeesus opetti *Isä meidän* –rukouksessa, että ihminen voi rukoilla Isältä jokapäiväistä leipää, syntien anteeksi saamista, kiusauksista ja pahasta päästämistä (T4, 59). Kerran oppikirjassa puhutaan Isästä *Taivaan Isänä* kertomalla hänen huolenpidostaan (T4, 67).

Oppikirjassa viitataan *Pyhään Henkeen* yhteensä viisi kertaa. Neljä kertaa hänestä puhutaan *Pyhänä Henkenä*, jolla ihmiset kastetaan ja jolla on nimi (T4, 21, 94). Kerran hänestä puhutaan

Jumalan Henkenä, joka laskeutui Jeesuksen päälle tämän kasteen jälkeen (T4, 21). Pyhän Hengen suhteesta ihmisiin tuodaan esille opetuslasten täytyminen Pyhällä Hengellä. Opetuslasten kerrotaan alkaneen puhua heille täysin vierailta kielillä, joita Jumalan Pyhä Henki sai heidät puhumaan ja kertomaan Jeesuksesta. (T4, 95.)

8.4.1.2 Poika

Oppikirjassa viitataan *Poikaan* yhteensä 236 kertaa, joista *Jeesukseen* viitataan 165 kertaa: Hän oli ja eli kuin ihminen, tietyinä historiallisena aikana. Hän syntyi, varttui, toimi, ajatteli, tunsu ja koki. (T4, 6-7, 14, 17-19, 21, 23-30, 32, 34, 36, 38-39, 44, 48-49, 54, 56, 64, 83-91, 94-95, 102.) Evankeliumit kertovatkin tästä Jeesuksen elämästä (T4, 14). Jeesuksen kerrotaan olevan täysin viaton *Jumalan Poika* (T4, 19, 21, 31, 36, 83, 90, 95, 99), jonka Isä on suonut maailmaan (T4, 47). Jeesus itse opetti, että hän maksaa kuolemallaan ihmisten synnit anteeksi ja näin pelastaa ihmiset (T4, 36-37, 85, 94-95, 98). Jeesus kertoo tullessaan etsimään ja pelastamaan niitä, jotka ovat tehneet väärin (T4, 33). Lisäksi kerrotaan, että Jeesus antaisi ruumiinsa ja verensä kaikkien puolesta ja pelastaisi kaikki (T4, 53, 85). Oppikirjassa myös kerrotaan, kuinka Jeesus antaa ihmisiä kohdatessaan heidän syntejään anteeksi (T4, 33-35). Lisäksi Jeesuksen kerrotaan kastavan ihmiset Pyhällä Hengellä (T4, 21).

Jeesus rukoili ja kiitti Jumalaa sekä keskusteli Jumalan kanssa (T4, 29-30, 85, 93). Hän opetti ihmisille *rakkauden kaksoiskäskyn*, jonka kerrotaan sisältävän kaikki *kymmenen käskyä*, sekä *kultaisen säännön* (T4, 71). Jeesus kehoitti rakastamaan myös vihamiehiä (T4, 79). Jeesus suuttui ihmisten epäkunnioittavasta suhtautumisesta Jumalaa kohtaan ja puhdisti temppelein markkinoista (T4, 36). Jeesuksen kerrotaan kysyneen keskustelemaan viisaasti oppineiden aikuisten miesten kanssa jo 12 -vuotiaana (T4, 19) ja aikuisena hänen kerrotaan käyttäneen opetuksissaan apuna Vanhan testamentin kirjoituksia sekä vertauksia (T4, 56). Oppikirjassa tuodaan esiin, että Jeesuksen opetuksia on koottu Raamattuun muun muassa *vuorisäärnään* sekä *evankeliumeihin* (T4, 57-59, 63-65). Oppikirjan kertomuksissa Jeesus myös parantaa ihmisiä (T4, 28, 34-35, 56) ja tekee ihmeitä: ruokkii ihmisjoukon pienellä määrällä eväitä (T4, 29), kävelee veden päällä ja pyytää sinne Pietarinkin kävelemään kanssaan (T4, 31).

Jeesus petettiin, vangittiin, tuomittiin, ristiinnaulittiin ja haudattiin (T4, 87-90). Kolmen päivän kuluttua kuolemastaan, Jeesus nousi kuolleista ja ilmestyi opetuslapsilleen sekä monille ystävilleen (T4, 92-94, 99). Jeesus astui ylös taivaaseen 40 päivää ylösnousemuksensa jälkeen useiden todistajien läsnäollessa (T4, 94-95). Jeesuksella kerrotaan olevan valtakunta ja paratiisi, jonne hän meni (T4, 90). Jeesuksella todetaan olevan monta nimeä: *Messias*, *Kristus*, *Pelastaja*,

Nasaretilainen, Poika, Ihmisen Poika, Herra, Vapahtaja, Lunastaja, Hyvä Paimen, Jumalan Karitsa ja Jumalan Poika (T4, 25).

Jeesuksen suhtautumista ihmisiin tuodaan oppikirjassa esiin hyvin laajalti. Hän opettaa ihmisiä Jumalan valtakunnasta (T4, 28) ja rakkaudesta sekä muista tärkeistä asioista (T4, 54, 56-57). Ihmiset haluavat nähdä Jeesuksen ja seurata tätä sekä kuuntelevat Jeesuksen opetuksia (T4, 27-30, 56). Vanhemmat haluavat viedä lapsiaan Jeesuksen luo ja Jeesus kertoo, että lapset saavat tulla hänen luokseen, on lapsille erityisen ystävällinen ja siunaa heitä, sekä sanoo Taivasten valtakunnan olevan lastenkaltainen (T4, 38-39). Jeesuksen kerrotaan auttaneen myös kalastajia saamaan saalista (T4, 24). Oppikirjassa tuodaan ilmi myös, että Jeesus näkee ihmisen sydämen asenteen ja arvostaa nöyryyttä (T4, 58-59, 64). Jeesus opettaa, että jokainen on yhtä arvokas, toisensa lähimmäinen ja siksi ihmisten tulee auttaa ja rakastaa toisiaan ja antaa toisilleen anteeksi (T4, 56-59, 63, 65-66). Pietarin kerrotaan kokeneen Jeesuksen läsnäolossa synnintuntoa, kun ensimmäisen kerran kohtasi hänet, pyytäneen tätä menemään pois hänen, syntisen miehen, luota. Mutta Jeesuksen kerrotaan halunneenkin Pietarin mukaansa hänen opetuslapsikseen ja sanoneen, ettei tämän tarvitse pelätä. (T4, 25.)

Jeesuksella kerrotaan olleen ystäviä ja vihamiehiä (T4, 83). Kansanjohtajien sanotaan pitäneen Jeesusta kapinoitsijana, jonka he päättivät surmata (T4, 83, 84). Oppikirjassa tuodaan ilmi, että Jeesuksella oli opetuslapsia (T4, 25-26, 28-31), mutta joku heistä kuitenkin kavalsi Jeesuksen (T4, 27). Nykyään kaikkia ihmisiä, jotka seuraavat Jeesusta, eli kristittyjä, kutsutaan hänen opetuslapsikseen (T4, 26). Jeesus antaa opetuslasten tehtäväksi evankeliumin viemisen kaikkialle maailmaan (T4, 26). Oppikirjassa tuodaan myös suoraan esille, että kaikki maailman kristityt uskovat Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen ja, että Jeesus on *Jumalan Poika*, joka tuli maailmaan pelastamaan ihmiset. Tämä esitetäänkin tärkeimpänä erona kristinuskon ja muiden uskontojen välillä. (T4, 99.)

Oppikirjassa todetaan, että Jeesuksen historiallisuudesta, hänen olemisestaan ja teoistaan voidaan olla varmoja, sillä monet ihmiset näkivät Jeesuksen omin silmin: ihmiset todistivat Jeesuksen elämää, tekoja, opetusta, kuolemaa ja ylösnousemusta (T4, 14). Jeesuksen, eli *Kristuksen*, toiminnasta, elämästä ja opetuksista syntyi *kristinuskko* ja hänen seuraajiaan nimitetään *kristityiksi* (T4, 98). Jeesuksen opetuslapset alkoivat *lähetyskäsken* mukaan julistaa, että Jeesus on Jumalan Poika, joka kuoli kaikkien ihmisten puolesta, voitti kuoleman ja että ihmiset voivat sen takia aloittaa uuden elämän ja ottaa kasteen Jeesuksen nimeen (T4, 94-95). Oppikirjassa todetaan myös, että kristinuskon vaikutuksesta koko länsimainen ajanlasku alkaa Kristuksen syntymästä (T4, 102).

Poikaan viitataan *Jumalan Poikana* seitsemän kertaa. Opetuslapset tunnistivat Jeesuksen Jumalan Pojaksi ja opettivat hänestä (T4, 31, 94-95), kuitenkin lainoppineet eivät uskoneet, että Jeesus on Jumalan Poika (T4, 83). *Jumalan Karitsaan* viitataan kaksi kertaa, kun nimen merkityksen kerrotaan pohjautuvan siihen, että Jeesus uhraisi oman henkensä ihmisten puolesta ja näin pelasti heidät, eikä muita uhreja enää tarvita (T4, 25, 36). Kaksi kertaa Jeesukseen viitataan *Nasaretilaisena*, josta opetuslapset julistivat kansalle (T4, 25, 95). *Ihmisen Poika* nimitys esiintyy myös kaksi kertaa, sillä tämä on nimi, jota Jeesus käytti itsestään (T4, 25, 33). Poikaan viitataan *Herrana* neljä kertaa (T4, 25, 31) ja *Kristukseen* viitataan viisi kertaa (T4, 25, 94, 98-99).

Messiaaseen, joka ennustusten mukaisesti tulisi maailmaan pelastamaan sen, viitataan neljä kertaa (T4, 15, 25, 93). Pojasta puhutaan *opettajana* neljä kertaa, kun ihmiset kutsuvat häntä tällä nimellä (T4, 15, 24, 56). *Kuninkaaksi*, jonka syntymästä enkelit kertoivat ja jonka tähti syttyy taivaalle hänen syntyessään, Poikaa sanotaan myös neljä kertaa (T4, 15, 48-49). *Juutalaisten kuninkaaksi* Poikaa sanotaan oppikirjassa kolme kertaa (T4, 15, 89) ja Herodes kutsuu Poikaa *kilpailijaksi* (T4, 15). Suoraan *Poikaan* oppikirjassa viitataan kaksi kertaa (T4, 94, 99). Pojasta puhutaan *lapsena/poikana/miehenä* yhteensä 16 kertaa: Hän syntyi, eli, varttui, opetteli ja opetti, kulki kaupunkeihin, hänet haluttiin kohdata ja nähdä ja hänestä puhuttiin (T4, 15-21, 84, 88, 92).

Oppikirjassa viitataan Pojan ihmisyyteen yhteensä 561 kertaa ja hänen jumaluuteensa 38 kertaa. Ilmiselvää siis on, että jälleen kerran Pojan ihmisuus korostuu hänen jumaluutensa rinnalla. Positiivista kylläkin on, että maininnat Pojan jumaluudesta ovat hieman lukuisimmat ja selkeämmät kuin alempien luokkien oppikirjoissa. Pojan ihmisuus tulee ilmi *Jeesuksen* elämän, tekojen ja toiminnan kautta (T4, 6-7, 14, 17-19, 21, 23-30, 32, 34, 36, 38-39, 44, 48-49, 54, 56, 64, 83-91, 94-95, 102). Jeesus kuvataan täysin ihmiseksi ja häneen viitataan myös suoraan inhimillisin termein yhteensä 16 kertaa (T4, 15-21, 84, 88, 92). Pojan jumaluus tulee esiin hänen tehtävänsä kautta (T4, 33, 36-37, 53, 85, 94-95, 98), Isänsä Jumalan (T4, 19, 21, 31, 36, 83, 90, 95, 99), hänen syntymänsä profetioiden ja ilmoitusten (T4, 15, 48-49, 93) sekä hänen olemuksensa piirteiden kautta hänen tehdessä ihmetekoja (T4, 28-29, 31, 34-35, 56) tai antaessaan syntejä anteeksi ((T4, 33-35). Myös kuoleman voittaminen, ylösnousemus ja taivaaseen astuminen (T4, 92-95, 99), sekä lupaus olla aina maailman loppuun asti opetuslasten kanssa, viittaavat Pojan jumaluuteen. Jumaluuteen viittaa lisäksi hänelle annettu auktoriteetti antaa käskyjä (T4, 94). Myös Pojan monet jumalalliset nimet viittaavat hänen jumaluuteensa (T4, 25). Oppikirjassa ei kuitenkaan kertaakaan sanota aivan suoraan, että Poika on myös itse *Jumala*.

8.4.2 Jumalan olemus

Tähti 4 uskonnon oppikirjassa Jumalan *henkinen* olemus tulee esiin kahdeksan kertaa: Jumalan kerrotaan olevan aluton, loputon, ääretön, kuolematon, näkymätön ja ikuinen (T4, 21). Lisäksi oppikirjassa esitetään, että taivaasta kuului Isän ääni, joka puhui, mutta mitään fyysistä olemustaan ei näkynyt (T4, 21). Lisäksi kaksi opetuslasta tunnistivat miehen, ylösnousemusruumiissa olevan Jeesuksen, joka heti siinä samassa yhtäkkiä katosi heidän keskeltään (T4, 93), eli Jeesuksen olemus kuvataan ylösnousemuksen jälkeen materiasta riippumattomaksi. Jumalan olemus *elämänä* tulee oppikirjassa ilmi viisi kertaa: Jumalan kuvaillaan olevan aluton, loputon, ääretön, kuolematon, ikuinen *Luoja* (T4, 67), eli hän on aina ollut olemassa ja hän on itse itsensä ja kaikkea ylläpitävä sekä kaiken alkuperä.

Jumalan *persoonalliseen* olemukseen viitataan yhteensä 842 kertaa ja se korostuu erittäin selvästi Jumalan olemuksen piirteistä. *Jumalaan* viitataan persoonana 65 kertaa. Hänellä kerrotaan olevan persoonallisia piirteitä, mitkä erottavat hänet muista ja kuuluvat hänelle iankaikkisesti (T4, 16, 28, 39, 48, 59, 67). Jumalan kerrotaan olevan aktiivinen, tunteva, tunteita vastaanottava ja kommunikoiava persoona, jota voi lähestyä rukouksin, kiittäen tai pyytäen (T4, 16, 21, 37, 54, 58-59, 67, 81, 90, 93, 104). Hänellä on oma tahto (T4, 57, 59). Hänellä on valtakunta, nimi (T4, 28, 39, 59) ja oma Sana (T4, 43, 47) sekä huone (T4, 37). Jumala hallitsee aurinkoa (T4, 79). Jumalalla on Poika (T4, 21, 25, 83, 95, 99) ja Pyhä Henki (T4, 95) sekä lapsia (T4, 99). Jumalalla on valta antaa synnit anteeksi (T4, 34, 59) ja hän antaa anteeksi kaiken sitä pyytävälle (T4, 67, 69). *Isään* viitataan persoonana 37 kertaa: Isällä on poika (T4, 19, 37, 90), jonka hän antoi maailmaan (T4, 47). Isällä on myös talo (T4, 37) ja kädet (T4, 90). Hän on rakastava, ymmärtävä ja huolta pitävä (T4, 67). Häneen kristityt uskovat ja hänellä on nimi, johon voidaan kastaa ja rukoilla, tahto, valtakunta, voima ja kunnia, hän asuu taivaassa ja häneltä voi pyytää kaikkea (T4, 59, 94, 99).

Poikaan viitataan persoonana kaikkein eniten, yhteensä 736 kertaa: Poika syntyi, varttui, eli tiettyyn historialliseen aikaan ja tiettyssä paikassa, toimi, teki, puhui, ajatteli, opetteli, opetti, tunsu, koki, paransi ihmisiä, hänellä oli siis ruumis, tahto, mieli, järki ja tunteet (T4, 6-7, 14-19, 21, 23-26, 28, 30-39, 48, 53-54, 56-59, 63-65, 67, 71, 79, 81, 83-95, 98-99, 102, 105). Hän antoi käskyjä ja ohjeita (T4, 57, 75, 79, 94-95). Hän teki ihmeitä (T4, 24, 28-29, 30-31, 34-35, 56). Hänen kerrotaan antavan syntejä anteeksi ja tulleen maailmaan pelastamaan ihmiset (T4, 33-35, 53, 93-95, 99). Pojalla oli ystäviä, opetuslapsia sekä vihamiehiä (T4, 14, 23-26, 28-31, 39, 43, 56, 64, 83, 85-88, 92-95, 98). Hän oli Jumalan Poika (T4, 21, 25, 37, 83, 90, 95, 99), joka petettiin, vangittiin, tuomittiin, ristiinnaulittiin, haudattiin (T4, 86-91) ja joka nousi ylös kuolleista, voitti kuoleman, ilmestyi ihmisille sekä astui taivaaseen (T4, 14, 92-95, 99). Oppikirjassa tuodaan esiin myös, että

Pojalla on valtakunta (T4, 90) ja hänen nimeensä ihmisiä tulee kastaa (T4, 94). Lisäksi kerrotaan, että kaikki maailman kristityt uskovat häneen (T4, 99) ja juuri Pojan olemassaolo sekä tehtävä erottaa kristinuskon kaikista muista uskonnoista (T4, 99). *Pyhään Henkeen* viitataan persoonana neljä kertaa: Pyhä Henki laskeutui taivaasta Jeesuksen ylle, kun tämä kastettiin, (T4, 21) ja hänen nimeensä voidaan kastaa ihmisiä, häneen uskotaan ja hän saa opetuslapset puhumaan kaikilla kielillä (T4, 94-95, 99).

Jumalan *rajoittamattomuuteen* viitataan yhteensä 49 kertaa. Suurimmaksi osaksi tuo Jumalan rajoittamattomuus tulee esiin *voimassa*, mikä ilmenee oppikirjassa 25 kertaa: Kaiken kerrotaan olevan Jumalan iankaikkisesti (T4, 59), hänen kerrotaan olevan kuolematon ja Jumalan eräitä nimiä ovat *Voima* sekä *Luoja* (T4, 67). Jumalan kerrotaan hallitsevan myös aurinkoa (T4, 79). Voiman rajoittamattomuus tulee esille myös Pojassa, kun Jeesus tekee ihmetekoja. Hän ruokkii väkijoukon muutamalla leivällä ja kalalla, parantaa miehen, kävelee veden päällä ja sanoo olevansa paratiisissa ryövärin kanssa vielä samana päivänä kuin hänet teloitetaan (T4, 29, 30-31, 35, 56, 90). Jeesuksen kerrotaan myös maksaneen kuolemallaan ihmisten synnit ja voittaneen kuoleman (T4, 37, 94-95). Myös Pyhässä Hengessä tulee ilmi voiman rajoittamattomuus, sillä hän saa opetuslapset puhumaan kaikilla kielillä (T4, 95). Jumalaan viitataan rajoittamattomana *ajan* suhteen seitsemän kertaa (T4, 27, 59, 67, 94) ja Jumalan rajoittamattomuus *paikan* suhteen tulee ilmi kymmenen kertaa niin Jeesuksessa kuin Jumalassa (T4, 30-31, 59, 94). Jumalan kerrotaankin olevan aluton, loputon, ääretön, kuolematon, ikuinen ja näkymätön (T4, 67), mikä viittaa hänen rajoittamattomuuteensa sekä ajan, että paikan suhteen. Jumalan rajoittamattomuus *tiedon* suhteen tulee esiin seitsemän kertaa Jeesuksen ihmeellisen tiedon kautta niin tulevista tapahtumista kuin ihmisten sydäimestä ja ajatuksista (T4, 24, 29, 35, 85-86, 90) sekä suorassa toteamuksessa, missä kerrotaan Jumalan olevan kaikkitietävä (T4, 67).

Jumalan *muuttumattomaan* olemukseen viitataan oppikirjassa 25 kertaa: Jumalan kerrotaan olevan pyhä, aluton, loputon, ääretön, kuolematon, näkymätön, ikuinen, täydellinen, kaikkitietävä, käsittämätön, rakastava, anteeksiantava ja ymmärtävä (T4, 67). Hänen huolenpitoonsakin voi yhä luottaa niin hyvinä kuin huonoina hetkinä (T4, 67). Oppikirjassa kerrotaan myös preesensmuodossa, että Raamatussa tuodaan esiin, millainen Jumala on, muttei sitä, miltä hän näyttää (T4, 67). Oppikirjassa annetaan siis ymmärtää, että Jumala on edelleen samanlainen, kuin Raamattu kuvaa. Kaiken kerrotaan myös ikuisesti olevan Jumalan (T4, 54). Myös opetuslasten kerrotaan julistaneen vielä Jeesuksen taivaaseen astumisen jälkeenkin, että Jumalalla on Poika, josta he kertovat, johon voi uskoa ja jonka kanssa voi elää (T4, 95). Jeesuksesta puhutaan oppikirjassa niin kuin häntä yhä edelleen voisi odottaa saapuvaksi ja tulevaksi (T4, 45, 47, 49, 53). Oppikirjassa myös todetaan, että Jeesus itse on yhä meidän opettajamme (T4, 54).

8.4.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Käyn seuraavaksi läpi Tähti 4 uskonnon oppikirjasta löytyviä jumalakuvan moraaliominaisuuksia ja niiden eri ilmentymiä.

8.4.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyteen ja sen eri ilmentymismuotoihin viitataan oppikirjassa yhteensä kymmenen kertaa. Neljä kertaa viitataan suoraan hänen *pyhyteensä*: Jumalan kerrotaan olevan pyhä ja käsittämätön (T4, 67). Jumalan pyhyys sekä sen loukkaamattomuus tulevat esille myös Jeesuksen teoissa, kun hän kiivastuu tempelissä olevista myyjistä ja myyntipöydistä (T4, 37). Jumalan pyhyys, täydellinen puhtaus ja sen loukkaamattomuus tulevat ilmi Jeesuksessa myös, kun Pietari pelästyy Jeesuksen ihmetekoja ja voimaa sekä pyytää häntä pysymään pois luotaan, sillä Pietari tiesi itsensä syntiseksi mieheksi (T4, 25).

Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* tulee esille oppikirjassa kaksi kertaa, kun ryöväri toteaa ristillä, että Jeesus on täysin viaton (T4, 88, 90). Jumalan *vanhurskaus* tulee esille kerran, kun Jeesus kertoo kuolevansa ihmisten puolesta, jolloin hän maksaa ihmisten synnit anteeksi (T4, 37). Jumalan *totuudellisuus* ilmenee oppikirjassa kerran, kun Jeesus parantaa miehen, jotta teollaan todistaisi sanansa luotettavaksi (T4, 35). Myös Jumalan *kauneus* ilmenee kerran, kun Jumalan erään nimen sanotaan olevan *Valo* (T4, 67). *Oikeudenmukaisuus* ei ilmene oppikirjassa.

8.4.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkauteen viitataan oppikirjassa yhteensä 59 kertaa. Suoraan hänen *rakkauteensa* viitataan kaksi kertaa kertomalla Jumalan olevan rakastava (T4, 67) ja yhden Jumalan nimistä olevan *Rakkaus* (T4, 67). Jumalan *hyvyys* tulee ilmi 20 kertaa: Jumalan teot ilmentävät hyvyttä, kun hän suojelee Jeesus-lasta (T4, 16, 17). Lisäksi oppikirjassa tuodaan esiin, että Jumalan nimiä ovat muun muassa *Paimen* ja *Turvallinen linna* (T4, 67). Lisäksi kerrotaan, että autuaan ihmisen Jumala on tehnyt onnelliseksi (T4, 81) ja ihmisen voivan pyytää hänen siunaustaan (T4, 104). Jeesuksen kerrotaan olevan *Hyvä Paimen* (T4, 25) ja häntä kutsutaan oppikirjassa myös suoraan *hyväksi* (T4, 90). Hyvyys tulee ilmi myös Jeesuksen teoissa: Jeesus auttaa kalastajia saamaan saalista (T4, 25) ja hän haluaa antaa kansalle ruokaa, minkä takia tekee ihmeen (T4, 28-29). Lisäksi Jeesus siunaa lapsia, kuulostaa ystävälliseltä, käskee antaa lasten tulla hänen luokseen ja hymyilee lempeästi (T4, 38-39). Jeesus opettaa ihmisiä ja häntä kutsutaan *Rakkauden opettajaksi* (T4, 56-57). Jeesus arvostaa lesken ropoa eniten, sillä näkee tämän sydämen asenteen (T4, 64).

Jumalan *armo* tulee ilmi oppikirjassa 14 kertaa. Jumala on anteeksiantava *Isä* (T4, 67) ja syntinen voi pyytää Jumalaa olemaan hänelle armollinen (T4, 58). Jumalan kerrotaan antavan anteeksi, sitä pyytävälle (T4, 69). Armo tulee ilmi myös Jeesuksessa ja hänen toiminnassaan: Jeesuksen nimiä ovat muun muassa *Messias, Kristus, Pelastaja, Vapahtaja* ja *Lunastaja* (T4, 25). Jeesus kutsuu myös syntisen miehen mukaansa opetuslapsekseen (T4, 25) sekä kertoo maksavansa kuolemallaan ihmisten synnit anteeksi ja hänen sanotaankin pelastavan kaikki (T4, 37, 53, 94).

Jumalan *laupeus* tulee ilmi oppikirjassa 17 kertaa: Jumalaa voi rukoilla, kääntyä hänen puoleensa missä tilanteessa vaan ja pyytää häneltä kaikkea tarvitsemaansa (T4, 59). Lisäksi oppikirjassa kerrotaan, kuten evankelis-luterilainen oppi opettaa, että lapsi otetaan kasteessa Jumalan lapseksi (T4, 99). Laupeus tulee esille Jeesuksenkin teoissa: Jeesus ottaa Pietaria heti kädestä kiinni, nostaa pinnalle, kun tämä alkaa vajota veteen, vaikka moittiikin Pietarin uskonpuutetta (T4, 31). Jeesus haluaa myös mennä Sakkeuksen luokse kylään, vaikka tämä tiedetään syntiseksi mieheksi (T4, 32) ja kertoo, että on tullut etsimään ja pelastamaan juuri sitä, mikä on kadonnut, niitä jotka ovat tehneet väärin (T4, 33). Hän parantaa halvaantuneen ja rohkaisee tätä sekä antaa hänelle synnit anteeksi (T4, 34-35). Jeesus käskee ihmisten rakastaa myös vihamiehiään (T4, 79) ja Jeesus sanoo ryövärille ristillä, että tämä olisi jo tänään hänen kanssaan paratiisissa (T4, 90).

Jumalan *kärsivällisyys* tulee ilmi oppikirjassa kerran, kun kerrotaan, että Jumala on ymmärtäväinen (T4, 67). Jumalan *viisaus* tulee esille kaksi kertaa kertomalla sen olevan eräs Jumalan nimistä (T4, 67) ja tuomalla esiin Jeesuksen keskustelleen jo lapsena oppineiden kanssa viisaasti (T4, 19). Jumalan *uskollisuuteen* viitataan oppikirjassa kolme kertaa, kun kerrotaan Jumalan huolenpidon olevan aina luotettavaa (T4, 67), erään Jumalan nimistä olevan *Kallio* (T4, 67) ja Jeesuksen lupaavan olla opetuslasten kanssa jokapäivä maailman loppuun asti (T4, 94).

8.4.4 Yhteenvetoa Tähti 4 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Oppikirjan jumalakuvassa korostuu tiettyinä historiallisena aikana elänyt *Pojan* persoona, *Jeesus*, ja hänen tekonsa, toimintansa sekä opetuksensa. Jeesuksen ihmisyyttä painotetaan hyvin selkeästi ja siihen viitataan oppikirjassa 561 kertaa (T4, 6-7, 14-19, 21, 23-26, 28, 30-39, 48, 53-54, 56-59, 63-65, 67, 71, 79, 81, 83-95, 98-99, 102, 105). Kuitenkin myös Jeesuksen jumaluutta tuodaan esiin melko monipuolisesti (T4, 14-15, 21, 24-25, 28-31, 33-35, 37, 53, 56-57, 75, 79, 83, 90, 92-95, 99) viittaamalla hänen syntymänsä erikoislaatuisuuteen, hänen tehtävänsä pelastaa maailma synneistä kuolemalla sen puolesta täydellisenä *Jumalan Karitsana*, asemaansa *Jumalan Poikana*, auktoriteettiinsa antaa käskyjä ja opettaa, antaa syntejä anteeksi ja hänen voimaansa tehdä ihmeitä,

voittaa kuolema ja nousta ylös taivaaseen. Jumaluuteen viittaavien tekstikohtien määrä jää kuitenkin selkeästi hänen ihmisyytensä viittaavien tekstien rinnalla alakynteen. Rakkaudesta ja Jumalasta, moraalista ja etiikasta opettava historiallinen Jeesus on Tähti 4 uskonnon oppikirjan kiistaton päähenkilö ja sen jumalakuvan suurin roolimalli. *Jumalaan* viitataan oppikirjassa 51 kertaa (T4, 16-17, 21, 25, 28, 34, 37, 39, 43, 49, 57-58, 66-67, 69, 79, 81, 83, 93, 95, 97, 99, 104). Jumala on rakastava, huolta pitävä suvereeni hallitsija, jonka käskyn alaisuudessa ovat niin aurinko kuin enkelit. Jumalaa voi rukoilla ja hän on pyytävälle anteeksiantava (ibid.). Hänet esitetään myös rinnasteisena *Isään*, johon viitataan 26 kertaa (T4, 19, 37, 59, 67, 94, 99). *Isä* esitetään lähestyttävänä, rakastavana kaikkien ihmisten Isänä, joka ei kuitenkaan anna kunniaansa loukattavan (ibid.). *Pyhän Hengen* oma persoonallisuus ei oikein tule esille, mutta häneen viitataan vain viisi kertaa (T4, 21, 94-95), kun Jeesuksen kerrotaan lähettävän Pyhän Hengen ja Pyhän Hengen saaneen opetuslapset puhumaan kaikilla kielillä Jeesuksesta (ibid.).

Jumalan olemuksesta korostuu ensisijaisesti ja täysin ylivoimaisesti *Pojan persoonallinen* olemisen muoto, johon viitataan 736 kertaa (T4, 6-7, 14-19, 21, 23-26, 28-39, 43, 48, 53-54, 56-59, 63-65, 67, 71, 75, 79, 81, 83-95, 98-99, 102, 105). *Jumalasta* puhutaan *persoonana* 65 kertaa (T4, 16, 21, 25, 28, 34, 37, 39, 43, 47-48, 54, 57-59, 67, 69, 79, 81, 83, 90, 93, 95, 99, 104), *Isästä* 37 kertaa (T4, 19, 37, 47, 59, 67, 90, 94, 99) ja *Pyhästä Hengestä* neljä kertaa (T4, 21, 94-95, 99). Pojan persoonallisuus tulee esille nimenomaan *Jeesuksen* ihmiselämän ja tekojen kautta. *Jumalan* ja *Isän* persoona tulee ilmi heidän teoistaan, toimistaan, tunteistaan, tahdostaan, suunnitelmallisuudestaan, järjestään ja mielestään. *Pyhän Hengen* persoona ilmenee hänen työnään ja vaikutuksenaan apostoleissa. Toinen olemuksessa suhteessa muihin piirteisiin korostuva asia on Jumalan *rajoittamattomuus*, johon viitataan yhteensä 49 kertaa. Etenkin Jumalan rajoittamaton *voima* nostetaan esille Jumalan sekä Jeesuksen tekojen kautta ja siihen viitataan yhteensä 25 kertaa (T4, 29-31, 35, 37, 56, 59, 67, 79, 90, 94-95). Myös *ajan*, *tiedon* ja *paikan* suhteen Jumalan rajoittamattomuutta tuodaan esiin useita kertoja: *ajan* suhteen seitsemän kertaa (T4, 27, 59, 67, 94), *paikan* suhteen kymmenen kertaa (T4, 30-31, 59, 67, 94) ja *tiedon* suhteen seitsemän kertaa (T4, 24, 29, 35, 67, 85-86, 90).

Jumalan *muuttumattomuus* nousee esille myös melko useasti, yhteensä 25 kertaa (T4, 45, 47, 49, 53-54, 67, 95), jolloin Jumalasta ja Jeesuksesta, heidän olemassaolostaan ja luonteestaan, teoistaan ja toimistaan puhutaan muuttumattomina, yhä edelleen voimassa olevina. Olemuksen *henkinen* muoto esiintyy oppikirjassa kahdeksan kertaa (T4, 21, 93) Jumalan näyttäytymisenä pelkkänä äänenä sekä Jeesuksen ylösnousemuksen jälkeisen ruumiin vapautena materiasta. Jumalan olemus *elämänä* ilmenee oppikirjassa viisi kertaa, kun kuvaillaan hänen olemuksensa monia elämään viittaavia piirteitä (T4, 67).

Jumalan moraaliominaisuuksista hänen rakkautensa korostuu hänen pyhyytensä rinnalla. Jumalan rakkauteen ja sen eri piirteisiin viitataan oppikirjassa yhteensä 59 kertaa ja hänen pyhyyteensä 10 kertaa. Jumalan rakkauden piirteistä hänen *hyvyytensä* esiintyy oppikirjassa eniten, yhteensä 20 kertaa (T4, 16-17, 25, 28-29, 38-39, 56-57, 64, 67, 81, 90, 104). Jumalan hyvyys näyttäytyy hänen teoissaan sekä Jeesuksen teoissa (ibid.). Toiseksi eniten Jumalan rakkauden ilmentymistä esiintyy Jumalan *laupeus*, joka tulee ilmi 17 kertaa (T4, 31-35, 59, 79, 90, 99). Laupeus ilmenee Jeesuksen suhtautumisessa ihmisiin sekä Jumalan laupeutena sitä pyytävälle (ibid.). Jumalan *armo* ilmenee oppikirjassa 14 kertaa (T4, 25, 37, 53, 58, 67, 69, 94, 99). Armo tulee esiin Jeesuksen tehtävässä pelastaa ihmiset kuolemalla heidän puolestaan ja heidän syntiensä tähden, sekä anteeksi antavassa Jumalassa, Isässä (ibid.). *Rakkaus* ilmenee suoraan kaksi kertaa (T4, 67), *kärsivällisyys* kerran (T4, 67), *viisaus* kaksi kertaa (T4, 19, 67) ja *uskollisuus* kolme kertaa (T4, 67, 94).

Jumalan pyhydestä ei oikeastaan korostu mikään piirre, vaan ilmentymiset ovat jakaantuneet melko tasaisesti sen jokaiseen ilmenemismuotoon. Ainoastaan Jumalan *oikeudenmukaisuus* ei ilmene oppikirjassa kertaakaan. *Pyhyyteen* viitataan suoraan neljä kertaa (T4, 25, 37, 67), kun tuodaan esiin Jumalan loukkaamattomuutta sekä pyhää olemusta ja Jeesuksen olemuksen pyhää pelottavuutta syntisen ihmisen silmissä. Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* ilmenee oppikirjassa kaksi kertaa (T4, 88, 90), kun Jeesuksesta todetaan, että hän on täysin viaton. *Vanhurskaus* tulee ilmi oppikirjassa kerran (T4, 37), kun Jeesus kertoo kuolevansa ihmisten puolesta ja maksavansa näin heidän syntinsä anteeksi. *Totuudellisuus* ilmenee tekstissä kerran Jeesuksen teoissa (T4, 35), *täydellisyys* Jumalan kuvauksessa (T4, 67) ja *kauneus* kerran toteamalla Jumalan olevan *Valo* (T4, 67). Jumalan pyhyyttä siis esitetään oppikirjassa lähes koko sen kirjossa, mutta tekstikohtien ja viittausten määrä jää selvästi vähäisemmäksi kuin rakkauden ilmentymien.

8.5 Tähti 5

Tähti 5 uskonnon oppikirja (Saarinen, Saine, Sirola & Uljas 2006) sisältää osiot 1) Millaisessa maailmassa elämme, 2) Kristittyinä maailmassa, 3) Kuvan takaa – symboliikan maailma, 4) Kirkkovuoden neljä vuodenaikaa, 5) Elämän matkapysäkit, 6) Kristittyjen suuri perhe, 7) Kirkkotaiteen helmiä ja 8) Diakonia – apua lähelle ja kauas. Seuraavissa alaluvuissa käyn läpi oppikirjasta ilmentynyttä jumalakuvaa.

8.5.1 Kolmiyhteinen Jumala

Oppikirjassa Jumalan kolmiyhteys tulee esiin yhteensä yhdeksän kertaa. Kerran Jumalan kolmiyhteydestä kerrotaan aivan suoraan, kun esitetään, että kaikki maailman kristityt uskovat *kolmiyhteiseen Jumalaan*, eli Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen (T5, 69). Kohdassa ei kuitenkaan avata tuon kolmiyhteisen Jumalan persoonien suhteita, tehtäviä tai heidän välistä yhteyttään sen enempää. Suora viittaus on silti ensimmäinen koko oppikirjasarjassa ja siten erittäin kaivattu sekä tarpeellinen täydennys Tähti 1-6 uskonnon oppikirjasarjasta nousevaan jumalakuvaan. Kerran Jumala puhuu itsestään monikossa (T5, 9), mikä viittaa siihen, että Jumalan olemisen muoto on erilainen, kuin tavallisen persoonan. Kaksi kertaa oppikirjan tekstissä tulee esiin, että Jumalan kaikki persoonat toimivat tietyssä tilanteessa samanaikaisesti ja erillisinä persoonina (T5, 45, 60). Viisi kertaa Jumalan kolmiyhteys tulee esiin rukousten vahvistuksessa Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen sekä kasteessa heidän nimiinsä (T5, 56-59).

Jumalaan viitataan oppikirjassa yhteensä 161 kertaa, joissa häneen viitataan myös nimillä *Herra* kahdeksan kertaa (T5, 57, 84-85), *Kaikkivaltias* kolme kertaa (T5, 43, 48, 56) sekä *Luoja* kaksi kertaa (T5, 13, 43). Jumalan teoista ja toiminnasta tuodaan esille erityisesti hänen luomistyönsä. Jumala loi taivaan ja maan, käski kaiken tulla ja kaikki tuli niin kuin hän käski: valo, taivaankansi, vedet, maa, kasvit, puut, tähdet, kaikki olennot ja eläimet. Jumala loi myös ihmisen, miehen ja naisen, kuvakseen ja lepäsi seitsemäntenä päivänä (T5, 8-10, 13). Maailman kerrotaan olevan kokonaisuudessaan lähtöisin Jumalasta ja hänen tahdostaan (T5, 13), minkä sanotaan antavan ihmiselle pohjan luottaa Jumalaan, jolla on ihmistä varten hyvä suunnitelma (T5, 13). Jumalalla kerrotaankin olevan kämmen, jolla ei tarvitse pelätä (T5, 58). Jumala myös puhuu (T5, 49) ja lisäksi tuodaan ilmi, että kunnia on Jumalan korkeuksissa ja maan päällä on rauha ihmisillä, joita hän rakastaa (T5, 56).

Lutherin Vähä katekismuksessa kerrotaan, että, Jumala on *Isä, Kaikkivaltias*, joka on luonut ihmisen ruumiin, sielun, hengen sekä koko luomakunnan ja pitää niitä kaikkia jatkuvasti yllä. Jumala on myös antanut kaiken tarpeellisen hyvän ihmiselle – kaikki on tullut ihmiselle Jumalan lahjana, hän suojelee, turvaa ja varjelee pahasta. Jumalan kerrotaan tekevän tämän kaiken yksinomaan jumalallisesta ja isällisestä hyvydestään sekä laupeudestaan, vaikkei ihminen sitä lainkaan ansaitsekaan tai ole tämän huolenpidon arvoinen. (T5, 43, 56.) Jumalalla on lisäksi oma Poika (T5, 34-35, 45, 48, 49) ja Jumalaa ylistetään hänen antamasta pelastuksesta, kun Jeesus syntyy maailmaan (T5, 45). Jumala lähetti Pyhän Hengen helluntaina ihmisten keskuuteen (T5, 48) ja enkeleiden kerrotaan olevan Jumalan näkymättömiä sanansaattajia (T5, 50).

Oppikirjasta ilmenee, että Herralla on oma huone, kirkko (T5, 84-85) ja kirkon messussa kuullaan Jumalan Sanaa (T5, 56). Oppikirjan mukaan juutalaisuudessa on Jumalan ajateltu olevan niin suuri ja käsittämätön, ettei hänestä ole saanut tehdä kuvaa, mutta kristinuskossa uskotaan, että Jumala on tullut ihmiseksi Jeesuksen syntymässä, minkä vuoksi häntä saa myös kuvata (T5, 88-89). Ikonien kerrotaan syntyneen Jumalan myötävaikutuksella ja olevan ikkunoita Jumalan luo (T5, 73-74).

Jumalan suhde ihmiseen tulee ilmi hänen tahtonaan olla yhteydessä ihmiseen sekä huolenpidon ja tehtävien antona. Jumala loi ihmisen elämään yhteydessä häneen ja viettämään elämää yhteydessä muihin ihmisiin (T5, 53). Jumalan sanotaan antaneen lupauksia kantaisälle (T5, 17) ja Jumala voikin kutsua ihmisiä tehtäviin. Ihmiset menevät kuulemaan hänen Sanaansa (T5, 78-79) ja Jumalalta voi rukoilla suojelusta ja varjelusta pahalta sekä apua oikeiden valintojen tekoon ja rohkeutta sekä viisautta toimia Jumalan tahdon mukaisesti (T5, 20). Häneltä voi pyytää kaikkea, sillä kaikki lahjat tulevat Jumalalta –hän hallitsee aurinkoa ja maata, kaikki kaunis on hänestä lähtöisin ja hänen omaansa (T5, 22, 23). Jumalalta voi pyytää syntejä anteeksi ja ihmisen kerrotaankin olevan täysin riippuvainen Jumalan lahjana antamasta armosta, koska ihminen ei voi hyvittää syntejään yksin (T5, 24). Oppikirja korostaa myös, että Jumalan anteeksiantamuksen esimerkkiä noudattaen, ihmisten on annettava anteeksi toisilleen (T5, 25). Jumalan tahtoa voidaan rukoilla tapahtuvaksi ja se on kaikille hyvä sekä johdattaa ihmistä ja hänen elämäänsä (T5, 27.) Jumalan kerrotaan tahtovan miehen ja naisen rakastavan toisiaan (T5, 64) ja vihkimisessä sanotaan pyydetävän avioparille Jumalan siunausta, jolloin vihkipari sitoutuu toisiinsa Jumalan sekä ihmisten edessä (T5, 65).

Herran siunauksessa pyydetään hänen siunaustaan, varjelustaan, kasvojensa kirkastamista ja kääntämistä ihmisen puoleen, armoa sekä rauhaa (T5, 57). Ihminen voi kunnioittaa Jumalaa rukoillessaan nostamalla tai ristimällä kätensä ja näin osoittamalla halunsa vastaanottaa Jumalan lahjat (T5, 36). Oppikirjasta ilmenee, että Raamatun Psalmissa kehoitetaan ihmistä soittamaan Jumalan kunniaksi (T5, 101). Jumala vaikuttaa ihmisen elämässä ja hänen avullaan voi ihmisen pahuus muuttua hyvydeksi (T5, 37). Oppikirjassa esitetään, että kristinuskon mukaan ihminen pääsee kasteen kautta Jumalan lapseksi ja kasteessa Jumala antaa hänelle kaikki synnit anteeksi. Usko sekä Jumalan lapseus vahvistetaan sitten myöhemmin konfirmaatiossa, missä Jumala vahvistaa kastettua Pyhällä Hengellään sekä antaa lupauksen huolenpidostaan ja armostaan, jotka kantavat kuolemankin yli. (T5, 59-60, 67.) Tämä on kuitenkin vain evankelis-luterilainen oppi kasteen merkityksestä, ei suinkaan, kuten kirja virheellisesti viittaa, kaikkien kristittyjen käsitys siitä (Conner 1937, 153-155; Erickson 1996, 247-255; Grudem 1994, 249). Papin kerrotaan

konfirmaatiossa lausuvan konfirmoitavalle: ”Herramme Jeesuksen armo, Jumalan rakkaus ja Pyhän Hengen osallisuus olkoon sinun kanssasi”. Oppikirjassa kerrotaan, että Jumalan armon avulla usko osoitetaan todeksi elämässä (T5, 60.) Ehtoollisessa ihminen saa ottaa vastaan Jumalan armon ja siunauksen (T5, 63). Jumalan käsiin voi jättää oman ja läheisten elämän (T5, 67) ja Jumalaan voi luottaa, uskoa häneen aina sekä etsiä häneltä suojaa, kun elämän myrskyt pauhaavat (T5, 93).

8.5.1.1 Isä

Oppikirjassa *Isä* ilmenee yhteensä 57 kertaa. Kerran näistä ilmentymisestä häntä kutsutaan *Taivaan Isäksi* (T5, 13). Oppikirjassa esitetystä *Isä meidän* –rukouksesta käy ilmi, että Isää voidaan sanoa *meidän Isäksemme*, hän on taivaissa, hänen nimensä on pyhitetty, hänellä on valtakunta, mitä rukoillaan tulevaksi sekä tahto, mitä pyydetään tapahtuvaksi. Rukouksesta käy ilmi myös, että Jumalalla on ikuisesti oleva valtakunta, voima ja kunnia. (T5, 19.) Lutherin muotoilemasta *uskontunnuksesta* puolestaan ilmenee, että Jumala on *Isä, Kaikkivaltias* ja koko maailman *Luoja* (T5, 43). *Lutherin Vähä katekismuksesta* käy ilmi myös, että Jeesus on syntynyt Isästä (T5, 45) ja hän istuu nyt Isän oikealla puolella (T5, 48).

Isän suhde ihmiseen ilmenee vuorovaikutussuhteena. *Isä meidän* –rukouksen mukaan ihminen voi pyytää jokapäiväistä leipää, syntejä anteeksi, johdatusta sekä pahasta päästämistä Isältä (T5, 19, 21-24, 27, 57). Ihmisten kerrotaan ymmärtäneen millainen Jumala on Jeesuksen isäsuhteen kautta (T5, 34). Oppikirjassa tuodaan ilmi, että kristityt uskovat kolmiyhteiseen Jumalaan, johon Isä kuuluu, ja ihmisiä tulee kastaa sekä rukoukset vahvistaa tuon Jumalan nimiin (T5, 56-59, 69).

8.5.1.2 Poika

Pojan olemus tulee ilmi oppikirjassa yhteensä 255 kertaa, joista *Jeesukseen* viitataan 202 kertaa. Jeesus eli tiettyinä historiallisena aikana, jolloin maailmankuva oli erilainen kuin nyt (T5, 11, 34, 36, 44, 46-47, 49, 63, 71, 87-91). Jeesuksen kerrotaan eläneen kuin ihminen: hän syntyi, ajatteli, toimi, teki, koki, puhui, hänellä oli ruumis, järki ja tunteet (T5, 11, 19, 20-22, 24, 34, 40-42, 44-50, 53-54, 57-59, 63, 71, 84, 87-93, 97, 99). *Lutherin Vähä katekismuksesta* käy ilmi, että Jeesus on *Jumalan ainoa Poika*, ihmisten *Herra*. Hänen kerrotaan sikisseen Pyhästä Hengestä ja syntyneen Mariasta, joka oli vielä neitsyt. Lisäksi Luther painottaa, että Jeesus on ikuisuudessa Isästä syntynyt *tosi Jumala* sekä samanaikaisesti neitsyt Mariasta syntynyt *tosi ihminen*. (T5, 45.) Oppikirjasarja tuo siis ensimmäistä kertaa esille, Lutherin opetuksen kautta, suoraan Pojan jumaluuden, jumalallisen alkuperän sekä hänen olemuksensa tasapainon täysin *Jumalana* ja täysin *ihmisenä*. Tekstissä ilmenevää suoraa *Vähä katekismuksen* lainausta ei oppikirjassa kuitenkaan selitetä sen enempää. Myös toisen kerran oppikirjan tekstissä tuodaan esiin, että Jeesus oli itse *Jumala*, joka tuli ihmiseksi syntymänsä kautta (T5, 88). Yhteensä Poikaan siis viitataan *Jumalana* kolme kertaa (T5, 45, 88).

Vähä katekismuksessa kerrotaan lisäksi Jeesuksen elävän kuolleista nouseena, istuvan Jumalan, Isän, Kaikkivaltiaan vieressä, tulevan sieltä tuomitsemaan eläviä ja kuolleita sekä hallitsevan iankaikkisesti kaikkea. (T5, 48.)

Jeesuksen kerrotaan antaneen neuvoja, toiveita ja käskyjä (T5, 19-20, 25, 50, 53, 59, 81). Jeesus vangittiin, tuomittiin, häntä pilkattiin, hän kärsi, kaatui raskaan taakkansa alle, hänet ristiinnaulittiin ja hän kuoli (T5, 46-47, 87, 89, 91). Jeesus kuitenkin ylösnousi, kuolemallaan voitti kuoleman ja antoi haudoissa oleville elämän sekä astui, 40 päivän kuluttua ylösnousemuksestaan, taivaaseen (T5, 33, 46-47). Jeesuksen kerrotaan kärsineen kuollessaan rangaistuksen ihmisten pahoista teoista, joten ihminen voi saada ne anteeksi (T5, 24). Jeesuksen kerrotaan käyttäneen opettaessaan vertauksia, jotta opetukset ymmärrettäisiin paremmin (T5, 34).

Kristus ilmenee oppikirjan teksteissä 18 kertaa (T5, 33, 35, 46, 50, 60, 62-63, 73, 86, 91). *Poika* ilmenee oppikirjassa kuusi kertaa (T5, 56-59, 69). *Jumalan Poika* esiintyy oppikirjan teksteissä neljä kertaa (T5, 35, 45, 73). *Jumalan Karitsana*, joka kantaa maailman synnit ja jolta voi sen takia pyytää armahdusta, Pojasta puhutaan viisi kertaa (T5, 36, 49, 57). *Herrana* Jeesukseen viitataan neljä kertaa, kun kerrotaan, että hän on kristittyjen Herra (T5, 45). *Vapahtajaksi*, johon kristityt uskovat ja johon voi rohkeasti turvata, häntä kutsutaan kahdesti (T5, 35, 80). Jeesus itse kertoo olevansa *maailman Valo*, jota seuraavan ei tarvitse kulkea pimeässä, vaan hänellä on oleva *elämän valo* mukanaan (T5, 58) ja kristittyjen sanotaan pitävän Jeesusta edelleen tuona *Valona* (T5, 44). Jeesus myös kertoo olevansa ihmisten *Hyvä Paimen* (T5, 34).

Oppikirjassa Jeesus esiintyy suhteessa ihmisiin ensisijaisesti hyväntekijänä sekä lunastajana. Jeesuksen sanotaan tehneen elämänsä aikana niin paljon erilaisia hyviä tekoja, että niistä voitaisiin kirjoittaa monta kirjaa (T5, 93). *Vähä katekismuksesta* ilmenee Jeesuksen lunastaneen kaikki ihmiset, sillä ilman lunastusta he olisivat kadotettuja ja tuomittuja. Hän on ostanut heidät omakseen omalla kalliilla ja pyhällä verellään, syyttömällä kärsimisellään ja kuolemallaan sekä voitollaan vapauttanut ihmiset synneistä, kuolemasta ja kaikesta Perkeleen vallasta. (T5, 47.) Lisäksi *Vähä katekismuksessa* kerrotaan, että Jeesus lunasti ihmiset, jotta he tulisivat hänen omikseen, eläisivät kuuliaisina hänen valtakunnassaan sekä palvelisivat häntä ikuisessa vanhurskaudessa, viattomuudessa ja autuudessa. (T5, 48). *Vähä katekismus* opettaa myös Pyhän Hengen varjelevan kristikunnan Kristuksen yhteydessä, ainoassa oikeassa uskossa ja lahjoittavan kristityille ikuisen elämän Kristuksessa (T5, 50).

Sanoman Jeesuksen ylösnousemuksesta kerrotaan antavan kristityille toivoa kuolemankin kohdatessa heitä, sillä heillä on siihen perustuen jälleenkohtaamisen toivo (T5, 67). Herran Jeesuksen Kristuksen armoa voi pyytää ihmisen elämään tai toivottaa toiselle (T5, 60, 73). Jeesuksella kerrotaan olleen opetuslapsia sekä apostoleja (T5, 49, 54, 59, 63). Ihmisten kerrotaan

voivan yhä elää Jeesuksen esimerkin mukaisesti (T5, 58) ja sitä seuraten, he ja koko kirkko, pitävät huolta lähimmäisistään ilman erottelua (T5, 96). Papin tehtäväksi nimetään syntien anteeksiantaminen Jeesuksen nimessä (T5, 72). Tunnetuimman Jeesuksen opetuslapsen, jolle Jeesus antoi taivasten valtakunnan avaimet, kerrotaan olevan Pietari (T5, 71). Pietarin kerrotaan kuitenkin kieltäneen Jeesuksen kolme kertaa, minkä Jeesus tiesi jo ennalta ja antoi hänelle anteeksi (T5, 90).

Jeesuksen kerrotaan antaneen opetuslapsilleen *lähetyskäskyn*, josta käy ilmi, että Jeesukselle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä –ihmiset tulee siis tehdä hänen opetuslapsikseen, opettaa heille hänen opetuksensa ja kastaa heitä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Jeesus lisäksi lupaa olla opetuslasten kanssa kaikki päivät maailman loppuun asti. (T5, 46, 59.) Jeesus sanoo myös olevansa *elämän leipä* (T5, 63). Jeesuksen kerrotaan tuoneen ehtoollisella opetuslapsilleen julki oman kuolemansa: Hänen sanotaan antaneen heille leivän ja kertoneen sen kuvastavan heidän puolestaan annettavaa omaa ruumistaan. Samoin hänen kerrotaan ottaneen maljan, jakaneen sen opetuslastensa kanssa ja sanoneen sen olevan uusi liitto hänen veressään, joka vuodatetaan heidän puolestaan syntien anteeksiantamiseksi. Jeesus myös kääkee opetuslasten viettää ehtoollista aina hänen muistokseen. Oppikirjassa kerrotaan kristittyjen yhä sitä näin viettävänkin. (T5, 57, 63, 71.)

Poikaan viitataan ihmisenä eli *lapsena/poikana/miehenä* yhteensä kahdeksan kertaa: Jeesuksen todetaan olevan *tosi ihminen* (T5, 45). Jeesus-lapsi syntyi Marialle (T5, 44, 92). Maria sekä Joosef toivat lapsen temppeliin, jossa he kohtasivat Simeonin, joka siunasi lasta ja kiitti Jumalaa pelastuksesta (T5, 45). Myös itämaan tietäjät vierailivat lapsen luona (T5, 45). Pääsiäiskertomuksessa mies nimeltä Jeesus laahusti kärsien, ristiään kantaen, väsyneenä ja voimattomana (T5, 87).

Pojan ihmisyyteen viitataan Tähti 5 uskonnon oppikirjassa yhteensä 100 kertaa ja hänen jumaluuteensa 72 kertaa. Ensimmäistä kertaa oppikirjasarjassa ihmisyyteen ja jumaluuteen viitataan näinkin tasapuolisesti. Ihmisyyys tulee esille Jeesuksen elämästä sekä teoista (T5, 11, 19-22, 24, 34, 40-42, 44-50, 53-54, 57-59, 63, 71, 84, 87-93, 97, 99). *Lutherin Vähä katekismuksen* kautta Pojan jumaluus tuodaan esille myös suoraan (T5, 45, 47-51). Jeesukseen viitataan myös *Jumalan Poikana* (T5, 34-35, 45, 48-49, 73). Rukoukset osoitetaan *Isälle, Pojalle ja Pyhälle Hengelle*, mikä viittaa heidän kaikkien yhtäläiseen jumalalliseen muotoon ja kristittyjen kerrotaan uskovan tähän *kolmiyhteiseen Jumalaan* (T5, 56-59, 69). Lisäksi jumaluus ilmenee Jeesuksen olemuksessa koko maailman *hallitsijana, elämän leipänä, valona ja ylösnousemuksena* sekä *elämänä* (T5, 44, 58-59).

8.5.1.3 Pyhä Henki

Pyhään Henkeen viitataan oppikirjassa 27 kertaa. Jeesuksen kerrotaan sikisseen hänestä (T5, 45) ja Jumala lähetti hänet ihmisten keskuuteen helluntaina (T5, 48). Lisäksi hänen kerrotaan edelleen

toimivan ja vaikuttavan maailmassa (T5, 51). Myös Pyhän Hengen ja ihmisten välistä suhdetta tuodaan esille oppikirjan teksteissä: Ihmisten kerrotaan rukoilevan hänen nimeensä ja uskovia kastettavan siihen (T5, 56-59). Kaikkien kristittyjen kerrotaankin uskovan häneen yhtenä *kolmiyhteisen Jumalan* persoonana (T5, 69).

Lutherin Vähä katekismuksessa kerrotaan, että Pyhä Henki on kutsunut ihmisen evankeliumin välityksellä, valaissut hänet lahjoillaan, pyhittänyt ja säilyttänyt oikeassa uskossa. Hän toimii, *Vähä katekismuksen* mukaan, koko maailmassa kutsuen, kooten, valaisten ja varjellen kristikuntaa Jeesuksen yhteydessä, jotta sillä säilyisi puhdas ja ainoa oikea usko. Pyhä Henki antaa myös rajattomasti jokaiselle uskovalle syntien anteeksiannon, herättää ihmiset ja uskossa kuolleet viimeisenä päivänä eloon sekä lahjoittaa uskoville ikuisen elämän Kristuksessa. (T5, 50.) Oppikirjassa kerrotaan Jumalan vahvistavan konfirmaatiossa konfirmoitavaa Pyhällä Hengellään ja toimituksessa rukoillaan Pyhän Hengen osallisuutta (T5, 60).

8.5.2 Jumalan olemus

Jumalan *henkinen* olemus tulee oppikirjassa esiin seitsemän kertaa. Jeesuksen kerrotaan olevan ikuisuudessa Isästä syntynyt Jumala (T5, 45), jota ei siis materia sido. Jeesus kertoo myös olevansa aina uskovien kanssa sekä heidän keskellään, kun nämä ovat koolla (T5, 52, 59, 63, 80). Oppikirjassa esitetään Jumalan olevan niin suuri ja käsittämätön, ettei hänestä ole voitu tehdä kuvaa (T5, 88). Jumalaan viitataan *elämänä* 12 kertaa: Kaikkien elämän lahjojen kerrotaan tulevan Jumalalta (T5, 22) ja elämän olevan viime kädessä hänen tahtonsa varassa (T5, 27). Jumalan sanotaan luoneen koko maailmankaikkeuden ja ihmiset sekä pitävän niitä koko ajan yllä. Jeesuskin on hänestä lähtöisin (T5, 43, 45). Myös Jeesuksen olemukseen viitataan elämänä, kun hänen sanotaan olevan *ylösousemus* ja *elämä*, *elämän Valo* ja *elämän leipä* sekä antavan häneen uskoville ikuisen elämän (T5, 58, 63, 67). Pyhän Hengenkin kerrotaan antavan uskoville iankaikkisen elämän Kristuksessa (T5, 50).

Jumalan *persoonallinen* olemisen muoto tulee ilmi yhteensä 521 kertaa. *Jumalaan* viitataan persoonana 157 kertaa: Jumala on luonut, suunnitellut ja toteuttanut koko maailmankaikkeuden sekä ylläpitää sitä (T5, 8-10, 13, 22, 53, 56, 64). Jumala on persoonallisessa vuorovaikutuksessa ihmisen kanssa (T5, 17, 21-22, 24-25, 27, 36-37, 53, 56-60, 63, 65, 67, 73-74, 79, 88, 93). Jumalalla on myös järki, tunteet ja tahto (T5, 8-10, 17, 21-22, 24-25, 27, 56, 58-60, 63-64, 67, 78-79, 93). Lisäksi Jumalalla kerrotaan olevan kämmen, jolla ei tarvitse pelätä (T5, 58, 67) ja oma huone (T5, 84-85). Jumala on lähettänyt Pyhän Hengen maailmaan ja vahvistaa Pyhällä Hengellä ihmistä (T5, 48, 60). Jumalalla kerrotaan olevan myös Poika (T5, 45, 48-49), jonka kautta hän tuli ihmiseksi (T5, 88).

Ihmisen kerrotaan lisäksi voivan luottaa Jumalaan (T5, 13, 58, 67, 93). Persoonallinen *Isä* tulee esiin oppikirjassa 54 kertaa: Isällä kerrotaan olevan valtakunta, tahto ja nimi (T5, 19, 27). Ihminen voi olla Isän kanssa vuorovaikutuksessa, rukoilla ja lähestyä häntä, luottaa häneen, pyytää häneltä asioita, siunausta, kiittää häntä ja hän vastaa, puhuu, neuvoo, ohjaa sekä vaikuttaa ihmisen elämään (T5, 13, 19, 21-24, 34, 56-57, 59, 69). Isä on luonut kaiken (T5, 56), Jeesus on syntynyt Isästä ja istuu nyt tämän oikealla puolella taivaassa (T5, 45, 48).

Pojan persoonallisuuteen viitataan oppikirjassa 284 kertaa: Jeesus oli kuin ihminen, hän eli tiettyinä historiallisena aikana, syntyi, varttui, koki, hänellä oli järki, tunteet ja ruumis, tahto ja hän toimi, oli vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, kärsi, kuoli ja hänet haudattiin (T5, 11, 19, 22, 24-25, 34, 36, 40-42, 44-50, 53-54, 56-59, 63, 71, 73, 76, 79, 81, 84, 87-88, 90, 92-93, 95-97, 99). Lisäksi Jeesuksen kerrotaan olevan Jumalan Poika, joka voitti kuoleman, lunasti ihmiset synnin vallasta, nousi ylös kuolleista, astui taivaaseen ja elää yhä sekä on tuleva taivaasta takaisin maan päälle tuomitsemaan elävät ja kuolleet (T5, 33, 40, 45, 47-49, 51, 55, 57, 60, 63, 67, 86). Lisäksi Jeesus lupaa olla opetuslasten kanssa, heidän keskellään (T5, 52, 80). Häneen voi turvata (T5, 80) ja hänen nimeensä rukoillaan, opetuslapsetetaan ja kastetaan ihmisiä (T5, 56-60, 69, 72-73). Oppikirjassa *Pyhä Henki* esitetään persoonana 26 kertaa. Hän siitti Jeesuksen (T5, 45) ja lisäksi oppikirjassa tuodaan ilmi, että Pyhä Henki toimii, vaikuttaa ihmisen elämään ja on aktiivisessa vuorovaikutuksessa tämän kanssa (T5, 50-51). Hänen nimeensä vedoten voidaan rukoilla sekä kastaa ja häneen voi luottaa ja uskoa (T5, 50-51, 56-59, 69).

Jumalan olemuksen *rajoittamattomuus* tulee ilmi oppikirjassa yhteensä 198 kertaa. Jumalan rajoittamattomuuteen *ajan* suhteen viitataan 31 kertaa: Oppikirjassa tuodaan esiin, että kaikki on iankaikkisesti Jumalan (T5, 19, 57). Jumalan myös kerrotaan olevan *Kaikkivaltias* ja pitävän koko maailmankaikkeutta jatkuvasti yllä (T5, 43, 48) sekä vaikuttavan edelleen aktiivisesti maailmassa ja ihmisen elämässä (T5, 43, 56, 59, 63, 74, 79). Jeesuksen kerrotaan olevan ikuisuudessa syntynyt (T5, 45), elävän edelleen, olevan läsnä ja vaikuttavan maailmassa, uskovien elämässä sekä hallitsevan kaikkea iankaikkisesti (T5, 48, 52, 57-59, 63, 67). Ajan rajoittamattomuus tulee ilmi myös Pyhässä Hengessä, sillä Pyhä Henki toimii ja vaikuttaa jatkuvasti maailmassa sekä ihmisissä ja on viimeisenä päivänä herättävä kuolleet (T5, 50-51).

Paikan suhteen Jumalan rajoittamattomuus tulee esiin 26 kertaa. Jumalan kerrotaan olevan *Kaikkivaltias*, joka ylläpitää jatkuvasti kaikkea olevaa, jolla on kunnia korkeuksissa, mutta jonka rauhan, siunauksen ja johdatuksen voivat ihmiset saada maan päällä (T5, 43, 48, 56, 63, 74, 79). Jeesuksen kerrotaan syntyneen ikuisuudessa (T5, 45). Jeesus astui alas tuonelaan, nousi kuolleista sekä astui ylös taivaisiin (T5, 47) ja hänen kerrotaan tulevan Isän luota taivaasta takaisin maan päälle (T5, 48, 80). Oppikirjassa esitetään myös, että Jeesus kertoo olevansa aina läsnä uskovien

elämässä ja heidän kanssaan paikasta riippumatta (T5, 52, 58, 63, 80). Kaiken vallan, paikasta riippumatta, kerrotaan olevan Jeesuksella (T5, 59). Pyhän Hengen kerrotaan vaikuttavan maailmassa, koko kristikunnassa ja yksilö ihmisessä samanaikaisesti (T5, 50-51). Jumalan *tiedon* rajoittamattomuus esiintyy oppikirjassa 12 kertaa: Jumalan tahto on viisas ja sen varassa on ihmisen elämä (T5, 27). Jeesuksen kerrotaan tulevan tuomitsemaan sekä eläviä että kuolleita (T5, 48), joten hänellä täytyy olla siihen tarvittava tieto. Jeesus myös tiesi etukäteen, että Pietari kieltäisi hänet (T5, 90). Pyhän Hengen kerrotaan toimivan hyvin tietoisesti, viisaasti ja valaisevan kristittyjä, säilyttäen kristikunnan ainoassa oikeassa uskossa (T5, 50).

Jumalan *voiman* rajoittamattomuus ilmenee oppikirjassa 129 kertaa. Jumalan kerrotaan luoneen kaiken, käskevän, hallitsevan ja ylläpitävän kaikkea (T5, 8-10, 13, 22, 27, 43, 53, 59, 63-64, 74, 79). Jumalan avulla voi ihmisen pahuuskin muuttua hyvyudeksi (T5, 37). Kaikki on Jumalan ikuisesti – hän on *Kaikkivaltias* (T5, 19, 48, 56-57). Jeesus on Isästä ikuisuudessa syntynyt Jumalan ainoa poika ja *tosi Jumala*, joka syntyi, Jumalan vaikutuksesta, maailmaan neitsyt Marian kautta, tullen myös *tosi ihmiseksi* (T5, 45, 88). Jeesus kärsi ja kuoli sekä voitti kuoleman kaikkien puolesta (T5, 24, 33, 40, 46-47, 50, 57, 59, 63). Jeesus myös nousi ylös taivaaseen ja tulee sieltä takaisin maailmaan tuomitsemaan kaikki (T5, 48). Jeesus on *maailman ja elämän valo*, jossa on ihmisellään ikuinen elämä (T5, 58, 67). Hänelle on lisäksi annettu kaikki valta (T5, 59, 71). Lisäksi opetetaan, että Pyhä Henki toimii ja vaikuttaa rajoittamattoman voimansa kautta luomakunnassa sekä lahjoittaa ikuisen elämän uskoville (T5, 50).

Jumalan olemuksen *muuttumattomuus* tulee esiin oppikirjassa 85 kertaa. Isän on kaikki ikuisesti (T5, 19, 57) ja ihmisillä, joita hän rakastaa, on oleva rauha (T5, 56). Jumalalta tulevat jatkuvasti kaikki elämän lahjat ja kaikki kaunis on hänestä lähtöisin, hän ylläpitää luomakuntaa ja antaa ihmiselle kaikki elämän edellytykset (T5, 22, 43, 65, 73-74). Elämänkin kerrotaan olevan meille hyvää tahtovan Jumalan kädessä (T5, 27). Jumalan kerrotaan luoneen ihmisen elämään yhteydessään (T5, 53) ja lisäksi ihmisen kerrotaan rikkovan joka päivä Jumalan tahtoa vastaan, mutta Jumalan antavan anteeksipyytävälle kaiken anteeksi ja ottavan uskovan lapsekseen (T5, 24-25, 59) sekä siunaavan ja vahvistavan ihmistä Pyhällä Hengellään (T5, 60). Herralla on edelleen oma huone, kirkko (T5, 84-85). Ihminen voi yhä osoittaa Jumalalle kunnioitusta ja ottaa vastaan häneltä lahjoja, siunausta sekä hänen muuttavaa voimaansa ja antaa elämänsä hänen käsiinsä turvallisella mielellä, saada häneltä rauhan, sillä Jumalan antamat lupaukset huolenpidosta ja armosta kestävät kuolemankin yli muuttumattomina (T5, 36-37, 63, 67, 94). Muuttumattomuus tulee ilmi myös Jeesuksessa, sillä hänen kerrotaan lupaavan puhua joidenkin puolesta taivaassa sekä odottavan jotain ihmisiltä (T5, 44, 49), olevan aina läsnä uskovien keskellä ja häneltä sanotaan ihmisen voivan etsiä turvaa (T5, 52, 63, 80). Hänen todetaan myös olevan yhä *elämä*,

ylösnousemus, maailman Valo, elämän valo sekä uskovien *Herra*. Hän elää ja on hallitseva ikuisesti. (T5, 43,-45, 48, 58, 67, 86.) Lisäksi Jeesuksen nimessä saadaan edelleen synnit anteeksi (T5, 71). Pyhässä Hengessäkin muuttumattomuus tulee ilmi, sillä hänen kerrotaan yhä toimivan (T5, 50-51). Uskovat voivat myös yhä rukoilla Jumalaa ja pyytää hänen armoansa, rakkauttaan ja Pyhän Hengen osallisuuttaan (T5, 60).

8.5.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Jumalan pyhyys esiintyy oppikirjassa yhteensä 50 kertaa ja hänen rakkautensa yhteensä 104 kertaa. Jumalan moraaliominaisuuksista siis hänen rakkautensa ilmenemismuodot ovat korostetusti esillä. Oppikirjassa kuitenkin viitataan myös melko laajasti Jumalan pyhyiden eri ilmenemismuotoihin. Käyn seuraavaksi läpi Jumalan moraaliominaisuuksien ilmenemistä Tähti 5 uskonnon oppikirjassa.

8.5.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyiden eri ilmenemismuodoista erityisesti hänen *vanhurskautensa* korostuu. Vanhurskaus tulee ilmi oppikirjassa 27 kertaa. Se näkyy Jumalan teoissa, armossa, anteeksiantamuksessa sekä hänen lahjoittamassaan pelastuksessa, joista ihmisen kerrotaan olevan täysin riippuvainen. Vanhurskaus ilmenee myös Jeesuksen kuolemassa ja ihmisten puolesta rangaistuksen kärsimisessä. (T5, 24, 45, 48.) Jeesuksen kerrotaan lunastaneen ihmiset, vapauttaneen synneistä, kuolemasta, Perkeleen vallasta, ostaneen heidät omikseen omalla kalliilla verellään, syyttömällä kärsimisellään ja kuolemallaan (T5, 46, 63). Pyhä Henki antaa uskovalle iankaikkisen elämän Kristuksessa, pyhittää ihmisen, varjelee, suojelee, kutsuu, kokoaa ja valaisee ihmiset (T5, 50). Oppikirjassa kerrotaan, että yksikään joka uskoo Jeesukseen ei kuole, vaan hänellä on iankaikkinen elämä Jeesuksessa (T5, 67). Jeesusta sanotaan myös suoraan *vanhurskaaksi* (T5, 48). Toiseksi eniten oppikirjassa viitataan suoranaisesti Jumalan *pyhyyteen*, joka ilmenee teksteissä 12 kertaa. Isällä kerrotaan olevan kaiken iankaikkisesti (T5, 19, 56-57) ja ihmisen tulee kunnioittaa Jumalaa (T5, 36, 101). Oppikirjassa kerrotaan, etteivät sanat riitä kuvaamaan Jumalan suurutta ja käsittämättömyyttä (T5, 39, 88), mikä viittaa Jumalan ainutlaatuisiin, pyhiin piirteisiin. Isän sanotaan olevan Kaikkivaltias, kaiken hallitsija (T5, 48) ja myös Jeesuksella kerrotaan olevan ikuisesti kaiken vallan (T5, 48, 59). Jeesuksen veri on pyhää (T5, 46) ja hän on *ylösnousemus* sekä elämä (T5, 67).

Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* ilmenee oppikirjassa kolme kertaa. Ihmisen kerrotaan rikkovan Jumalan tahtoa vastaan pahoilla teoillaan (T5, 24), mikä viittaa pahojen tekojen sotivan Jumalaan olemusta vastaan. Myös Jeesuksen sanotaan olevan täysin syytön ja viaton (T5, 46, 48). Jumalan *oikeudenmukaisuuteen* viitataan kaksi kertaa Jeesuksen kehoittaessa jakamaan hyvän

tasaisesti kaikille maailman ihmisille (T5, 22). *Täydellisyyteen* viitataan kerran kertomalla Jeesuksen täydellisestä olemisen muodosta *tosi Jumalana* sekä *tosi ihmisenä* (T5, 45). Jumalan *kauneuteen* viitataan neljä kertaa: Kaiken kauniin kerrotaan olevan Jumalasta lähtöisin (T5, 22). Oppikirjassa tuodaan esiin lisäksi, että Jeesus on *maailman ja elämän Valo* (T5, 58) ja kynttilän kerrotaan kuvastavan tuota *Valoa*, jonka Jeesus toi maailmaan (T5, 45). Jumalan *totuudellisuuteen* viitataan kerran kertomalla Jumalan lupauksen kestävän kuolemankin yli (T5, 67).

8.5.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkaudesta korostuu etenkin hänen *hyvyytensä*, johon viitataan 36 kertaa: Jumalan hyvyys tulee ilmi ensisijaisesti hänen suhteessaan ihmiseen. Ihmisen kerrotaan voivan rukoilla Jumalalta suojelua, varjelua, valinnoissa auttamista, rohkeutta, viisautta sekä siunausta (T5, 21, 65). Jumalan sanotaan myös tahtovan kaikille hyvää ja johdattavan ihmisiä (T5, 27, 79). Hän lähetti Pyhän Hengen maailmaan ihmisten keskuuteen vahvistamaan heitä (T5, 48, 50, 60). Kaikkien elämän lahjojenkin kerrotaan tulevan Jumalalta ja hänen antavan auringon paistaa, veden virrata, viljan kasvaa. Kaikki hyvä ja kaunis on Jumalasta lähtöisin ja kuuluu kaikille. (T5, 22, 36). Hänen avullaan voi ihmisen pahuuskin muuttua hyvydeksi (T5, 37), eikä Jumalan kämmenellä tarvitse pelätä (T5, 58). Jeesuksen kerrotaan olevan *Hyvä Paimen*, joka pitää huolta ihmisistä (T5, 34). Jeesus näytti myös esimerkin siitä, miten tärkeää on osoittaa lähimmäisen rakkautta kaikille (T5, 95-96). Hyvyys tulee ilmi Pyhässä Hengessä, joka kutsuu, vahvistaa, varjelee, suojelee, valaisee ja vapauttaa uskova (T5, 50).

Toinen oppikirjassa useasti esiintyvä Jumalan rakkauden piirre on hänen *armonsansa*, johon viitataan 30 kertaa: Ihminen on täysin riippuvainen Jumalan armosta sekä anteeksiantamuksesta ja tuo armo on Jumalan lahja ihmiselle (T5, 24). Jumala antaa ihmiselle kaiken anteeksi ja ihminen pestään puhtaaksi Jumalan Sanalla sekä vedellä. Jumala myös lahjoittaa hänelle uuden, puhtaan elämän ja ottaa omaksi lapsekseen. (T5, 25, 59-60.) Jumalan armon avulla uskova kykenee elämään uskonsa todeksi (T5, 60). Jeesuksen kerrotaan kärsineen kuollessaan rangaistuksen, mikä olisi kuulunut ihmisille (T5, 24, 57). Jeesuksen kerrotaan voittaneen kuoleman ja tuoneen siten elämän ja armon kaikille ihmisille, lunastaneen heidät, ostaneen omikseen, vapauttaneen synnistä, kuolemasta ja Perkeleen vallasta omalla pyhällä verellään (T5, 46-47, 50, 57, 60, 63, 72). Jeesus myös lahjoittaa ihmiselle iankaikkisen elämän, jos tämä vain uskoo häneen (T5, 67). Oppikirjassa kerrotaan lisäksi, että ehtoollisessa ihminen saa ottaa vastaan Jumalan armon ja siunauksen (T5, 63).

Kolmas usein esiintyvä piirre on *laupeus*, johon viitataan oppikirjassa 18 kertaa: Oppikirjassa todetaan, että ihminen voi sanoa Jumalaa *Isäksi* (T5, 34). Jumala loi ihmisen kuvakseen hallitsemaan ja varjelemaan maailmaa (T5, 8, 10). Jumalan kerrotaankin luoneen koko

maailmankaikkeuden ja pitävän sitä yllä, antavan ihmisille kaiken, mitä he tarvitsevat, varjelevan ja suojelevan ihmistä. Oppikirjassa tuodaan esiin, että ihminen ei tätä kaikkea ansaitsisi, mutta Jumala tekee tämän kaiken ainoastaan omasta *isällisestä hyvydestään ja laupeudestaan*. (T5, 43.) Jumala tuli ihmiseksi ihmisten tähden Jeesuksessa (T5, 88) ja Jeesus lupaa puhua ihmisten puolesta taivaassa (T5, 43). Ihminen saa lisäksi olla jo nyt osallisena Pyhästä Hengestä (T5, 60).

Jumalan *uskollisuuteen* viitataan 12 kertaa: Jumalaan voi luottaa *Luojana* ja *Taivaan Isänä*, jolla on ihmistä varten suunnitelma ja jonka kädessä koko elämä viime kädessä on. Häneltä voi siis luottavaisesti etsiä suojaa, turvaa sekä uskoa häneen. (T5, 13, 27, 93.) Jumalan lupaus huolenpidosta ja armosta ei katoa koskaan (T5, 67). Jeesus lupaa olla opetuslastensa kanssa aina maailman loppuun asti (T5, 59, 80) ja hän on läsnä myös, kun ehtoollista vietetään tai kristityt kokoontuvat yhteen (T5, 63). Ihminen voikin turvata Jeesukseen rohkeasti (T5, 80). Jumalan *kärsivällisyyteen* viitataan neljä kertaa, kertomalla Jumalan antaneen ja antavan meille kaiken anteeksi, vaikkemme sitä lainkaan ansaitsisi (T5, 25, 43, 50). *Viisaus* ilmenee kaksi kertaa Jumalan suunnitelmassa ihmistä varten sekä hänen tahtonsa viisaudessa (T5, 13, 27). Jumalan *rakkauteen* viitataan suoraan kaksi kertaa (T5, 56, 60).

8.5.4 Yhteenvetoa Tähti 5 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Oppikirjan jumalakuvasta nousee esiin persoonallinen *Poika, Jeesus*, jossa ihmisyyys sekä jumaluus yhdistyvät. Häneen viitataan yhteensä 255 kertaa (T5, 11, 19-22, 24-25, 33-36, 40-50, 53-54, 57-60, 63, 67, 71-73, 80-81, 84, 86-93, 96-97, 99). Jeesuksen ihmisyyttä tuodaan esiin edelleen hyvin laajasti, sata kertaa (T5, 11, 19-22, 24, 34, 40-42, 44-50, 53-54, 57-59, 63, 71, 84, 87-93, 97, 99), joista kahdeksan kappaletta ovat suoria viittauksia hänen inhimilliseen olemukseensa (T5, 44-45, 87, 92). Oppikirjassa kuitenkin kiinnitetään huomiota nyt myös hänen jumaluuteensa, joka ilmenee tekstissä yhteensä 72 kertaa (T5, 34-35, 44-45, 47-51, 56-57, 69, 73) ja johon viitataan suoraan kolme kertaa (T5, 45, 88). Jeesuksen jumaluus ilmenee erityisesti hänen lunastustehtävänsä sekä sen tulevaan loppuun saattamisen kautta (T5, 33, 40, 47-48, 51, 55, 57-58, 60, 63, 67, 86). Persoonalliseen, rajoittamattomaan sekä muuttumattomaan *Jumalaan* sekä *Isään* viitataan yhteensä 218 kertaa (T5, 8-10, 13, 17, 19, 21-24, 25, 27, 34, 36-37, 43, 45, 48, 53, 56-60, 63-65, 67, 69, 73-74, 79, 88, 93). Hän on luonut kaiken, pitää kaikkea yllä ja on antanut ihmiselle kaiken (ibid.). *Pyhään Henkeen* viitataan oppikirjassa 27 kertaa (T5, 45, 48, 50-51, 56-59, 69) ja hänet esitetään myös persoonallisena olevana, jolla on omat tehtävänsä uskovien valaisemisessa, johdattamisessa, varjelemisessä sekä pelastamisessa (T5, 45, 50-51, 56-59, 69).

Jumalan olemuksessa korostuu hänen *persoonallinen* olemisen muotonsa, joka tulee ilmi yhteensä 521 kertaa (T5, 8-11, 13, 17, 19, 21-25, 27, 33-34, 36, 40-42, 44-60, 63-64, 67, 69, 71-73, 76, 78-81, 84-88, 90, 92-93, 95-97, 99). Toinen korostuva piirre on hänen *rajoittamattomuutensa*, joka esiintyy oppikirjassa yhteensä 198 kertaa, joista etenkin Jumalan rajoittamattomuus *voiman* suhteen nousee esiin ja ilmenee 129 kertaa (T5, 8-10, 13, 19, 22, 24, 33, 27, 37, 40, 43, 45-48, 50, 53, 56-59, 63-64, 67, 71, 74, 88, 79). Kolmanneksi hallitsevaksi piirteeksi nousee Jumalan *muuttumattomuus*, mikä ilmenee hänen tahdossaan, teoissaan ja lupauksissaan, johon viitataan oppikirjassa 85 kertaa (T5, 19, 22, 24-25, 27, 36-37, 43-45, 48-49, 50-53, 56-60, 63, 65, 67, 71, 73-74, 80, 84-86, 94).

Jumalan moraaliominaisuuksista korostuu hänen rakkautensa, johon viitataan yhteensä 104 kertaa. Kuitenkin myös Jumalan pyhyys on Tähti 5 uskonnon oppikirjassa esillä kaikkein laajimmin kyseisen oppikirjasarjan kirjoista. Pyhyyteen ja sen eri ilmenemismuotoihin viitataan kirjassa yhteensä 50 kertaa. Pyhyyden muodoista oppikirjassa pidetään esillä eniten Jumalan *vanhurskautta*, joka ilmenee hänen kolmen persoonansa kautta ja heidän suhteestaan ihmiseen (T5, 24, 45-46, 48, 50, 59, 63, 67). Jumalan *pyhyyteen* viitataan suoranaisesti 12 kertaa pääasiassa Jumalan olemuksen ainutlaatuisuuden, kaikkivaltiuden ja hallintavallan kautta (T5, 19, 36, 39, 46, 48, 56-57, 59, 67, 88, 101). Kolmanneksi eniten pyhyyteen viittaavia mainintoja on Jumalan *kauneudesta*, kun hänen olemustaan kuvaillaan *Valoksi* (T5, 22, 45, 58), mutta näiden viittausten lukumäärä, neljä kappaletta, jää jo huomattavan alhaiseksi. Jumalan rakkauden piirteistä hänen *hyvyytensä* tulee ilmi useimmin, yhteensä 36 kertaa, ilmentyen hänen teoissaan ihmistä kohtaan (T5, 21-22, 27, 34, 36-37, 48, 50, 58, 60, 65, 79, 95-96). Myös Jumalan *armo* on hyvin laajasti edustettuna, yhteensä 30 kertaa, korostuen Jeesuksen lunastustyössä (T5, 24-25, 46-47, 50, 57, 59-60, 63, 67, 72). Jumalan *laupeus* esiintyy oppikirjassa 18 kertaa ja tulee ilmi Jumalan suhtautumisessa ihmiseen (T5, 8, 10, 34, 43, 60, 88).

8.6 Tähti 6

Tähti 6 uskonnon oppikirja (Saarinen, Saine, Sirola & Uljas 2007) sisältää osioit: 1) Punnittua puhetta, 2) Kirkkoa rakentamassa, 3) Virtauksia Itämerellä, 4) Kiiharissa kirjava maailma, 5) Nykyajan apostolit, 6) Arjen etiikkaa ja 7) Ainutlaatuista elämää rakentamaan! Perehdyn seuraavaksi oppikirjasta esiin tulleeseen jumalakuvaan ja sen piirteisiin.

8.6.1 Kolmiyhteinen Jumala

Oppikirjassa Jumalan kolmiyhteys käy ilmi kolme kertaa: Kristityt uskovat Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen ja uskovia kastetaan näiden kolmen nimiin (T6,18, 26-27). Täysin suoraan kolminaisuuteen ei viitata. *Jumalaan* viitataan oppikirjassa yhteensä 42 kertaa. Viittauksissa Jumalasta puhutaan *Herrana* neljä kertaa (T6, 13, 19), *Luojana* kerran (T6, 27) ja *Kaikkivaltiaana* kaksi kertaa (T6, 27). Jumalan kerrotaan luoneen kaiken (T6, 12, 95) ja kaiken hänen luomansa olevan pyhää sekä kunnioitettavaa, joten ihmisen tulee pitää hyvää huolta itsestään, lähimmäisestään ja luonnosta (T6, 95). Jumalalla kerrotaan olevan Poika, Jeesus (T6, 15, 20, 24, 27), joka istuu nyt Jumalan oikealla puolella taivaassa (T6, 27). Oppikirjassa tuodaan ilmi, että Herralle yksi päivä on kuin tuhat vuotta ja tuhat vuotta kuin yksi päivä (T6, 19). Ihminen voi rukoilla Jumalalta koko kaupungin kääntymistä hänen puoleensa ja kristinuskon leviämistä (T6, 23). Jumalan kerrotaan olevan *Isä, Kaikkivaltias*, taivaan ja maan *Luoja* (T6, 27), joka suhtautuu asioihin persoonallisesti ja oman tahtonsa mukaan (T6, 37). Hänellä on temppeli (T6, 39) ja kirkon pyhissä toimituksissa Jumalan Sanaan yhdistyy jokin näkyvä elementti, kuten vesi, leipä tai viini (T6,43). Jumala suo huomisen (T6, 49), eli päivät ovat hänen kädessään. Jumalan kerrotaan antaneen ihmiselle omantunnon (T6, 89).

Jumalan suhdetta ihmiseen tuodaan muutoinkin esiin oppikirjassa. Hän loi ihmisen omaksi kuvakseen (T6, 12) ja ihmisen käsketään rakastaa Jumalaa koko sydäimestään, sielustaan ja mielestään (T6, 13). Kristinuskon kerrotaan opettavan, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia Jumalan edessä (T6, 24). Lauluilla ihminen voi ylistää Jumalaa (T6, 26) ja esiin tuodaan myös, että ihminen voi pelätä Jumalaa (T6, 26), minkä sanotaan olevan ylistettävää. Ihmisen kerrotaan voivan omistaa elämänsä Jumalalle, olla hänen palvelijansa (T6, 19, 28, 40) ja Jumalan palvelemisesta voi saada lohtua (T6, 40). Vanhurskauden merkitystä avataan oppikirjassa tarkoittamaan, että Jumala hyväksyy ihmisen täydellisesti (T6, 40). Oppikirjassa tuodaan esiin myös, että katoliset uskovat Jumalan armon ja hyvien tekojen yhdessä tuovan pelastuksen, mutta Lutherin uskovan, että pelastus on ainoastaan kiinni Jumalan armosta, ei teoista (T6, 45). Oppikirjassa korostetaan, että ihminen pelastuu vain Jumalan armosta, ei omilla teoillaan (T6, 41). Kirjassa kerrotaan, että omatunto voi olla kiinni Jumalan Sanassa, jolloin sitä vastaan ei tule toimia ja Jumalalta voi pyytää apua hänen tahtonsa mukaiseen elämään (T6, 42).

8.6.1.1 Isä ja Pyhä Henki

Isään viitataan oppikirjassa neljä kertaa. Isän nimeen käsketään kastaa ihmisiä ja häneen kristityt uskovat (T6, 18, 26). Hän on *Kaikkivaltias*, taivaan ja maan *Luoja*. Lisäksi Jeesuksen kerrotaan

istuvan nyt hänen oikealla puolellaan taivaassa (T6, 27). Muita viittauksia Isän persoonaan ei oppikirjassa ole, eikä hänen suhdettaan ihmisiin avata kirjan teksteissä tämän enempää.

Pyhään Henkeen on oppikirjassa viittauksia viisi kappaletta. Hänen nimeensä kastetaan ihmisiä ja kristityt uskovat häneen (T6, 18, 26). Jeesus lähetti miehen Saulin luo, jotta tämä täyttyisi Pyhästä Hengestä (T6, 20) ja Jeesuksen kerrotaan sikisseen Pyhästä Hengestä (T6, 27). Muita viittauksia Pyhään Henkeen, hänen toimintaansa tai tehtäviinsä, ei oppikirjassa ole.

8.6.1.2 Poika

Poikaan viitataan oppikirjan teksteissä yhteensä 87 kertaa. Viittauksia *Jeesukseen* on 63 kappaletta. Jeesuksen kerrotaan olevan *Jumalan Poika* yhteensä neljä kertaa (T6, 20, 24, 27). Hän on ihmisten *Herra*, joka sikisi Pyhästä Hengestä ja syntyi neitsyt Mariasta. Jeesus kärsi tiettyinä historiallisena aikana, hänet ristiinnaulittiin, hän kuoli ja hänet haudattiin. Jeesus astui alas tuonelaan, mutta nousi kolmantena päivänä kuolleista sekä astui ylös taivasiin. Hän istuu nyt Isän, Jumalan, Kaikkivaltiaan oikealla puolella. Jeesus on kuitenkin tuleva sieltä takaisin maan päälle tuomitsemaan eläviä ja kuolleita. (T6, 15, 20, 24, 27.) Jeesus opetti elämänsä aikana lähimmäisen rakkaudesta ja hänen mukaansa kaikkia tulee kohdella samanarvoisesti (T6, 12) ja kaikki ovat tasa-arvoisia Jumalan edessä (T6, 18). Jeesuksella kerrotaan olleen ystäviä, läheisiä ihmisiä, jotka uskoivat hänen olevan *Jumalan Poika*. Vähitellen ilosanoma, eli sanoma Jeesuksesta ja hänen ylösnousemuksestaan levisi ja näin syntyi kristinusko. (T6, 15, 74.) Oppikirjasta ilmenee myös, että Jeesuksella oli ja on edelleen opetuslapsia, jotka seuraavat hänen käskyjään (T6, 21, 26, 69). Jeesus myös antoi yhdelle opetuslapsistaan, Simonille, uuden nimen Pietari ja sanoi rakentavansa hänen varaansa kirkkonsa (T6, 21).

Kristukseen viitataan oppikirjassa seitsemän kertaa. Häneen uskomalla saa lahjana pelastuksen (T6, 24, 41). Kristuksen elämän ja kuoleman kerrotaankin olevan suurimmat esimerkit rakkaudesta (T6, 13). Kristuksesta väärin julistavat kertovat hänestä eri tavalla kuin opetuslapset ja ovat harhaoppisia (T6, 26). Lisäksi tuodaan esiin, että idästä nouseva aurinko on Kristuksen tunnus (T6, 35). *Herra* ilmenee viittauksena Pojan persoonaan seitsemästi (T6, 20, 49). *Vapahtaja* ilmenee oppikirjassa kaksi kertaa kertomalla, että häntä voidaan rukoilla (T6, 28) ja hän syntyi maailmaan (T6, 49). *Pelastajana* Poika tuodaan esiin kerran (T6, 24). Myös *Messiaasta* puhutaan kerran tuomalla esiin, että lupaus hänestä täyttyi Jeesuksessa (T6, 15). *Pojasta* puhutaan oppikirjassa kaksi kertaa toteamalla, että häneen kristityt uskovat ja heidät kastetaan hänen nimeensä (T6, 18, 26). *Mestariksi* Poikaa sanotaan oppikirjassa kerran (T6, 28).

Oppikirjassa tuodaan esiin lisäksi, että Jeesus on asettanut toimituksia uskoville (T6, 43). Jeesus antaa opetuslapsille käskyn lähteä kaikkeen maailmaan ja tehdä kaikista ihmisistä hänen opetuslapsiaan, kastaa heitä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen. Hän myös lupaa olla opetuslasten kanssa kaikki päivät maailman loppuun asti. (T6, 18.) Lähetystyö perustuu tähän käskyyn ja Jeesus lupaa lohduttaa väsynttä lähetystyöntekijää (T6, 70). Oppikirjassa kerrotaan, kuinka Jeesus puhuu Saulille äänenä, joka kuuluu, muttei näy. Hän kysyy, miksi Saul vainoaa häntä ja ohjeistaa tätä tulevaa varten sekä lähettää miehen hänen luokseen rukoilemaan, jolloin Saul täyttyy Hengellä, saa näkönsä takaisin sekä alkaa julistaa sanomaa Jeesuksesta. (T6, 20.) Jeesuksen kerrotaan antaneen kaikille kristityille ohjeita elämään sekä vainojen varalle (T6, 24, 28). Ihmisen kerrotaan voivan seurata Jeesusta omassa elämässään ja valinnoillaan (T6, 20, 28). Jeesuksen kerrotaan kohdanneen kaikenlaisia ihmisiä ja fariseusten viitataan paheksuneen tätä Jeesuksen tasa-arvoista ihmisten kohtaamista, sillä Jeesus lähestyi myös syntisiä ja auttoi sekä paransi ihmisiä riippumatta ajasta, paikasta tai perinteistä (T6, 83, 89).

Pojan ihmisyyteen viitataan oppikirjassa yhteensä 16 kertaa. Pojan jumaluuteen viitataan puolestaan jopa 33 kertaa. Ensimmäistä kertaa oppikirjasarjassa viitataan yksittäisen kirjan sisällä enemmän Pojan jumaluuteen kuin hänen ihmisyyteensä. Ihmisyyden tulee ilmi Pojan historialliseen aikaan sidotusta elämästä ja hänen teoistaan (T6, 13, 15, 18, 26-28, 49). Pojan jumaluus ilmenee hänen syntymänsä ainutlaatuisuudesta, hänen teoistaan, olemuksestaan, hankkimastaan lunastuksesta, hänen voitostaan, ylösnousemuksestaan, taivaaseen astumisestaan, auktoriteettiasemastaan koko maailman tuomitsijana, rajoittamattomuudestaan, asemastaan *Jumalan Poikana* sekä rukousten, uskon ja kasteen vahvistavasta jumalallisesta persoonastaan nimensä takana (T6, 15, 18, 20-21, 24, 27-28, 41, 49). Kuitenkin eräs oppikirjassa ilmenevä maininta heikentää mielestäni huomattavasti uskoa kristinuskon Jumalan ja Jeesuksen todellisuuden olemassa olevana sekä luotettavana *Jumalana*. Oppikirjassa nimittäin mainitaan, että tonttu kohtaa Jeesuksen ja kerrotaan, että vanhan kansanuskon perinteet ja piirteet ovat sekoittuneet osaksi kristinuskoa (T6, 35). Mielestäni tämä, ilmeisesti lapsia hymyilyttäväksi ja riemastuttavaksi asiaksi tarkoitettu, ilmaus Jeesuksen ja tontun kohtaamisesta nakertaa pohjaa luottamuksen arvoiselta kristillisyydeltä sekä sen Jumalalta. Mikäli Jeesus ja tonttu voidaan rinnastaa keskenään samalle tasolle, on kumpaankin uskomisen samanarvoista –kuva tontusta ja jumalakuva ovat siis kumpikin yhtä luottamuksen arvoisia ja arvostettavia. Uskonnon oppikirjaan ei mielestäni tällainen jumalakuvan pyhyden, luotettavuuden ja uskon perustan horjuttava toteamus sovi, ei edes aikomuksenaan keventää oppikirjan tunnelmaa.

8.6.2 Jumalan olemus

Jumalan olemuksen *henkiseen* piirteeseen viitataan oppikirjassa neljä kertaa äänenä, joka puhuu Saulille, tunnistautuu Jeesukseksi ja ohjeistaa ihmisiä (T6, 20). Jumalaan viitataan *persoonana* yhteensä 147 kertaa. *Jumala* tuodaan ilmi persoonana 37 kertaa: Hän toimii, tekee, luo, ajattelee, suunnittelee, toteuttaa tahtoaan, suhtautuu luonteensa mukaan asioihin, tuntee, istuu, elää ja puhuu (T6, 12, 27, 37, 39-43, 45, 49, 89, 95). Myös ihminen voi kommunikoida hänen kanssaan, pelätä ja rakastaa häntä, olla hänen edessään ja tehdä hänen työtään (T6, 13, 18-19, 23-24, 26). Jumalalla on lisäksi oma Poika, Jeesus (T6, 15, 20, 24, 27). *Isään* viitataan persoonallisena olevana kymmenen kertaa: Hänellä on auktoriteettia omaava nimi ja hän on *Kaikkivaltias*, taivaan ja maan *Luoja*. Lisäksi tuodaan ilmi, että hänellä on Poika, Jeesus, joka elää nyt hänen kanssaan taivaassa. (T6, 18, 26-27.) *Pojan* persoonallisuuteen viitataan 95 kertaa: Jeesus syntyi, eli, koki, tunsu, hänellä on järki, tunteet, hän toimii ja tekee, opettaa, käskee, neuvoo, elää, puhuu, hänellä on ystäviä, opetuslapsia sekä läheisiä ihmisiä ja hänellä on myös oma asemansa *Jumalan Poikana* (T6, 12-13, 15, 18, 20-21, 24, 26-28, 43-44, 49, 69-70, 83, 89). Hänen kerrotaan myös kärsineen ja hänet ristiinnaulittiin, hän kuoli ja hänet haudattiin. Hän nousi kuolleista, astui ylös taivaaseen ja istuu Isän oikealla puolella ja tuleva takaisin tuomitsemaan kaikki ihmiset (T6, 27). Oppikirjassa tuodaan myös ilmi, että häneen voi uskoa ja kastaa uskovia hänen nimeensä (T6, 18, 26, 41).

Jumalan *rajoittamattomuuteen* viitataan yhteensä 49 kertaa. Hänen rajoittamattomuutensa *ajan* suhteen tulee ilmi 12 kertaa: Ensinnäkin oppikirjassa kerrotaan, että Jeesus lupaa olla opetuslasten kanssa aina maailman loppuun asti (T6, 18) ja Jumala on *Kaikkivaltias*, jolle yksi päivä tai tuhat vuotta ovat käsitteinä irrelevantteja (T6, 19, 27). Jeesuksen kerrotaan toimivan ja puhuvan ylösnousemuksensa jälkeenkin sekä elävän ja tulevan vielä takaisin maailmaan (T6, 20, 27). Oppikirjasta ilmenee myös, että ihmiset rukoilevat yhä Jumalaa ja hän kuulee heitä (T6, 23). *Paikan* suhteen Jumalan rajoittamattomuus ilmenee kahdeksan kertaa, kun Jumalan kaikkivaltiuden lisäksi (T6, 27) kerrotaan, että Jeesus lupaa olla opetuslasten kanssa aina (T6, 18) ja tuodaan ilmi hänen puhuvan maan päällä eläville ihmisille myös sen jälkeen, kun astui taivaaseen (T6, 20). Oppikirjasta käy ilmi lisäksi, että Jeesus tulee vielä taivaasta takaisin maan päälle (T6, 27). *Tiedon* rajoittamattomuus ilmenee oppikirjassa seitsemän kertaa: Jeesus tiesi ja tunsu Saulin, sekä hänen historiansa että tulevaisuutensa (T6, 20). Se, että Jeesus tulee vielä tuomitsemaan sekä elävät että kuolleet (T6, 27), viittaa myös vahvasti hänen rajoittamattomaan tietoonsa sekä kykyynsä toimia tuomarina. Lisäksi oppikirjassa viitataan, että Jumalalla oli viisas suunnitelma maailman luomisjärjestyksessäänkin (T6, 95). Jumalan rajoittamattomaan *voimaan* viitataan oppikirjassa 22 kertaa: Jumala kykenee lähettämään ihmisiä, kertomaan heille suunnitelmansa ja toimimaan sen

mukaan (T6, 20). Jeesus rakensi kirkon Pietarin varaan (T6, 21). Jumala on *Kaikkivaltias*, joka on luonut taivaan sekä maan ja kaiken, mitä niissä on (T6, 27, 95). Hän on myös antanut ihmiselle omantunnon (T6, 84). Jeesus sikisi Pyhästä Hengestä ja hän syntyi neitsyt Mariasta. Hän myös kykenee liikkumaan voimansa kautta tuonelan, maan ja taivaan välillä ilman rajoituksia (T6, 15, 27). Pelastus on Jumalan antama lahja, jonka saa, kun uskoo Jeesukseen (T6, 41) ja Jumalan kerrotaan antavan myös huomisen, eli hallitsevan päiviä (T6, 49).

Jumalan *muuttumattomuuteen* viitataan oppikirjassa 18 kertaa: Oppikirjasta ilmenee, että Jumalaa voi edelleen rakastaa, häntä voi rukoilla, elää hänelle ja olla hänen edessään (T6, 13, 23-24, 28). Lisäksi korostetaan, että Jumala on ihmisen kanssa, eikä ajalla ole hänen olemukselleen merkitystä, hänellä on oma, sama muuttumaton suhtautumistapansa asioihin; hän pelastaa edelleen ihmisen oman armonsa kautta, tekee vanhurskaaksi, hyväksyy täydellisesti ihmisen ja hallitsee tämän päiviä (T6, 37, 40-41, 49). Kirjassa kerrotaan myös, että Jeesus elää ja suhtautuu asioihin edelleen oman luontonsa mukaisesti sekä toteuttaa tehtäväänsä (T6, 27, 37, 44). Edelleen pelastuksenkin saa lahjana, kun uskoo Jeesukseen (T6, 41) ja kristityt uskovat yhä Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen (T6, 26). Jumalan olemukseen *elämänä* ei oppikirjassa viitata kertaakaan.

8.6.3 Jumalan moraaliominaisuudet

Tähti 6 uskonnon oppikirjassa Jumalan moraaliominaisuuksiin viitataan yhteensä 36 kertaa, joista kahdeksan viittausta koskee hänen pyhyyttään ja 28 hänen rakkauttaan. Käyn seuraavaksi läpi moraaliominaisuuksien ilmentymistä oppikirjan teksteissä.

8.6.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyys ilmenee oppikirjassa kahdeksan kertaa. Suoraan hänen *pyhyyteensä* viitataan kerran kertomalla, että kaikki Jumalasta lähtöisin oleva on pyhää sekä kunnioitettavaa (T6, 95), mikä viittaa siihen, että tuo kaiken lähde on itse pyhä ja siten pyhittänyt kaiken luomansa. Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* tulee ilmi kolme kertaa toteamuksissa, ettei ihminen koskaan voi olla kelvollinen Jumalalle omilla teoillaan, sillä ne ovat aina vajavaisia (T6, 41). Jumalan täydelliseen vapauteen pahasta viittaa myös oppikirjassa esiintyvä kuvaus, jonka mukaan ihmisen omatunto voi olla sidottuna Jumalan Sanaan ja silloin sitä vastaan toimiminen on väärin (T6, 42). Lisäksi Jeesuksen kerrotaan sikisseen Pyhästä Hengestä ja syntyneen neitsyt Mariasta (T6, 27).

Jumalan *vanhurskauteen* viitataan kerran kertomalla, että hänen osoittaessaan vanhurskauttaan ihmiselle tästä tulee täydellisesti hyväksytty Jumalan edessä (T6, 40). Jumalan *oikeudenmukaisuus* ilmenee oppikirjassa kaksi kertaa, kun Jeesus painottaa, että kaikkia ihmisiä on

kohdeltava samanarvoisina (T6, 12) ja kaikki ovat tasa-arvoisia Jumalan edessä (T6, 24). Jumalan *täydellisyys* ilmenee kerran, kun todetaan Jumalan olevan *Kaikkivaltias* (T6, 27). Hänen *totuudellisuuteensa* tai *kauneuteensa* ei oppikirjassa viitata.

8.6.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkaus ilmenee oppikirjassa 28 kertaa. Suoraan *rakkauteen* viitataan kolme kertaa tuomalla esiin Jeesuksen opetukset ja hänen elämänsä sekä kuolemansa esimerkkinä todellisesta rakastamisesta (T6, 12, 13). Jumalan *hyvyyteen* osoitetaan tekstikohdissa, joissa rukoillaan Vapahtajaa tekemään ihmisestä rauhansa välikappaleen (T6, 28) ja kerrotaan, että Jeesuksen lupaus lohduttaa väsyneitä lähetystyöntekijöitä (T6, 70). Jumalan *armo* ilmenee oppikirjassa seitsemän kertaa: Jeesus on ihmisten *Pelastaja* ja *Vapahtaja* (T6, 24, 28, 49). Jumala hyväksyy ihmisen täydellisesti (T6, 40) ja ihminen pelastuu täysin Jumalan armosta, lahjana, uskomalla Jeesukseen (T6, 41). Jumalan *laupeus* tulee ilmi puolestaan yhdeksän kertaa: Jumala loi ihmisen omaksi kuvakseen, mihin myös mittaamaton ihmisarvo perustuu (T6, 12). Jeesuksen opetuksien kerrotaan lohduttavan heikompi osaisia (T6, 12, 18, 24). Jeesuksen kerrotaan myös lähettäneen miehen Saulin luo, jotta tämä parantuisi sokeudesta ja saisi Pyhän Hengen (T6, 20). Lisäksi tuodaan ilmi, että Jeesus hoiti sairasta miestä sapattina (T6, 89). Laupeus tulee esiin Jumalan teoissa, kun tämä suo ihmiselle huomisen (T6, 49).

Jumalan *kärsivällisyyteen* viitataan kerran kertomalla, että hän on antanut ihmiselle omantunnon, jotta tämä osaisi itse erottaa hyvän ja pahan toisistaan (T6, 89). Jumalan *viisaus* ilmenee oppikirjassa neljä kertaa toteamalla, että Jumala asetti ihmisen viljelemään, varjelemaan sekä kunnioittamaan luomakuntaa ja pitämään siitä huolta ja tämän suunnitelman mukaan toimimalla luomakunta eläisi ja voisi hyvin (T6, 95). Jumalan *uskollisuuteen* viitataan kaksi kertaa, kun Jeesus lupaa olla aina opetuslastensa kanssa (T6, 18) ja hänen lupauksensa kerrotaan lohduttavan myös nykyajan opetuslapsia (T6, 70).

8.6.4 Yhteenvetoa Tähti 6 uskonnon oppikirjan jumalakuvasta

Oppikirjassa pääasiallisesti ilmenevä jumalakuva on persoonallinen ja jumalallisia piirteitä omaava *Poika*, *Jeesus* sekä *Jumala*, hänen *Isänsä Kaikkivaltias* ja koko luomakunnan *Luoja*. Poikaan viitataan eri nimin ja muodoin, oppikirjassa 87 kertaa (T6, 12-13, 15-16, 18, 20-21, 24, 26-28, 35, 41, 43, 49, 69-70, 74, 83, 89), joista 63 kertaa hän esiintyy *Jeesuksena*, joka syntyi maailmaan, eli, opetti ja lunasti ihmiset omalla elämällään sekä kuolemallaan (T6, 12, 15-16, 18, 20-21, 24, 27-28, 43, 69-70, 74, 83, 89). Pojan jumaluuteen viitataan nyt ensimmäisen kerran koko oppikirjasarjan aikana enemmän kuin hänen ihmisyyteensä. Pojan jumaluus tulee ilmi hänen syntymässään,

jumalallisissa teoissaan, ristintyössään, hallintavallassaan sekä rajoittamattomuudessaan yhteensä 33 kertaa (T6, 15, 18, 20-21, 24, 27-28, 41, 49). Pojan ihmisyyteen viitataan puolestaan Jeesuksen elämän ja tekojen kautta yhteensä 16 kertaa (T6, 13, 15, 18, 26-28, 49). Kuitenkin oppikirjassa todetaan, historiaa käsiteltäessä ehkä hieman huolimattomasti, toteamuksen varsinaista merkitystä ajattelematta, että tonttu kohtasi Jeesuksen (T6, 35). Tämä toteamus, missä tonttu ja Jeesus rinnastetaan keskenään samanlaisiksi ja samanarvoisiksi, nakertaa pohjaa Jeesuksen jumaluudelta, sekä kristinuskon yleiseltä uskottavuudelta ja luotettavuudelta, vääristäen kirjasta nousevaa jumalakuvaa.

Jumalaan, kaiken *Luojaan* ja *hallitsijaan*, jonka silmissä kaikki ihmiset ovat tasa-arvoisia sekä riippuvaisia hänen armostaan, viitataan 42 kertaa (T6, 12-13, 15, 19-20, 23-24, 26-28, 37, 39-43, 45, 49, 89, 95). *Isään*, jonka nimeen uskotaan ja johon kastetaan, viitataan neljä kertaa (T6, 18, 26-27). *Pyhä Henki*, josta Jeesus sikisi, jonka nimeen kastetaan ja uskotaan ja josta ihminen voi täyttyä, tulee esiin oppikirjassa viisi kertaa (T6, 18, 20, 26-27).

Jumalan olemuksen piirteistä korostuvat hänen *persoonallisuutensa*, *rajoittamattomuutensa* sekä *muuttumattomuutensa*. Jumalan *persoonallisuuteen* viitataan yhteensä 147 kertaa, joista suurin osa, 95 tapausta, viittaa *Pojan* persoonaan, joka syntyi, kuoli, nousi kuolleista, astui taivaaseen, elää, kokee, tuntee, toimii, tekee ja ajattelee (T6, 12-13, 15, 18, 20-21, 24, 26-28, 41, 43-44, 49, 69-70, 83, 89). *Jumalan* persoonallisuuteen viitataan 37 kertaa hänen tekojensa kautta (T6, 12-13, 15, 18-20, 23-24, 26-27, 37, 39-43, 45, 49, 89, 95). *Isän* persoonallisuuteen viitataan kymmenen kertaa kertomalla, että hänellä on poika, nimi sekä kaikki valta ja hän asuu taivaassa (T6, 18, 26-27). *Pyhän Hengen* persoonallisuus tulee ilmi viisi kertaa, kun kerrotaan että hän voi tulla ja täyttää ihmisen, hänellä on nimi ja häneen voi uskoa (T6, 18, 20, 26-27).

Jumalan *rajoittamattomuus* tulee oppikirjassa ilmi 49 kertaa. Eniten rajoittamattomuudesta korostuu hänen *voimansa* rajoittamattomuss, johon viitataan 22 kertaa luomistyön, hallintavallan ja kaikkivaltiuden kautta (T6, 15, 20-21, 27, 41, 49, 84, 95). Toiseksi eniten hänen rajoittamattomuuttaan tuodaan esille *ajan* suhteen, johon viitataan 12 kertaa (T6, 18-20, 23, 27). *Paikan* suhteen Jumalan rajoittamattomuus tulee ilmi kahdeksan kertaa (T6, 18, 20, 27) ja *tiedon* suhteen seitsemän kertaa (T6, 20, 27, 95). Jumalan *muuttumattomuuteen*, eli hänen edelleen voimassa olevien lupauksiinsa, läsnäoloonsa ja samana pysyvään tahtoonsa sekä suhtautumiseensa ja yhä aktiiviseen toimintaansa, viitataan oppikirjassa 18 kertaa (T6, 13, 23-24, 26-28, 37, 40-41, 44, 49).

Jumalan moraaliominaisuuksista hänen rakkautensa korostuu edelleen, muiden oppikirjojen tapaan. Jumalan rakkauteen viitataan oppikirjassa yhteensä 28 kertaa (T6, 12-13, 18, 20, 24, 28, 41, 49, 70, 89, 95). Eniten esiin nousee Jumalan *laupeus*, mikä ilmenee hänen tekojensa ja avunantonsa kautta yhdeksän kertaa. Jumalan *armo* on toinen rakkauden piirre, mikä korostuu esiintyessään oppikirjassa seitsemän kertaa Jumalan lahjaksi antaman pelastuksen, hyväksynnän ja Jeesuksen lunastustyön kautta (T6, 24, 28, 41, 49). Kaikki rakkauden piirteet tulevat ilmi oppikirjan teksteissä: *rakkauteen* viitataan suoraan kolme kertaa (T6, 12-13), *hyvyyteen* kaksi kertaa (T6, 28, 70), *kärsivällisyyteen* kerran (T6, 89), *viisauteen* neljä kertaa (T6, 95) ja *uskollisuuteen* kaksi kertaa (T6, 18, 70). Jumalan pyhyteen viitataan oppikirjassa kahdeksan kertaa (T6, 12, 24, 27, 40-42, 95). Eniten Jumalan pyhyden piirteistä nousee esiin hänen *absoluuttinen vapautensa pahasta*, johon viitataan kolme kertaa Jumalan loukkaamattomuuden ja Jeesuksen jumalallisen alkuperän kautta (T6, 27, 41-42). Jumalan *oikeudenmukaisuuteen* viitataan kahdesti, kun tuodaan esille, että kaikki ovat samanarvoisia Jumalan edessä ja siksi tasa-arvoisia toistensa kanssa (T6, 12, 24). Suoraan *pyhyteen* (T6, 95) ja *vanhurskauteen* (T6, 40), kuten myös Jumalan *täydellisyyteen* (T6, 27) viitataan kuhunkin kerran. Jumalan *kauneuteen* tai *totuudellisuuteen* ei viitata oppikirjassa kertaakaan.

9 VASTAUKSIA TUTKIMUSKYSYMYKSIINI

Esitän tässä luvussa yhdistetyn kokonaisuuden kaikista tutkimukseni kohteena olevista alakoulun oppikirjoista vastaamalla tutkimukseni päätutkimuskysymykseen: *Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä jumalakuva osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy ja millainen jumalakuva oppikirjoista välittyy?*

Vastauksen päätutkimuskysymykseen muodostan tutkimukseni osakysymysten avulla:

- 1) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan kolminaisuuden osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?*
- 2) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan olemuksen osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?*
- 3) Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan moraaliominaisuuksia alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?*

Viitataan oppikirjoissa esiintyviin jumalakuva-aihteisiin pääasiassa vain oppikirjan vuosiluokan (T1, T2, T3...) mukaan, jotta antamani vastaukset tulisivat esille mahdollisimman selkeänä kokonaisuutena. Tärkeimpiin yksittäisiin jumalakuva-aihteiden ilmenemisiin viitataan kuitenkin yksityiskohtaisemmin sisällyttäen viittaukseen myös sivunumerot. Lukija voi halutessaan tarkistaa ja tutkia tässä luvussa esittämäni yhteenvetoa peilaten sitä edellisessä luvussa esittämäni melko tarkkaan oppikirjakohtaiseen analyysiin ja tuloksiin.

9.1 Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan kolminaisuuden osa-alueita alakoulun Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?

Oppikirjoissa Jumalan kolminaisuuteen viitataan yhteensä 17 kertaa (T2, T3, T4, T5, T6). Eniten Jumalan kolminaisuutta tuodaan esiin Tähti 5 uskonnon oppikirjassa, jossa siihen viitataan yhdeksän kertaa ja yksi näistä viittauksista on myös täysin suora todeten, että kaikki maailman

kristityt uskovat *kolmiyhteiseen Jumalaan*, eli Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen (T5, 69). Oppikirjoissa tulee muutoinkin esille, että kristityt uskovat Isään, Poikaan ja Pyhään Henkeen (T4, T6), mutta näissä tekstinkohdissa ei sanota suoraan, että nämä kaikki kolme ovat yhdessä *yksi Jumala* ja tuon *yhden Jumalan* kolme persoonaa. Jumalan kolmiyhteyteen viitataan, vaikkakin huomattavan harvoin, kaikissa muissa oppikirjoissa, paitsi Tähti 1 uskonnon oppikirjassa. Jumalan kolmiyhteys ilmenee oppikirjoissa lähinnä rukousten lopussa, kun vahvistetaan pyyntö Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T3, T5) sekä Jeesuksen antamassa *lähetyskäskyssä*, jossa käsketään kastaa ihmisiä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T2, T4, T5, T6). Lisäksi oppikirjoissa esiintyy muutamaan otteeseen Jumalan kaikki kolme persoonaa samanaikaisesti aktiivisina, toisista erillään ja omien tehtäviensä kanssa: Opetuslasten kerrotaan täytyneen helluntaina Jumalan Hengestä ja tuon Hengen saaneen heidät puhumaan kaikilla kielillä Jeesuksesta (T4, 95) ja Jeesuksen kerrotaan olevan Jumalan Poika, joka sikisi Pyhästä Hengestä (T5, 45; T6, 27) ja lisäksi todetaan, että ihminen voi saada osakseen Jeesuksen armon, Jumalan rakkauden sekä Pyhän Hengen osallisuuden (T5, 60).

Näyttäisi siltä, että oppikirjasarja tuo kyllä esille kolmiyhteisen Jumalan ja sen kaikki persoonat. Systemaattisen teologian mukaan jokaisella Jumalan persoonalla on yksilölliset piirteet, omat tehtävät ja paikka Jumalan kokonaisuudessa sekä oman persoonansa mukainen suhde ihmiseen (Grudem 1994, 231-233, 248-254). Tähti 1–6 uskonnon oppikirjat tuovat muutamia kertoja esille Jumalan kaikki persoonat aktiivisina, omat tehtävät omaavina ja niiden mukaan toimivina elävinä olentoina. Luodon mukaan tämä kaikkien persoonien esittäminen aktiivisina ja samanaikaisina, mutta erillisinä toimijoina, onkin eräs vakuuttavin tapa esittää Jumalan kolmiyhteyttä (Luoto 2004, 57-58). Kuitenkin oppikirjasarjassa tällainen Jumalan persoonien esittely jää huomattavan vähäiseksi kolmella esiintymiskerralla (T4, 95; T5, 45, 60). Systemaattinen teologia korostaa, että jokainen kolmiyhteisen Jumalan persoona on *tosi Jumala* ja kaikkien näiden persoonien tunteminen vasta avaa ihmisen ymmärryksen sille, millainen Jumala on, miten häntä voi lähestyä ja olla suhteessa hänen kanssaan (Alexander & Rosner (toim.) 2006, 515; Erickson 1996, 96, 103; Luoto 2004, 56).

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa puhutaan enimmäkseen *Jeesuksesta* (viitteitä 870) ja *Jumalasta* (viitteitä 491). *Isään* uskonnon oppikirjat viittaavat 119 kertaa ja *Pyhään Henkeen* 39 kertaa. *Jumala* rinnastetaan erityisesti jokaisessa oppikirjassa *Isään* (T1; T2; T3; T4; T5; T6), jolloin *Isän* olemus *Jumalana* tulee esiin. *Pojan* jumaluus tulee esiin täysin suoraan vain kolme kertaa samassa oppikirjassa (T5, 45, 69, 88). Pojasta puhutaan kyllä kaikissa kirjoissa muutamia kertoja *Jumalan/Taivaan Isän Poikana*, mutta tämän toteamuksen merkitystä ei avata ja samalla

oppikirjasarja korostaa jokaisessa kirjassa, että kaikki ihmiset voivat olla *Jumalan lapsia* ja hänen perheensä jäseniä. Pojan merkitys *Jumalan Poikana* ja siten *Jumalana* jää siis mielestäni hieman epäselväksi. *Pyhän Hengen* olemus tosi *Jumalana* tulee esiin kerran, kun oppikirjassa kerrotaan suoraan, että kristityt uskovat *kolmiyhteiseen Jumalaan*, johon Pyhä Henki kuuluu (T5, 69). *Isän* jumaluus siis esiintyy oppikirjoissa melko voimakkaasti, sillä hänet rinnastetaan suoraan *Jumalaan*, mutta *Pojan* sekä *Pyhän Hengen* jumaluus jäävät lähinnä Tähti 5 uskonnon oppikirjan ja siinä esitettyjen *Lutherin Vähä katekismuksen* suorien lainausten varaan (T5, 43, 47-48, 50).

Oppikirjoissa esiintyvät kuitenkin erikseen kaikki Jumalan persoonat, aktiivisina ja omat persoonalliset piirteensä omaavina. *Jumalaan* viitataan oppikirjoissa yhteensä 491 kertaa. Hänet esitetään pääasiassa koko maailmankaikkeuden *Luojana* (T1; T3; T4; T5; T6). Ihminen on myös Jumalan kuva, hänen luomansa taideteos, jonka kanssa Jumala haluaa olla vuorovaikutussuhteessa. Ihminen voikin rukoilla Jumalaa, jutella hänelle, pyytää asioita, kiittää ja ylistää häntä. Jumala puolestaan pitää ihmisestä huolta, auttaa ja suojelee tätä. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Jumala on antanut ihmiselle myös omantunnon, jonka soimatessa ihminen voi pyytää Jumalalta anteeksi pahoja tekojaan. Jumala ottaa anteeksipyynnön seurauksena kaikki ihmistä painavat ikävät asiat kannettavikseen ja ihminen saa jatkaa elämäänsä vapain mielin. Ihminen saakin syntinsä anteeksi ainoastaan uskon kautta ja Jumalan armosta lahjana, ei omin teoin. Jumalan armon avulla usko myös osoitetaan todeksi elämässä. (T3; T4; T5; T6.) Hän kutsuu, antaa tehtäviä, johdattaa, neuvoo ja käskee ihmistä sekä antaa tälle lupauksia. Käskyt Jumala antaa, jotta ihmisen olisi hyvä elää. (T2; T3; T4; T5; T6.) Jumalan kerrotaankin olevan täysin luotettava teoissaan ja sanoissaan –häneen voi turvata (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Jumalalla on kasvot (T3; T4), käsi, kämmen (T1; T3; T5), huone, talo, temppeli, yhteisö ja lastenkaltainen valtakunta (T4; T5; T6). Jumalalla on myös Sana (T4; T5; T6). Jumala asuu taivaassa (T2; T5; T6) ja hän on käsittämättömän suuri (T3; T5; T6). Jumala hallitsee myös enkeleitä, lähettää ja käskee heitä (T1; T3; T5). Myös aurinko sekä aika ja päivät ovat Jumalan hallintavallan alla ja Jumala onkin ajasta riippumaton (T4; T5; T6). Jumalalla on Poika, Jeesus (T1; T2; T3; T4; T5; T6) ja Jumala on lähettänyt Pyhän Hengen maailmaan (T5, 48). Oppikirjassa tuodaan esille, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia Jumalan edessä (T6, 24), mutta lisäksi kerrotaan, että ihminen pääsee Jumalan lapseksi kasteessa (T2; T4; T5).

Oppikirjasarjassa esitetään selkeästi evankelis-luterilainen oppi kasteesta ja siihen sidotusta pelastuksesta. Kyseessä toki on evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirja, joten tottakai Lutherin opetus ja perinteet ovat oikeutettuja oppikirjan sivuilla, mutta olisin kuitenkin kaivannut selvennystä siihen, että nämä oppikohdat ovat ainoastaan evankelis-luterilaisen kristillisyyden oppeja kasteesta ja siihen kytketystä pelastuksesta, eivät suinkaan koko kristikunnan käsityksiä,

kuten oppikirjasarjassa asia esitetään. (T2, 34; T4, 99; T5, 59-60, 67.) Oppikirjoissa todetaan, että ihmisen tulee muistaa Jumala ja noudattaa Jumalan tahtoa tarkoin omassa elämässään, etenkin *rakkauden kaksoiskäskyä*, missä käsketään rakastaa Jumalaa yli kaiken, kaikella, mitä ihmisessä on sekä lähimmäistä niin kuin itseä (T3; T4; T6). Oppikirjasarjassa tuodaan kaksi kertaa esille *Herran siunaus* (T3, 91; T5, 57), josta käy ilmi, että Jumalalta voi pyytää siunausta, varjelusta, kasvojen valistamista ja kääntämistä ihmistä kohden, armollisuutta sekä rauhaa. *Lutherin Vähä katekismuksessa* tuodaan esille, että *Jumala* on hyvä *Isä, Kaikkivaltias Luoja*, joka hallitsee ja jatkuvasti ylläpitää koko maailmankaikkeutta (T5, 43, 56).

Oppikirjasarjan esitys Jumalan tehtävistä ja persoonallisista piirteistä sekä suhteesta ihmiseen myötäilee mielestäni melko hyvin systemaattisen teologian kolmiyhteiselle Jumalalle antamia piirteitä. Hänet nimittäin esitetään oppikirjasarjassa persoonallisena, aktiivisena, oman tahdon, tunteet ja järjen omaavana elävänä olentona, joka on luonut maailmankaikkeuden ja haluaa olla yhteydessä siihen. Myös suhde ihmiseen on tuotu esille ja korostetaan, että ihminen voi lähestyä Jumalaa.

Kuitenkin oppikirjasarjassa ilmenee eräs melko perustavan laatuinen kolmiyhteisen Jumalan kuvassa oleva puute systemaattiseen teologiaan peilattuna, nimittäin pelastuskäsitys. Oppikirjasarja korostaa Jumalasta puhuessaan, että hän antaa ihmiselle synnit anteeksi, pesee hänet puhtaaksi ja ottaa tämän lapsekseen kasteessa. Synnit annetaan anteeksi Jumalan lahjana ja armosta siis kastehetkessä ja tuo hetki vahvistetaan konfirmaatiossa. (T2, 34; T4, 99; T5, 59-60, 67.) Tämä oppikirjasarjan esiin tuoma opetus on kyllä evankelis-luterilaisen kirkon oppien mukaista ja siten on ymmärrettävää, että sitä tuodaan julki evankelis-luterilaisessa uskonnon oppikirjasarjassa. Opetus ei kuitenkaan sinänsä ole systemaattisen teologian kanssa yhtenevää ja mielestäni tästä syytä oppikirjasarjassa olisi hyvä tuoda selkeästi esille, että kyseinen opetus on evankelis-luterilaista, eikä koko kristikunnan omaksumaa. Systemaattinen teologia nimittäin korostaa, että ihminen saa synnit anteeksi uskomalla henkilökohtaisesti Jeesukseen, ottaen itse halutessaan vastaan Jumalan lahjana Jeesuksen sovitustyön kautta Jumalan armon ja pelastuksen. Syntien anteeksi saaminen ja Jumalan lapseksi tuleminen on siis systemaattisessa teologiassa sidottu ainoastaan uskoon Jeesukseen, hänen ristintyönsä ymmärtämiseen ja hyväksymiseen omalle kohdalleen, tahdolle olla Jeesuksen oma. (Grudem 1994, 249, 540-542, 553.)

9.1.1 Isä

Oppikirjasarjassa *Isään* viitataan yhteensä 119 kertaa. Hänet esitetään pääasiassa ihmisten rakastavana *Isänä*, joka pitää heistä huolta, auttaa, suojelee, varjelee ja johdattaa heitä. Oppikirjoissa tuodaan Isää esille erityisesti *Isä meidän* –rukouksen kautta, joka ilmenee oppikirjasarjassa kolme kertaa (T2, 14-17; T4, 59; T5, 19). Rukouksesta käy ilmi, että Isä on ”meidän Isämme”, joka asuu taivaassa, jolla on pyhitetty nimi, kunnia, voima, valtakunta ja tahto, jota voi rukoilla tapahtuvaksi, tulevaksi. Häneltä voi pyytää jokapäiväistä leipää, syntien anteeksiantamista, johdatusta sekä pahasta päästämistä. (ibid.) Isän todetaankin olevan ihmisen ystävä, jolle voi kertoa kaiken (T3, 89). Isällä esitetään olevan myös Poika, Jeesus (T2; T4; T5; T6), jonka hän soi maailmaan (T4, 47). Hänellä on myös oma temppeli, Herran huone (T4). Lisäksi tuodaan esiin, että kristityt uskovat Isään ja hänen nimeensä voi rukoilla, kastaa ja siunata (T2; T3; T4; T5; T6). Tähti 5 uskonnon oppikirjassa esitetään *Lutherin Vähä katekismukseen* kuuluva uskontunnustus, mistä käy ilmi, että Isä on *Jumala, Kaikkivaltias Luoja*, joka asuu taivaassa ja josta Jeesus on ikuisuudessa syntynyt ja jonka luona taivaassa Jeesus nyt on (T5, 43, 45, 48).

Isän kerrotaan myös lähettäneen maan päälle enkeleitä, jotka pyyhkivät ihmisten pelot pois (T1, 39). Systemaattisen teologiaan peilaten tämä on kuitenkin vääristynyt ajatus enkeleiden tehtävästä. Tämän toteamuksen kautta kyseisessä oppikirjassa itseasiassa annetaan enkeleille rooli, mikä systemaattisen teologian mukaan kuuluisi Pyhälle Hengelle ja näin vääristetään oppikirjoista nousevaa jumalakuva. Tosin, Tähti 5 uskonnon oppikirjassa todetaan systemaattisen teologian kanssa samassa linjassa, enkeleiden olevan Jumalan näkymättömiä sanansaattajia (T5, 50), mutta tämä toteamus ei kuitenkaan kumoja edellistä viitettä enkeleiden tehtävästä.

Isän olemus ja tehtävä jäävät oppikirjasarjassa mielestäni hieman vajavaisesti esitetyiksi verrattaessa niitä systemaattisen teologian jumalakuvaan Isän persoonasta. Oppikirjoissa Isä esitetään pääasiassa rakkaudellisena, ihmisten *Isänä*, joka pitää huolta ihmisistä, ottaa heidät lapsikseen ja auttaa, varjelee, suojelee heitä. Systemaattinen teologia kuitenkin korostaa Isän rakkauden ohella erityisesti hänen pyhyttään. Isän kerrotaan systemaattisen teologian mukaan olevan pyhä Jumala, joka vihaa syntiä, mutta joka on suunnitelmansa mukaan valmistanut ihmiselle pelastuksen siitä Jeesuksen ristinkuoleman kautta. Isään viitataan systemaattisessa teologiassa myös hänen pyhyttään kuvaavilla nimillä: *Pyhä, sotajoukon Jumala, Herra Sebaot*. (Erickson 1996, 98; Oden 2006, 32-34.) Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa Isään viitataan ainoastaan rakkauden ilmentymänä, ymmärtävänä *Taivaan Isänä, ihmisten yhteisenä Isänä*, joka asuu taivaassa sekä *Jeesuksen Isänä*. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Isän tehtäväksi systemaattinen teologia nimeää

lähettämisen: hän lähettää Jeesuksen ja Pyhän Hengen maailmaan. Isä myös kutsuu ja lähettää ihmisen julistamaan evankeliumia. Isä antaa kaiken hyvän, mutta myös kasvattaa, ojentaa ja nuhtelee sekä neuvoo tekemään oikein. (Conner 1937, 122, 153-155; Erickson 1996, 100; Oden 2006, 181-183, 195-196.) Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa Isän persoonalle eritellyistä tehtävistä nimetään kyllä enkeleiden lähettäminen (T1, 39) ja kerran mainitaan, että hän soi Jeesuksen maailmaan (T4, 47).

Isän kerrotaan kaikissa oppikirjoissa myös auttavan, varjelevan, johdattavan ihmistä, mutta hänen ojentavaa tai kasvattavaa persoonallisuutensa puolta ei tuoda julki. Isän rakkaudesta ihmistä kohtaan puhutaan oppikirjasarjassa systemaattiseen teologiaan verrattuna hieman irrallisena ja pinnallisena, sillä sille ei anneta perustaa tai konkreettista näyttöä. Systemaattinen teologia perustaa Isän rakkauden hänen pelastussuunnitelmaansa, mikä alkaa ihmisen luomisesta ja päättyy tämän pelastamiseen Jeesuksen veren, kuoleman ja ylösnousemuksen kautta. Itseasiassa systemaattinen teologia korostaa, että Isä kyllä rakastaa kaikkia ihmisiä, mutta myös vihaa kaikkea syntiä, jonka vuoksi ihminen ei voi ilman syntien sovitusta päästä suhteeseen Isän kanssa. Jeesuksen sovitustyön hyväksyvä ihminen voi olla suhteessa Isän kanssa esteettä ja saa olla hänen lapsensa. (Erickson 1996, 95, 247-253; Oden 2006, 195-196.) Oppikirjasarja ei tuo tätä Isän pyhyiden olemusta esiin millään tavalla, vaan pikemminkin korostaa, että kaikki ihmiset ovat Jumalan lapsia ja voivat päästä automaattisesti hänen kanssaan läheiseen suhteeseen (T1; T2; T3; T4; T5).

Toisaalta useat systemaattisen teologian Isälle asettamat ominaisuudet tulevat oppikirjasarjassa esille Jumalan piirteinä: Jumalan kerrotaan olevan pyhä (T3; T4; T5; T6), häneltä tulee pyytää syntejä anteeksi (T3; T4; T5), hän antaa ihmisille tehtäviä, käskyjä, ohjeita, neuvoja sekä koetteli ihmistä (T3; T4; T5; T6), häntä tulee kunnioittaa ja asettaa hänet ensimmäiseksi (T3; T4; T5; T6), kaikkien lahjojen kerrotaan tulevan häneltä (T5; T6) ja hän on antanut ihmiselle omantunnon, jotta tämä erottaisi hyvän pahasta, toimisi hänen tahtonsa mukaisesti (T6). Jumalan kaiken kattava pelastussuunnitelma jää kuitenkin edelleen ilman huomiota, vaikka se on systemaattisen teologian mukaan suurin osoitus hänen persoonastaan, sen eri piirteistä ja olemuksestaan (Conner 1937, 122, 153-155; Erickson 1996, 100; Oden 2006, 181-183, 195-196).

9.1.2 Poika

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa Poika ilmenee yhteensä 870 kertaa. Pääasiassa Pojasta puhutaan *Jeesuksena*, johon viitataan yhteensä 669 kertaa. Jeesus syntyi, eli tietynä historiallisena aikana ja tietyssä maantieteellisessä paikassa ja oli kuin ihminen (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Hän

opetti ihmisiä vertauksin, neuvoi, antoi käskyjä sekä ohjeita ihmisille. Jeesuksen opetukset kertoivat Jumalasta, rakastavasta Isästä, Jumalan valtakunnasta, rakkaudesta sekä elämästä. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Hän opetti myös Vanhan Testamentin kirjoituksia (T4). Jeesuksen kerrotaan opettaneen lisäksi *Isä meidän* –rukouksen (T2), *rakkauden kaksoiskäskyn*, *kultaisen säännön* (T4) sekä *ehtoollisen* merkityksen ja vieton (T3; T4; T5; T6). Jeesus antoi myös seuraajilleen *lähetyskäskyn*, jossa hän käskyy mennä ja tehdä kaikista hänen opetuslapsiaan, opettaa ja kastaa heitä Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimeen (T4; T5; T6). Jeesuksella esitetään olleen niin ystäviä, kuin vihamiehiä (T3; T4; T5; T6). Lisäksi hänellä kerrotaan olleen omia opetuslapsia, joita hän erityisesti opasti ja joiden kanssa hän kulki. Jeesus pyysikin ihmisiä seuraamaan häntä. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.)

Jeesuksen kerrotaan tehneen paljon ihmeellisiä tekoja: hän osasi jo 12 –vuotiaana keskustella viisaiden miesten kanssa (T1; T4), paransi sairaita (T2; T4; T6), tyynnytti myrskyn, käveli veden päällä (T2; T4), ruokki ison ihmisjoukon pienellä määrällä ruokaa (T2; T4) ja tiesi ihmeellisellä tavalla, mistä kalastajat saisivat paljon kalaa verkkoihinsa (T1; T4). Jeesus antoi ja antaa ihmisille myös heidän syntinsä anteeksi (T4; T5; T6). Jeesuksen kerrotaan tehneen paljon hyvää kaikille ihmisille (T1; T2; T4; T5; T6). Hän antoi myös lupauksia ihmisille, joissa hän sanoo pitävänsä huolta opetuslapsistaan kaikkina päivinä maailman loppuun asti (T1; T2; T4; T5; T6). Jeesuksen kerrotaan rakastavan kaikkia ihmisiä ja hän itse sanoo tulleensa pelastamaan ja parantamaan juuri niitä, keitä muut hyljeksivät ja ketkä ovat tehneet väärin (T2; T3; T4). Jeesus kohtasikin kaikenlaisia ihmisiä perinteistä ja tavoista riippumatta, mikä herätti pahennusta fariseuksissa (T2; T4; T6). Ihmiset puolestaan odottivat Jeesuksen saapumista, halusivat kohdata hänet ja tulla hänen luokseen (T2; T3; T4; T6). Jeesuksen kerrotaan myös olleen erityisen ystävällinen lapsia kohtaan ja siunanneen heitä, sekä kertoneen, että taivasten valtakunta on lastenkaltainen (T1; T4). Jeesuksen vastustajat syyttivät häntä kansan villitsemisestä ja kapinoimisesta. He halusivat surmata Jeesuksen. (T3; T4.)

Jeesuksen kerrotaan olleen *Jumalan Poika*, joka syntyi maailmaan neitsyt Marian kautta, Pyhästä Hengestä sikisseenä, Betlehemin tallissa, kuten profeetat olivat ennustaneet jo Vanhan testamentin kirjoituksissa. (T3; T4; T6.) Jeesuksen kerrotaan rukoilleen, kiittäneen Jumalaa ja keskustelleen hänen kanssaan (T2; T3; T4; T6). Jeesus petettiin, vangittiin, tuomittiin, ristiinnaulittiin ja hän kuoli ja hänet haudattiin (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Hän kuitenkin voitti kuoleman, nousi kolmantena päivänä kuolleista (T1; T2; T3; T4; T5; T6), ilmestyi monille ihmisille ja opetuslapsille, sekä astui 40:n päivän kuluttua ylösnousemuksestaan taivaaseen useiden todistajien läsnäollessa (T2; T4; T5; T6). Jeesuksen kerrotaan pyytäneen ristillä ollessaan Jumalalta anteeksi ihmisten syntejä (T3) ja hänen sanotaankin kärsineen ja kuolleen ihmisten pahojen tekojen

tähden, jotta he voisivat saada ne anteeksi. Jeesuksen kerrotaan maksaneen kuolemallaan ihmisten synnit anteeksi ja näin pelastaneen heidät ja ostaneen omikseen. (T3; T4; T5; T6.) Itseasiassa tämä ihmisten pelastaminen esitetään Jeesuksen maailmaan tulon syyksi (T4; T5). Jeesusta sanotaankin *Pelastajaksi, Messiaaksi, Kristukseksi* ja *Jumalan Karitsaksi*, joka kantoi maailman synnit (T3; T4; T5; T6).

Oppikirjassa kerrotaan, että ihminen voi yhä edelleen lähestyä Jeesusta, puhua hänelle, turvata ja luottaa häneen ja kertoa hänelle kaikki asiansa (T4; T5). Sanoman Jeesuksesta kerrotaan tuovan toivoa ihmiselle (T5). Jeesuksen kerrotaan myös kastavan uskovat Pyhällä Hengellä (T4). Jeesuksen taivaaseen astumisen jälkeen opetuslasten kerrotaan julistaneen, että hän on *Jumalan Poika*, joka kuoli kaikkien ihmisten puolesta, voitti kuoleman, elää edelleen ja ihmiset voivat nyt hänen työnsä takia aloittaa uuden elämän ja ottaa kasteen Jeesuksen nimeen (T4; T6). Esille tuodaan myös, että ihminen voi elää Jeesuksen esimerkin mukaisesti, kuuliaisena hänelle, julistaa hänestä ja seurata häntä omassa elämässään sekä valinnoissaan (T5; T6). Oppikirjasta käy ilmi myös, että Jeesuksen elämästä syntyi kristinusko ja nykyään Jeesuksen seuraajia kutsutaan kristityiksi (T4; T6). Oppikirja tuo esiin, että mikäli joku kertoo Jeesuksesta väärin, on kyse harhaopista (T6). Oppikirjassa kerrotaan myös, että koko nykyinen ajanlaskumme alkaa Kristuksen syntymästä (T4). Jeesuksen sanotaan myös tulevan takaisin maan päälle ja tuomitsevan elävät sekä kuolleet (T5; T6).

Pojan ihmisyys korostuu selkeästi oppikirjasarjassa. Hänen ihmisyyteensä viitataan yhteensä 878 kertaa. Pojan ihmisyys tulee esille *Jeesuksen* elämän ja tekojen sekä hänen persoonansa ihmisyiden kautta hyvin selkeästi jokaisessa oppikirjassa. Poikaa kutsutaan myös suoraan ihmisyteen viittaavilla pronomineilla *vauva/lapsi/poika/mies* yhteensä 80 kertaa (T1; T2; T3; T4; T5). Pojan jumaluuden esiin tuominen jää oppikirjasarjassa selvästi vähäisemmäksi. Yhteensä Pojan jumaluuteen viitataan 169 kertaa ja näistä 42 viittausta puhuu hänestä *Jumalan Poikana, Taivaan Isän Poikana* tai *Poikana* (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Pojan jumaluuteen viitataan täysin suoraan vain kolme kertaa (T5, 45, 88). Lisäksi on huomioitavaa, että 169 viittauksesta Pojan jumaluuteen 72 viittausta esitetään Tähti 5 uskonnon oppikirjassa. Itseasiassa ensimmäisessä uskonnon oppikirjassa Pojan jumaluuteen viitataan vain kaksi kertaa, toisessa uskonnonoppikirjassa kuusi kertaa ja kolmannessakin ainoastaan 18 kertaa.

Näyttäisi siis siltä, että useimmissa oppikirjoissa Pojan ihmisyys tuodaan esille selkeästi (T1; T2; T3; T4; T5) ja ensimmäisissä oppikirjoissa hänen jumaluuttansa ei oikeastaan edes kunnolla huomioida. Tähti 5 uskonnon oppikirjassa esitetään suoraa lainauksia *Lutherin Vähä katekismuksen uskontunnuksesta* ja sen selityksestä, joiden kautta Pojan jumaluus tulee esille kyseisessä

oppikirjassa paljon paremmin, kuin muissa oppikirjoissa. Jumaluuteen viitataan muuten oppikirjojen teksteissä pääasiassa Jeesuksen tekemien ihmetekojen, hänen jumalallisen luontonsa, syntien anteeksiantamisensa, auktoriteettiasemansa ja ristinkuolemansa sekä kuoleman voittamisensa sekä taivaaseen astumisensa kautta (T1; T2; T3; T4; T5; T6).

Systemaattinen teologia korostaa hyvin voimakkaasti, että Pojan ihmisyyys sekä jumaluus tulee esittää tasapainossa toistensa kanssa, sillä koko kristinuskon luotettavuus ja sanoma perustuu tähän Pojan olemukseen. Vain täysin ihminen ja täysin Jumala kykenee pelastamaan ihmiskunnan ja koko luomakunnan synnin alaisuudesta, vuodattamalla oman verensä syntien sovituksiksi ja näin voittamaan kuoleman vallan ja lunastamaan luomakunnan takaisin Jumalan yhteyteen. Jeesuksen syntymän ihme, Jumalan Hengestä sikisseen ja neitsyt Mariasta ihmiseksi syntyneen Jumalan maailmaan tulo, on eräs kristinuskon perusoppi ja luotettavuuden tukipilari. (Grudem 1994, 529-530, 535, 540-542, 553.)

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa tästä perusopista on kuitenkin löydettävissä huolestuttavan ristiriitaista tietoa. Tähti 1 uskonnon oppikirjassa Jeesuksen syntymää ei käsitellä lainkaan, todetaan vaan, että hänellä oli vanhemmat, Maria ja Joosef sekä sisaruksia. Sisarusten ikäjärjestyksestä ei puhuta mitään. Epäselväksi siis jää, oliko Jeesus vanhin, keskimäinen vai nuorin sisaruksista. Mitään ihmeellistä hänen syntymässään ei jokatapauksessa edes vihjata olleen. Tähti 2 uskonnon oppikirjassa puolestaan kerrotaan täysin systemaattisen teologian vastaisesti, että Jeesus-vauva syntyi Marialle, joka oli naimisissa Joosefin kanssa. Syntymän ihmeellistä alkuperää ei kerrota, eikä avata, ettei Joosef ollut Jeesuksen isä. Kirjan tekstistä muodostuu päätelmä, että aviopuolisot saivat keskenään lapsen, Jeesuksen.

Tähti 3 uskonnon oppikirjassa kerrotaan, että Marialle ilmoitettiin Jeesuksen, Jumalan Pojan, syntymä hänen kauttaan jo etukäteen ja Marian ihmetelleen tätä ilmoitusta, koska hän ei ollut vielä naimisissakaan (T4, 41). Myöhemmin joulukertomuksen yhteydessä kerrotaan, että Maria ja Joosef olivat kihloissa (T4, 40). Lisäksi oppikirjassa kerrotaan, että Jeesuksen syntymästä oli profetoitu ja ennustettu jo aikoja sitten ja Jumalan Poikaa, Messiasta odotettiin tulevaksi (T4, 15, 39, 45). Kuitenkaan Pojan syntymän alkuperää Jumalan Hengestä ei kerrota, eikä siihen viitata. Tähti 4 uskonnon oppikirjassa Jeesuksen syntymästä ilmoittava tähti ja siitä kertovat ennustukset tuodaan esille itämaan tietäjien kertomuksen yhteydessä, mutta Jeesuksen jumalallisesta alkuperästä tai syntymästä muutenkaan ei puhuta mitään. Esiin tuodaan, että Jeesus-lapsi oli Joosefin ja Marian huostassa, Jumala suojeli Jeesusta ja Joosef vei lapsen ja Marian turvaan Egyptiin. (T4, 15-17.)

Tähti 5 uskonnon oppikirjassa Jeesuksen jumalallinen alkuperä tuodaan esille *Lutherin Vähä katekismuksen* kautta. Nyt tuon *Vähä katekismuksen* suorassa lainauksessa kerrotaan ensimmäistä kertaa, että Jeesus sikisi Pyhästä Hengestä ja syntyi neitsyt Mariasta. Lisäksi lainauksessa sanotaan suoraan, että Jeesus on samanaikaisesti tosi ihminen ja *tosi Jumala*. Myös Tähti 6 uskonnon oppikirjassa tuodaan *Apostolisen uskontunnustuksen* kautta ja sen suorana lainauksena esille, että Jeesus on *Jumalan ainoa Poika*, joka sikisi Pyhästä Hengestä ja syntyi Mariasta, joka oli neitsyt (T6, 27). Eräs toinenkin oppikirjoista esille noussut toteamus, Jeesuksen alkuperän ristiriitaisuuden lisäksi, nakertaa pohjaa Pojan jumaluudelta ja hänen todellisuudeltaan. Tähti 6 uskonnon oppikirjassa kerrotaan, että Jeesus kohtasi tontun (T6, 35). Tämä toteamus asettaa tontun ja Jeesuksen olemassaolon toisiinsa verrattaviksi, minkä kautta se pudottaa pois pohjaa koko kristinuskon uskottavuudelta sekä luotettavuudelta vääristäen oppikirjasarjasta nousevaa jumalakuvaa.

Kuva Pojasta jää hieman ristiriitaiseksi ja epäselväksi sekä vaihtelee suuresti oppikirjasta toiseen. Tasapainoinen ja Pojan merkityksen kunnolla avaava jumalakuva jää mielestäni hataralle pohjalle ja vääristymien kallistamaksi. Pojan jumaluutta tuodaan esille oppikirjoissa hänen jumalallisten piirteidensä ja olemuksensa sekä tehtävänsä kautta (T1; T2; T3; T4; T5; T6), mutta erityisesti oppikirjojen varsinaisista opetusteksteistä saatava hyvin ristiriitainen tieto, ilman *Vähä katekismuksen* suoria lainauksia tai *Apostolisen uskontunnustuksen* (T5; T6) esitystä, ei vakuuta lukijaa Pojan jumaluudesta, vaan korostaa ylivormaisen paljon hänen ihmisyyttään.

9.1.3 Pyhä Henki

Pyhä Henki tulee esiin oppikirjasarjassa yhteensä 39 kertaa. Hänen esiintymisensä kirjojen teksteissä on siis selvästi harvinaisempaa, kuin muiden kolmiyhteisen Jumalan persoonien. Myös tiedot Pyhästä Hengestä, hänen piirteistään, olemuksestaan sekä tehtävistään jäävät vähäisiksi. Ensimmäisessä Tähti uskonnon oppikirjassa ei Pyhää Henkeä edes mainita. Toisessa ja kolmannessa oppikirjassa hän esiintyy ainoastaan lähetyksensä kastekehotuksen sekä rukouksen lopussa (T2, 10; T3, 91). Neljännessä oppikirjassa lähetyksensä lisäksi hänen kerrotaan täyttäneen opetuslapset, jolloin nämä alkoivat puhua kaikilla kielillä Jeesuksesta. Hänen myös kerrotaan laskeutuneen Jeesuksen ylle tämän kasteheksessä. (T4, 21, 94-95.) Tähti 6 uskonnon oppikirja tuo esiin, että Jeesus sikisi hänestä, kristityt uskovat häneen ja hän voi täyttää ihmisen. Lisäksi esiin tuodaan jälleen lähetyksensä ja kaste hänen nimeensä. (T6, 18, 20, 26-27.)

Selvästi eniten tietoa Pyhästä Hengestä on saatavilla Tähti 5 uskonnon oppikirjasta ja siinä *Lutherin Vähä katekismuksen* suorien lainausten kautta (T5, 50). Jeesuksen kerrotaan sikisseen Pyhästä Hengestä. Pyhän Hengen kerrotaan myös kutsuneen ihmisen evankeliumin välityksellä ja valaiseen hänet lahjoillaan, pyhittäneen ja säilyttäneen ihmisen uskossa. Hänen kerrotaan varjelevan, valaisevan, pyhittävän koko kristikuntaa Jeesuksen yhteydessä, jotta kristittyjen puhdas ja ainoa usko säilyisi. Pyhän Hengen kerrotaan antavan uskovalle rajattomasti kaikki synnit anteeksi, herättävän uskossa kuolleet viimeisenä päivänä sekä lahjoittavan uskovalle iankaikkisen elämän Kristuksessa. (T5, 45, 50.) Lisäksi oppikirjassa ilmenee, että konfirmaatiossa Jumala vahvistaa konfirmoitavaa Hengellään, muttei tuoda taaskaan esille, että tämä toimitus ja sen oppi on vain evankelis-luterilaisen kirkon tapa vahvistaa kaste, ei kaikkien kristittyjen omaksuma toimintamuoto tai oppi (T5, 60). Jumalan kerrotaan lähettäneen Pyhän Hengen maailmaan helluntaina ja Pyhällä Hengellä kerrotaan olevan edelleen vaikutusta maailmassa, mutta tätä vaikutusta tai tehtävää ei tekstiyhteydessä avata enempää. (T5, 48, 51.)

Tähti 5 uskonnon oppikirjassa esitetty *Lutherin Vähä katekismuksen* suora lainaus Pyhästä Hengestä (T5, 50) tuo esiin lähes kaikki systemaattisen teologian Pyhälle Hengelle nimeämät tehtävät. Ainoastaan yksi Pyhän Hengen tehtäväalue jää mainitsematta, nimittäin Pyhän Hengen tehtävä olla jatkuvasti todistamassa Jumalan olemassa oloa (Grudem 1994, 647-648). Pyhän Hengen jumalallinen auktoriteettikin tulee *Vähä katekismuksessa* esiin ainakin välillisesti kertomalla hänen auktoriteetistaan antaa syntejä anteeksi, herättää kuolleet ja lahjoittaa uskovalle ikuinen elämä Jeesuksessa (T5, 50). On mielestäni kuitenkin valitettavaa, että oppikirjasarjan antama opetus Pyhän Hengen persoonasta ja tehtävistä rajoittuu lähes yksinomaan yhden oppikirjan varaan ja siinäkin yhdellä sivulla olevaan suoraan lainaukseen *Vähä katekismuksesta*. Pyhä Henki kyllä tulee esiin muutamia kertoja muuallakin oppikirjojen teksteissä (T2; T3; T4; T5; T6), mutta ilmenemiset ovat pääasiassa *lähetyskäskyn* yhteydessä tai rukouksen päättyessä ja viittaavat vain siihen, että hänellä on nimi, johon kastetaan, jossa rukoillaan, eikä hänen oma persoonansa, tehtävänsä tai merkityksensä noista teksteistä juurikaan aukene.

9.2 Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan olemuksen osa-alueita Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?

Jumalan olemuksesta olen kerännyt kokoon systemaattiseen teologiaan perustuen yhteensä viisi pääpiirrettä: henki, elämä, persoona, rajoittamaton ja muuttumaton. Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa näistä korostuvat erityisesti piirteet *persoona*, joka esiintyy oppikirjan teksteissä

yhteensä 2 138 kertaa sekä *rajoittamaton*, joka tulee ilmi teksteissä yhteensä 403 kertaa. Jumalan *henkiseen* olemisen muotoon viitataan 24 kertaa, hänen olemukseensa *elämänä* viitataan 33 kertaa ja *muuttumattomana* häneen viitataan 148 kertaa.

Eniten Jumalan olemuksesta korostuu hänen *persoonallinen* olemisen muotonsa. Jumalan persoona tulee ilmi erityisesti *Pojan* kautta, johon viitataan persoonana yhteensä 1 449 kertaa. Pojan persoona ilmenee *Jeesuksen* elämästä ja teoista: Jeesus oli kuin ihminen. Hän eli tiettyinä historiallisena aikana, tietyssä historiallisessa paikassa, hänellä oli vanhemmat, sisaruksia, ystäviä, läheisiä, opetuslapsia, vihamiehiä ja koko kansa kuunteli häntä, tunnisti hänet ihmiseksi, persoonaksi. Hän syntyi, varttui, eli, toimi, teki, vaikutti, koki asioita, puhui, opetti, käski, neuvoi ja hän kärsi, kuoli, hänet haudattiin. Hän myös astui itse tuonelaan, voitti kuoleman, nousi ylös kuolleista, astui Isänsä luo taivaaseen ja elää siellä yhä sekä on tuleva takaisin maan päälle tuomitsemaan koko ihmiskunnan. Hän on maailman ja ihmisten pelastaja, joka omalla kuolemallaan osti ihmiset omakseen pois synnin vallasta ja häneen uskomalla saa pelastuksen itselleen. Hänellä on siis järki, logiikka, moraalitieteet, etiikka, tunteet, tuntemukset, ruumis ja persoonallinen tehtävä, tarkoitus sekä piirteet *Jumalan Poikana* sekä ihmisenä. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.)

Myös *Jumala* esitetään oppikirjasarjassa usein persoonana, yhteensä 516 kertaa. Jumalan persoona tulee ilmi hänen teoissaan ja persoonallisissa piirteissään sekä tunnusmerkeissään. Jumala esitetään aktiivisena toimijana, joka suunnittelee, toteuttaa suunnitelmansa, luo, antaa lupauksia ja pitää ne, kommunikoi ihmisten ja enkelten kanssa, antaa käskyjä, neuvoja, johdattaa ihmistä, antaa anteeksi, kuulee rukoukset, vastaa niihin, ylläpitää ja hallitsee koko maailmaa. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Hän on myös viisas, kaikkietävä, eikä mikään ole hänelle mahdotonta (T1; T3; T5; T6). Hänellä on kädet, kämmen, kasvot, huone, talo, kirkko, Sana ja temppeli, valtakunta, kunnia, voima sekä oma perhe, Poika ja Henki. Jumalallakin on siis järki, logiikka, tahto, tunteet, tuntemukset, kyky toimia, jonkinlainen olemus sekä persoonalliset luonteenpiirteet. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) *Isä* esitetään persoonana yhteensä 136 kertaa. Isällä on oma persoonallinen nimi, hänellä on hänestä syntynyt poika ja oma perhe, talo, kasvot, kädet, oma tahto ja hän toimii sekä tekee ja antaa asioita. Hän vaikuttaa ihmisen elämään, pitää huolta, johdattaa, auttaa, suojelee ja varjelee ihmistä, häneltä voi pyytää anteeksi ja hän antaa anteeksi. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Häneen voi luottaa sekä turvautua (T3; T4; T5). Ihminen voi myös auttaa häntä ja rukoilla häneltä apua (T1; T2; T3; T4; T5). Isällä on suunnitelma ihmisen elämälle (T5). Isä on kaikkivaltias *Luoja*, joka asuu taivaassa, hänellä on valtakunta, voima ja kunnia (T4; T5; T6). Isälläkin on siis järki, logiikka, tunteet, tuntemukset, tahto, kyky toimia ja toteuttaa tahtoaan, omat persoonalliset piirteensä sekä tehtävänsä.

Pyhä Henki esitetään oppikirjasarjassa persoonana yhteensä 37 kertaa. Hänen persoonallisuuttansa tuodaan esille siis huomattavasti vähemmän, kuin Jumalan muiden persoonien. Pyhän Hengen persoonallisuuteen viitataan vain kerran toisessa ja kolmannessa oppikirjassa, neljä kertaa neljännessä ja viisi kertaa kuudennessa oppikirjassa. Ensimmäisessä Tähti uskonnon oppikirjassa ei Pyhään Henkeen viitata kertaakaan. Suurin osa viittauksista, eli yhteensä 26 kappaletta, löytyvät Tähti 5 uskonnon oppikirjasta ja siellä yhdeltä aukeamalta, *Lutherin Vähä katekismuksen* suorasta lainauksesta (T5, 50-51). Pyhällä Hengellä kerrotaan olevan oma nimi ja hänet rinnastetaan *Isään* ja *Poikaan* yhtäläisenä persoonana näiden kanssa (T2; T3; T4; T5; T6), hänen kerrotaan laskeutuneen Jeesuksen sekä opetuslasten päälle sekä saaneen opetuslapset puhumaan kaikilla kielillä (T4). Oppikirjoissa kerrotaan myös, että Jeesus sikisi Pyhästä Hengestä (T5; T6) ja hän toimii, vaikuttaa maailmaan sekä ihmisten elämään: kutsuu, valaisee, johdattaa, pyhittää, varjelee, pelastaa, lahjoittaa Jumalan lahjoja ihmiselle ja on vuorovaikutussuhteessa ihmisen kanssa (T5, 50-51). Pyhään Henkeen voi myös uskoa ja luottaa (ibid.). Ihminen voi myös täyttyä Pyhästä Hengestä (T6, 20).

Jumalan *rajoittamattomuus* tulee ilmi oppikirjojen teksteissä yhteensä 403 kertaa. Eniten korostetaan hänen rajoittamatonta *voimaansa*, mikä ilmenee teksteissä 255 kertaa. Jumalan voiman rajoittamattomuus tulee esiin hänen luomistyössään, hallintavallassaan sekä roolissaan koko maailmaa ylläpitävänä *Kaikkivaltiaana*, jolle mikään ei ole mahdotonta. Jumalan on valtakunta, voima ja kunnia iankaikkisesti ja hän voi antaa synnit anteeksi, lahjoittaa elämän, pelastuksen, päästää pahasta, johdattaa ihmistä, koko kansakuntaa, hän tekee ihmeellisiä tekoja, hallitsee koko luomakuntaa, aurinkoa, tähtiä, päiviä ja aikaa sekä enkeleitä ja ihmisiä. Hänen valtansa on rajoittamaton ja hänen voimansa vaikuttaa taivaassa sekä maan päällä. Hän antaa lupauksia, jotka vaativat rajoittamatonta voimaa sekä toteuttaa antamansa lupaukset (T3). Eräs hänen nimistäänkin on *Voima* (T4, 67). Myös Jeesuksessa ilmenee Jumalan rajoittamattomuus voiman suhteen. Hän sikisi Pyhästä Hengestä ja syntyi ihmisestä, neitsyt Mariasta, täysin Jumalaksi ja täysi ihmiseksi (T5; T6). Jeesus tekee ihmeitä, kuten tynnyttää myrskyn, ruokkii tuhannet pienillä eväillä, parantaa ihmisiä, kävelee veden päällä ja saa Pietarinkin kävelemään siellä, näki tulevaisuuteen, ihmisten ajatukset, voitti kuoleman kaikkien puolesta, nousi kuolleista ja astui taivaaseen (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Hän osti ihmiskunnan omakseen omalla verellään ja kuolemallaan (T4; T5). Hän on läsnä uskovien keskellä ja vaikuttaa heissä sekä on *maailman* ja *elämän Valo, leipä, ylösnousemus* ja *elämä* (T5, 58-59, 67). Hän on tuleva taivaasta takaisin maan päälle tuomitsemaan koko ihmiskunnan (T5; T6). Hänellä kerrotaankin olevan kaikki valta taivaassa ja maan päällä (T5, 59). Myös Pyhässä Hengessä ilmenee Jumalan rajoittamaton voima: Pyhä Hengen kerrotaan

saaneen opetuslapset puhumaan kaikilla kielillä ja hän toimii rajoittamattoman voimansa kautta koko luomakunnassa, uskovissa, kristikunnassa sekä lahjoittaa uskoville ikuisen elämän Kristuksessa (T4; T5).

Jumalan rajoittamattomuus *ajan* suhteen tulee oppikirjoissa esiin yhteensä 62 kertaa. Jumalaa voi edelleen rukoilla, hän on elävä ja aktiivinen, hän suojelee, rakastaa, varjelee ja pitää huolta koko ihmiskunnasta (T1; T3; T5). Jumala myös ylläpitää jatkuvasti kaikkea ja hänen on kaikki iankaikkisesti (T2; T4; T5). Jumalaa kuvataan myös ikuiseksi, kuolemattomaksi, äärettömäksi, aluttomaksi ja loputtomaksi (T4; T5). Hänelle ajalla ei ole merkitystä, vaan yksi päivä on hänelle kuin tuhat vuotta ja tuhat vuotta kuin yksi päivä (T6, 19). Oppikirjasarjassa kerrotaan myös, että tähän samaan Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin Jumalaan ihmiset ovat uskoneet koko historian ajan ja edelleen samalla lailla Jumala kuulee, puhuu, toimii sekä vastaa, kommunikoi, pitää huolta ja on läsnä kuin aina ennenkin (T1; T3; T5).

Paikan suhteen Jumalan rajoittamattomuus tulee esiin oppikirjoissa yhteensä 50 kertaa. Jumalan kerrotaan aina kuulevan kaikkien rukoukset, näkevän kaikki ihmiset ja suojelevan heitä kaikkia samanaikaisesti (T1; T3; T5). Häneltä ei voi piiloutua minnekään (T2). Lisäksi hän vaikuttaa samanaikaisesti taivaassa sekä maan päällä ja hän on ääretön, aluton ja loputon (T3; T4; T5; T6). Jeesuksenkin kerrotaan olevan paikan suhteen rajoittamaton, sillä hän on kaikkien uskovien kanssa, heidän keskellään, läsnä heidän elämässään (T2; T4; T5; T6). Jeesus myös käveli veden päällä (T4), syntyi ikuisuudessa, ilman konkreettista paikkaa (T5), hän astui tuonelaan, nousi kuolleista, astui taivaaseen ja on sieltä tuleva jälleen takaisin maan päälle, eli hän liikkuu paikasta toiseen oman tahtonsa mukaan ilman rajoituksia (T5; T6). Myös Pyhän Hengen kerrotaan olevan rajoittamaton paikan suhteen, sillä hän vaikuttaa koko maailmassa, kristikunnassa ja yksilö ihmisessä samanaikaisesti (T5). *Tiedon* suhteen Jumalan rajoittamattomuutta tuodaan esiin oppikirjoissa yhteensä 36 kertaa. Jumalan kerrotaan tietävän tulevaisuuden tapahtumat (T2; T3) ja hän myös tietää ihmisen sisimmän, sen kyvyt, lahjat ja potentiaalin (T3). Jumala on kaikkietävä ja hän tietää myös unien merkitykset, luo kaiken viisaasti ja toteuttaa tahtoaan oman täydellisen tietonsa avulla (T4; T5; T6). Jeesuksessa rajoittamattomuus tiedon suhteen tulee ilmi hänen teoissaan. Jeesus tiesi, mistä kalastajat saisivat kalaa (T1; T4), hän tiesi ihmeen tapahtuvan ja pienien eväiden riittävän suurelle kansanjoukolle, hän tiesi, mitä ihmiset ajattelivat mielessään, heidän historiansa sekä tulevaisuutensa sekä tiesi, mitä tulee tapahtumaan (T4; T5; T6). Hän tiesi kuolevansa, Pietarin kieltävän hänet ja olevansa ryövärin kanssa vielä samana päivänä paratiisissa (T3; T5). Pyhän Hengen kerrotaan myös olevan viisas ja viisaan tietonsa kautta säilyttävän koko kristikunnan oikeassa tiedossa ja uskossa (T5).

Jumalan olemuksen *henkinen* muoto tulee esiin oppikirjoissa yhteensä 24 kertaa. Henkiseen olemisen muotoon viitataan useilla tekstikohdilla, joissa Jumala kuvataan pelkäksi ääneksi, ilman materiaalista olemusta, joka puhuu ihmiselle ja tunnistautuu Jumalaksi tai Jeesukseksi (T1, 59; T2, 54, 57; T3, 53; T4, 21; T6, 20). Jumalan kerrotaan olevan myös aluton, loputon, ääretön, kuolematon, näkymätön sekä ikuinen, käsittämätön ja niin suuri, ettei hänestä yksinkertaisesti voi edes tehdä kuvaa (T4, 67; T5, 88). Jeesuksen kerrotaan syntyneen ikuisuudessa Isästä (T5, 45) ja olevan aina uskovien kanssa ja heidän keskellään (T5, 52, 63, 80). Jumalan viitataan *elämänä* yhteensä 33 kertaa. Tähti uskonnon oppikirjoissa 2, 3 ja 6 ei tähän Jumalan olemuksen piirteeseen viitata kuitenkaan lainkaan, eli vain kolmessa oppikirjassa (T1, T4, T5) tämä piirre esiintyy. Vahvimmin tämä olemuksen piirre tulee esille Jumalan luomistyössä. Jumalaa kutsutaan *Luoja*ksi ja häneltä tulevat kaikki elämän lahjat, elämä on hänen kädessään ja hänen tahtonsa varassa, hän ylläpitää koko maailmankaikkeutta ja elämää, on aluton, loputon, ääretön, kuolematon sekä ikuinen. Myös Jeesus on Isästä syntynyt. (T1; T4; T5). Lisäksi Tähti 5 uskonnon oppikirjassa tuodaan esiin, että Jeesus on *elämän Valo*, *elämän leipä* sekä *ylösnousemus* ja *elämä* sekä Pyhän Hengen lahjoittavan uskoville ikuisen elämän Kristuksessa (T5, 50, 58, 63, 67).

Jumalan *muuttumattomuuteen* viitataan oppikirjoissa yhteensä 148 kertaa. Jumala esitetään yhä edelleen samanlaisena, kuin Raamatussa kerrotaan: Häneen voi edelleen luottaa, hänen Sanansa ja lupauksensa ovat voimassa, hän yhä pitää koko luomakuntaa yllä, eikä hänen luonteensa tai tahtonsa ole muuttunut tai muutu (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Jumalalla kerrotaan olevan myös ikuisesti valtakunta, voima ja kunnia (T2; T4; T5). Jumalan kerrotaan olevan yhä edelleen pyhä, aluton, loputon, ääretön, kuolematon, näkymätön, ikuinen, täydellinen, kaikkietävä, käsittämätön, rakastava, anteeksiantava ja ymmärtävä (T4, 67). Ihminen voi edelleen lähestyä Jumalaa, kommunikoida tämän kanssa ja Jumala edelleen kuulee ja vastaa. Ihminen myös rikkoo Jumalan tahtoa vastaan joka päivä, voi pyytää Jumalalta sitä anteeksi ja edelleen hän antaa anteeksi. Jumala myös vaikuttaa koko maailmassa ja jokaisessa yksilössä, kutsuu, johdattaa, suojelee, varjelee ja rakastaa ihmistä sekä pelastaa tämän Jeesuksen kautta ja ihminen voi elää Jumalan kanssa sekä olla hänen palvelijansa. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Myös Jeesus on edelleen elossa ja muuttumaton. Hän lupaa olla opetuslasten kanssa kaikki päivät maailman loppuun asti, olla uskovien keskellä, rukoilla heidän puolestaan, olla läsnä ja auttaa heitä. (T2; T4; T5; T6.) Myös Pyhä Henki kuvataan muuttumattomana vaikuttamaan oman luonteensa ja tehtävänsä mukaan maailmassa sekä yksilössä (T5; T6).

Mielestäni Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen antama jumalakuva Jumalan olemuksen osalta vastaa melko hyvin systemaattisen teologian jumalakuva. Kaikki Jumalan olemuksen piirteet

tulevat esiin oppikirjasarjassa. Lisäksi Jumalan persoonallista olemisen muotoa korostetaan selkeästi, mikä tekee Jumalasta todellisen, toimivan, lähestyttävän sekä konkreettisen (Phillips 1963, 65). Eräs asia minua kuitenkin mietityttää oppikirjoista nousseen Jumalan olemuksen osalta: Jeesuksen ja Jumalan historiallisuutta korostetaan oppikirjoissa hyvin paljon. Oppikirjoissa tuodaan esiin, että Jeesus eli tiettyinä aikakautena, tietyssä historiallisessa maailmassa, joka poikkeaa meidän maailmastamme ja aikakaudestamme. Myös Jumalan kerrotaan olevan historiallinen Jumala. Sinänsä tämä ei mitenkään ole vääristynyttä tietoa, vaan nimenomaan systemaattisen teologian mukaista ja erittäin positiivista. Tähti 2 uskonnon oppikirjasta kuitenkin löytyy virheellinen viittaus Raamatun historiaan ja siten sen koko sanoman luotettavuuteen (T2, 52). Oppikirjassa todetaan, että Raamatun ajan ihmiset eivät osanneet kirjoittaa, minkä takia Raamatun kertomukset kirjattiin ylös vasta paljon myöhemmin, kun kirjoitustaito viimein syntyi (ibid.). Oppikirjan väite on täysin virheellinen, sillä historiantutkimuksessa on todistettu, että kirjoitustaito on ollut olemassa hyvin varhaisessa vaiheessa ja myös Raamatun tekstejä on kirjattu ylös jo kauan ennen ajanlaskumme alkua, eli myös Raamatun ja Vanhan testamentin ajan maailmassa (<http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ab85>; <http://www.omniglot.com/writing/vinca.htm>).

Historiallisuutta, mennyttä aikamuotoa ja toisenlaista ajankuvaa korostetaan oppikirjoissa siis aika ajoin niin paljon ja virheellisestikin, että *Jumala* ja *Jeesus* voivat sen vuoksi jäädä vain historiassa vaikuttaneiksi ”Vanhoiksi Herroiksi”, kuten Phillips asian ilmaisee (Phillips 1963, 20-24). Tällainen Jumala on vanha ja myös vanhanaikainen, nykyajasta tietämätön ja siihen sopeutumaton Jumala (ibid.). Vanhanaikainen, historiaan jäänyt Jumala käy liian pieneksi sekä ymmärtämättömäksi vastaamaan nykyhetken haasteisiin ja tarpeisiin (Phillips 1963, 5-7). Toisaalta oppikirjoissa kyllä tuodaan esille, että Jumala toimii aktiivisesti yhä edelleen ja hänen muuttumattomuuteensa viitataan myös joka kirjassa –tosin useissa kirjoissa huomattavan vähän verrattuna hänen historialliseen persoonaansa (T1; T2; T3; T6). Muuttumattomuudessa korostetaan erityisesti sitä, että Jumala on edelleen elävä ja vaikuttava sekä toimiva Jumala, mikä on täysin systemaattisen teologian jumalakuvan mukaista (Bloesch 1995, 95; Erickson 1996, 86-87; Ferguson ym. 1988, 276).

Jumalan olemuksen muoto *elämä* esiintyy oppikirjoissa nimenomaan Jumalan roolina elämän alkuperänä ja ylläpitäjänä (T1; T4; T5), kuten systemaattinen teologia esittää (Pannenberg 1998, 413-415). Jumala tuodaan ilmi myös immateriaalisena *henkenä*, kuten systemaattinen teologia opettaa (Erickson 1996, 81-83; Grudem 2007, 167-168, 187-188; Kärkkäinen 2004, 148, 151; Oden 2006, 88), sillä häntä kuvataan oppikirjoissa pelkkänä äänenä, joka puhuu ja hänen kerrotaan olevan

näkymätön sekä käsittämätön ja suurempi ihmisen ajattelu- tai kuvauskykyä (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Jumalan *rajoittamattomuudesta* hänen kaikki rajoittamattomat ominaisuutensa tulevat ilmi oppikirjan teksteissä, tosin hänen rajoittamaton *voimansa* korostuu kaikissa oppikirjoissa huomattavasti muihin piirteisiin verrattuna. Jumalan rajoittumaton voima on systemaattisen teologian mukaan uskovien turvallisuuden perusta (Erickson 1996, 86; Luoto 2004, 86-89), joten sen korostaminen alakoulun uskonnon oppikirjoissa ei liene kovinkaan suuri ongelma, kun muutkin hänen rajoittamattomuutensa piirteet tulevat esille selkeästi. Hänen *ajattomuutensa* esitetään systemaattista teologiaa vastaavasti (Grudem 2007, 168-173; Erickson 1996, 84-85; Luoto 2004, 83), kun häntä kuvaillaan aluttomaksi, loputtomaksi ja kuolemattomaksi (T4, 67). Hänen rajoittamattomuutensa *paikan* suhteen tulee esille myös systemaattisen teologian määritelmiä vastaavasti hänen läsnäolonsa rajoittamattomuuden kautta (Grudem 2007, 173-177; Erickson 1996, 84; Pannenberg 1998, 401, 405, 410) niin Jumalassa, Jeesuksessa kuin Pyhässä Hengessä (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Ja hänen *tietonsa* rajoittamattomuus tuodaan oppikirjoissa esiin Jumalan kaikkitietävyytenä, hänen täydellisenä tietonaan ihmisen ajatuksista, sisimmästä, historiasta ja tulevasta (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Esille tuodaan myös, että Jumalan tahto ja teot perustuvat hänen täydelliseen luontoonsa, tietoonsa ja viisauteensa, joten ne ovat aina oikeat ja luotettavat (T4; T5; T6). Nämä tiedon rajoittamattomuuden piirteet ovat täysin systemaattista teologiaa vastaavia (Erickson 1996, 85; Grudem 2007, 190; Luoto 2004, 85).

9.3 Mitä systemaattisen teologian määrittelemiä Jumalan moraaliominaisuuksia Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy?

Jumalan moraaliominaisuudet, pyhyys ja rakkaus, määrittelevät Jumalan luonteen. Jumala on systemaattisen teologian mukaan samanaikaisesti itse *Pyhä* ja *Rakkaus*. Niiden tasapainoista esiintymistä jumalakuvassa pidetään systemaattisessa teologiassa ehdottoman tärkeänä, jottei kuva Jumalasta vääristy. (Ferguson ym. 1988, 277; Luoto 2004, 21; Kärkkäinen 1985, 136-151; Oden 2006, 97; Phillips 1963, 9.) Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa Jumalan moraaliominaisuuksista korostuu selvästi hänen rakkautensa, joka ilmenee oppikirjasarjassa yhteensä 341 kertaa. Jumalan pyhyys tulee ilmi oppikirjasarjassa 106 kertaa, eli reilusti yli puolet vähemmän, kuin hänen rakkautensa. Lisäksi Jumalan rakkaus ilmenee useaan kertaan jokaisessa oppikirjassa, kun taas hänen pyhyytensä ilmenee osassa oppikirjoista todella harvoin (T1; T2; T4; T6). Oikeastaan vain kahdessa oppikirjassa (T3 ja T5) Jumalan pyhyyttä tuodaan esille hieman laajemmin.

Väistämättä tästä seuraa, systemaattiseen teologiaan nojautuen ja sen mukaan arvioiden, ongelma jumalakuvan tasapainolle, vaikkakin mielestäni melko suuri osa Jumalan rakkauden korostamisesta on oikeutettavissa lapsen jumalakuvan ja uskonnollisen ajattelun kehityksellä, mikä vaatii pohjaksi vahvasti turvallisen ja lähestyttävän kuvan Jumalasta (Luhtala & Luhtala 1998, 56-58; Posti 2006, 34). Kuitenkin, rakkauden korostuminen pyhyden rinnalla on niin suurta, että kokonaan tällä kasvatuksellisella selitysmallilla ei eroa voi korjata tai jättää huomiotta. Jumalan pyhyys ja sen eri piirteet pitäisi ehdottomasti, systemaattisen teologian oppeihin sidottuna, esiintyä oppikirjojen teksteissä useammin, jotta jumalakuvasta voisi oppikirjasarjan kautta syntyä tasapainoinen. Nyt vaarana on, että oppikirjan antaa lapselle Jumalasta kuvan ”pehmojumalana”, jonka rakkaus ja hyvyys on oikeastaan ainoastaan tunteilua, ilman pyhyden loukkaamattomuutta. Tällainen Jumala ummistaa silmänsä pahalta, ei ota kantaa siihen, vaan aina ymmärtää kaikkia ja hyväksyy kaiken. Tällöin Jumalasta muodostuu hyvin väärällä tavalla nöyristelevä sekä täysin selkärangaton ja kaiken hyväksyvä luonnekuva. (Erickson 1996, 94-95; Luoto 2004, 21; Phillips 1963, 24-29.) Onneksi oppikirjoissa Jumalan pyhyttäkin tuodaan esille, erityisesti Tähti 5 uskonnon oppikirjassa, jolloin lapsen on mahdollista saada oppikirjoista edes hieman vihjeitä ja rakennusmateriaalia tasapainoisempaan jumalakuvaan. Käyn seuraavaksi läpi yhteenvetäen Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyviä jumalakuvan moraaliominaisuuksia ja niiden korostuksia.

9.3.1 Jumalan pyhyys

Jumalan pyhyys esiintyy Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa yhteensä 106 kertaa. Erottuvin ja korostetuvin Jumalan pyhyden ilmenemismuoto oppikirjoissa on hänen *vanhurskautensa*, joka tulee esille teksteissä yhteensä 33 kertaa. Jumalan vanhurskaus ilmenee erityisesti Jumalan ja Jeesuksen teoissa, mutta myös Isän ja Pyhän Hengen tekojen kautta sitä tuodaan julki. Kahdessa ensimmäisessä Tähti uskonnon oppikirjassa vanhurskaus ei ilmene lainkaan, kolmannessa oppikirjassa se tulee ilmi neljä kertaa, neljännessä ja kuudennessa oppikirjassa kummassakin kerran ja Tähti 5 uskonnon oppikirjassa 27 kertaa. Tämä pyhyden piirre on siis esillä vahvasti vain yhdessä oppikirjassa, mutta silti se on Jumalan pyhyden muodoista koko oppikirjasarjan määrällisesti korostetuvin. Tähti 5 uskonnon oppikirjassa vanhurskaus ilmenee ehdottomasti eniten *Lutherin Vähä katekismuksen* suorissa lainauksissa (T5, 47-48, 50). Vanhurskaus tulee ilmi Jumalan armahtavaisuudessa ihmistä kohtaan, syntien anteeksiantamisessa, kaikkien elämän lahjojen antamisessa ja siinä, että Jumala hyväksyy ihmisen omaan perheeseensä (T3; T5; T6). Jeesuksessa vanhurskaus ilmenee siinä, että hän kärsi, kuoli, vuodatti verensä ja antoi kaikkensa ihmisten puolesta, pelastaakseen ja lunastaakseen heidät, ostaakseen omikseen ja antaakseen heille synnit

anteeksi (T3; T4; T5). Jeesusta sanotaan myös suoraan vanhurskaaksi (T5, 48). Pyhässä Hengessä vanhurskaus ilmenee hänen tekojensa kautta, kun hänen kerrotaan kutsuvan, pyhittävän, suojelevan, varjelevan ja valaisevan kristikuntaa, pitäen tämän oikeassa uskossa ja antaen tälle ikuisen elämän Kristuksessa (T5, 50).

Toiseksi eniten oppikirjoissa tuodaan esille Jumalan suoranaista *pyhyyttä*, johon viitataan yhteensä 26 kertaa. Tämäkin piirre tulee esiin selkeästi eniten, yhteensä 12 kertaa, Tähti 5 uskonnon oppikirjassa. Ensimmäisessä Tähti uskonnon oppikirjassa piirre ei esiinny, toisessa ja kuudennessa oppikirjassa se tulee kummassakin esille kerran, kolmannessa oppikirjassa kahdeksan kertaa ja neljännessä oppikirjassa neljä kertaa. Pyhyyteen viitataan erityisesti *kymmenen käskyn* avulla, joissa korostetaan, ettei ihmisellä saa olla muita Jumalia ja Jumalaa pitää kunnioittaa, eikä häntä saa unohtaa (T3, 64-65, 69-70). Jumalan kunnioittamisesta kerrotaan myös muutoin oppikirjojen teksteissä, kun tuodaan esiin hänen luonnettaan ja kerrotaan, kuinka hän kohtaa ihmisiä tai ihminen lähestyy häntä (T3; T4; T5). Kaiken Jumalan luoman ja hänestä lähtöisin olevan kerrotaan olevan pyhää ja kunnioitettavaa (T6, 95) ja Jumalan nimen kerrotaan olevan pyhitetty (T2, 14). Jeesuksessa pyhyys ilmenee hänen luonteensa loukkaamattomuudessa (T4, 37) ja hänen läsnäolonsa vaikutuksessa ihmiseen (T4, 25). Jeesuksen veren kerrotaan olevan pyhää (T5, 46) ja lisäksi pyhyys ilmenee Jeesuksen täydessä hallintavallassa, olemuksessa elämänä ja ylösnousemuksena (T5, 48, 59, 67).

Jumalan *absoluuttinen vapaus pahasta* ilmenee oppikirjoissa yhteensä 16 kertaa, ja on jakaantunut melko tasaisesti jokaiseen muuhun oppikirjaan muutamilla esiintymiskerroilla, paitsi Tähti 1 uskonnon oppikirjaan, jossa se ei ilmene kertaakaan. Piirre tulee ilmi ensisijaisesti syntien sovittamisen tarpeella. Jumalalta voi ja täytyy pyytää syntejä anteeksi, jotta saa armon osakseen. Ihminen ei omin teoin kelpaa Jumalalle, vaan rikkoo hänen tahtoaan vastaan jatkuvasti ja tarvitsee Jumalalta anteeksiantoa. (T2, 58-59; T3, 83, 93; T5, 24; T6, 41-42). Jeesuksessa absoluuttinen vapaus pahasta tulee ilmi hänen viattomuudessaan, puhtaudessaan, syyttömässä kärsimisessään ja kuolemassaan ihmisten puolesta ja heidän syntiensä tähden (T3, 83, 85; T4, 88, 90; T5, 46, 48). Jeesuksen olemuksenkin viitataan olevan täysin vapaa pahasta, kun kerrotaan, että hän on sikissyt Pyhästä Hengestä ja syntynyt neitsyt Mariasta (T5; T6).

Jumalan *oikeudenmukaisuus* ilmenee oppikirjoissa yhteensä 12 kertaa esiintyen Tähti 3 uskonnon oppikirjassa viisi kertaa ja muissa oppikirjoissa melko tasaisesti aina parilla esiintymiskerralla kussakin, paitsi Tähti 4 uskonnon oppikirjassa, jossa se ei esiinny kertaakaan. Jumalan kerrotaan luoneen maailman kaikille yhteiseksi, suojelevan kaikkia, kohtelevan kaikkia

samanarvoisina, tasa-vertaisina ja pitävän huolta kaikista maailman ihmisistä (T1; T2; T3; T5; T6). Erityisesti *kymmenestä käskystä* tulee ilmi, että Jumala haluaa olla kaikkia kohtaan oikeudenmukaisesti tasapuolinen (T3, 67). Myös Jeesuksen kerrotaan itse kohdelleen kaikkia samanarvoisina ja haluavan kaikkien ihmisten kohtelevan toisiaan tasavertaisina (T5, 22; T6, 12, 24). Jumalan *totuudellisuus* ilmenee oppikirjoissa seitsemän kertaa. Ensimmäisessä ja kuudennessa oppikirjassa se ei tule esiin lainkaan, toisessa, neljännessä ja viidennessä kussakin kerran ja kolmannessa oppikirjassa se ilmenee neljä kertaa. Oppikirjoissa kerrotaan, että Jumalan huolenpitoon, lupauksiin ja turvallisiin käsiin voi luottaa, eikä Jumalan lupaukset katoa koskaan vaan kestävät aina (T2, 37; T5, 67). *Kymmenen käskyä* esitetään lisäksi moraalin ja etiikan luotettavana mittana (T3, 64-66, 71) ja Jeesuksen kerrotaan ihmetekojensa kautta todistaneen sanojensa ja auktoriteettinsa luotettavuuden (T4, 35).

Jumalan *täydellisyys* ilmenee oppikirjoissa kuusi kertaa ja on esiintyy kaikissa muissa oppikirjoissa, paitsi ensimmäisessä. Jumalalla kerrotaan iankaikkisesti olevan valtakunnan, voiman ja kunnian –eli kaikki on ikuisesti oleva Jumalan (T2, 17; T3, 47). Jumala on myös *Kaikkivaltias* (T6, 27) ja hän on suuri sekä ihmeellinen (T3, 70) ja täydellinen (T4, 67). Myös Jeesuksessa täydellisyys ilmenee, kun kerrotaan hänen olevan Isästä ikuisuudessa syntynyt, Pyhästä Hengestä sikissyt ja neitsyt Mariasta syntynyt, *tosin Jumala ja tosin ihminen* (T5, 45). Jumalan *kauneus* tulee ilmi oppikirjoissa yhteensä kuusi kertaa ja esiintyy neljä kertaa Tähti 5 uskonnon oppikirjassa, kerran kolmannessa ja neljännessä oppikirjassa, eikä esiinny kertaakaan ensimmäisessä, toisessa tai kuudennessa oppikirjassa. Jumalan kauneus tulee ilmi Jumalan kirkkautena (T3, 46), hänen nimessään *Valo* (T4, 67) sekä siinä, että kaiken kauniin kerrotaan olevan Jumalasta lähtöisin (T5, 22). Kauneus tulee ilmi myös Jeesuksen tehtävästä olla *elämän ja maailman Valo* (T5, 45, 58).

Kaiken kaikkiaan Jumalan pyhyiden ilmenemiset ovat jakaantuneet oppikirjoihin hyvin epätasaisesti: Selkeästi eniten pyhyys ilmenee Tähti 5 uskonnon oppikirjassa, jossa viittauksia pyhyyteen on yhteensä 50 kappaletta. Viittauksista suurin osa tuossa viidennessä oppikirjassa ilmenee lisäksi suorissa lainauksissa *Lutherin Vähä katekismuksesta*, eikä niinkään tavallisessa oppikirjatekstissä. Tähti 3 uskonnon oppikirjassa pyhyys ilmenee yhteensä 28 kertaa ja viittauksista suurin osa on *kymmenessä käskyssä*. Tähti 4 uskonnon oppikirjassa pyhyys tulee ilmi yhteensä 10 kertaa jakaantuen jo hyvin hajanaisesti eri pyhyiden muotojen ilmenemiseen muutamaa otteeseen. Tähti 2 ja Tähti 6 uskonnon oppikirjoissa kussakin pyhyys ilmenee enää kahdeksan kertaa ja Tähti 1 uskonnon oppikirjassa Jumalan pyhyys ilmenee vain kaksi kertaa hyvin suppeasti ainoastaan *oikeudenmukaisuutena*.

Sinänsä pyhyiden ilmenemismuodot ovat systemaattisen teologian mukaisia, mutta ne eivät kata läheskään kaikkia Jumalan pyhyiden ominaisuuksia. Oppikirjoissa Jumalan pyhyys ei tule ilmi kaikissa Jumalan teoissa, tahdossa tai luonteenpiirteissä, kuten systemaattinen teologia pyhyiden laajuudesta opettaa (Pink 2000, 41-45). Jumalan pyhyiden kokonaisvaltainen täydellisyys, sen käsittämätön voimakkuus, loukkaamattomuus ja puhtaus eivät mielestäni käy ilmi oppikirjojen teksteistä: Oppikirjoissa ei kertaakaan viitata suoraan siihen, miten kaikki epäpyhä on automaattisesti erossa Jumalasta ja ainoastaan Jeesuksen kuolema, voitto kuolemasta sekä ylösnousemus ja sen omakohtainen hyväksyminen yksilön itsensä lunastukseksi korjaa tuon eron, antaa ihmiselle mahdollisuuden suhteeseen Jumalan kanssa esteettä, ilman pelkoa (Bloesch 1995, 137; Erickson 1996, 89; Garret 1990, 228; Grudem 2007, 218; Pannenberg 1998, 398-400; Peterson 2006, 545; Petts 2010, 221-222; Pink 2000, 41-45, 139). Oppikirjoissa tulee kerran esiin, että ihminen ei omin teoin kelpaa Jumalalle, sillä ihmisen teot ovat aina vajavaisia ja niinpä hän voikin saada Jumalan armon ainoastaan Jumalan lahjana (T6, 41), mutta tuota kelpaamattomuutta tai armon lahjaa ei tekstikohdassa varsinaisesti yhdistetä syntiinlankeemuksessa tapahtuneeseen ihmisen ja Jumalan välisen suhteen täydellisen rikkoontumisen korjaamiseen (Erickson 1996, 89; Pannenberg 1998, 398-400; Pink 2000, 41-45). Itseasiassa näiden pyhyiden määritelmien valossa Jumalan *oikeudenmukaisuutta* ja *totuudellisuutta* tuodaan oppikirjoissa esille jopa systemaattisen teologian vastaisesti, sillä oppikirjoissa korostetaan Jumalan hyväksyvän kaikki ihmiset omaan perheeseensä, pitävän kaikista huolta lupauksensa mukaan, aina, aivan samanlaisesti, kattavasti ja täysin automaattisesti, eikä näissä yhteyksissä puhuta lunastuksesta tai syntien sovittamisesta, pyhyiden rikkomattomuudesta tai loukkaamattomuudesta mitään (T1, 85; T2, 37, 57; T5, 67). Kaiken kaikkiaan Jumalan pyhyiden voidaan todeta ilmenevän oppikirjoissa, mutta niiden ilmenemisten jäävän hyvin suppeiksi ja vaillinaisiksi, osin jopa vääristyneiksi ja suureksi osaksi yhdessä oppikirjassa (T5) esiin tuleviksi viittauksiksi.

9.3.2 Jumalan rakkaus

Jumalan rakkaus ilmenee Tähti uskonnon oppikirjoissa yhteensä 341 kertaa. Eniten Jumalan rakkaudesta korostuu hänen *hyvyytensä*, joka ilmenee oppikirjoissa yhteensä 115 kertaa. Kaikkein eniten tämä rakkauden piirre tulee ilmi kolmannessa (37 kertaa) ja viidennessä (36 kertaa) oppikirjassa. Ensimmäisessä oppikirjassa hyvyys ilmenee seitsemän kertaa, toisessa oppikirjassa 13 kertaa, neljännessä oppikirjassa 20 kertaa ja kuudennessa oppikirjassa kaksi kertaa. Jumalan hyvyys tulee esiin hänen teoissaan: Jumala suojelee, varjelee, kuulee rukoukset, vastaa niihin, pitää ihmisestä huolta ja on ihmisen ystävä. Jumalalta voi pyytää kaikkea, mitä tarvitsee ja hän haluaa

ihmiselle hyvää. Kaikki elämän lahjat tulevat Jumalalta ja hän toimii aktiivisesti ihmisten hyväksi. (T1; T2; T3; T4; T5; T6.) Isässä hyvyys tulee esiin hänen toiminnassaan ihmisen hyväksi, kun hänen kerrotaan auttavan, suojelevan, pitävän huolta kaikista (T1; T2). Hyvyys ilmenee myös Jeesuksen teoissa, sillä hänen kerrotaan olevan *Hyvä paimen* ihmisille (T1; T4; T5) ja tehneen hyvää, auttaneen, parantaneen ja opettaneen ihmisiä (T2; T3; T4). Jeesus on myös luvannut pitää ihmisistä huolta, olla opetuslastensa kanssa aina, kaikki päivät, maailman loppuun asti (T1; T2; T4; T5; T6), hän arvosti yksilöitä, vaikka nämä olisivat olleet muun yhteiskunnan hyljeksimiä (T2; T3; T4; T5) ja siunasi lapsia, oli heille erityisen ystävällinen (T1; T4). Pyhässä Hengessä hyvyys näkyy hänen toimintanaan ihmisen kutsujana, vahvistajana, varjelijana, suojeelijana, valaisijana sekä vapauttajana (T5).

Toiseksi eniten Jumalan rakkauden piirteistä nousee oppikirjoissa esille hänen *laupeutensa*, mikä ilmenee teksteissä 83 kertaa. Eniten laupeus ilmenee Tähti 3 uskonnonoppikirjassa (21 kertaa) sekä viidennessä oppikirjassa (18 kertaa) ja neljännessä oppikirjassa (17 kertaa). Ensimmäisessä oppikirjassa laupeus tulee ilmi neljä kertaa, toisessa 14 kertaa ja kuudennessa yhdeksän kertaa. Jumalan laupeus tulee esiin erityisesti hänen suojelemaan, apunaan, rakastavana säälinsä ja sen motivoimina tekoinaan ihmistä kohtaan (T1; T2; T3; T4; T5; T6). Jumalan kerrotaan luoneen ihmisen omaksi kuvakseen viljelemään, varjelmaan ja pitämään huolta maailmasta ja hänen kämmenellään kerrotaan ihmisen olevan turvassa. Jumalan kerrotaan näkevän ihmisen ahdingon, pelastavan tämän siitä, kuulevan rukoukset, johdattavan ihmistä, antavan hänelle aina tilanteeseen sopivan avun oli se sitten enkeli, luonnonilmiö tai toinen ihminen. (T1; T3; T4; T5; T6.) Isän kerrotaan suojelevan, varjelevan ihmistä ja ihmisen kerrotaan voivan kutsua tuota maailman *Luojaa* omaksi *Isäkseen* (T1; T5). Jeesuksen kerrotaan auttaneen, ruokkineen ja parantaneen ihmisiä, jopa sapattina. Hänen kerrotaan myös luvanneen pitää ihmisistä hyvää huolta, pelastaneen Pietarin aalloilta, vaikka moittikin tämän heikkouskoisuutta, tynnyttäneen myrskyn, kun opetuslapsia pelotti, menneen kylään syntisten ja muiden hyljeksimien ihmisten luo ja antaneen syntejä anteeksi. (T1; T2; T4; T5; T6.) Ihmisen kerrotaan myös saavan olla osallisena Jumalan Pyhästä Hengestä (T5).

Jumalan *armo* tulee ilmi oppikirjasarjassa yhteensä 71 kertaa. Eniten armo ilmenee viidennessä oppikirjassa, yhteensä 30 kertaa, *Lutherin Vähä katekismuksen* suorien lainausten yhteydessä. Kolmannessa oppikirjassa armo tulee ilmi 16 kertaa, neljännessä 14 kertaa, kuudennessä seitsemän kertaa ja ensimmäisessä sekä toisessa oppikirjassa kussakin vain kaksi kertaa. Armo ilmenee Jumalan teoissa, kun hänen kerrotaan suojelevan kaikkia (T1, 85), ottavan ihmisen kasteessa omaan perheeseensä (T2, 34; T5, 59-60), antavan ihmiselle lahjana pelastuksen ja uuden

puhtaan elämän Jeesukseen uskomalla (T5, 24-25, 59-60; T6, 40-41). Jumalan kerrotaan myös antavan armonsa ihmiselle, jotta tämä voisi elää uskoaan todeksi arjessa (T5, 60). Jumalan sanotaan ottavan kaikki ikävät asiat kantaakseen ihmisen puolesta (T3, 93) ja kerrotaan, kuinka hän antoi väärin tehneelle Israelin kansalle anteeksi, teki tuon kansan kanssa uuden liiton (T3, 62). Lisäksi tuodaan esiin, kuinka Jumala on ihmisten anteeksi antava *Isä*, jolta pyytävä saa aina anteeksiannon (T3; T4; T5; T6). Isässä armo ilmenee myös siinä, että kaikkien ihmisten kerrotaan hänen armostaan kuuluvan hänen perheeseensä (T1; T4; T5). Jeesuksessa armo tulee esille erittäin selkeästi hänen ristintyönsä ja sen tuloksena saavuttamansa lunastuksen kautta: Jeesus kärsi ihmisille kuuluneen rangaistuksen (T3, 83, 85; T5, 24, 57), kuoli ja voitti kuoleman ihmisten puolesta, maksoi ihmisten synnit anteeksi ja osti heidät omikseen (T3, 80, 83, 85; T4, 37, 94; T5, 46-47, 50, 57, 60, 63, 72). Jeesuksen tehtäväksi ja maailmaan tulon syyksi nimetäänkin suoraan kaikkien maailman ihmisten pelastaminen ja lunastaminen (T3, 15, 46; T4, 99). Armo ilmenee Jeesuksen nimistäkin, sillä häntä kutsutaan *Messiaaksi*, *Kristukseksi*, *Pelastajaksi*, *Vapahtajaksi* sekä *Lunastajaksi* (T3; T4; T5; T6). Jeesuksen kerrotaankin lahjoittavan häneen uskovalle iankaikkisen elämän (T5, 67).

Jumalan *uskollisuus* tulee esiin Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa yhteensä 39 kertaa. Uskollisuus ilmenee 12 kertaa viidennessä oppikirjassa, kymmenen kertaa kolmannessa oppikirjassa, seitsemän kertaa toisessa oppikirjassa, viisi kertaa ensimmäisessä oppikirjassa, kolme kertaa neljännessä ja kaksi kertaa kuudennessa oppikirjassa. Jumalan uskollisuus tulee esiin hänen lupauksinaan huolenpidosta, pelastuksesta, vapautuksesta, joihin voi luottaa, jotka eivät ikinä katoa ja joiden osoitetaan täyttyneen (T1; T2; T3; T4; T5). Ihmisen kerrotaan voivan luottaa Jumalaan myös Isänä, jolla on hyvä suunnitelman ihmisen elämälle ja jonka kädessä tämän koko elämä on ja näin ollen ihminen voi elää elämäänsä turvallisesti mielin (T5, 13, 27, 93). Uskollisuus tulee ilmi myös Jeesuksen antamissa huolenpidon ja läsnäolon lupauksissa ja niiden luotettavuudessa sekä täyttymisessä (T1; T4; T5; T6).

Jumalan suoranaiseen *rakkauteen* viitataan oppikirjasarjassa yhteensä 15 kertaa ja nuo viittaukset ovat jakaantuneet hyvin tasaisesti kaikkiin oppikirjoihin. Jumalan kerrotaan rakastavan ihmisiä (T1; T2; T3; T4; T5) ja yhden Jumalan nimistä kerrotaan olevan *Rakkaus* (T4, 67). Jeesuksen kerrotaan julistaneen rakastavasta Jumalasta, opettaneen rakkaudesta (T1; T2; T4; T6) sekä itse rakastavan kaikkia ihmisiä (T2, 60; T3, 78, 80). Kristuksen elämän ja kuoleman kerrotaankin olevan suurin olemassa oleva esimerkki rakkaudesta (T6, 13). Jumalan *viisauteen* viitataan oppikirjoissa yhteensä 11 kertaa. Kaikissa muissa oppikirjoissa on muutamia viitteitä Jumalan viisauteen, mutta Tähti 2 uskonnon oppikirjassa ei viisauteen viitata kertaakaan. Jumalan

kerrotaan luoneen koko maailman ja ihmiset suunnitelmallisesti ja viisaasti (T1, 33). Hän asetti suunnitelmansa mukaan ihmisen viljelemään ja varjelemaan, pitämään huolta sekä kunnioittamaan luomakuntaa (T6, 95). Hän myös antoi kymmenen käskyään viisaasti kahdessa osassa, jotta ihminen oppisi ja muistaisi ne sekä niiden sisällön paremmin (T3, 68). Yhden Jumalan nimistä kerrotaan olevan *Viisaus* (T4, 67) ja Jumalalla kerrotaan myös olevan hyvä ja hänen viisaan tahtonsa mukainen suunnitelma ihmisen elämälle (T5, 13, 27). Jeesuksessa Jumalan viisaus tulee ilmi hänen lapsuudessaan, kun jo silloin Jeesuksen todetaan kyenneen keskustelemaan viisaiden oppineiden kanssa samalla tasolla, saaden oppineet hämilleen (T1; T4). Jumalan *kärsivällisyys* ilmenee oppikirjoissa yhteensä seitsemän kertaa. Kärsivällisyys tulee esiin kerran toisessa, neljännessä ja kuudennessa oppikirjassa sekä neljä kertaa viidennessä oppikirjassa. Ensimmäisessä tai kolmannessa oppikirjassa ei viitata Jumalan kärsivällisyyteen. Jumalan kerrotaan antaneen ihmiselle valinnanvapauden (T2, 93), olevan ymmärtäväinen ja anteeksiantava ihmistä kohtaan, minkä takia meidänkin on annettava toisillemme anteeksi (T4, 67; T5, 25, 43, 50). Jumalan kerrotaan myös antaneen ihmiselle omantunnon, jotta ihminen kykenisi itse erottamaan oikean ja väärän toisistaan ja voisi tehdä omat päätöksensä (T6, 84).

Jumalan rakkaus ilmenee kaiken kaikkiaan melko laajasti Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa, mutta selkeästi eniten se on esillä viidennessä oppikirjassa, jossa siihen viitataan yhteensä 104 kertaa. Kyseisessä kirjassa tuodaan hyvin vahvasti esille *Lutherin Vähä katekismuksen* opetuksia suurin lainauksin ja myös opetustekstiin on liitetty viittauksia Jumalan rakkauden eri piirteistä kaikkien Jumalan persoonien osalta. Myös kolmannessa oppikirjassa Jumalan rakkauden ilmentymät tulevat erityisesti esille 88 ilmenemiskerralla. Tuo Tähti 3 uskonnon oppikirja kertoo erityisesti *Jumalan* teoista ihmiskunnan historian aikana sekä nykypäivänä. Neljännessä oppikirjassa rakkauteen viitataan 59 kertaa, erityisesti *Jeesuksen* elämän ja tekojen sekä toiminnan kautta. Tähti 6 uskonnon oppikirjassa rakkaus tulee ilmi 28 kertaa ja Tähti 2 uskonnon oppikirjassa 22 kertaa. Näissä oppikirjoissa rakkaus ilmenee pääasiassa viittauksissa *Jumalaan*, *Jeesukseen* ja *Isään*.

Jumalan rakkaudesta erityisesti hänen *hyvyytensä*, *laupeutensa* ja *armonsansa* korostuvat. Systemaattisen teologian mukaan kristinuskon Jumalan uhrautuva rakkaus on ainutlaatuinen ja sen kaikista muista uskonnoista erottava tekijä (Moltmann 1974, 222; 1981, 21-22). Tämä rakkaus näkyy eritoten Jumalan ihmiseksi tulemisessa, Jeesuksen ristinkuolemassa ja siten uhrautumisessa kaikkien ihmisten puolesta (ibid.). Jumalan rakkaus on lahjaksi antavaa: Hän antoi Poikansa ihmisten syntien sovituksiksi, antaa pelastuksen ja lahjoittaa kaiken hyvän koko luomakunnalle (Luoto 2004, 102-103). Tämä rakkauden muoto tulee mielestäni hyvin esiin Tähti 1–6 uskonnon

oppikirjasarjassa Jumalan *hyvydessä, laupeudessa ja arnessa*. Armon myös kerrotaan tulevan Jeesukseen uskovan osaksi (T5; T6), kuten systemaattinen teologiakin opettaa (Bray 2006, 519; Grudem 2007, 200; Pink 2000, 66-68, 77-81; Towner 2006, 660).

Mielestäni kuitenkin Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa ei systemaattisen teologian peräänkuuluttama Jumalan rakkauden sisältämä pyhyys (ibid.) tule kovinkaan selkeästi esille. Systemaattinen teologia korostaa, ettei Jumalan rakkaus ole sokeaa, ummista silmiään ihmisten synneiltä, eikä Jumalan armo tai pelastus tule täysin automaattisena ihmisen osaksi ilman yksilön omaa päätöstä tai tahtoa (ibid.). Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjassa Jumalan armo ja ihmisen täydellinen hyväksyminen Jumalan lapseksi, hänen yhteyteensä, ilmenee useasti ja jokaisessa oppikirjassa ilman tuota pyhyiden elementtiä tai sovituksen välttämättömyyttä (T1, 34, 85; T2, 34; T3, 15, 46, 93; T4, 37, 53, 67, 94, 99; T5, 24-25, 46-47, 50, 57, 60, 63, 72; T6, 24, 28, 40, 49). Pelastus ja Jumalan perheeseen ottaminen liitetään hyvin vahvasti, evankelis-luterilaisen opin mukaisesti, lapsen kasteeseen (T2, 34; T4, 99; T5, 59-60), eikä ihmisen henkilökohtaiseen päätökseen lähteä seuraamaan Jeesusta tai hyväksyä Jeesuksen sovitustyö omalle kohdalleen, kuten systemaattinen teologia opettaa (Bray 2006, 519; Grudem 2007, 200; Pink 2000, 66-68, Towner 2006, 660). On tietenkin ymmärrettävää, että evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirjassa tuon uskontokunnan oppia tuodaan esille, mutta kritisoin silti systemaattisen teologiaan tukeutuen sitä, etteivät nuo oppikirjojen tekstikohdat tuo esille, että kyse on evankelis-luterilaisesta uskonkappaleesta, eikä suinkaan koko kristikuntaa koskevasta pelastusopista. Oppikirjoissa päinvastoin annetaan ymmärtää, että koko kristikunta uskoo oppikirjan esille tuomalla tavalla (T2, 34; T4, 99; T5, 59-60, 63).

Jumalan rakkautta tuodaan siis esille Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa melko laajasti ja osin aivan systemaattisen teologian mukaisesti, mutta myös tuon systemaattisen teologian mukaan liian yksipuolisesti kaiken sallivana ja rakastavana *hyvyytenä, laupeutena ja armona*, eikä tarpeeksi loukkaamattomana tai pyhänä rakkautena. Tällaisen esitystavan ongelmana on liian sallivan ja nöyristelevän jumalakuvan muodostuminen (Luoto 2004, 21; Phillips 1963, 24-29). Sama jumalakuvan vääristymisen ongelma tulee esille myös Jumalan pyhyiden osalta, kuten edellisessä alaluvussa todetaan. Jumalan pyhyiden loukkaamattomuus jää oppikirjoissa liian vähälle huomiolle, aivan samoin siis kuin hänen rakkautensa loukkaamattomuus. Kasvatuksellinenaan viitekehys jumalakuvan kehittymisestä turvalliseksi ei poista ongelmaa, joka esiintyy molemmissa Jumalan moraaliominaisuuksissa ja siten luo myös kasvatuksellisesti vääristyneen kuvan Jumalasta: Tällainen jumalakuva ei tule, systemaattisen teologian tai kehityspsykologian mukaan, kestävänsä arjen haasteissa, kysymyksissä, lapsen tiedon kasvaessa tai toimi hänen oman uskonkehityksensä

luotettavana pohjana. (Hughes 1995, 8, 10, 14, 18; Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Kinnunen 2001a, 164, 167; Luoto 2004, 21, 26-27; Luumi 2008, 319; Phillips 1963, 5-7, 9, 20-29; Posti 2006, 34.)

9.4 Yhteenvetoa Tähti 1–6 uskonnon oppikirjojen jumalakuvasta systemaattisen teologian valossa

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy *persoonallinen, kaikkivoipa ja rakastava* Jumala. Eniten oppikirjasarja tuo esille persoonallista ja historiallista *Jeesusta*, joka teki hyvää, opetti rakkaudesta ja rakastavasta Jumalasta sekä kärsi ja kuoli ihmisten puolesta. Jumala rinnastetaan vahvasti *Isään*. Jumala on *persoonallinen, rajoittamaton voimansa suhteen* sekä luonteeltaan *hyvä, laupias* sekä *armollinen*. Kaikki nämä Jumalan olemuksen ja luonteenpiirteet ovat myös löydettävissä systemaattisesta teologiasta ja ovat siten linjassa sen antaman kuvan kanssa.

Kuitenkin Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa tulee esille monia vääristymiä sekä ongelmakohtia jumalakuvan suhteen verrattaessa tuota kuvaa systemaattiseen teologiaan. Ensimmäinen, kristinuskon koko perustaa ja pelastusoppia vääristävä ongelma on, että Jeesuksen olemuksesta ja alkuperästä Jumalana annetaan oppikirjoissa hyvin ristiriitaista tietoa (T1; T2; T3; T4; T5). Oppikirjasta toiseen tiedot Jeesuksen alkuperästä vaihtelevat: Toisissa kirjoissa vihjataan, että hän syntyi naimisissa olevalle pariskunnalle tai mistään ei voida päätellä, että hänen syntyperänsä olisi itseasiassa jumalallinen ja siten hän myös itse olisi omassa olemuksessaan *Jumala* (T1; T2; T3; T4). Toisissa kirjoissa häneen taas viitataan *Jumalana* ja tuodaan hänen syntymänsä ainutlaatuisuus esille, kertomalla, ettei Maria ja Joosef, hänen ”maalliset vanhempansa”, olleet naimisissa, kun Jeesus syntyi vaan hän syntyi Pyhän Hengen vaikutuksesta neitsyt Marialle (T5; T6). Jeesuksen alkuperän vääristymät korostuvat erityisesti ensimmäisissä oppikirjoissa (T1; T2), jolloin pohja, mille jumalakuvaa pitäisi alkaa uskonnonopetuksessa rakentaa, on jo valmiiksi hutera ja vääristynyt Jeesuksen jumaluuden osalta. Myöhemmin vielä seuraavien luokkatasojen oppikirjoissa nakerretaan pohjaa Jeesuksen todellisuudelta sekä uskottavuudelta muun muassa asettamalla Jeesus ja tonttu samalle tasolle, kohtaamaan toisensa ja sekoittumaan uskomuksina toisiinsa (T6). Jeesukseen kyllä viitataan oppikirjoissa *Jumalan Poikana*, mutta samalla tuodaan esille, että kaikki maailman ihmiset ovat *Jumalan perhettä* ja hänen *lapsiaan* (T1; T2; T3; T4; T5). Erotusta näiden kahden välille ei anneta, muutoin kuin Tähti 5 uskonnon oppikirjassa, jossa *Lutherin Vähä katekismuksen* suorissa lainauksissa käy ilmi, että Jeesus on itse, omassa olemuksessaan paitsi *tosi ihminen*, myös *tosi Jumala*. Jeesuksen jumaluus

jääkiin siis uskottavalla tasolla ainoastaan yhden oppikirjan (T5) varaan, mikä on mielestäni huolestuttavaa, sillä kysymyksessä pitäisi nimenomaan olla kristillistä uskoa ja evankelis-luterilaista uskontoa opettava oppikirjasarja, jolloin Jeesuksen jumaluuden ja sen kautta avautuvan pelastuksen tulisi, koko kristinuskon perustana ja kantavana voimana, tulla esille kaikkein selkeimmin oppikirjasarjan opetuksessa (Grudem 1994, 553).

Toinen Tähti 1–6 uskonnon oppikirjasarjasta esiin noussut ongelmakohta on sen antama tieto enkeleistä. Enkeleille nimittäin annetaan Tähti 1 uskonnon oppikirjassa Jumalan kolmannelle persoonalle, Pyhälle Hengelle, kuuluvat tehtävät, jolloin enkelit nostetaan Jumalan paikalle. Pyhästä Hengestä ei kyseisessä oppikirjassa ole yhtään mainintaa. Enkeleiden kerrotaan pyyhkivän ihmisen pelot pois, kulkevan ihmisen kanssa aina, antavan hänelle kaiken suojan, turvan, rauhan eikä ihminen voisi ilman enkeliä koskaan kulkea suojassa (T1, 38-39). Mikään näistä kirjan enkeleille antamista tehtävistä ei ole täysin systemaattisen teologian mukainen. Systemaattinen teologia korostaa, että enkelit ovat Jumalan palvelijoita, joiden tehtävänä on Jumalan lähettäminä palvella myös ihmistä tilanteen sitä vaatiessa. Enkelit eivät ole jumalallisia olentoja tai jumalia. Ne tottelevat Jumalaa ja hänen käskyjään, mutteivät itsestään lähtöisin, omasta vallastaan käsin, anna suojaa, turvaa, pyyhi pelkoja pois tai anna ihmiselle rauhaa. Nuo teot tulevat Pyhältä Hengeltä, eli Jumalalta itseltään. (Grudem 1994, 634-648.) Tähti 5 uskonnon oppikirjassa tuodaan esille enkeleiden tehtävä systemaattisen teologian kanssa linjassa, kun kerrotaan, että enkelit ovat Jumalan lähettämiä ja näkymättömiä sanansaattajia (T5, 50), mutta tämä lyhyt toteamus ei korjaa tai poista Tähti 1 uskonnon oppikirjassa annettua vääristymää.

Eräänä ongelmana Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa esiintyy myös niiden tuoma kuva Jumalan moraaliominaisuuksista. Jumalan rakkautta korostetaan erittäin paljon hänen pyhyytensä kustannuksella. Jumalan pyhyyttä kyllä tuodaan esille, mutta usein tuosta pyhyydestä puhuttaessa puuttuu esityksistä sen syvin olemus, loukkaamattomuus ja täydellinen puhtaus, ero kaikesta epäpyhästä. Myös Jumalan rakkaus esitetään suurimmaksi osaksi ilman tuota samaa loukkaamattomuuden, puhtauden ja pyhyiden piirrettä. Systemaattisen teologian mukaan Jumalan pyhyys ja rakkaus kulkevat käsi kädessä, erottamattomina, toisiaan täydentävinä. Vasta tällöin kuva Jumalasta muodostuu oikeaksi hänen pyhyytensä ja rakkautensa kohdalla –ei ankaraksi tai anteeksiantamattomaksi ”hirmuvallitsijaksi” tai pelkäksi tunteilevaksi, aina nöyrytväksi ja nöyryytykselle alistuvaksi ”pehmojumalaksi”. Systemaattinen teologia painottaa juuri Jumalan moraaliominaisuuksien tasapainoa terveen, kestävän ja tasapainoisen jumalakuvan, sen mukanaan tuoman pelastuskäsityksen ja uskon, sekä koko elämän, maailmankatsomuksen, ihmiskäsityksen, itsetunnon, moraalin, etiikan sekä elämän tarkoituksen perustana. (Hughes 1995, 8, 10, 14, 18;

Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Kinnunen 2001a, 164, 167; Luoto 2004, 21, 26-30; Luumi 2008, 319; Phillips 1963, 5-7, 9, 20-29; Posti 2006, 34.) Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoista on saatavilla viitteitä tasapainoisesta jumalakuvasta, mutta kokonaisuus jää kuitenkin vääristyneeksi ja epätasapainoon. Tätä eroa voidaan osaltaan selittää lapsen uskon kehityksellä ja jumalakuvalle turvallisen pohjan luomisella (Luhtala & Luhtala 1998, 56-58; Posti 2006, 34), mutta vääristymät ja epätasapaino ovat kuitenkin oppikirjasarjan teksteissä niin laajalle levinneet, tulevat ilmi sekä pyhydessä että rakkaudessa, ettei tämä selitysmalli anna pätevää syytä oppikirjasarjasta nousevalle jumalakuvalle. Jumalakuvan perustan pitäisi lapsen uskon kehitysteorioihinkin perustuen jo aivan alusta alkaen olla tasapainoinen ja Raamatun tekstien mukainen, jotta se kestäisi yksilön elämän mukanaan tuomat haasteet ja voisi kehittyä systemaattisen teologian osoittamaan suuntaan ilman vääristymiä (Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Luoto 2004, 21, 29-30; Luumi 2008, 319).

Oppikirjasarjassa tulee esille myös evankelis-luterilaisen uskonnon oppi kasteesta ja konfirmaatiosta sekä siihen liitetystä Jumalan lapseudesta ja pelastuksesta sekä Pyhän Hengen osallisuudesta. Sinänsä tämän opin esiin tuominen ei evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirjassa ole ristiriitaista, mutta mielestäni oppia esiin tuotaessa tulisi kertoa kyseessä olevan nimenomaan evankelis-luterilaisen uskon opinkappale, eikä koko kristikuntaa tai systemaattista teologiaa yhdistävä ajattelu (Grudem 1994, 249).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että Tähti 1–6 uskonnon oppikirjoissa on hyvin paljon hyvää ja systemaattisen teologian kanssa linjassa olevaa opetusta kristinuskon kolmiyhteisestä Jumalasta. Jumalasta esitetyt tiedot tuodaan usein kertomusten kautta esille, mikä sopii lapsen ajattelun ja uskon kehityksen tasoon sekä avartaa lapsen ymmärrystä ja tiedon omaksumista (Luumi 1997, 97, 99; 2002a, 102-104; 2008, 308-313, 319). Lisäksi oppikirjasarjassa tuodaan sekä konkreettisilla vertauksilla (Jumalalla on kädet, kämmen, jossa ihminen on suojassa, hän on Hyvä Paimen), että abstrakteilla viittauksilla (Jumala kuvataan pelkkänä äänenä) esiin Jumalan olemusta ja luonnetta. Tämä vastaa lapsen kehitystarpeeseen ja antaa hänelle eväitä kehittää omaa jumalakuvaansa eteenpäin oman kasvavan ymmärryksensä ja pohdintojensa sekä tulevaisuudessa saamansa opetuksen avulla. (Goldman 1965, 103-133; Isoaho 2009, 11-17, 36; Jarasto & Sinervo 1998, 42, 46, 57; Luukkonen 1997, 43-44.)

Oppikirjasarjassa on myös paljon huolestuttavia ongelmakohtia, ristiriitaisuuksia ja vääristymiä, jotka horjuttavat koko kristinuskon perustaa sekä uskottavuutta. Erityisesti minua huolestuttaa Tähti 1 uskonnon oppikirjasta saatava hyvin heikko ja vääristynyt kuva Jumalasta. Oppikirja luo erittäin huonon pohjan seuraavien luokkien uskonnon opetukselle vähäisillä ja

ristiriitaisilla tiedoillaan. Systemaattiseen teologiaan verrattaessa kristilliseltä opiltaan kaikkein vankimmaksi ja luotettavimmaksi oppikirjaksi esiintyy Tähti 5 uskonnon oppikirja. Tuon oppikirjan teologinen anti on vankka nimenomaan sen sisältämien *Lutherin Vähä katekismuksen* suorien lainausten takia. Varsinaisessa opetustekstissäkin on viittauksia systemaattisen teologian mukaiseen jumalakuvaan, muttei läheskään niin selkeästi tai laajasti kuin *Vähä katekismuksen* lainauksissa. Tähti 3 uskonnon oppikirja esittelee eniten *Jumalan* tekoja ja hänen luonnettaan kautta ihmiskunnan historian ja Tähti 4 uskonnon oppikirja tuo esiin historiallisen persoonan, *Jeesuksen*, elämää, toimintaa ja tekoja. Viittaukset *Pyhään Henkeen* jäävät vähäisiksi ja *Isä* tuodaan esille lähinnä rinnasteisena *Jumalaan*.

10 POHDINTAA

Kristillisen evankelis-luterilaisen uskonnonopetuksen määrä on ollut vilkkaassa julkisessa keskustelussa jo monet vuodet, mutta mielestäni vain vähän on kiinnitetty huomiota tuon uskonnonopetuksen sisältöön. Viime aikoina lehdissä ja mediassa on käsitelty, josko uskonnonopetuksen voisi kouluissa lakkauttaa ja siirtyä elämäkatsomustiedon opetukseen (http://yle.fi/uutiset/elamankatsomustieto_haastaa_uskonnonopetusta/6787614;

http://yle.fi/uutiset/uskonnonopetuksen_uudistaminen_jakaa_kansanedustajia/7063779).

Yhteiskunnassa, missä selkeästi vaikuttavat kristilliset elementit niin lainsäädännössä, kulttuurissa kuin arjessa, pidän kristillisen uskon ja Suomessa vaikuttavan evankelis-luterilaisen uskonnon opettamista koulussa yhteiskunnan toimivuuden sekä monikulttuurisen dialogin kannalta yleissivistyksenä, jota ei pitäisi sivuuttaa tai jättää pois kouluopetuksesta (http://yle.fi/uutiset/elamankatsomustieto_haastaa_uskonnonopetusta/6787614). Lisäksi monet lapsipsykologian asiantuntijat sekä teologit, ovat todenneet kristillisen uskonnonopetuksen ja tasapainoisen jumalakuvaan tärkeyden lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle (Hughes 1995, 8, 10, 14, 18; Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Kinnunen 2001a, 164, 167; Luoto 2004, 21, 26-30; Luumi 2008, 319; Phillips 1963, 5-7, 9, 20-29; Posti 2006, 34). Kehityopsykologian oppi-isä Jean Piaget puolestaan toteaa, että lapsen usko Jumalaan on jo synnynnäistä, sisäänkirjoitettua – *joku on luonut tämän kaiken*. Tämä sisäänkirjoitettu havainto ei riipu lapsen etnisestä taustasta tai mistään muusta ulkoisesta tekijästä. (Piaget 1988, 48-50; Tamm 1988, 42-44.)

Yksilölle muodostuva jumalakuva on eräs merkittävin tekijä kaikelle muulle kehitykselle. Maailmankatsomus, perusturvallisuus, ihmiskäsitys, moraali, etiikka, itsetunto sekä oman elämän merkitys ja tarkoitus määräytyvät suurelta osin tuon kuvan mukaan. (Hughes 1995, 8, 10, 14, 18; Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Kinnunen 2001a, 164, 167; Luoto 2004, 21, 26-30; Luumi 2008, 319; Phillips 1963, 5-7, 9, 20-29; Posti 2006, 34.) Ei siis ole vähäpätöinen asia, mitä koulussa, lapsen systemaattisessa oppimisympäristössä, Jumalasta opetetaan (Jarasto & Sinervo 1998, 227-228, 233; Luumi 2008, 319). Vähäpätöistä ei myöskään ole se, miten Jumalasta opetetaan. Kertomukset, niiden mukanaan tuoma eläytymisen ja osallisuuden tunne, konkretian ja abstraktin yhdistyminen, ovat jumalakuvaan muodostumisessa tärkeitä tapoja, joilla saadaan aihe

tuotua lasta lähelle ja hänen ymmärrettäväkseen. Tutkimusten mukaan lapsi muistaa parhaiten tunnelman ja ilmapiirin, sekä opettajan oman asenteen ilmenemisen, mikä syntyy uskonnon opetustilanteissa. (Isoaho 2009, 11-17, 36; Kinnunen 2001a, 156, 159; Luumi 1997, 97, 99; 2002a, 102-104; 2008, 308-313, 319; Oikarinen 1995, 236-237.) Sisälläni heräsi tutkimusta tehdessäni kysymys siitä, miten paljon nykyinen opettajankoulutuksemme valmentaa opettajia kantamaan vastuullisesti uskonnonopetuksen sisältämän haasteen ja luomaan tunneilla, opetuksen sekä ilmapiirin kautta, lapselle mahdollisuuden oikeanlaiseen, terveeseen ja tasapainoiseen jumalakuvaan. Itse en oman koulutukseni aikana ole törmännyt aiheesta annettavaan opetukseen uskonnon oppiaineesta puhuttaessa. Kuinka paljon uskonnonopettajat ovat saaneet asiasta tietoa tai hankkineet sitä itse? Millainen jumalakuva uskonnonopettajilla on? Ja miten he kokevat oman opettajuutensa nimenomaan uskonnonopetuksessa? Siinä olisi eräitä mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita.

Tähti 1–6 uskonnon oppikirjat osoittautuivat mielestäni kylläkin käyttökelpoisiksi uskonnon oppikirjoiksi, mikäli opettaja osaa opetuksessaan korjata kirjoissa esiin nousevia virheitä sekä ristiriitaisuuksia ja tuoda esiin oikealla tavalla tasapainoisempaa jumalakuvaa moraaliominaisuuksien taholta, sekä painottaa Jeesuksen jumaluutta, maailmaan tulon tarkoitusta ja Jumalan kaiken kattavaa *missio Dei*:ta, maailman pelastussuunnitelmaa. Pelkästään oppikirjojen varassa annettava uskonnonopetus jää liian ristiriitaiseksi antaakseen oppilaalle terveen ja kestävän kuvan Jumalasta tai kristinuskosta. Oppikirjat käyttävät usein lapsen ymmärtämää kertomuksellista ja kokemuksellista lähestymistapaa ja tarjoavat näin lapselle osallisuutta oppikirjan tapahtumiin. Tunnelma koko oppikirjasarjassa vaikuttaa mielestäni hyvältä, tekstit ovat kirjoitetut lapsen ymmärtämällä melko konkreettisella kielellä, mutta samaan aikaan tuohon konkretiaan yhdistyy myös abstraktin ajattelun aineksia. Kuitenkin kertomusten ja opetustekstien sisältö jumalakuvasta jää valitettavasti systemaattiseen teologiaan verrattuna vääristyneeksi. Opettajalta vaaditaan siis todellista tekstilukutaitoa, sekä teologian ja evankelis-luterilaisen uskonnon tietoutta, jotta hän voisi oppikirjasarjalla luoda lapselle systemaattisen teologian määritelmien mukaisesti terveen ja tasapainoisen jumalakuvan pohjan. Kysymykseksi jääkin, kuinka monella alakoulun uskonnonopettajalla on tarvittava tietopohja tai resurssit toimia näin? Mielestäni nimenomaan kouluissa käytettävän evankelis-luterilaisen uskonnon oppikirjasarjan tulisi sisältää tuon uskonnon ja kristinuskon kannalta kestävää ja paikkansa pitävää, selkeää ja ristiriidatonta tietoa kristinuskon perusopeista. Nojautuen tietoon lapsen kokonaisvaltaisesta psykologisesta kehityksestä, sen rakennusmateriaaleista ja systemaattisesta teologiasta, näen tärkeänä, että uskonnonopetuksen sisältöön ja sen luomaan jumalakuvaan kiinnitettäisiin nykyistä enemmän erityistä huomiota.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS –kustannus.
- Aejmelaeus, L. 1995. Piirteitä Raamatun jumala-kuvasta. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 23-38.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. Uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Alexander, T. D. & Rosner, B. S. (toim.) 2006. New Dictionary of Biblical Theology. Nottingham, England & Downers Grove, Illinois: Inter-Varsity Press.
- Barth, K. 2004a. Church Dogmatics Vol. I, Part 1. The Doctrine of The Word of God. London, UK & New York, USA: T&T Clark International.
- Barth, K. 2004b. Church Dogmatics Vol. I, Part 2. The Doctrine of The Word of God. London, UK & New York, USA: T&T Clark International.
- Barth, K. 2004c. Church Dogmatics Vol. II, Part 1. The Doctrine of God. London, UK & New York, USA: T&T Clark International.
- Barth, K. 2004d. Church Dogmatics Vol. II, Part 2. The Doctrine of God. London, UK & New York, USA: T&T Clark International.
- Barth, K 2004e. Church Dogmatics Vol. III, Part 1. The Doctrine of Creation. London, UK & New York, USA: T&T Clark International.
- Berkhof, L. 1996. Systematic theology. New Combined Edition. Grand Rapids, Michigan & Cambridge, UK: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Bloesch, D. G. 1995. Christian foundations. God The Almighty. Power, Wisdom, Holiness, Love. Downers Grove, Illinois: InterVarsityPress.

- Bray, G. L. 2006. God. Teoksessa T. D. Alexander & B. S. Rosner (toim.) New Dictionary of Biblical Theology. Nottingham, England & Downers Grove, Illinois: Inter-Varsity Press, 511-521.
- Brunner, E. 1958. The Christian Doctrine of God. Dogmatics vol. 1. London: Lutterworth Press.
- Conner, W. T. 1937. Christian Doctrine. Nashville, Tennessee: Broadman Press.
- Erickson, M. J. 1996. Introducing Christian Doctrine. Michigan: Baker Book House.
- Erikson, E. H. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. E. Huttunen. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Factum Uusi tietosanakirja. 2005. 7. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Ferguson, S. B. & Wright, D. F. & Packer, J. I. (toim.) 1988. New Dictionary of Theology. Downers Grove, Illinois & Leicester, England: Inter-Varsity Press.
- Garret, J. L. 1990, Systematic Theology. Biblical, Historical & Evangelical. Vol. 1. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Co.
- Goldman, R. 1965. Readiness for religion: A basis for developmental religious education. New York: The Seabury Press.
- Grudem, W. 1994. Systematic Theology. An introduction to Biblical Doctrine. England, Leicester: Inter-Varsity Press.
- Grudem, W. 2007. Systematic Theology. An Introduction to Biblical Doctrine. England, Nottingham: Inter-Varsity Press.
- Gummeruksen uusi tietosanakirja. 1987. 4. Jyväskylä: Gummerus.
- Heikkinen, Vesa. (toim.) 2005. Tekstien arki. Tutkimusmatkoja jokapäiväisiin merkityksiimme. Helsinki: Gaudeamus Kirja.
- Heino, H. 1995. Suomalaisten Jumala. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 196-210.
- Hughes, G. W. 1995. Jumala on enemmän. Helsinki: Kirjaneliö.
- Isoaho, P. (toim.) 2009. Elämää varten valmis. Suomen helluntaiseurakuntien lasten kasvatus- ja opetustyön suuntaviivoja. Keuruu: Ison Kirjan nuorisotoiminnot ja Aikamedia Oy.

- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1998. Kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Gummerus.
- Keskitalo, J. 1995. Jumala ihmisen yksityisasiana. Modernin länsimaisen kulttuurin jumalakuva. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 97-108.
- Kinnunen, S. 1996. Luottamustehtävä. Koti hengellisen kasvun tukijana. Helsinki: Karas-sana..
- Kinnunen, S. 1999. Turvallisesti matkaan. Hyvän lapsuuden eväät (3.p.). Jyväskylä: Gummerus.
- Kinnunen, S. 2001a. Turvallisesti matkaan. Hyvän lapsuuden eväät. Helsinki: Karas-sana.
- Kinnunen, S. 2001b. Keskilapsuuden tärkeät vuodet. Valmistautuminen murrosikään. Helsinki: Karas-sana.
- Kinnunen, S. 2005. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kurki, L. 1995. Suomalaisten ja latinalais-amerikkalaisten nuorten jumalakäsityksestä. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 224-235.
- Kvist, H.-O. 1995. Jumalan todellisuus ajallisen ihmisen ilmentämänä. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 7-15.
- Kärkkäinen, V.-M. 1985. Lapsi varttuu. Vantaa: Ristin voitto ry.
- Kärkkäinen, V.-M. 2004. The Doctrine of God. A Global Introduction. Grand Rapids, Michigan: Baker Academic.
- Luhtala, T. & Luhtala J. 1998. Uskonnonopetus ja lapsen jumalakuva. Pro Gradu –tutkielma. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuksen laitos.
- Luomanen, P. (toim.) 2001. Teologia. Johdatus tutkimukseen. Helsinki: Edita.
- Luoto, V. 2004. Pientä puhetta suuresta Jumalasta. Helsinki: Aikamedia.
- Luukkonen, L. 1997. Lapsen kehitys. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus, 30-49.

- Luumi, P. 1997. Lapsi ja Raamattu. Teoksessa L. Luukkonen (toim.) Nollasta neljääntoista. Käsikirja seurakuntien lapsi- ja varhaisnuorisotyöhön. Helsinki: Lasten Keskus, 93-102.
- Luumi, P. 2002a. Kertominen uskonnonpedagogisena menetelmänä. Teoksessa H. Ylönen & P. Luumi. Kertomus on tie. Sadut ja raamatunkertomukset lasten maailmassa. Helsinki: Lasten Keskus, 102-107.
- Luumi, Pertti. 2002b. Raamattu kertomusten kirjana. Teoksessa H. Ylönen & P. Luumi. Kertomus on tie. Sadut ja raamatunkertomukset lasten maailmassa. Helsinki: Lasten Keskus, 108-118.
- Luumi, P. 2008. Narratiivisuus uskon äidinkielenä. Teoksessa J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 305-320.
- Moltmann, J. 1974. *The Crucified God: The Cross of Christ as the Foundation and Criticism of Christian Theology*. London: SCM.
- Muhonen, M. & Tirri, K. 2008. Mitä on kristillinen kasvatus? Teoksessa J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 63-82.
- Niskanen, V. A. (toim.) 1994. *Tieteellisten menetelmien perusteita ihmistieteissä. Opiskelijan opas*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Oden, T. C. 2006. *Systematic Theology. Volume One. The Living God*. Peabody, Massachusetts: Hendrickson Publishers.
- Oikarinen, L. 1995. Miten opettaa Jumalasta. Teoksessa R. A. Ahonen & H.-O. Kvist (toim.) *Jumalan kasvot. Jumala ihmisen todellisuudessa*. Kirkontutkimuskeskus sarja A Nro 64, 236-248.
- Oikarinen, L. 1998. Oppijat ja heidän elämäntilanteensa. Teoksessa M. Pyysiäinen & J. Seppälä (toim.) *Uskonnonopetuksen käsikirja*. Juva: WSOY, 156-197.
- Pannenberg, W. 1998. *Systematic Theology. Volume 1*. Grand Rapids, Michigan: Wm. B. Eerdmans Publishing Company.
- Peterson, D. G. 2006. Holiness. Teoksessa T. D. Alexander & B. S. Rosner (toim.) *New Dictionary of Biblical Theology*. Nottingham, England & Downers Grove, Illinois: Inter-Varsity Press, 544-550.
- Petts, David. 2010. *Perustukset*. Suom. E. Saarimaa. Helsinki: Aikamedia.

- Phillips, J. B. 1963. Jumalasi on liian pieni. Suom. M. Selinheimo. Helsinki: Suomen lähetysseura.
- Piaget, J. & Inhelder, B. 1977. Lapsen psykologia. Suom. M. Rutanen. Jyväskylä: Gummerus.
- Piaget, J. 1988. Lapsi maailmansa rakentajana. Kuusi esseetä lapsen kehityksestä. Suom. S. Palmgren. Porvoo & Helsinki & Juva: WSOY.
- Pietilä, V. 1997. Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä. Tampere: Vastapaino.
- Pink, A. W. 2000. The Attributes of God. Michigan: Grand Rapids, Baker Books.
- Rizutto, A-M, 1979. The Birth of Living God. A Psychoanalytic Study. Chigago & London: University of Chigago Press.
- Räsänen, A. 2008. Kristillinen kasvatus teoriassa ja käytännössä. Teoksessa J. Porkka (toim.) Johdatus kristilliseen kasvatukseen. Helsinki: Lasten Keskus, 287-304.
- Spectrum tietokeskus 16-osainen tietosanakirja. 1980. 12. Porvoo: WSOY.
- Tamm, M. 1988. Lasten ja nuorten uskonnollinen maailma. Helsinki: Lasten Keskus.
- Tamminen, K. & Vesa, L. 1982. Miten opetan uskontoa. Uskonnon didaktiikka. Saarijärvi: Kirjapaja.
- Tamminen, K. 1991. Religious Development in Childhood and Youth. Jyväskylä: Suomen tiedeakatemian toimituksia. B: 259.
- Taylor, S. S. 2006. Faith, Faithfulness. Teoksessa T. D. Alexander & B. S. Rosner (toim.) New Dictionary of Biblical Theology. Nottingham, England & Downers Cove, Illinois: Inter-Varsity Press, 487-493.
- Tirri, K. 2002. Lapsen uskon maailma ja sen kohtaaminen. Teoksessa Saarinen, S. (toim.) Kaikille tilaa riittää. Päivähoidon uskontokasvatus. Helsinki: Lasten Keskus, 17-27.
- Towner, P. H. 2006. Mercy/Compassion. Teoksessa T. D. Alexander & B. S. Rosner (toim.) New Dictionary of Biblical Theology. Nottingham, England & Downers Cove, Illinois: Inter-Varsity Press, 660-668.
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2003. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Valtter, L. 2004. Pientä puhetta suuresta Jumalasta. Helsinki: Aikamedia.

Varis, P. 1991. Jumalakuva peruskoulun ala-asteen evankelis-luterilaisen uskonnon opetussuunnitelmassa ja oppikirjoissa. Pro Gradu –tutkielma. Kasvatustiede. Turun yliopisto. Rauman opettajankoulutuslaitos.

Virkkunen, T. P. 1975. Yksilön uskonnollinen kehitys. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Virkkunen, T. P. 1982. Uskonto ja maailmankuva. Jyväskylä: Gummerus.

Virtanen, M. 2011. Onko Jumala Jees? Jeeslehden jumalakuvaa etsimässä. Käytännön teologian pro gradu –tutkielma. Iso Kirja College. University of Wales.

Väliverronen, E. 1998. Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa A. Kantola & I. Moring & E. Väliverronen (toim.) 1998. Media-analyysi. Tekstistä tulkintaan. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus –ja koulutuskeskus, 13-39

Woodbridge, P. D. 2006. Truth. Teoksessa T. D. Alexander & B. S. Rosner (toim.) New Dictionary of Biblical Theology. Nottingham, England & Downers Grove, Illinois: Inter-Varsity Press, 826-829.

Zizioulas, J. 1985. Being as Communion. Studies in Personhood and Communion. Crestwood, N.Y.: St. Vladimir’s Seminary Press.

Lehtiartikkelit

Juvonen, S. 2006. Lapsella on oikeus uskoa. Hyvä Sanoma 6/2006, 2-5.

Posti, P. 2006. Lupa olla lapsi. Lapsen maailma 10/2006, 34.

Internet-lähteet

http://www.aikamedia.fi/palvelut_tuotteet/lehdet/jees-lehti/ (Luettu 30.8.2011)

<http://www.historyworld.net/wrldhis/plaintexthistories.asp?historyid=ab85> (Luettu 11.4.2014)

<http://www.omniglot.com/writing/vinca.htm> (Luettu 11.4.2011)

http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf (Luettu 12.9.2013)

<http://www.otava.fi/oppimateriaalit/luokat1-6/tahti/> (Luettu 12.9.2013)

http://yle.fi/uutiset/elamankatsomustieto_haastaa_uskonnonopetusta/6787614 (Luettu 9.4.2014)

http://yle.fi/uutiset/uskonnonopetuksen_uudistaminen_jakaa_kansanedustajia/7063779 (Luettu 9.4.2014)

LIITE 1. Analyysirunko Jumalan kolminaisuudesta.

persoona	ilmauksia	f	tehtäviä, tekoja, toimintaa	suhde ihmiseen
Isä				
Poika				
Pyhä Henki				

LIITE 2. Analyysirunko Jumalan olemuksesta.

olemuksen piirre	ilmauksia	f	kuvailua
henki			
elämä			
persoona			
rajoittamaton a) aika b) paikka c) tieto d) voima			
muuttumaton			

LIITE 3. Analyysirunko Jumalan pyhydestä.

Pyhyys	ilmauksia	f	kuvailua
pyhyys			
absoluuttinen vapaus pahasta			
vanhurskaus			
oikeudenmukaisuus			
totuudellisuus			
täydellisyys			
kauneus			

LIITE 4. Analyysirunko Jumalan rakkaudesta.

Rakkaus	ilmauksia	f	kuvailua
rakkaus			
hyvyys			
armo			
laupeus			
kärsivällisyys			
viisaus			
uskollisuus			